

MAGYARORSZÁGI DIÁKOK A KÖZÉPKORI EGYETEMEKEN

2.

HARASZTI SZABÓ PÉTER – KELÉNYI BORBÁLA
– SZÖGI LÁSZLÓ

MAGYARORSZÁGI DIÁKOK A PRÁGAI ÉS A KRAKKÓI
EGYETEMEKEN

1348–1525

I. KÖTET

STUDENTS FROM HUNGARY AT THE UNIVERSITIES
OF PRAGUE AND KRAKOW 1348–1525
VOLUME I

Budapest
2016

MAGYARORSZÁGI DIÁKOK A KÖZÉPKORI EGYETEMEKEN
2.

MAGYARORSZÁGI DIÁKOK A KÖZÉPKORI EGYETEMEKEN

2.

Szerkeszti:
SZÖGI LÁSZLÓ

Eddig megjelent:

1. Tüskés Anna: Magyarországi diákok a Bécsi Egyetemen 1365–1526. Budapest, 2008.

Közreadja
az Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára és az
MTA – ELTE Egyetemtörténeti Kutatócsoport

**HARASZTI SZABÓ PÉTER – KELÉNYI BORBÁLA –
SZÖGI LÁSZLÓ**

**MAGYARORSZÁGI DIÁKOK A PRÁGAI ÉS A KRAKKÓI
EGYETEMEKEN
1348–1525
I. KÖTET**

**STUDENTS FROM HUNGARY AT THE UNIVERSITIES
OF PRAGUE AND KRAKOW
1348–1525
VOLUME I**

**Budapest
2016**

Megjelent az MTA – ELTE Egyetemtörténeti Kutatócsoport
kutatása keretében és támogatásával
213 TKI 738

Lektorálta: Draskóczy István
Számítógépes feldolgozás: Heilauf Zsuzsanna
Technikai szerkesztés: Varga Júlia

A borítón: Prága látképe a Schedel világrónikában
A hátsó borítón: Krakkó látképe a Schedel világkrónikában

Front cover: Town view of Prague by Hartmann Schedel
Back cover: Town view of Krakow by Hartmann Schedel

ISBN 978-963-284-772-6
HU ISSN 1218 3385

© Haraszi Szabó Péter, Kelényi Borbála, Szögi László, 2016
Minden jog fenntartva, beleértve az elektronikus
információhordozókön való megjelenítés jogát is

Tartalomjegyzék

Szögi László: Előszó	7
Haraszi Szabó Péter: Magyarországi diákok a Prágai Egyetemen a középkorban	9
Bevezetés	9
Kutatástörténet	10
A Prágai Egyetem története	12
A prágai studium generale alapítása	12
Az egyetem belső szerkezete	15
A Prágai Egyetem nemzeti beosztása és a diákok létszáma	17
A Prágai Egyetem és a wiklifizmus	19
A Prágai Egyetem magyarországi hallgatói	22
A hallgatók létszáma és fakultásonkénti megoszlása	22
A magyarországi hallgatók számának alakulása	25
A magyarországi hallgatók származási helye	29
Fokozatszerzés	33
Magyarországi tanárok Prágában	34
Huszita kapcsolatok	37
A hallgatók társadalmi állása	39
Életpályák	41
Összegzés	42
Kelényi Borbála: Magyarországi diákok a Krakkói Egyetemen a középkorban	43
Kutatástörténet	43
A Krakkói Egyetem története	45
A Krakkói Egyetem alapítása	45
Az egyetem újraalapítása és rövid története	48
A Krakkói Egyetem magyarországi hallgatói	52
A Bursa Hungarorum	56
A magyarországi hallgatók számának alakulása	61
A magyarországi hallgatók származási helye	66
A hallgatók társadalmi állása	69
Fokozatszerzés	71
Magyarországi tanárok Krakkóban	74

A hallgatók tanulmányai más egyetemeken	75
Életpályák	77
Mindennapi élet	82
Zárszó: A krakkói egyetem és magyar diákjai 1525 után	87
 Felhasznált irodalom / Bibliography	 89
 László Szögi: Hungarian Peregrinatio Academica in the Middle Ages	115
 Péter Haraszi Szabó: Students from Hungary at the University of Prague in the Middle Ages	 116
Numbers of the Students	116
The Geographical and Social Origins of the Students	118
Graduation	120
Famous Students	121
Conclusion	122
 Borbála Kelényi: Students from Hungary at the University of Krakow in the Middle Ages	 123
Chronological Distribution	123
Bursa Hungarorum	126
Territorial Distribution	127
Graduation	129
Hungarian Professors	130
Krakow and Other Universities	131
Hungarian Students' Prosopographical Data	132
Everyday Life at the University of Krakow	134
Afterword	135
 Képek / Pictures	 137
A képek forrása / The Source of the Pictures	138

Előszó

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltárában több mint két évtizede kezdődött peregrináció kutatás célja volt az európai egyetemeken beiratkozott magyarországi születésű diákok adatainak összegyűjtése az eredeti források és matrikula kiadások alapján. E munka során a „Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban” című kiadványsorozat keretében, eddig 22 kötetben közel 87 ezer beiratkozás adatait publikáltuk az 1526–1919 közötti időszakból és reményeink szerint két további kötet kiadása után a teljes adatbázis az interneten is elérhető lesz.

A 2000-es évek elejétől került napirendre a középkori magyar egyetemjárás hasonló, a teljesség igényével készülő, elektronikus adatbázison alapuló kutatása és publikálása. A korszak feltárása az előzőtől eltérő módszereket igényelt, nemcsak a források és az adatok különbözősége miatt, hanem azért is, mert e korszakban kísérletet tehattünk a beiratkozó diákok karrierpályájának vizsgálatára is, felhasználva és kibővítvé a korábbi ez irányú publikációkat. Elsőként, érthetően a középkori magyar peregrináció szempontjából kiemelt fontosságú Bécsi Univerzitás kutatására került sor és ennek alapján publikáltuk e sorozat első kötetét, Tüskés Anna munkáját. A továbblépést nagymértékben segítette, hogy 2013 nyarán megalakult az MTA–ELTE Egyetemtörténeti Kutatócsoport, amelynek egyik kiemelt kutatási iránya a középkori magyar egyetemjárás teljes feltárása. Magyar (Hungarus) alatt természetesen magyarországit, a soknemzetiségű Magyar Királyság lakosát értjük. Bécs után magyar szempontból a két legfontosabb egyetem Prága és Krakkó volt. Ennek feltárását korábban megkezdtem és e munka folytatását, majd kiteljesítését végezte el a kutatócsoport két fiatal tagja. Haraszti Szabó Péter a Prágai Egyetemen tanult magyarok adatait tárta fel, ami a források pusztulása következtében nem lehetett teljes, de így is számos új adatra derített fényt. Kelényi Borbála a Krakkói Egyetemen tanult nagyszámú magyar hallgató adatait összegezte és egészítette ki új kutatási eredményekkel.

A külföldi egyetemjárás már a 12. század végétől megindult a Magyar Királyság területéről Nyugat-, és Dél Európába. A középkorban az egyetemre járt diákokról eddig mintegy 13000 adatunk van, azonban itt kell megjegyezni, hogy ez a szám valamivel kevesebb személyt jelöl, mivel egy személy több egyetemen is megfordult. A magyar hallgatók nagyméretű külföldi peregrinációjának egyik oka az, hogy a Magyar Királyságon belül nem létezett a középkorban állandó egyetem. A pécsi, óbudai egyetemek és a pozsonyi Academia Istropolitana csak rövid ideig, egy-két évtizedig léteztek. A magyar egyetemalapítások kudarcának oka volt, hogy Magyarországon egyetemet végzett szakemberekre, legalábbis a 15. század második feléig nem volt nagy igény, ugyanis a világi hivatalokban inkább a gyakorlati, helyben megszerzett tudást hasznosították. Az egyházi értelmiséget, főleg a káptalanok és konven-

tek tagjait azonban valóban külföldön, a nagy európai egyetemeken képezték. A szerzetesrendek tagjai rendi főiskoláikon, majd külföldi egyetemeken tanultak. A római és kánonjogi ismereteket a királyi kancelláriában vagy az egyházi szentszékeknél lehetett kamatoztatni. A diplomás orvosok szinte kizárólag királyi udvari orvosokként bukkannak fel. A magyar hallgatók nagy arányát a külföldi egyetemeken főként a városok németajkú polgárai adták. Az ő egyetemi mindennapjaikat megkönnyítette a német anyanyelv, melyet a legtöbb helyen közvetítő nyelvként használhattak. Jelenlegi ismereteink szerint Bécsben tanult a legtöbb magyar, s Krakkóval együtt az egyetemre készülők célpontjainak több mint 90 %-át lefedik. Olasz egyetemeken (Bologna, Vicenza, Padova, Nápoly, Róma, Perugia, Firenze, Siena, Pavia, Ferrara, ismeretlen itáliai egyetem) kb. 900 magyar diák tanult. A prágai egyetem magyar hallgatóiról eddig keveset tudtunk. Német egyetemeket (Erfurt, Heidelberg, Köln, Lipcse, Rostock, Basel, Ingolstadt, Tübingen, Wittenberg) mintegy 100 fő látogatott Mohács előtt. Francia egyetemeken (Laon, Párizs, Toulouse, Cahors, Montpellier) eddigi tudásunk alapján 80 fő képezte magát. Angliában magyarországi egyetemi hallgatót (Oxford, Lincoln) mindössze 4-et ismerünk a 11-12. század fordulójáról. 140 fő ismeretlen helyszínen végezte tanulmányait, az ő egyetemjárásukra egyéb forrásokból következtetünk.

Jelen munka két kötetből áll. Az első kötet a prágai és a krakkói egyetemekre vonatkozó adattárhoz készült előtanulmányokat adja közre. Ebben a Prágával foglalkozó tanulmányt Haraszti Szabó Péter, a Krakkóval foglalkozó tanulmányt pedig Kelényi Borbála készítette. Ezúton mondunk köszönetet mindazoknak, akik a kötet készítését segítették. C. Tóth Norbertnek és Lakatos Bálintnak, az MTA-HIM-SZTE-MOL Magyar Medievisztikai Kutatócsoport munkatársainak, akik mind a bevezető tanulmányok elkészítése, mind az adatbázisban szereplő személyek és helynevek azonosítása kapcsán hasznos tanácsokkal láttak el minket. Továbbá Kiss Farkas Gábornak, az MTA-ELTE Humanizmus Kelet-Közép-Európában Lendület Kutatócsoport vezetőjének, az ELTE Bölcsészettudományi Kar adjunktusának, a második kötet lektorának alapos és értékes megjegyzéseikért, és Tapolczay Lászlónak, aki átnézte a krakkói egyetemmel foglalkozó kézirat részt. Valamint Kakasy Juditnak, az ELTE Bölcsészettudományi Kar Ókortudományi Intézet Harmatta János Könyvtár könyvtárosának a helynevek összeolvasásában nyújtott segítségével.

Jelen kötetekben a Bécs utáni két legfontosabb közép-európai egyetem magyarországi hallgatóinak adatait tártuk fel. A jelen kötet folytatása, az Adattár és a hozzátartozó mutatók még ebben az évben fog megjelenni. Terveink szerint a sorozat harmadik – terjedelmében nyilván kisebb – kötetében az itáliai, franciaországi és a német egyetemeket látogató peregrinusok adatait készülünk feltárni, hasonló módszerekkel.

Szögi László

HARASZTI SZABÓ PÉTER

**MAGYARORSZÁGI DIÁKOK A PRÁGAI EGYETEMEN A
KÖZÉPKORBAN**

Bevezetés

A prágai egyetem középkori magyarországi hallgatóinak és tanulmányaik hazai eredményeinek, hatásainak kutatásával régóta adós a szakma. Dacára annak, hogy az első Közép-Európában alapított egyetemről van szó, és jelentősége sokáig meghaladta mind Krakkó, mind Bécs súlyát a régióban, nem született átfogó adatbázis, vagy összefoglaló értekezés a témáról. Jelen tanulmányban az adattárban közölt prágai egyetemi hallgatókra vonatkozó eddig összegyűjtött információk ismertetése a cél. Az egyes részegységek részletekbe menő kutatása és vizsgálata doktori disszertációm feladata, melyek természetesen pontosíthatják az eredményeket.

Munkánkat mindazonáltal számos nehézség akadályozta. Mint ismeretes, a prágai egyetem iratainak, elsősorban anyakönyveinek döntő többsége eltűnt, vagy megsemmisült. Hollétükről nem tudunk semmit a második világháború óta. Prága a teljes jogú egyetemek közé tartozott, ami azt jelenti, hogy szabad művészeti, jogi, orvosi és teológiai kara is volt. Közülük azonban csupán a szabad művészetek karának dékáni könyve, valamint az 1372 óta különállóan működő jogi egyetem néhány irata, például az anyakönyvek töredékei maradtak ránk. A teológiai és orvosi kart esetleg látogató magyarországi diákokról alig tudunk valamit. František Šmahel az orvosi kar hallgatóinak listáját ugyan közzétette 1980-ban, közöttük azonban nem találunk magyarországi hallgatót.¹ A teológiai karral kapcsolatban még ennyit sem lehet elmondani, ugyanis a kar iratai teljes egészükben eltűntek. A szabad művészeti és a jogi kar iratainak egy része tehát az, amelyre kutatásaink épülhettek. Ezekből a szűkös forrásokból kinyert információk elemzését közli jelen kötet Prágával kapcsolatos bevezető tanulmánya.

¹ Kapronczay Károly a Schrauf által közzétett bécsi anyakönyvben talált rá Rózsahegyi Henrikre, aki prágai orvosi tanulmányok után került Bécsbe. Ám ez az információ bizonytalan. Kapronczay 1980 227.

Kutatástörténet

Jellegetes momentuma a hazai szakirodalmat jellemző hiánynak, hogy 1971-ben Bónis György is csak ritkán használta a megmaradt szűkös forrásokat, s csupán egyetlen szakmunkára, Barta István egy 1948-ban, a Károly Egyetem alapításának 600. évfordulójára a *Revue d'Histoire Comparée* hasábjain franciául megjelent munkájára tudott hivatkozni² nagy jelentőségű jog- és intézménytörténeti munkájában.³ Az egyetem újkori magyar hallgatóira vonatkozó adatbázist Mészáros Andor állította össze.⁴ Mindebből azt a következtetést is levonhatjuk, hogy a prágai egyetemmel kevesen foglalkoztak. Kapronczay Károly az orvosi fakultásról írt, míg a prágai egyetem bizonyos hatásait a magyar viszonyokra, elsősorban az egyetemalapításokra vonatkozóan kiemelte Mályusz Elemér,⁵ Székely György,⁶ Tonk Sándor,⁷ Szögi László,⁸ valamint a pécsi és a prágai egyetem kapcsolatát magyarul⁹ is elemezte František Kavka, aki a mai Szlovákia területéről Prágába irányuló 15–16. századi peregrinációt is vizsgálta.¹⁰ Korábban Branislav Varsík foglalkozott a mai Szlovákia területéről Prágában tanult hallgatókkal, s összesen 162 magyarországi diákot számolt össze a prágai egyetemen a középkorban.¹¹

Természetesen a cseh és a német történetírás részletekbe menően foglalkozik az egyetem történetével. A 19. században Waclav Wladivoj Tomek készített monográfiát e tárgykörben.¹² Az egyetem történetének több munkát szentelt František Šmahel, de megemlíthető František Kavka, Michal Svatoš, Hana Vaclavů, Jiří Stočes, Karel Beránek vagy Josef Triška neve, aki nagy jelentőségű adatbázist állított össze a prágai diákokról egy életrajzi repertórium keretében.¹³ František Šmahel kapcsolódó tanulmányaiból néhány évvel ezelőtt jelent meg egy külön kötet. Munkái felölelik az egyetem történetének szinte összes szegmensét. Statisztikailag is foglalkozott pl. az orvosi fakultás

² Bónis 1971.

³ Bartha 1948.

⁴ Mészáros 2001.

⁵ Mályusz 1984 A.

⁶ Székely 1956, Székely 1996, Székely 1995.

⁷ Tonk 1979, 23-26.

⁸ Szögi 2011.

⁹ Kavka 1967 A.

¹⁰ Kavka 1967 B

¹¹ Varsík 1926.

¹² Tomek 1849.

¹³ Triška 1981.

hallgatóival és a kar történetével,¹⁴ a szabad művészetek karával,¹⁵ az egyetem huszita kötődésével és kapcsolatrendszerével is.¹⁶ De szintén jelentős kutatásokat végzett az univerzitás 1399–1419 közötti társadalomtörténetével kapcsolatban.¹⁷ Hana Vaclavů az *Acta Universitatis Carolinae Pragensis* sorozat *Historiae* alsorozatában a szabad művészeti kar 1367–1398 közötti társadalomtörténetét írta meg 1977-ben.¹⁸ Mindezek mellett Šmahel több egyetemi disputációról¹⁹ és az egyetem olyan prominens személyeiről készített több tanulmányt vagy monográfiát, mint például Prágai Jeromos.²⁰ Magyarul is olvasható Josef Macek közel hat évtizede íródott munkája a huszitizmusról,²¹ mellyel magyar viszonylatban, monografikus jelleggel immár majd egy évszázada íródott munkájában Tóth Szabó Pál²² foglalkozott egyedül több, későbbi résztanulmány mellett. A hazai eretnekmozgalmak vizsgálata során tett számos értékes megfigyelést Galamb György.²³

Maradandót alkotott a prágai egyetemmel is foglalkozó Peter Moraw.²⁴ Széles spektrumon mozgó tudományos tevékenységéhez tartozik a prágai jogi egyetem társadalomtörténeti-statisztikai történetét feldolgozó, kismonográfia szintű tanulmánya.²⁵ František Kavka szintén többször publikált Prága kapcsán az udvari „értelmiségről,” elsősorban a jogászokról.²⁶

A prágai jogi egyetemmel külön kutatócsoport foglalkozik a Károly Egyetem Bölcsészettudományi Karának Cseh Történeti Intézete és a Károly Egyetem Történeti Intézete és Levéltára együttműködésével.²⁷ A csoport tagjai Michal Svatoš, Jiří Stočes, Jana Borovičková és Magida Sukkari. Michal Svatoš tevékenyen részt vett a Károly Egyetem történetét feldolgozó, 2001-ben megjelent monográfia elkészültében, amelyből azonban sajnos hiányzik a jegyzetapparátus.²⁸ Több lényeges tanulmánya közül érdemes kiemelni a cseh királyi udvar és az egyetemek közötti kapcsolatokat taglaló munkáját,²⁹ vagy a

¹⁴ Šmahel 2007 A.

¹⁵ Šmahel 2007 B.

¹⁶ Šmahel 2007 C.

¹⁷ Šmahel 1967 A.

¹⁸ Vaclavů 1977, 1, 18-22, 27-28.

¹⁹ Ld. Šmahel már idézett tanulmánykötetének többi tanulmányát.

²⁰ Šmahel 1966. Šmahel–Silagi 2010.

²¹ Macek 1954.

²² Tóth Szabó 1917.

²³ Galamb 2000, Galamb 2015

²⁴ Moraw 2008 A.

²⁵ Moraw 2008 C.

²⁶ Kavka 1967 B.

²⁷ <http://www1.cuni.cz/~borovic/matrika/index.htm> (Letöltve: 2014. november 4.)

²⁸ Čornejová, Svatoš, Svobodný 2001.

²⁹ Svatoš 1996.

levizsgázott hallgatók társadalmi integrációjáról írott cikkét.³⁰ Jiří Stočes a jogi egyetem történetével foglalkozott,³¹ de áttekintette a prágai egyetem nemzeteinek történetét is 1409-ig.³²

A prágai egyetem középkori forrásainak mennyisége, mint azt már említettük, igen csekély. A középkori egyetemről mindössze a jogi kar anyakönyve (1372–1419), a szász nemzet matrikulájának töredékei (1373–1383 közötti néhány év) és a szabad művészetek karának dékáni könyve maradt ránk. Ezeket már a 19. században kiadták, ugyanakkor a dékáni könyv 1983-ban faksimile formájában is elhagyta a nyomdát.³³ Az egyetem másik két karának matrikulái elvesztek, az orvosi és teológus hallgatókra vonatkozó információkat az oklevelekből, az egyetemi disputációk megmaradt irataiból és a kollégiumok esetlegesen fennmaradt könyveiben található bejegyzésekből gyűjtötték össze. A jogi egyetem statútumai nem maradtak fenn, ugyanakkor tudjuk, hogy 1373-ban állították össze őket.³⁴ Az egyetem levéltárában csak kevés középkori oklevelet őriznek, amelyekről az 1940-es években Antonín Haas készített mutatókat, a Cseh Nemzeti Múzeumban található középkori forrásokkal együtt.³⁵ A megmaradt anyagot a 15. század kezdetéig kandidátusi disszertációban dolgozta fel Michal Svatoš.³⁶ Az oklevelek jelentős részét ma is a Károly Egyetem Levéltárában őrzik. Meg kell említeni viszont, hogy az egyetem történetéről egy rövid krónika is készült, amelyet feltehetően több munkából állítottak össze a 15–16. században.³⁷

A Prágai Egyetem története

A prágai studium generale alapítása

Európában a nagy egyetemek a 12-13. században alakultak, így ezt az időszakot szokás az egyetemek korának is nevezni. Az Alpoktól északra és a Rajnától keletre azonban egészen a 14. századig kellett várni, hogy egyetem létesüljön. Ez az időszak a második nagy egyetemalapítási hullámhoz tartozik.

A 14. század eleji belső konfliktusok után, IV. Károly (1346–1378) személyében olyan karizmatikus uralkodó került a cseh trónra, aki hatalmát több oldalról is biztosítani akarta, így a kormányzáshoz szükséges oktatási

³⁰ Svatoš 1994. A

³¹ Stočes 2011.

³² Stočes 2010.

³³ Liber Decanorum 1983.

³⁴ Kejř 2001, 153.

³⁵ Haas 1940, Haas 1947.

³⁶ Svatoš 1980.

³⁷ Chronicon 1893, 565–589.

háttérrel is biztosítani kívánta, amelyhez befolyásos támogatókra lelt. Ilyen volt VI. Kelemen pápa (1342–1352), aki egykori diákja alapítási kérelmének örömmel tett eleget. IV. Károly császár kora legműveltebb uralkodóihoz tartozott, akiről sokan úgy tartották,³⁸ hogy a párizsi egyetemen tanult (erre azonban eddig semmilyen bizonyíték nem került elő).³⁹ Arra nézve, hogy miért csak ilyen későn sikerült univerzitást alapítani a Birodalom területén, többen, több választ is adtak.⁴⁰ Annyi biztos csak, hogy erre a 14. század közepén mutatkoztak elég kedvezőnek a körülmények.

Az események legfőbb mozgatórugója Arnošt z Pardubic volt, aki képzettségét Bolognában szerezte, s Károly Prága püspökévé (1343–1344), később érsekévé (1344–1364) tette. Az alapításról három irat maradt fenn. Az első VI. Kelemen 1347. január 26-án kelt oklevele.⁴¹ Ebben kiemelte Prága központi szerepét, a város hagyományosan jó oktatását, valamint azt, hogy a birodalomban még nincs egyetem. A pápa és a király rendkívül jó kapcsolatára mutat az is, hogy az egyházfő minden karral ellátott egyetem felállítását engedélyezte. Miután az engedély megérkezett, az uralkodó 1348 tavaszán országgyűlést hívott össze, ahol tudatta szándékát a nemességgel is. Ezután született meg Károlynak cseh királyi minőségében kiadott alapító oklevele.⁴² Az uralkodó ebben tudatta, hogy egyetemét elsősorban a Cseh Királyság oktatási szükségleteinek a kiszolgálására alapította, s csak másodsorban a birodaloméra. Nem titkolt célja volt azonban, hogy egyetemét nemcsak a Cseh Királyság és a birodalom, de a Magyar és a Lengyel Királyság, valamint Ausztria számára is elsődleges oktatási intézménnyé tegye.⁴³ Kimondott célja volt az uralkodónak továbbá az, hogy az egyetem az államapparátus, s elsősorban a király tanácsadó szerveinek utánpótlást neveljen.⁴⁴

Károly 1348-as alapító oklevele Párizs és Bologna mintáját említi a prágai egyetem kapcsán.⁴⁵ Ebből szokás levezetni az egyetem furcsa kettősségét, amely Párizs arisztokratizmusából és a bolognai „diákok egyeteméből” tevődik össze.⁴⁶ Ugyanakkor ez a kettősség tette lehetővé később a jogi kar kiválását is

³⁸ Rashdall 1895, 212, Schachner 1938, 296.

³⁹ Vö: Nagy 2010, 235–239.

⁴⁰ Rashdall 1895, 212, Vö: Schachner 1938, 296, Betts 1948, 59–61.

⁴¹ Klicman 1903, 845.

⁴² Svatoš 1994 B, 32–33. Érdekesség, hogy az oklevél a jog kapcsán csak a kánonjogi oktatásról tesz említést, ami persze nem jelenti a római jog teljes elhanyagolását. Kejř 2001, 150. Az első római jogi fokozatszerzésről azonban csak 1402-ből értesülünk. Kejř 2001, 160. Vö: Kavka 1967 B, 31.

⁴³ Benessii de Weitmil 1884, 518.

⁴⁴ Székely 1968, 155.

⁴⁵ Többek között Rashdall is még valószínűleg a párizsi modell (és Károly párizsi nevelkedése) miatt gondolhatott Károly párizsi tanulmányaira. Ennek megfelelően ő még csak gyanította az itáliai mintát. Rashdall 1895, 215–216.

⁴⁶ Le Goff 1979, 106.

1372-ben. Az alapítás folyamata azonban ezzel még nem zárult le. Moraw vetette fel azt, hogy ez a fajta szimbiózis csak Károly életében működhetett, s arra következtetett, hogy valószínűleg már kezdettől fogva két egyetemi korporáció létezett saját rektorral, s ezek külön belső autonómiával szintén rendelkeztek.⁴⁷

Az egyetem alapításának harmadik iratát, az ún. Eisenachi diplomát 1349. január 14-én adta ki az uralkodó.⁴⁸ Ez az oklevél tulajdonképpen csak megismételte mindazt, ami a korábbi két iratban olvasható, de kiterjesztette az egyetem polgárainak jogait, immár nem csak a diákokra, de azok szolgálára is, vagyis mindenkire, aki az egyetemen tartózkodott.⁴⁹

Károly mindent megtett egyeteme sikere érdekében. A hagyományosan erős szerzetesi oktatás elismeréseként az uralkodó több szerzetes tanárnak is írt, hogy felkérje őket egyeteme oktatóinak. Ilyen volt pl. az Ágoston rendi Mikuláš z Loun, aki 1347-ben még a prágai alsóvárosi Szent Tamás templom teológia tanára volt. A jelentősebbek közé tartozik azonban a ferences Albert Bludův és a domonkos Jan Moravec, akik szintén a teológiai kar első instruktoraik közé tartoztak.⁵⁰ Őket azonban csak 1366-ban sikerült bevonni az egyetemi oktatásba.⁵¹ A királyi akarat érvényesülésére mutat az is, hogy az orvosi karról ismert első tanár a király egyik magánorvosa, Walter mester,⁵² míg a jogi kar egyik első instruktora, *Štěpán z Uhřetiva*, a prágai érsek kancellárja volt. A bölcsészskarról szintén Walter volt az első ismert tanár.⁵³ A külföldön tanult elismert cseh diákok, valamint a hazai oktatás elitjét alkotó szerzetesi iskolák vezetői és a nagyszámú tanulni vágyó hallgató biztosították, hogy Károly egyeteme sikeres legyen.

⁴⁷ Moraw 2008 C, 110.

⁴⁸ Pelcl 1777, V–VII. Figyelemre méltó, hogy Boháček véleménye szerint az eisenachi diploma szerkezete hasonló a Barbarossa Frigyes császár (1152–1190) által kiadott 1158. évi Habitához, amelyet a bolognai egyetem alapító oklevelének is szokás tartani. Kavka 1967 B, 30. Ugyanakkor Michal Svatoš mutatott rá arra, hogy az 1348. április 7-i oklevél szövege nagyrészt Petrus de Vinea Leveleskönyvéből lett kölcsönözve, abból az iratból, amelyet II. Frigyes bocsátott ki a nápolyi egyetem számára 1224-ben. Svatoš 1994 B, 32.

⁴⁹ Svatoš 2001, 32.

⁵⁰ Svatoš 2001, 33. Doktori fokozatuk érdekében ráadásul Károly közben is járt a pápánál. Kavka 1967 B, 28.

⁵¹ Šmahel 2007 C, 173.

⁵² Codex Iuris Bohemici II/3. 251.

⁵³ Svatoš 2001, 34.

Az egyetem belső szerkezete

A prágai egyetemet négy nemzet alkotta: a cseh, a lengyel, a bajor és a szász. Párizssal ellentétben azonban nemcsak a szabad művészeti kar volt nemzetekre osztva, hanem az összes, s Bolognával ellentétben ezeknek a tanárok is részei voltak. Utóbbiban az egyetemi adminisztráció szintén nemzetek, s nem karok szerint volt felosztva.⁵⁴ Prágában viszont minden nemzetet két *consiliarius* képviselt, ám nem a náció, hanem a rektor választotta őket az egyes nemzetek által kijelölt hat személy közül. Ugyanez a rendszer volt érvényben a karok képviseletét illetően a rektori tanácsban. Az egyetem tanácsát tehát a nemzetek nyolc és a karok nyolc képviselője, valamint a rektor és a pedellus, továbbá a pénztárnok és a *notarius* alkotta. A rektorral szemben elvárás volt az 1385. évi statútumok szerint, hogy törvényes születésű, még nőtlen, nem graduált, legalább 25 éves világi klerikus legyen, akit évente választottak.⁵⁵ Az első rektorválasztásról⁵⁶ 1353-ból értesülünk, amelyből Rashdall arra következtetett, hogy az egyetem is ténylegesen ekkor kezdte meg működését.⁵⁷ Michal Svatoš ugyanakkor 1359-re tette ezt az időpontot, mivel ekkor értesülünk az első fokozatszerzésről is.⁵⁸ Az artes fakultáson tartott első vizsgákra 1367-ből maradt fenn adat. A jogi karon 1370/1371 tájáról származnak az első fokozatszerzésre vonatkozó információink.⁵⁹

A rektor csak az egyetem belső ügyeit tekintve volt annak vezetője, a tényleges irányítás kifelé a prágai érsek kezében, mint kancelláréban összpontosult.⁶⁰ A kancellár jogköréhez tartozott a tanítás jogának és a

⁵⁴ Kibre 1948, 169.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ A választás mindig a Carolinumban zajlott, a Szent György vagy Szent Gál napját követő első hétköznapon. A választás elektori rendszer alapján történt, nemzetek szerint. 1409, a Kutna Horai dekrétumok után ez a rend annyiban módosult, hogy a cseh nemzet három, míg a többi nemzet összesen egy szavazatot kapott. 1392-ben IV. Vencel (1378–1419) kivette az egyetemi polgárokat a királyi bíróságok joghatósága alól, s egyedül a rektornak rendelte alá, amit 1397-ben IX. Bonifác pápa (1389–1404) is jóváhagyott. A rektorválasztással egy időben választották meg azt a két collectort, akik a pénzügyeket intézték, valamint a pedellust és a notariust. A rektori tanács összetételét csak az 1390-es években szabályozták, innentől kezdve csupán a magisterek és a doktorok lehettek tagjai a rektor tanácsának. Svatoš 2001, 60–62. A jogi egyetemen a rektorok többnyire a cseh nemzetből kerültek ki és itt nem volt olyasféle váltógazdaság, mint a háromfakultásos egyetemen. Ráadásul a jogászoknál korlátlan számban lehetett megválasztani újra ugyanazt a személyt. 1372 óta 47 rektori év volt, s erre 37 rektor jutott. Moraw 2008 C, 126.

⁵⁷ Rashdall 1895, 215.

⁵⁸ Svatoš 2001, 34.

⁵⁹ Moraw 2008 D, 161.

⁶⁰ Svatoš 2001, 63.

fokozatoknak az odaítélése. A rektori ítélőszéktől a kancellárhoz lehetett fellebbezni.⁶¹ A jogi egyetem mintaképe a bolognai *collegium doctorum* volt, noha Prágában a doktorok száma mindvégig alacsony maradt, másrészt soha nem képezett olyan kompakt egységet, mint Bolognában.⁶²

Ami az egyetem házainak, kollégiumainak és bevételeinek kérdését illeti, igen sok forrás áll a rendelkezésünkre.⁶³ A kollégiumok voltak azok a helyek, ahol a tényleges oktatás folyt, ezek hiányában, kezdetben valószínűleg a tanárok lakóhelyén zajlott a tanítás, a vizsga pedig a prágai érsek előtt folyt. Károly 1366-ban alapította az első kollégiumot,⁶⁴ s tulajdonképpen ezzel zárult le igazán az egyetem alapításának korszaka. A *Collegium Carolinum* alapítása a szomszédos bécsi és a kicsit távolabbi krakkói alapításra adott válasz volt. Károlynak azonban sikerült elérnie, hogy a nagyobb rivális Bécsben ne lehessen teológiát tanítani, míg Krakkó egyeteme az 1370-es években elenyészett.⁶⁵ A *Carolinumban* 12 tanár kapott helyet, köztük kettő olyan, aki teológiai képzést folytatott.⁶⁶ A kollégium tagjai számára a prágai várbeli Mindenszentek kápolna kanonoki helyeit kötötte le a király. A *Carolinum* alapítása jelképezte az egyetem tényleges kifejlődését és a kezdeti időszakon való túllépést. Erre mutat az is, hogy a bölcsészknak csak 1367-től vannak feljegyzései a vizsgákról.

A cseh uralkodók a további kollégiumokat alapították a középkor folyamán: a Mindenszentek, a Szent Vencel, a jogászok kollégiuma, és az orvosok kollégiuma, ám ezeken kívül magánszemélyek és maguk a hallgatók is több kollégiumot alapítottak a középkorban, így pl. a Názáret, a *Collegium Panperum*, a ciszterciek Szent Bernát kollégiuma, vagy a Recek és a Louda kollégiumokat.⁶⁷ A litvánok számára Hedvig lengyel királynő (1384–1399) alapított kollégiumot 1397-ben, hogy képzett teológusokat és hittérítőket kapjon Litvánia számára. Mint látható, az egyetemnek kiterjedt intézményi hálózata épült ki, amely magas színvonalú oktatást tett lehetővé.

⁶¹ Kavka 1967 B, 173.

⁶² Moraw 2008 C, 121.

⁶³ A kérdésre összefoglalóan ld.: Havránek–Svatoš 1991.

⁶⁴ Codex Iuris Bohemici II/3. 259–261.

⁶⁵ Az újraalapításban ráadásul a Prágából eltávozó professzorok is szerepet játszottak. Moraw 2008 E, 198. Vö: Ozóg 2010, 59–83.

⁶⁶ A *Carolinum* párizsi mintára jött létre, s a Mindenszentek kápolna is hasonló jelentőséggel bírt a cseh királyok számára, mint a Sainte Chapelle a francia királyoknak. Svatoš 2001, 39. Életmódjukra ld: Svatoš 2001, 37.

⁶⁷ Svatoš 2001, 50–54.

A Prágai Egyetem nemzeti beosztása és a diákok létszáma

Mint arról már szó esett, a prágai egyetem belső szerkezete jelentős mértékben a nemzetekre épült. A négy akadémiai náció közül háromban azonban a német nemzetiségű diákok voltak többségben, ami így az egyetemnek a profilját is nagymértékben meghatározta. Mindezek ellenére a kutatás mára meghaladta azt a korábbi nézetet, mely szerint a prágai egyetem belső konfliktusai nemzetiségi ellentétekből fakadtak volna.⁶⁸ Itt nyilvánvalóan funkcionális ellentétről volt szó a két nemzetiség között, amely abból adódott, hogy a német származású diákok nagyobb számukból adódóan elfoglalták az egyetem vezető pozícióit. Az egyetem ebben az időszakban egy szupranacionális közeg volt még. Mi vezetett tehát a csehek és németek konfliktusához?

A kérdés megválaszolásához a hallgatók létszámának alakulását kell megvizsgálunk, amely a Károly egyetem jelentőségére is fényt vet. Tomek 1372–1409 között tizenegyezer diákot feltételez az egyetemen,⁶⁹ Rashdall szerint ez a szám azonban nyilvánvaló túlzás. Kiindulópontul a graduáltak számát és a kevésbé ismert, töredékes beiratkozási adatokat vette alapul, amely szerint 1397–1409 között 844 személy magisterként, 3823 pedig baccalaureusként vizsgázott, míg 1374-ben 722 diák iratkozott be.⁷⁰ František Šmahel az orvosi karról 21 baccalaureusi és 14 doktori fokozatszerzésről tud az 1380-as években. Ugyanő következtet az adatokból arra, hogy a prágai orvosi fakultás a legjelentősebb volt Közép- Európában a huszita mozgalmakig.⁷¹ Michal Svatoš 1348-1409 között összesen mintegy 4300 hallgatót feltételez, akiknek 2/3-a a bölcsészkaron tanult. Az első három évtizedben a diákoknak csak nagyjából 17%-a graduált, ez viszont az 1380-as évek végére megduplázódott, amely a nagyobb hallgatói létszámnak is betudható.⁷² A legfeltűnőbb tény az, hogy éppen az 1380-as években volt a legnagyobb a hallgatói létszám, amikor a bécsi egyetem ismét megkezdte a működését.⁷³

A jogi egyetem részletesebben fennmaradt irataiból azt is meg lehet állapítani, hogy a hallgatók mely társadalmi csoportokhoz tartoztak. Moraw kimutatásai szerint a nemesi származásúak arányát tekintve az élen a cseh nemzet állt 10%-nyi részesedéssel, amit a lengyel követett szintén tekintélyes

⁶⁸ Svatoš 2001, 33.

⁶⁹ Tomek 1849, 38.

⁷⁰ Rashdall 1895, 216.

⁷¹ Šmahel 2007 C, 174.

⁷² Svatoš 2001, 73–74., vö.: Schwinges 1984, 11. (21. lbj.)

⁷³ Uo.

8%-kal. A két, nevében is német náció jóval alatta maradt ezeknek: a szász 5%, míg a bajor 4%-nyi nemesi származású személyt tudott tagjai között.⁷⁴

Ami a nemzetek létszámát illeti, a legjellemzőbb, hogy egészen a Kutna Horai dekrétumok okozta tömeges szecesszióig, a cseh nemzet volt a legkisebb saját egyetemén. Attól az időtől kezdve, amikortól folyamatosan vannak adataink (1367), Hana Vaclavů kutatásai szerint az 1380-as évek végéig a bajor volt a legnagyobb, amit váltakozva a szász és a lengyel követett.⁷⁵ A jogi egyetemen más volt a helyzet. Ott a szász nemzet volt a legnagyobb, amit a lengyel, a bajor és legvégül a cseh követett.⁷⁶ Amiben tehát a kutatók egyetértenek, az az, hogy a csehek voltak abszolút kisebbségben. Stočes szerint azt, hogy a németek száma a 14. század utolsó évtizedében visszaesett, a nem sokkal korábban megalapított heidelbergi, kölni, erfurti és az újjáalapított bécsi egyetem okozta.⁷⁷ Ez a tény azonban még nem Prága primátusságát, csupán kizárólagosságát érintette érzékenyen.

Az első konfliktus origója az egyetem vezetése és a kollégiumi rendszer körül keresendő. A kancellár (prágai érsekként) természetesen a cseh nemzetnek kedvezett, amikor a *Carolinum* létszámát meghatározták, dacára annak, hogy a csehek kisebbségben voltak az egyetemen. A *Carolinum* hallgatói helyeinek alig a negyede került ki a nem cseh származásúak köréből, amely ellen a rektorok (akik viszont többnyire németek voltak) többször protestáltak is. Az elégedetlen hallgatók és professzorok élére Konrad von Soltau állt az 1380-as évek derekán, amikor is sikertelenül tettek kísérletet a *Carolinum*-beli arányok megváltoztatására.⁷⁸ Ez a konfliktus a németek első szecessziójához vezetett Heidelbergbe, Kölnbe, Bécsbe és Párizsba. František Šmahel úgy vélekedett, hogy mivel a birodalomban így is napirenden volt új egyetemek alapítása, a német diákok egy részének elvándorlása e konfliktus nélkül is bekövetkezett volna.⁷⁹ Az egyetem ráadásul még ezek után is Közép Európa meghatározó intézménye tudott maradni. Ám a belső konfliktusok ezzel nem simultak el.

Az egyetem egységének a megbomlása szempontjából is lényeges az első szecesszió előtt, 1372-ben végbement szakadás. A jogi kar és a később ún. három fakultásos egyetem közötti vitát szintén a *Carolinum* és a jogi kar közötti vita okozta, mely egy ház birtoklása körül robbant ki. A jogi karon az értelmi szerző Ekhard pedellus volt, s az események odáig fajultak, hogy 1372-ben a

⁷⁴ Moraw 2008 C, 129.

⁷⁵ Vaclavů 1977, 22. Vö: Svatoš 2001, 74.

⁷⁶ Moraw 2008 C, 124.

⁷⁷ Stočes 2010, 90–91.

⁷⁸ Soltau pályáját és ténykedését a német diákok érdekében ld: Brandt 1978, 618–619. vö: Svatoš 2001, 79.

⁷⁹ Šmahel 2007 C, 179.

kar saját rektort választott magának. Ezzel a jogi kar külön egyetemmé alakult, s így bizonyos szempontból távol tartotta magát a későbbi konfliktusoktól.

Fontos állomás volt a Betlehem kápolna megalapítása. Az alapító irat szerint a prédikációt cseh nyelven kell tartani, a „*ius praesentationis*-t” pedig a *Carolinum* cseh nemzete három idősebb magisterének tartotta fenn, amely így a cseh nemzet mozgalmának jó táptalajt biztosított.⁸⁰ 1402-ben Husz János lett a kápolna prédikátora, aki a 14. század végén ismerkedett meg az angol John Wyclif írásaival.

A Prágai Egyetem és a wíklifizmus

Michal Svatoš találón megjegyezte, hogy az egyetem annál jobban kényszerült bekapcsolódni a közéleti vitákba, minél inkább kötődtek polgárai Wyclif egy-egy prominens követőjéhez, s ezt csak tetézte a rendkívül szoros kapcsolata az egyházzal.⁸¹

Wyclif műveinek a hatása már a 14. század végén érződött, először Štěpán z Pálče⁸² és Stanislava ze Znojma⁸³ tevékenysége folytán. Londonban ugyanakkor már 1382-ben zsinati határozatban ítélték el Wyclif műveit, amely a cseh mozgalomra is hatással volt. Husznak a Betlehem kápolna szószékéről folytatott prédikációi sem csak az egyetemi, de a városi polgárságra is nagy hatással voltak.⁸⁴ Tevékenysége komolyan aggasztotta nem csak az egyetemet, de az érseket, Zbyněk Zajíc z Hasenburka-t (1403–1411), aki a helyzet elharapózását megakadályozandó 1408-ban Wyclif valamennyi írását eretneké nyilvánította. A reformerek esélyeit ráadásul csökkentette az idegen származású diákok folyamatos Prágába áramlása. A Šmahel által Husz „akciócsoportjának” nevezett tábor számára a döntő pillanat 1409-ben érkezett el.

IV. Vencel 1409-ben felhívást intézett az egyetemhez, hogy a nemzetek az egyházszakadás megszüntetésére összeült pisai zsinatra küldjék el követeket. Mivel azonban a német területek többsége XII. Gergelyt (1406–1415) támogatta, s nem a Vencel által favorizált XXIII. Jánost (1410–1415), a németek nemet mondtak a király felhívására. Hiszen ők ezzel hazai elhelyezkedési lehetőségeiket tették volna kockára.⁸⁵ A csehek elküldték követeket az uralkodóhoz, mivel nekik nem kellett hasonló következményektől tartaniuk. IV. Vencel ennek hatására engedett Husz (aki

⁸⁰ Svatoš 2001, 80.

⁸¹ Svatoš 2001, 81, Vö: Kaminsky 1972, 94.

⁸² Kuchyňka 2000, Herold 2004, Kejř 1971.

⁸³ Sedlák 1906, Herold 1971.

⁸⁴ Így pl. nem sokkal később sikerült a város vezetését hosszú idő után cseh kézbe juttatni. Šmahel 2007 C, 186.

⁸⁵ Kaminsky 1972, 95-96.

egyébként királyi káplán volt) és társai kérésének, s kiadta az ún. Kutna Horai dekrétumokat.⁸⁶ Ebben a híres rendelkezésében a király felborította az addigi erőviszonyokat az egyetemen, s a rektorválasztásnál a cseh nemzet három szavazatot kapott, míg a többi nemzet összesen egyet. Vencel utóbb hajlandó lett volna visszavonni a dekrétumokat, ám Šmahel szerint ebben a helyzetben a megegyezés már nem volt lehetséges.⁸⁷ 1409-et követően mintegy 700-800 diák hagyta el a prágai egyetemet (ebből mintegy 500-ra megbízható adatokkal rendelkezünk).⁸⁸ A külföldi diákok távozása nem azonnal, hanem többnyire csak a vizsgák után kezdődött meg. Szemben az 1380-as évekbeli első szecesszióval, amelyet az egyetem még kihevert és státusát is sikerült megőriznie, a Kutna Horai dekrétumok után elvesztette univerzális jellegét, és egy területiális szintű oktatási intézménnyé zsugorodott.⁸⁹ Vezető szerepe így elveszett Közép Európában a nemrég alakult lipcsei, valamint a megerősödő bécsi, kölni és a heidelbergi, valamint a krakkói egyetemekkel szemben.

A cseh reformmozgalom megosztottá vált az 1410-es évek elejére, amikor korai prominens vezetői, mint Štěpán z Pálče vagy Stanislava ze Znojma az ellentáborhoz csatlakoztak.⁹⁰ A pápa ráadásul *interdictum* alá helyezte Prágát, ami miatt a király már nem tudta garantálni Husz biztonságát, s arra kérte, hogy egy időre hagyja el a fővárost.⁹¹ A mozgalom prágai vezetését így Jeroným Pražský (Prágai Jeromos) vette át, amikor az egyházszakadás megszüntetésére zsinatot hívtak össze Konstanzba, melyre Huszt is megidézték, ahol 1415-ben, illetve 1416-ban mind a kettejüket eretnekként égették meg.

Husz és Prágai Jeromos halálhíre Prágában heves indulatokat generált. Jan z Jesenice⁹² és Jakoubek ze Stříbra a nemesség támogatásával elérte,⁹³ hogy az egyetem döntőbíráként léphessen fel hitbéli ügyekben,⁹⁴ majd kinyilatkoztatták, hogy támogatják a reform jelképének is számító két szín alatti áldozást. Konrad von Vechta érsek⁹⁵ ezt azonban szigorúan megtiltotta, céljait elérendő pedig leállította a vizsgák lebonyolítását is. Növelni akarván támogatottságukat, Zdislav ze Zvířetic rektor 1418-ban megállapodást kötött a

⁸⁶ *Codex Iuris Bohemici* II/3. 299–300. *Dekret Kutnohorský* 1909, 67–68. Vö: Nodl 2010.

⁸⁷ Šmahel 2007 C, 187.

⁸⁸ Svatoš 2001, 83. vö: Šmahel 2007 C, 188.

⁸⁹ Šmahel 2007 C, 187.

⁹⁰ Šmahel 2007 C, 189. Vö: Kaminsky 1972, 80-81.

⁹¹ Palacký 1984, 115, Šmahel 2007 C, 189.

⁹² Kejíř, 1964.

⁹³ Vö: Klassen 1978, 133.

⁹⁴ Svatoš 2001, 87.

⁹⁵ Érdekes, hogy Vechta, noha mindvégig katolikus maradt, a huszita háborúk idején a husziták mellé állt, s haláláig kitartott mellettük. Palacký 1984, 362–363.

kelyhes nemesekkel, mire V. Márton pápa felfüggesztette az egyetem működését, mellyel az egyetem e sok vihart megélt időszaka lezárult.

Az egyetem konzervatívabb reformerei, vagyis a kelyhesek és a radikálisabb táboríták közötti viták voltak azok, amelyek az elkövetkező évtizedek politikai és katonai harcait elindították. A radikális és mérsékelt tábor közötti szakadásra 1421-ben került sor, miután nem sikerült megegyezni egy táborita püspök megválasztása és az egyetemi, valamint a pápi díszruhák viselése kérdésében. A problémát jelentősen fokozta, hogy a táboríták követelték az egyetemtől, hogy iratait vesse alá vizsgálatnak abból a célból, hogy tartalmuk nem ellentétes-e a Bibliával.⁹⁶ Az egyetem teljesen a kelyhesek irányítása alá került, de a keresztes hadjáratok és a táborita támadások miatt Prága sem volt biztonságban. A Časlavi országgyűlésen⁹⁷ az egyetem ugyan már, mint a királyság egyik meghatározó reprezentánsa vett részt, de az összetűzések mindennapossá váltak, s lehetetlenné tették az oktatást. A táboríták a Carolinum elleni 1422-es támadásukkal sok értékes kéziratot semmisítettek meg, és több templomot is feldúltak. A prágaiak (elsősorban az Újváros lakosai) körében a radikális tanok gyors térnyerése lehetetlenné tette a mérsékeltebb magisterek működését, akik gúny céltáblái lettek. Korybut Zsigmond Prágába érkezése hozta vissza a *Carolinum* magistereit.⁹⁸ A fordulópontot azonban a *magisterek* azon döntése hozta meg, hogy részt vesznek a bázeli zsinaton.⁹⁹

Bázelben sikerült elérniük, hogy a pápa is áldását adja az oktatás hivatalos megkezdésére. 1430-ban a prágai érsek Martin Kuneš-t nevezte ki rektorrá és alkancellárrá, akinek megadta a felhatalmazást a fokozatok és tanítás jogának odaítéléséhez. Bár 1434-ben két magistert is avattak, valójában a kar aktivitása csekély lehetett. Baccalaureust alig avattak, s magistert is legközelebb csak 1440-ben. Ugyanakkor már Zsigmond király (cseh király 1419–1437) megerősítette az egyetem státútumait 1437-ben, egy évvel később pedig utóda, Albert (1437–1439) hagyta jóvá a Recek kollégium alapítását. Ugyanennek a bizalomnak a javára kell írunk, hogy lassan megjelentek az első külföldi hallgatók is, 1447-ben pedig V. Miklós (1447–1455) megerősítette az egyetem privilégiumait.¹⁰⁰ A viták azonban hamarosan ismét elkezdődtek. Itáliából

⁹⁶ Svatoš 2001 188.

⁹⁷ Palacký 1984, 365–369.

⁹⁸ Klassen 1978 133.

⁹⁹ Šmahel 2007 C, 191. vö: Svatoš 2001, 189. Bázelben ugyanakkor nagy feltűnést keltett, hogy a prágai egyetem delegációjában a 13 bölcsész magister mellett egy teológiai vagy jogi professzor sem akadt.

¹⁰⁰ 1433-ban már Bécsből is jöttek katolikus tanárok, valamint néhány lengyel magister. A hazai diákság növekedése mellett Svatoš már hat-hat sziléziai és lengyel, 23 német és két magyarországi diákot mutatott ki az egyetemen. Svatoš 2001, 190. Sajnos a neveket nem árulja el, de az adatbázis alapján a következő személyek jöhetnek

hazatérve néhány katolikus hallgató nem akarta letenni a kötelező esküt a prágai kompaktátákra és a két szín alatti áldozásra, s az ebből kirobbant botrányok a külföldi diákok távozásához vezettek. 1462-től minden hallgatónak és tanárnak esküt kellett tennie a kompaktátákra és a kehelyre, így az egyetem a kelyhes egyház központjává is vált egyben. Az egyház legfőbb vezető testülete az ún. Alsóbb Konzisztórium lett,¹⁰¹ amely irányító pozícióinak 1/3 részét a magisterek foglalták el. Gyűléseit a *Carolinumban* tartották, amely egyben a Konzisztórium központja vált.¹⁰²

Podjebrád György (1458–1471) és a Jagellók uralkodása egy rövid konszolidációs időszak volt az egyetem történetében. Azonban egyre többen kárhoztatták az intézményt elmaradott tanrendje miatt, de reformokra szorultak a pénzügyei és a birtokviszonyai is.¹⁰³ Ezekre azonban már nem kerülhetett sor abban a feszült helyzetben, amely II. Lajos (1516–1526) halála után alakult ki Csehországban.

A Prágai Egyetem magyarországi hallgatói

A hallgatók létszáma és fakultásonkénti megoszlása

Az egyetemen már korán megjelenhettek a magyarországi hallgatók. Az elsőről IV. Károly császárnak egy V. Orbán pápához (1362–1370) intézett 1365. évi beadványa ad hírt. A második kötetben közölt adatbázisban szereplő adatok két csoportra oszthatóak. 1-es kód alatt szerepelnek azok a személyek, akik minden bizonnyal a Magyar Királyság területéről kerültek a prágai alma materbe. 2-es kóddal azok következnek, akiknek származása kétséges, pl. a bizonytalan névhasználat miatt. Ide kerültek azok a személyek is, akiket Branislav Varsik a korabeli Magyarország területéről eredeztetett, hacsak alapos indok nem szolt magyarországi származásukra.¹⁰⁴ Szintén közöttük

számításba: Esetleg az 1429-ben feltűnő Zsolnai Miklós, aki talán még ebben is az időben is aktívan tevékenykedett. A másik biztosan magyar diák Pécskai Pál volt 1457-ből. Nem zárható ki azonban, hogy Gallus de Theplicz (1438), Johannes dictus Baculus de Teplicz (1444) és Mathias de Waryn (1452) közül valaki szintén magyarországi volt. A hazai polgárháborús és konszolidációs időszakot is figyelembe véve, valószínűbb, hogy a Zsigmond uralkodásának a végén és/vagy az V. László uralkodása végén feltűnő két diák volt az a két személy, akiket Svatoš talált.

¹⁰¹ Nevét onnan kapta, hogy a prágai vár „alatt,” az Óvárosban foglalt helyet (központja a Týn volt), s felette a várban ott volt a „Felső” (Katolikus) Konzisztórium. Fudge 1998 69–70.

¹⁰² Svatoš 2001 191.

¹⁰³ Svatoš 2001 191–194.

¹⁰⁴ Varsik 1926.

szerepelnek azok a személyek, akik bár külföldiek voltak, de egykori prágai diákként Magyarországon éltek le életük egy jelentős részét, olykor az egészet, s fontos tisztségeket viseltek a magyar királyi udvarban, előkelő helyet foglaltak el az egyházi hierarchiában. A 2-es kód alatt szereplő személyeket zárójelben közli a tanulmány. Rajtuk kívül azonban Varsik írt még nyolc további hallgatóról, akiket bár ő magyarországinak tartott, de pl. Josef Triška munkájából is kitűnik, hogy nem voltak azok. Ők a következők: *Johannes Eberhardi* (1377, szabad művészeti kar),¹⁰⁵ *Stephanus de Secz* (1381, szabad művészeti kar),¹⁰⁶ *Bruno de Wartberg* (1385, szabad művészeti kar),¹⁰⁷ *Nicolaus Wystricz* (1386, szabad művészeti kar),¹⁰⁸ *Martinus de Lestan* (1394, szabad művészeti kar),¹⁰⁹ *Nicolaus de Windisch* (1396, szabad művészeti kar),¹¹⁰ *Johannes Glaser* (1406, szabad művészeti kar),¹¹¹ *Bartholomeus Czerode* (1407, szabad művészeti kar),¹¹² és *Demetrius de Czerod* (1409, szabad művészeti kar).¹¹³ Rajtuk kívül ide sorolható *Nicolaus de Svecia, canonicus Strigoniensis* is (1374, jogi egyetem), aki azonban Varsik szerint is svéd származású volt, de feltehetően elírás következtében írtak *Strenginensis* helyett *Strigoniensis*-t.¹¹⁴ Varsikra alapozta kutatásait Romana Štangová a középkori szlovák hallgatók egyetemjárását elemezve, s jutott arra az eredményre, hogy összesen 46 hallgató ment tanulni Prágába azokról a területről, amelyek a mai Szlovákiához tartoznak.¹¹⁵ Tanulmánya végén adatbázisban közli a bécsi, prágai és krakkói egyetemi hallgatókat, ám közöttük több kérdéses hovatarozású hallgató is található.¹¹⁶ Az adatbázis Prágára vonatkozó része így összesen 252 rekordot tartalmaz (ebből 169 biztosan magyarországi). Ám ennél kevesebb hallgatóval számolhatunk, ugyanis voltak, akik az artes és a jogi karon is egyaránt tanultak.

¹⁰⁵ Varsik 1926, 30, Liber Decanorum 1830 I. 177, Album seu Matricula 1834, 142, Triška 1981, 238.

¹⁰⁶ Varsik 1926, 24, Liber Decanorum 1830 I. 208, Triška 1981, 493.

¹⁰⁷ Varsik 1926, 30, Liber Decanorum 1830 I. 231, Triška 1981, 57.

¹⁰⁸ Varsik 1926, 29, Liber Decanorum 1830 I. 249.

¹⁰⁹ Varsik 1926, 29, Liber Decanorum 1830 I. 334, Triška 1981, 353.

¹¹⁰ Varsik 1926, 30, Liber Decanorum 1830 I. 313, 366, Triška 1981, 426.

¹¹¹ Varsik 1926 21, Liber Decanorum 1830 I. 392, Triška 1981, 246.

¹¹² Varsik 1926 21, Liber Decanorum 1830 I. 393, Triška 1981, 40.

¹¹³ Varsik 1926 22, Liber Decanorum 1830 I. 404.

¹¹⁴ Album seu Matricula 1834, 121, Varsik 1926, 23, Vö: Triška 1981, 29, 61. Megjegyezhető, hogy az 1360-as és 1370-es években több Miklós nevű esztergomi kanonokról tudunk. Vö. Kollányi 1900, 63–68.

¹¹⁵ Štangová 2014, 25–34.

¹¹⁶ Ilyen például a jelen adatbázisban is szereplő Simon plebanus de Sempteycz, akit Semptéhez számít, ám a névalak teljesen elüt valamennyi ismert semptei peregrinus névhasználatától. Ők ugyanis a *Schinauia*, *Sinthanua*, és ennek változatait használták, csupán egyetlen hallgató, 1450-ben a bécsi egyetemen használta a *Sempti* alakot. Štangová 2014, 17.; vö.: Schrauf 1892, 38.; Fraknói 1874, 25, 33, 44., 50.

Ez összesen hat hallgató esetében feltételezhető a megmaradt források alapján. Ám mivel csak töredékes anyagok maradtak fent, valószínűsíthető, hogy többen kezdték tanulmányaikat a prágai *artes* karon a későbbi joghallgatók közül. Érdekes kérdéseket vet fel azonban a Prágában tanuló magyar orvos és teológus hallgatók száma is.

A magyar peregrináció egyik sajátossága volt, hogy a hallgatók legnagyobb része a szabad művészeti kart látogatta a középkorban, míg a nyugaton hagyományosan jelentősebb jogi és teológiai képzést már sokkal kevesebben választották, az orvosi kar pedig általánosan a legkisebb fakultásnak számított, vagyis kevesen tanultak „tovább.” Prágában a megmaradt két kar anyagaira támaszkodva azt mondhatjuk, hogy az arány nagyjából 2/3–1/3 a jogi kar hátrányára a biztosan magyarországiak körében. 183 (61 kettes kódú diák) hallgató mutatható ki a szabad művészetek karán, s csak 63 (20 kettes kódú diák) a jogi egyetemen.¹¹⁷ Hat további hallgató esetében nem lehet tudni, hogy mely fakultásra iratkozott be (közülük ketten 2-es kódszámúak). Kapronczay Károly írt egy orvos és kilenc teológus hallgatóról, ám az adatok sajnos bizonytalanok s e két kar magyarországi diákjairól keveset tudunk.¹¹⁸ Kapronczay szerint a bécsi egyetemen feltűnő *Henricus de Rosenberg* váci kanonok orvosi képzettségét Prágában szerezte. Itt valóban tanult egy *Henricus de Rosenberg* (1377, jogi egyetem),¹¹⁹ akit ugyan Josef Triška azonosnak tart a Bécsben és Lipcsében is tanult *baccalaureus medicinae*, váci kanonokkal,¹²⁰ de sem Šmahel, sem Beránek¹²¹ nem magyarországiként szerepeltette. Elvetni azonban nem lehet a két személy azonosságát. Felmerül viszont a lehetősége annak, hogy egy másik hallgató, Zsolnai Miklós végzett orvosi tanulmányokat, ugyanis 1431-ben másolta le a Károly Kollégiumban *Isaac Iudaeus Liber urinarum* című munkáját.¹²² Ami a teológusokat illeti, sajnos itt sem találtunk kilenc magyar hallgatót Prágában. Magyarországi pl. *Nicolaus de Cypcz*, akinek a nevét a dékáni könyv az 1376. évnél őrizte meg,¹²³ s akiről Triška talált egy későbbi bejegyzést, miszerint az említett hallgató *ain guet ler von der mess* volt.¹²⁴ Egy másik feltételezhető teológus hallgató lehetett az a Vágújhelyi Lukács, aki ugyan nem szerepel az egyetem forrásaiban, Branislav

¹¹⁷ Itt kell megjegyezni, hogy Štangová, Varsikra hivatkozva írt az ifjabb Stibor jogi tanulmányairól, noha neve nem szerepel a jogi egyetem fennmaradt irataiban, s bizonyíthatóan jogot soha nem tanult. Štangová 2014, 17.; vö.: Dvořáková 2009, 325–326.

¹¹⁸ Kapronczay 1980, 223. Schrauf 1892, 171. Liber Decanorum 1830 I. 373.

¹¹⁹ Album seu Matricula 1834, 65, Kapronczay 1980, 227.

¹²⁰ Triška 1981, 167.

¹²¹ Beránek 1988.

¹²² *Truhlář* 1905. I. 1572.

¹²³ Liber Decanorum 1830 I. 172.

¹²⁴ Triška 1981, 385.

Varsik szerint azonban az egyetemen az eucharistiáról írt egy munkát, s táborita papként halt meg az 1420-as évek derekán Csehországban.¹²⁵ Más feltételezhető teológus hallgatóra ez idáig még nem bukkantam. A szabad művészeti kar népszerűsége és túlsúlya nagy volt, ám ennek oka még nem tisztázott.¹²⁶

A magyarországi hallgatók számának alakulása

Szögi László becslései szerint a prágai egyetem ismert magyarországi hallgatóinak mintegy ötszörösére, hatszorosára tehető a tényleges hallgatói létszám.¹²⁷ A tanulók aránya évtizedenként változó tendenciát mutat, amelyre nyilvánvaló hatással voltak a 14. és 15. század alapvető politikai változásai, így a nyugati egyházszakadás vagy a huszita mozgalom. Négy hallgató esetében nem lehetett pontosan meghatározni tanulmányaik kezdetének idejét. Gyöngyösi István fia Bertalan, az egri székesegyház Szent Barnabás oltárának rektora saját állítása szerint hét évet tanult szabad művészetet Prágában és Bécsben 1407 előtt,¹²⁸ amikor is XII. Gergely neki adományozta az egri olvasókanonokságot (melyet azonban valószínűleg nem foglalt el, vagy csak rövid ideig töltötte be, mert 1408-ban mást neveznek *lectornak*).¹²⁹ Annyi bizonyos mindössze, hogy Bertalan 1390-ben Bécsben tanult.¹³⁰ Kamanci Balázsról Szalkai Balázs ferences krónikája írta le, hogy a kamanciaiak adták össze tanulmányaikra a pénzt, s visszatérve plébános és huszita hitszónok lett, ám később megtagadta hitelveit és a bácsi prépostságra emelkedett.¹³¹ A bécsi egyetem irataiból ismerjük Zágrábi Domokost, akit a bécsi egyetem eretnek vádakkal illetett 1413-ban, amiért is a passauai püspök emberei kivallatták, s aki az eretnek tanokat végül megtagadta.¹³² Az ügyben a bécsi és a prágai egyetem levelezésben állt egymással, s ebből tudjuk, hogy Domokos Prágában fertőződött meg e tévtanokkal. A negyedik a Libetbányára való Péter, aki Prágában kezdte el másolni a IX. Gergely pápa (1227–1241) dekretálisaihoz írott kommentárok egy kötetét, munkáját 1424-ben fejezte be.¹³³ További egy hallgató kapcsán nem hallunk arról, hogy eljutott-e az egyetemre, de mindenesetre három év halasztást nyert perében Laki/Nyilasi Jakab fia János, mivel Erzsébet királyné oklevele szerint János Prágába és Bolognába készül

¹²⁵ Varsik 1965, 164.

¹²⁶ Vö: Mályusz 1958, 109–110, Bónis 1971, 139.

¹²⁷ Szögi 2011, 18.

¹²⁸ Zsigmondkori II. 5686.

¹²⁹ MNL OL DL 304.

¹³⁰ Gall – Szaivert – Paulhart 1956, 135.

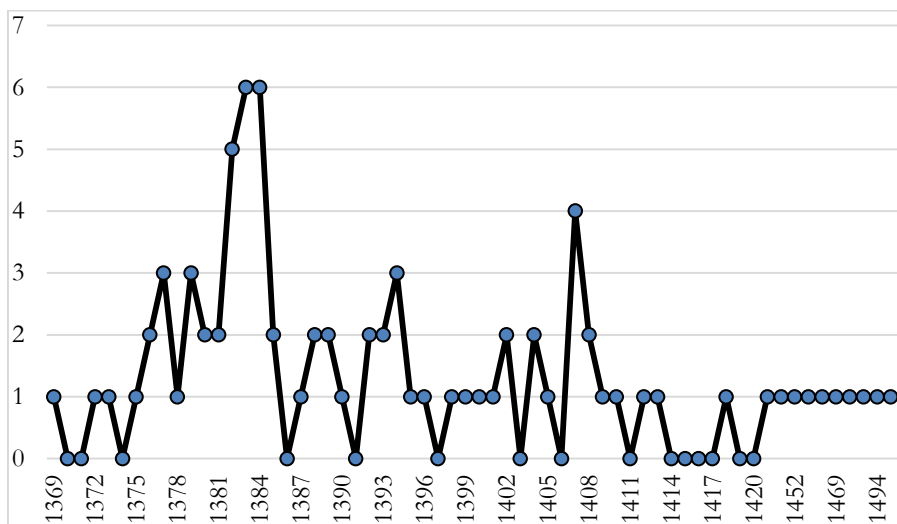
¹³¹ Érdújhelyi 1899, 142–143.

¹³² Zsigmondkori IV. 831.

¹³³ Csontos 1879, 49.

tanulni. A királyné azonban, mivel János még nem indult el, a pert elindította. A továbbiakról egyelőre nem tudunk.¹³⁴

1. grafikon: Bizonytalan származású diákok

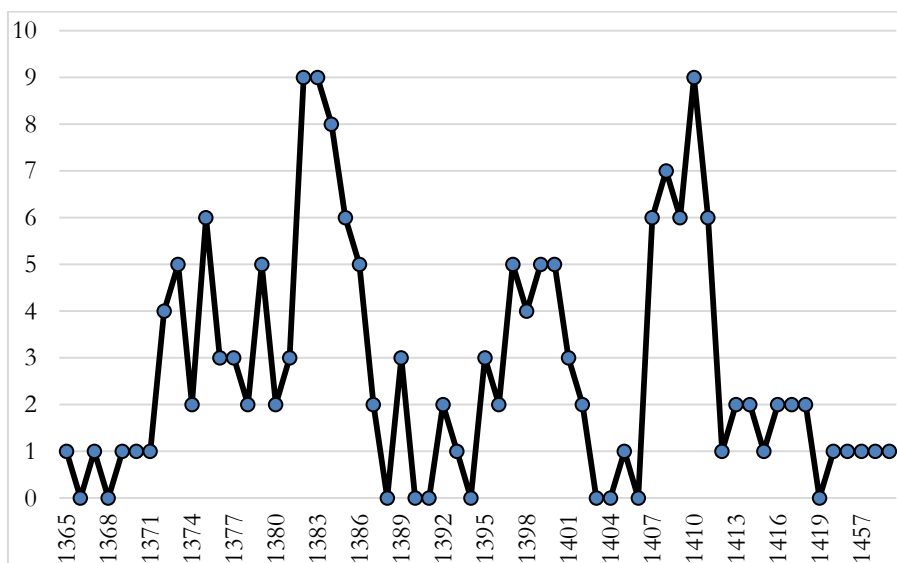

A többi hallgató esetében a következő tendenciák figyelhetők meg. Az 1360-as évekből van az első adatunk magyar hallgatóra a prágai egyetemen, s ebben az évtizedben négy (egy 2-es kódú) másik társa koptatta itt az egyetem padjait. Az 1370-es években ugrásszerűen megnőtt a számuk, hisz ebben az évtizedben már 48-an (15 kettes kódú) tanultak Prágában. Az igazi áttörést a hallgatói létszámban azonban a 14. század nyolcvanas éveiben tapasztaljuk. Ekkor 71 (26 kettes kódú) hallgató adatait sikerült a két karról kimutatni, míg az 1390-es évek konfliktusokkal terhelt cseh–magyar kapcsolatai miatt Prágában szintén alábbhagyott a magyar diákok tanulási kedve, számuk 40-re (13 kettes kódú) esett vissza. A 15. század első évtizedében ismét olyan növekedés tapasztalható, amely csak az 1380-as évekhez mérhető, míg a számarányok az 1370-es évekkel azonosak. Számuk 48 (15 kettes kódú) volt ebben az évtizedben, s ez a belső konszolidációt mutatja. A Kutna Horai dekrétumok hatásával is magyarázható viszont, hogy az 1410-es években miért csak 22 (3 kettes kódú) magyarországi hallgatót javasoltak fokozatszerzésre a szabad művészeti és jogi karon. A 15. század hátralévő időszakában már soha nem érte el még ezt a szintet sem a magyarországi hallgatók létszáma, ugyanis összesen 14 (közöttük 10 kettes kódú) magyarországi személy mutatható ki a

¹³⁴ MNL OL DL 42413

kelyhes egyetemen.¹³⁵ Nagyon érdekes ugyanakkor, hogy 1369 óta minden évben volt vizsgára bocsátott magyarországi hallgató a prágai egyetemen egészen 1390-ig, tehát több mint két évtizedig. Közülük is az 1382–1384 közötti évek kimagaslóak. 1382-ben 13 (négy kettes kódú), 1383-ban 15 (hat kettes kódú), míg 1384-ben 14 (hat kettes kódú) magyart vizsgáztattak Prágában. Hasonlóan jó eredményeket majd csak az 1407-10 közötti évek tudnak felmutatni: 1407-ben 10 (négy kettes kódú), 1408-ban 8 (kettő kettes kódú), 1409-ban 7 (egy kettes kódú), 1410-ben pedig 10 (egy kettes kódú) magyart javasoltak fokozatszerzésre. Milyen körülmények lehettek befolyással a hallgatói létszám változására?

2. grafikon: Magyarországi hallgatók létszáma Prágában

Az 1350-es évekből nem ismerünk hallgatót ugyan, de feltehetjük, hogy már ekkor is tanulhattak a cseh fővárosban a Magyar Királyságból. Az 1340-es évek végén alapított egyetem kapcsán, a kor „természeti” katasztrófái közül a pestist kell megemlítenünk. Csehországban a pestis az 1350-es évek elején jelent meg, de valószínűleg nem okozott olyan jelentős pusztítást, mint Európa más részein és elsősorban Morvaországot támadta meg.¹³⁶ Ugyanakkor Moraw még az 1380-as járvány rovására írta a jogi egyetem

¹³⁵ Branislav Varsik szerint a prágai egyetemnek az 1430-as évek elején történt újraindulása után Magyarországról többnyire csak a szlovák származású hallgatók mentek tanulni Csehországba. Varsik 1967, 131.

¹³⁶ Benedictow 2004, 223.

hallgatói létszámának visszaesését.¹³⁷ Magyar szempontból azonban visszafogó tényezőnek tekinthetjük azokat a katonai konfliktusokat, amelyek az emberi erőforrásokat a harctérre összpontosították, s a hallgatói kedvet visszavetették. Az 1370-es évek megugrását a pécsi egyetem hanyatlása idézhette elő, amiért hallgatói egyre nagyobb számban indultak a külföldi egyetemek felé. Ugyanakkor megfontolandó, hogy a cseh–magyar házassági szerződés (Mária magyar hercegnő (uralkodott: 1382–1395) és Luxemburgi Zsigmond cseh herceg (magyar király 1386–1437) tervezett házassága),¹³⁸ a két ország kapcsolatok erősödéséhez is vezethetett.¹³⁹ Erre mutat az is, hogy a feltehetően az 1370-es évek végén, az 1380-as évek legelején Prágába került hallgatók (akik az 1380-as évek elején, közepén vizsgázhattak) száma a legjelentősebb. Mindez a prágai egyetem szellemi kisugárzásának is betudható. Nagy Lajos halála, II. Károly (1385–1386) és Erzsébet királyné meggyilkolása, valamint a kibontakozó belső feszültség számlájára kell írni a hallgatói létszám lassú csökkenését az 1380-as évek hátralévő részében. Ez a tendencia megfigyelhető Bécs esetében is.¹⁴⁰ Ugyanakkor Jiří Stočes a magyar és morva diákok számának a visszaesésében jelentős tényezőnek tartja a bécsi egyetemet az 1390-es években.¹⁴¹ Az 1400-as évek elejének visszaesése valószínűleg Zsigmond fogságával, és a nápolyi-párt által kirobbantott felkeléssel magyarázható. Az 1410-es évek alacsony, de egyenletes létszámának okát a Kutna Horai dekrétumokban kell keresnünk.

Fontos tényezőnek kell tekinteni az 1378-as nyugati egyházszakadást. A magyar uralkodók, hasonlóan a cseh királyokhoz, a római pápa oldalán álltak, következésképpen csökkent a Párizsban tanuló magyar diákok száma.¹⁴² Ismeretes, hogy 1378 után a párizsi egyetem teológiai kara egy rövid időre az avignoni pápát pártoló Párizsból a Róma-párti császár központjába, Prágába helyezte át székhelyét.¹⁴³ Ez pedig jelentős presztízsnövekedést jelentett a prágai egyetem számára. Hana Vaclavů kutatásai szerint 1378/79 és 1388 között közel 1600 hallgató tanult a prágai egyetemen,¹⁴⁴ amely kiugró létszám az előző, de a következő időszakot is figyelembe véve. A prágai egyetem tanári karának összetételét és a magyar diákoknak hozzájuk fűződő viszonyát vizsgálva kitűnik, hogy a magyarországi diákok az 1370-es és 1380-as években a tekintélyesebb és népszerűbb német vagy lengyel professzorokat keresték. Ezek a professzorok határozták meg az ebben az időben alakuló vagy

¹³⁷ Moraw 2008 C, 124.

¹³⁸ Mályusz 1984 B, 10.

¹³⁹ Haraszi Szabó 2015, 89–91.

¹⁴⁰ Tüskés 2008, 10.

¹⁴¹ Stočes 2010, 91.

¹⁴² Verger 1990, 89.

¹⁴³ Šmahel 2007 D 91.

¹⁴⁴ Vaclavů 1977, 20.

újjáéledő közép-európai egyetemek arculatát, Európa-szerte ismert tudósok voltak. A prágai egyetem vonzereje tehát ebben is fellelhető. A jogi egyetem vonatkozásában 1372–1389 között átlag évi 125 beiratkozással számolhatunk.¹⁴⁵ Ez jelentősen meghaladta Heidelberg, de még Bologna szintjét is.¹⁴⁶ Magyar szempontból Vaclavů adataihoz képest több hallgatót sikerült találnunk Prágában. Egészen pontosan ebben az időszakban 117 (40 kettes kódú) magyar tanuló végezte tanulmányait a cseh fővárosban, ami az említett 1600 hallgatónak alig több mint a fél százaléka. Ugyanakkor a cseh nemzetben belül már más a helyzet, ott a hallgatóknak csaknem 1/3-a a Magyar Királyság területéről került ki.¹⁴⁷

A magyarországi hallgatók származási helye

Nem könnyű pontosan meghatározni azt a helységet, ahonnan a magyarországi hallgatók származtak. Ezt elsősorban három tényező okozta. Egyrészt a névhasználat, mivel 19 diák egyszerűen Ungarusként szerepel az iratokban, vagy *de Ungaria*, *de Pannonia* névalakban (bár közülük néhányat sikerült azonosítani). Másrészt nehezíti a munkát az a körülmény, hogy az ország több megyéjében is megtalálhatók azok a településnevek, amelyek a hallgatók nevében szerepelnek. Nehéz eldönteni pl. a Toplicáról származó Mihály esetében, hogy a szlavóniai Toplica (Topuszkó), vagy valamelyik hasonló nevű Trencsén, Nógrád, Szepes, Sáros, Hunyad vagy Temes megyei helység lehetett-e az őt kibocsátó település.¹⁴⁸ Egy harmadik szempontból is akadnak azonban gondok a névhasználattal, mivel nem lehet biztosan tudni, hogy egy adott személy valóban arról a településről származik-e, amely nevében is szerepel. Várad, Esztergom, Pécs, de a megyenevek is sokszor egyházigazgatási egységeket, s nem származási helyet jelölnek. Iulia Caproș észrevétele sem lényegtelen a kutatások szempontjából, aki a kassai diákok egyetemjárását vizsgálva jutott arra a következtetésre, hogy nem mindenki származott Kassáról, aki magát kassainak nevezte a beiratkozás során, csupán a városban kezdte meg iskolai tanulmányait.¹⁴⁹

Mindezek figyelembevételével a következőket mondhatjuk el összefoglalóan a prágai magyar diákok származási helyével kapcsolatban. A hallgatók származási helye bizonyos szempontból a papírforma szerint alakult,

¹⁴⁵ Moraw 2008 C, 124.

¹⁴⁶ Moraw 2008 C, 124–125.

¹⁴⁷ Vaclavů 1977, 23–24.

¹⁴⁸ Zsigmondkori II. 1488, 922, Hunyadiak I. 268, 312, II. 67, V. 142, IV. 196. Igaz, valószínűbbnek látszik, hogy a Csehországhoz közeli területekről többen iratkoztak be a prágai egyetemre, mint távolabbról. Ám távoli vidékek fiataljai – mint ismeretes – szívesen utaztak tanulás céljából a cseh fővárosba.

¹⁴⁹ Caproș 2013, 41.

más szemszögből viszont sok a meglepetés. Pusztán földrajzi alapokról kiindulva a legtöbb hallgató a Dunántúlról került ki Prágába, számszerűen 48 (négy kettes kódú). A régió ilyen nagyarányú részvétele, Bécs közelségét is figyelembe véve igazán meglepő. Két zalai és egy-egy vasi, somogyi, soproni, és győri hallgató mellett ide kell számolnunk a Fejér megye Dunán-inneni részéhez tartozó Kalocsát is, ahonnan szintén ketten mentek tanulni. Az arányokat a főváros, Buda és Pécs, de leginkább Esztergom egyetemi hallgatói emelik meg, amely településekről a diákok majdnem fele kikerült. Emellett egy-egy feltételezhetően esztergomi, győri és mosoni, valamint Fejér megyei hallgató választotta a cseh főváros intézményét.

Meglepetést jelent, hogy a Felvidék (értve ez alatt a Morva folyótól Máramarosig húzódó területsávot) a képzeletbeli rangsor második helyére került 34 fővel. A legtöbb hallgató Trencsén és Szepes megyéből származott, ám nem sokkal lemaradva utánuk következett Abaúj. Nyitra, Pozsony, Bars, Hont, Zólyom, Árva, Turóc, Sáros, Zemplén és Ung megyék azonban mindössze 1-2 fővel képviseltették magukat. Abaúj számarányait ellenben Kassa (5), míg Trencsénét Zsolna (4) városa húzta ennyire fel. E 34 hallgatón kívül 54 kétséges származású tanuló is ehhez a régióhoz köthető. A névhasználat alapján legalábbis felvethető e személyek Felvidékhez kötése. Itt a kétséges származású hallgatók nagy létszáma miatt tűnik indokoltnak a felvidéki megyék második helyre sorolása. Közülük a legtöbben Szepes és Pozsony megyékhez kapcsolhatóak, de találunk többek között feltehetően lipcsei, turóci, tornai és abaúji hallgatókat is. A névhasználat kétségesé teszi, hogy például a *de Rosenberg*, *de Lompnycz* vagy a *de Trnavia* nevű hallgatók valóban a magyarországi Rózsahegyről, Kakaslovnícáról vagy Nagyszombatról kerültek-e ki Csehországba. Mindezek miatt tehát hangsúlyosan utalnunk kell arra, hogy bár felvethető e személyek magyarországi származása, további információk előkerülése akár jelentősen módosíthatja is a jelenlegi ismereteinket.

Erdélyből számszerűen 31-en (ebből egy személy a kettes kódszámúak között) folytattak felsőfokú tanulmányokat Prágában. A nagyobb városok közül ki kell emelnünk Nagyszebent (3 fő), Kolozsvárt (2 fő), Szászsebest (2 fő) és Brassót (1). Ezen kívül olyan kisebb települések indították útnak még lakosaikat, mint Kistorony, Szászrégen, Teke vagy Nagycsűr. Biztos származási helyet azonban csak 18 erdélyi hallgató adott meg, többnyire várost, kisebb részben falut (például Goblinus erdélyi püspök fivére, aki Nagycsűr, mint plébánosi tisztének helyét adta meg). 12 személy viszont egyszerűen csak *de Septemcastris* néven jegyeztette be magát, s közülük is csak néhányuk esetében találtunk információkat a posztgraduális karrierre vonatkozóan. Sokan a szászok által lakott, urbanizálódottabb vidékekről távoztak az egyetemre.

Erdély mögött egy kicsivel lemaradva a Délvidék (ehhez a régióhoz számítva Bács és Bodrog megyéket is) következik, vagyis Szlavónia és a Dráva–Száva köze 25 (egy kettes kódú) fővel, köztük két horvátországi úrral (*Thomas Illiricus* és *Nicolaus nepos comitis de Breberio*). Ebből a 25 személyből 10 hallgató vallhatta származási helyének Szlavóniát, a két horvát úron túl a fennmaradó 13 viszont Szerém, Valkó, Pozsega és Bács megyék lakosaiból került ki. A terület kétségkívül legjelentősebb városa Zágráb volt a maga 3 hallgatójával. Ugyanennyivel képviseltette magát a szerémségi Újlak is. Ezután csak a 2-2 hallgatót felmutató Kőrös, Szalánkemén, Kamanc, Rojcsa és Szerém következik, valamint az 1-1 hallgatót kibocsátó Titel, Valkó, Pozsega (nem tudni, hogy a megye vagy a város) és a feltehetően a mai Darnócot takaró Drenov a zágrábi egyházmegyéből. A névhasználatból adódóan egy kamanci hallgató származása kérdéses.¹⁵⁰

A Duna–Tisza közének, a Tiszántúlnak, valamint a Macsói Bánság és Erdély megyei közötti területnek a részesedése 21 (egy kettes kódú) fő volt. Csanád, Krassó és Temes megye 1-1 főt bocsátott prágai egyetemi tanulmányokra. A régióban Heves, Szatmár és Arad megye emelkedik ki 4–4 hallgatóval, utána 3–3 hallgatóval Zaránd és Bihar következik.

Az ország minden régiójából kerültek tehát magyar hallgatók Prágába. Ahogy azonban az a csatolt térképen is jól látható, igen érdekes, hogy a Duna–Tisza közének középső része, valamint Nógrád, Gömör, Liptó megyék, vagy éppen Észak Erdély és a Székelyföld mennyire „üres”. Hallgatókat ezekről a területekről nem sikerült találni Prágában, ám egyelőre nem lehet eldönteni, hogy eme figyelemreméltó tény mögött a források ismert hiányosságai, vagy esetleg valamilyen más okok húzódnak meg.

Az eddig vázoltak azonban nem fedik le a teljes hallgatói létszámot. Néhány hallgató esetében nem lehetséges a pontos helymeghatározás az elnagyolt névhasználat miatt. Ez a helyzet pl. Berzence esetében, ahol több hasonló nevű településre vannak adataink. A kérdéses hallgató *Ladislav filius Lucae de Berzencze*, s egy Berzencei Lukács (talán az apa) nevét megőrizte a somogyi konvent hiteleshelyi levéltára is.¹⁵¹ Ugyanakkor tudjuk, hogy a garamszentbenedeki konvent és az esztergomi érsekek között a 14. században évtizedekig húzódó vita zajlott bizonyos birtokok, köztük Berzence birtoklása kapcsán is.¹⁵² Ez esetben Barsberzence került a származási helyet jelölő rovatba,¹⁵³ s a további lehetőségek a megjegyzések között foglalnak helyet, hogy a jövőben, új adat előkerülése esetén könnyebb legyen az azonosítás. Petrus de Spinis hallgató esetében a legvalószínűbb az erdélyi Tövissel való azonosítás, bár František Šmahel írt egy Bihar megyében található Tövis nevű

¹⁵⁰ Liber Decanorum 1832 II. 141.

¹⁵¹ Borsa 1999, 32–34.

¹⁵² Keglevich 2012, 82–86.

¹⁵³ Vö: Varsik 1926, 24.

településről,¹⁵⁴ ám erre az első adatot Jakó Zsigmond csak 1492-ből találta.¹⁵⁵ Ellenben az ország változatos pontjain találni Tövis nevű helységet. Váraddal is hasonló a gond, hiszen szó lehet a bihari megyeszékhelyről, de akár Kisvárdáról is, amennyiben a névalak ezt megengedi (*de Wardino*), míg az ország sok megyéjében találni hasonló nevű települést. Nagyvárad egyházi központi és gazdasági szerepét figyelembe véve azonban ezekben az esetekben, ha csak valami nem szól ellene, Nagyvárad szerepel az adatbázisban. Vannak ugyanakkor olyan esetek, amikor a névalakból megközelítően sem lehetett eldönteni, hogy mely települést takarhatja, pl. *Demetrius de Wasarbel*, vagy *Michael de Bacia* esetében. Náluk, a vármegyekódnál 120 szerepel.

Némiképp ugyanilyen problémák a 2-es kódú hallgatóknál is felmerülnek. Ebben a csoportban azonban a legjelentősebb gondot az okozza, hogy nem lehet eldönteni a névalakról a magyarországi származást és sok esetben a pontatlan névhasználat még a megközelítő meghatározást sem teszi lehetővé. Több mint egy tucat hallgató esetében van erre példa. Így pl. *Petrus de Wossan* esetében felmerülhet a hazai települések közül Bossány vagy Varsány, ám ezek is gyakori helynevek voltak. Szintén nehéz megítélni, hogy egyáltalán magyarországi települést rejt-e a *de Biela* névalak (bár a legvalószínűbb magyarországi származási hely az ő esetében Szepesbela), s így valamely Béla elő/utótagú helységről van-e szó, vagy pedig egy, a Magyar Királyságon kívüli szláv települést kell-e keresnünk az adott hallgató kapcsán. Ilyenkor 120 jelöli a vármegye kód helyett a származási helyet.

A 2-es kódú hallgatóknál kell megjegyezni, hogy kilenc további olyan hallgató is található közöttük, akik cseh, lengyel, német vagy olasz származásúak voltak ugyan, de prágai egyetemi tanulmányaik után életük egy hosszabb vagy rövidebb szakaszát, olykor teljes életüket Magyarországon töltötték, s fontos szerepet játszottak a közéletben. A csehek közül ide tartozik Albicus királyi orvos, volt prágai érsek, Uski János királyi titkos alkancellár, Gewicz Ferenc esztergomi nagyprépost, királyi ítélőmester. A nürnbergi Hermannus Lurcz a pécsi egyetemen is megfordult, s onnan került Prágába, majd tovább Bécsbe és Erfurtba. A passauai püspöki méltóságot és a prágai jogi egyetem rektorának a tisztségét is betöltő Hohenlohe György Zsigmondnak mindvégig megbízható hívei közé tartozott, de szintén német volt Wrede János óbudai olvasókanonok is. A lengyelek közül Stibor egri püspök érdemel szót, míg az itáliaiakat Balbi Jeromos képviselte. Végül nehéz meghatározni a pontos származási helyét Clostein Simonnak, az óbudai egyetem orvosprofesszorának. Személyüket magyarországi tevékenységük miatt tartottuk célszerűnek beemelni az adatbázisba.

¹⁵⁴ Šmahel 2007, 165.

¹⁵⁵ Jakó 1940, 359.

Fokozatszerzés

Egy egyetem jelentőségét nem csak a benne tanulók száma, de a kibocsátott fokozatok mennyisége és azok minősége is mutatja. Prágában 135 esetben tudtunk kimutatni fokozatszerzésre vonatkozó információt a forrásokból. Közülük 37 tanuló magyarországi származása bizonytalan, vagyis 98, 1-es kódú hallgató esetében van tudomásunk graduálásról, ami az összes hallgató között 55%-os arány. Közöttük 20 *artes magister*, 8 *artium licentiat* és 60 *artium baccalaureus*, valamint 3 *decretorum doctor* és 7 *baccalaureus iuris* található. A kettes kódú, graduált hallgatók között találunk 16 *artium baccalaureus*-t, 9 *magister artium*-t, 6 *artium licentiat*-t, továbbá 3 *baccalaureus iuris*-t, 1 orvosi baccalaureust és két *doctor medicinae*-t (Hermannus Lurcz, valamint Albicus, aki kánnjogi doktor is volt). A fokozatszerzések időbeli eloszlása összeegyeztethető a hallgatói létszám változásával, ami nem meglepő. Más szóval az 1380-as évekből találjuk a legtöbb fokozatszerzést, utána a következő kiugró időszak az 1400-as évekre esik. Nagyjából egyenlő számban graduáltak magyar hallgatók Prágában az 1370-as, 1390-es és az 1410-es években, míg 1420 után Mohácsig mindössze három biztos (és négy kérdéses) magyarországi hallgató graduálásáról tudunk.

Több fakultást Prágában csak maroknyi hallgató látogatott. A fennmaradt források alapján hat kétség kívül magyarországi származású diák esetében biztos, hogy az *artes* kar után a jogi egyetemre is beiratkoztak: Budai János, Bártfai Ágoston, Esztergomi Bertalan és Péter, Pálmafalvi Gergely valamint Nagybányai Bleyweger Miklós. Orvosi tanulmányokat Rózsahegyi Henrik (és talán Zsolnai Miklós), míg teológiai képzést Szepesi Miklós folytathatott, ám esetükben ez nem teljesen biztos. A magasabb fokozatok iránt azonban már többen érdeklődtek. A *magisteri* és a *licentiat* fokozatok száma azt mutatja, hogy valószínűsíthetően a graduált hallgatók mintegy negyede próbálta tökéletesíteni tudását még Prágában. A többség viszont megelégedett a borostyánkorszorúval. A 2-es kódszámú hallgatók közül az *artes* kar utáni más tanulmányokat végzett Wida Lajos, Albicus, Hermannus Lurcz, Clostein Simon és talán Uski János.

A továbbtanulás szempontjából érdekes, hogy a tanulók döntő többsége legalább a baccalaureusi fokozat birtokában vállalkozott arra, hogy más egyetemeken folytassa tanulmányait, míg mindösszesen 10 fő volt az, aki egyetemi grádus nélkül vágott neki egy újabb egyetemnek. Összesen 36 (kettő 2-es kódú) olyan személy kezdte tanulmányait Prágában, aki később innen ment tovább egy másik egyetemre, míg 16 (három 2-es kódú) személy érkezett egy másik univerzitásról Prágába. Két tanuló esetében nem lehet eldönteni, hogy Prágában kezdték vagy csak folytatták tanulmányaikat. Más szóval Prága sok esetben csak tanulmányaik első állomása volt. Valószínűsíthető, hogy a jogi egyetem magyar hallgatói közül, az ismert eseteken túl, többen is a prágai

artes karon kezdték tanulmányaikat. Így feltehetően itt kezdhette tanulóéveit Pöstyéni Tamás kánonjogi doktor is, noha a dékáni könyv erre vonatkozóan nem mond semmit. Annyi bizonyos, hogy a jogi *baccalaureatus*tól a *doctoratus*ig teljes képzettségére Prágában tett szert (vö.: II. kötet, Adattár).

A továbbtanulók száma 40–50 között mozoghatott. Sok esetben azonban a névhasználat miatt nem lehetett pontosan eldönteni, hogy egy adott hallgató, aki Prágában tanult, azonos lehet-e egy vele névben egyező személlyel egy másik egyetemről. Az ilyen eseteket kérdőjel jelzi a további tanulmányoknál. Közülük a legtöbben a bécsi egyetemet választották tanulmányaik második állomásának, míg Bécs után/helyett Krakkó, Bologna, Padova, Párizs és Köln felsőoktatási intézményei következtek. Egnél több további egyetemet csak négy hallgató látogatott. Közülük is egészen kiemelkedett Makrai Benedek és Szerémi Benedek, akik három-három további egyetemen tanultak.

Magyarországi tanárok Prágában

Az egyetemeken a *baccalaureatus* megszerzése után általában kötelező volt néhány éves tanári gyakorlatot végezni. A Prágában tanult magyarok későbbi tanári tevékenységéről igen szűkösek az információink. Többnyire csak akkor értesülünk erről, ha valamely hallgató magyar tanár segítségével szerezte meg akadémiai grádusát. Az első ilyen személy Erdélyi Konrád volt, aki 1373. szeptember 20-án javasolta baccalaureusi fokozatra a vizsgabizottságnak Erdélyi Miklóst.¹⁵⁶ Erdélyi Konrád feltehetően azonos Tatárlaki Konráddal. A következő, akinek tanári tevékenységéről tudunk, az Budai János volt, a *Collegium Christi* alapítója. 1374-ben tűnik fel az egyetemen és 1385. július 10-én az ő vezetésével vizsgázott Szerémi István.¹⁵⁷

1376-ban Szepesi Miklós tanulmányairól értesülünk a szabad művészetek karán, akiről Josef Triška derítette ki, hogy *ain guet lehr von der mess* volt.¹⁵⁸ Ez talán azt jelentheti, hogy a szabad művészeti kar elvégzése után Szepesi Miklós azon kevés magyar hallgató közé tartozott, akikről feltételezhetjük, hogy teológiai tanulmányokat is folytatott a cseh fővárosban. Lomnici Hermann 1380-ban tűnik fel a három fakultásos egyetem *artes* karán, s az 1383. évben, Szent Mihály napját megelőzően egyike volt annak a négy személynek, akiket a kar *examinatornak* választott.¹⁵⁹ Ezen kívül annyit tudunk, hogy 1383. október 8-án *Joannes Linicidae de Praga* Hermann mester vezetésével vizsgázott.¹⁶⁰

Vidai János fia Lajos személyét a kettes kódú hallgatók között közli az adatbázis, ám az ő tanári tevékenységéről is szólnunk kell. 1399 Szent Mihály

¹⁵⁶ Liber Decanorum 1830 I. 157.

¹⁵⁷ Liber Decanorum 1830 I. 232. Körmendy 2007, 182.

¹⁵⁸ Triška 1967, 128.

¹⁵⁹ Liber Decanorum 1830 I. 215.

¹⁶⁰ Liber Decanorum 1830 I. 216.

ünnepe előtti vizsgaidőszakban választották *examinator*rá a szabad művészeti karon, a bajor nemzet képviselőjeként,¹⁶¹ míg ezt megelőzően, 1390-ben a jogi karon szerepelt.¹⁶² 1400. június 14-én az ő vezetésével vizsgázott le *Henricus Zymler*,¹⁶³ míg ugyanazon év október 9-én tanúként szerepel.¹⁶⁴ A cseh forrásokban feltűnik egy feltehető azonosítási lehetőség is, legalábbis Lajos apjával, Jánossal kapcsolatban. 1390-ben ugyanis említenek egy *Johannes de Wyda*-t, *prothonotarius Maioris civitatis Pragensis*-t, aki *recepit ius civile feria quinta proxima ante Carnisbrivium*.¹⁶⁵ Vida nevű településről, vagy birtokról tudunk Szerém, Keve és Liptó megyékből is.¹⁶⁶ A városi polgárjog elnyerése pedig esetleg utalhat idegen származásra, de biztosat nem lehet állítani. Ugyancsak a kettes kódszámú hallgatók között találjuk *Andreas de Zelenec* tanulót, aki 1384-ben tűnik fel, 1390-ben lett *magister artium*, s 1396-ban ő is ott van a *baccalaureus*ok vizsgáztatására megválasztott négy személy között.¹⁶⁷ Budai Gergelyről szintén annyit tudunk csak, amennyit az eddigi személyek tanári feladatairól. Gergely 1404. március 13-án sikerrel vizsgáztatta Nyárhídi Andrást, aki a szabad művészetek *licentiatusa* lett.¹⁶⁸

Az egyetem egyik leghíresebb magyar származású személyisége volt Budai Bereck. Bereck 1408-ban tűnik fel az *artes* karon, ahol nem sokkal később sikeresen letette a *baccalaureus*i vizsgát és Lunai (Louny) Antal mester vezetésével a magisteri fokozatra emelkedett. 1411-ben, tehát a Kutna Horai dekrétumok után a bécsi egyetemre távozott, ahonnan azonban eltanácsolták, talán eretnek nézetek miatt.¹⁶⁹ Ezután visszatért Prágába, négy évvel később pedig, 1415-ben már az egyetem rektoraként látjuk újra.¹⁷⁰ Ekkoriban a cseh nemzet reformtáborát erősítette, ami tisztán kiolvasható abból a leveléből, amelyet *Lacek z Kravařnak*, Morvaország kapitányának írt, s amelyben Prágai János és társainak olmtüzi megégetését a cseh és a morva nemzeten, valamint a szláv nyelven ejtett foltként veti a kapitány szemére.¹⁷¹ 1415-ben, Jan z Borotína dékánása idején Bereck rektor pénzt vett kölcsön a szabad művészeti kartól.¹⁷² Rektorátusa mellett vizsgáztatóként is működött az

¹⁶¹ Liber Decanorum 1830 I. 343.

¹⁶² Album seu Matricula 1834 20, 77.

¹⁶³ Liber Decanorum 1830 I. 351.

¹⁶⁴ Liber Decanorum 1830 I. 356.

¹⁶⁵ Teige 1902, 57.

¹⁶⁶ Anjou-kori XXV. 108, Zsigmondkori III. 2623, 252.

¹⁶⁷ Liber Decanorum 1830 I. 310.

¹⁶⁸ Liber Decanorum 1830 I. 379.

¹⁶⁹ Fraknoi 1874, 32.

¹⁷⁰ Zsigmondkori V. 534.

¹⁷¹ Zsigmondkori V. 837.

¹⁷² Liber Decanorum 1830 I. 432.

egyetemen, 1415 júniusában az ő kezei alatt vizsgázott Zsolnai János.¹⁷³ Bereck sorsa azonban innentől rosszra fordult. Néhány társával később, pontosan nem ismert időben elhagyta Prágát és Berounba távozott. Ebben valószínűleg közrejátszott, hogy V. Márton pápa 1418-ban megtiltotta a fokozatok odaítélését és az oktatást beszüntette Prágában. De a mozgalom radikalizálódása miatt is távolodhatott el a kelyhes egyetemtől. Berount 1421-ben vették be Jan *Žižka csapatai, s az ott talált „bűtnehagyott” carolinumi magistert, Laurentius de Nimburga és Simon de Rokytzan (korábban szintén reform-párti) mesterekkel együtt megégették.*¹⁷⁴

Egy másik Zsolnáról elszármazó diák, Miklós az utolsó olyan magyarországi hallgató, aki eddigi ismereteink szerint tanárként működött Prágában. 1429-ben tette le vizsgáját, ő maga pedig feltehetően azonos azzal a hasonló nevű tanárral, akit még 1444-ben is vizsgáztatónak választottak meg az egyedülként működő artes karon.¹⁷⁵ Felmerülhet ugyanakkor annak a lehetősége, hogy ez a Zsolnai Miklós azonos az 1420-ban feltűnő ugyanilyen nevű hallgatóval, ám a nagy időbeli távolság miatt ez kétséges.

Nem lehet kizárni azt sem, hogy az említett eseteknél jóval több hallgató került be a tanári karba, hiszen a magisteri fokozat megszerzése alkalmassá tette őket tanári feladatok elvégzésére. Csak az artes fakultáson több mint 30 (ebből 12 kérdéses származású) hallgató szerezte meg a magisteri grádust, közülük azonban csak kis részben ismerünk bármilyen adatot tanári vagy vizsgáztatói tevékenységről. A jogi egyetemen viszont a diákoknak eleve nagyobb beleszólásuk volt az ügyekbe (rektornak többnyire baccalaureust választottak),¹⁷⁶ így az ő esetükben találgatásokba sem lehet bocsátkozni e kérdést illetően.

Összehasonlítva azzal az adatgazdagsággal, amely a bécsi, vagy a későbbi időszakban a krakkói egyetemet jellemzi, e személyek tanári pályájáról tehát keveset tudunk. Néhány esetben csupán kétes információink vannak egyes magyar tanárokról vonatkozóan. Így pl. Zolnay László írt egy helyütt egy bizonyos budai illetőségű Keményi Miklósról, aki 1412-ben az egyetem rektora volt, s emellett Husz tanítványa.¹⁷⁷ Sajnos azonban rá vonatkozóan egyelőre semmilyen további adatot nem találtunk, mivel Zolnay nem lábjegyzetelte meg munkáját, az egyetem fennmaradt irataiban pedig nem találkozunk ilyen nevű személlyel.

¹⁷³ Liber Decanorum 1830 I. 436.

¹⁷⁴ Šmahel 2002 1157.

¹⁷⁵ Liber Decanorum 1832 II. 22.

¹⁷⁶ Svatoš 2001 60.

¹⁷⁷ Zolnay 1983, 142.

Huszita kapcsolatok

A prágai egyetemen tanuló magyarországi diákok szerepe Husz nézeteinek hazai terjesztésében szintén nem tisztázott még kellően, de szerencsére a szakirodalom többen foglalkozott ezzel a kérdéssel. Ugyanakkor az életpályák vizsgálata természetesen hozhat további új eredményeket.

A megismerés egyik lehetséges módja a tanár-diák viszony feltérképezése, mely a középkorban sokkal bensőségebb lehetett, így a vizsgálatok egyik lehetséges iránya is ez. A középkori egyetemi hallgatóknak is voltak témavezetői, akik felügyelték a diák fejlődését és prezentálták őt a vizsgabizottságnak. Együttal részt vett a hallgató „védésén”, ahol a tanult auktorok és műveik értelmezésén kellett (a tanultak ismeretében) kifejtetniük saját álláspontjukat egy előre megadott témában.¹⁷⁸ Feltételezhető, hogy a kötelező tanítási gyakorlatot is ennek a felkészítő tanárnak a kezei alatt kezdte meg a frissen graduált hallgató. Erre Csitári Lőrinc esetéből következtethetünk, akiről tudjuk, hogy Simon de Tisnow vezetésével tett baccalaureusi vizsgát 1411-ben, s az ő irányításával kezdte tanítási gyakorlatát ugyanabban az évben.¹⁷⁹ Mindezek szoros kötelékekre engednek következtetni tanár és diákja között. Kikkel kapcsolatban tudjuk tehát a „vizsgáztató” tanár nevét? Megközelítően 40 ilyen hallgatót ismerünk attól az időtől kezdve, hogy Wyclif vallással kapcsolatos írásai elkezdtek feltűnni Csehországban, az 1390-es években.

E tanárok egy jelentős részéről elmondható, hogy nem, vagy csak ideiglenesen kötődtek a cseh reformpárthoz. Mindvégig következetesen szemben álltak Husz János körével pl. Walter Harrasser,¹⁸⁰ Stephanus de Pulkaw,¹⁸¹ Konrad von Soltau vagy Johannes Arsen de Langenfeld. Érdekes megfigyelni, hogy a magyar diákokat kik segítették fokozathoz. Közismert, hogy a magyarországiak a cseh akadémiai nemzet részét képezték, mégis figyelemre méltó, hogy a cseh nemzetből az 1380-as évek elején lehet kimutatni az első, magyar diákot vizsgára bocsátó cseh tanárt, míg a többség szívesebben kereste a bajor, szász vagy a lengyel nemzet magistereinek pártfogását 1409-ig, amikortól erre már nem volt lehetőségük.¹⁸²

A reformérmézmű tanárok tanítványai közül sem csatlakozott mindenki a mozgalomhoz. Šimon z Tišnova tanítványai közül pl. nem egy az ellentábort erősítette. Ő volt a tanára pl. Csitári Lőrincnek, aki előbb nádori jegyző volt, később pedig az országbíró jegyzője lett. Nicolaus de Myliczin, szintén

¹⁷⁸ Svatoš 2006

¹⁷⁹ Liber Decanorum 1830 I. 416.

¹⁸⁰ Šmahel 2007 C 183.

¹⁸¹ Triška 492.

¹⁸² Haraszti Szabó Péter, A prágai egyetem és a magyarországi huszitizmus – A professzorok szerepe. (Megjelenés alatt)

elkötelezett reformer egyik diákja volt az a Kálmáncsehi Miklós 1416-ban, aki majd egy évtizeddel később veszprémi kanonokságot kapott. Megemlíthetőek ugyanakkor Petrus de Brandis, egy, a reformhoz alig köthető személy tanítványai is, így a szép karriert befutó Csapi László, vagy a későbbi csanádi kisprépost Csámai János. Ők vizsgáik letétele után rögtön elhagyták az egyetemet. Érdekes tehát megvizsgálni a hallgatók további életpályája és egyetemi professzoraik/tanulmányaik kapcsolatát. Megjegyzendő azonban, hogy az egyetemi magisterek azon része, akik kiálltak mellette és támogatták Husz nézeteit, s akikkel a magyar diákok is közelebbi ismeretségben álltak, alapvetően a mérsékelt (kelyhes) irányzat hangadói voltak, s így a mozgalom csehországi radikalizálódása, még az esetleg azzal szimpatizáló magyarokban is ellenérzést válthatott ki. Érdekes azonban a párhuzam az egyetem kelyhes (cseh) magisterei és a Magyarországon is elterjedt huszita eretnecség kelyhes irányzata között, melyre Galamb György hívta fel a figyelmet.¹⁸³ A kutatások ezen a téren még sok újdonsággal kecsegtetnek.

Ezen a ponton a prágai egyetem egyik legtöbb problémát felvető kérdéséhez jutottunk, a Huszita Bibliához. Mint ismeretes, a Bibliát két személy, Bálint és Tamás papok fordították le magyarra miután, ahogy Szalkai Balázs ferences krónikájából megtudjuk, menekülniük kellett a Délvidékről Marchiai Jakab inkvizítor elől Moldvába. Itt pusztán a személyi kérdésre térnénk ki. A kutatás Jakubovich Emil és Pais Dezső óta általában Pécsi Tamás és Újlaki Bálint diákokhoz köti a készítőket személyét.¹⁸⁴ Újlaki Bálint Šimon z Tišnova-nál szerzett borostyánkorszori fokozatot 1411-ben,¹⁸⁵ míg Tamás esetében nem ismerjük tanára nevét. Tamás nem is szerzett fokozatot, fizetési haladékokat kért 1399. Szent Márton napjáig, ám később sem szerepel a forrásokban. A légkör, amely a Kutna Horai dekrétumok után áthatotta az egyetemet akár a vallási reform irányába is vihette szellemi fejlődésüket. Galamb György nem tartotta lehetetlennek a felvetést, hogy Bálint huszítává lett volna, s esetleg szerepet játszott volna a Biblia lefordításában,¹⁸⁶ míg korábban Tímár Kálmán inkább nem foglalt állást a kérdésben.¹⁸⁷ Josef Jireček a 19. században Pécsi Tamással és Újlaki Bálinttal tartotta azonosnak a két fordítót, de ezt Tóth Szabó Pál alapján Kovács Endre sem fogadta már el.¹⁸⁸

A prágai magyar hallgatók hozzáállásáról az egyetemen tapasztalható változásokhoz sokat elárulhat viszonyuk a Kutna Horai dekrétumokhoz is. Amint a diákok létszámánál már vázoltuk, éles visszaesés figyelhető meg a Kutnai Horai dekrétumok kiadása körüli években, vagyis nem igazolható

¹⁸³ Galamb 2015 147.

¹⁸⁴ Jakubovich, Pais 1929, 248. Vö: Molnár, Simon 1980, 73.

¹⁸⁵ Liber Decanorum 1830 I. 417.

¹⁸⁶ Galamb 2009, 4.

¹⁸⁷ Tímár 1931, 12.

¹⁸⁸ Kovács 1952, 63.

Kovács Endre azon állítása sem, hogy a magyar diákok létszáma növekedett volna 1409 után.¹⁸⁹ Inkább azt lehetne tehát mondani, hogy kevesebben érkeztek Magyarországról Prágába ebben az évtizedben. A létszám 1411–1412 körül kezd látványosan csökkenni, ám ne feledjük, hogy az adatok nagyrészt csak a vizsgákat és a fokozatszerzéseket mutatják. Vagyis a beiratkozás feltehető időpontját 1408-1410 közöttre téve éppen a dekrétumok kiadása éve körül Prágába került diákok számában jelentkezik a visszaesés. Figyelemreméltó viszont a tény, hogy még ha csekély számban is képviselték Magyarországot, az 1410-es években (az 1419. évit leszámítva) minden esztendőben akadt vizsgára bocsátott magyar hallgató az egyetemen. Eddig nagyjából egy tucat személlyel számolhatunk, akik biztosan vagy feltehetően egyetemi tanulmányaik alatt kapcsolódtak be a mozgalomba. Csekély tehát azoknak a száma, akikről kétséget kizáróan tudjuk, hogy az egyetem elvégzése után hazatérve bekapcsolódtak a mozgalom magyarországi folyamába. A kérdés megválaszolásában és a további kutatásokban jelentős segítséget nyújthat a tanár-diák viszony részletes áttekintése, Marciai Jakab inkvizitori tevékenységének a vizsgálata, továbbá az összehasonlítás a régió hasonló megmozdulásaival, amelyre moldvai,¹⁹⁰ osztrák,¹⁹¹ lengyel,¹⁹² sőt, dalmáciai¹⁹³ példák is vannak.¹⁹⁴

A hallgatók társadalmi állása

A társadalmi helyzet eldöntésének a kérdése hasonló alapokból építkezik, s ebből adódóan hasonló problémákkal is néz szembe, mint a származási hely meghatározása. Már utaltunk rá, hogy a névben szereplő földrajzi hely nem feltétlenül a kibocsátó településre vagy régióra, hanem sokszor pl. az egyházi tisztséghez kötődő egyházkormányzati egységre utalhat. Ezt láthatjuk *Gallus de Baronia* esetében, akiről bár nem zárhatjuk ki a baranyai illetőséget, baranyai főesperessége miatt jegyeztethette be magát *de Baronia* névalakban. Ugyanez állhat egyes városi polgároknak tekinthető személyek esetében is, hiszen az esztergomi, budai, egri, váradi stb. nevek jelenthetik az egyházi központot is. Ezt támasztja alá az is, hogy itthon sem mindig használták a megszerzett

¹⁸⁹ Kovács 1952, 58.

¹⁹⁰ Șerban 1962.

¹⁹¹ Bernard 1956.

¹⁹² Kras 1999. Pawel Kras több tanulmányt is szentelt a témának.

¹⁹³ Brandt 1957.

¹⁹⁴ A kérdés részletesebb taglalására ld. Haraszti Szabó Péter, A prágai egyetem és a magyarországi huszitizmus – A professzorok szerepe (publikálás alatt).

fokozatokat az egykori diákok.¹⁹⁵ Ezt figyelembe véve a társadalmi hovatartozásra is sokszor csak a névhasználatból indulhatunk ki.

Az látszik tehát célszerűnek, hogy megvizsgáljuk, ki jelölt meg várost, ki megyét a névhasználatban, ki adott meg egyházi tisztséget és esetleg használtak-e valamilyen titulust, amikor a forrásokban feltűnnek.

A legtöbbször valamely város nevét adták meg, ha az olyan általános névhasználatot, mint a *de Ungaria*, *de Transylvania/Septemcastris* vagy *de Slavonia* nem számítjuk. Mintegy 10 olyan személy volt, aki megyenevet használt a nevében (pl. *de Sala*, *de Cзыпецъ* stb.), míg egyházi tisztséget 17 személy adott meg. Mintegy negyedszázra tehető azon hallgatók száma, akiknek nevében olyan helynév szerepel, amely egyszerre lehet megye és településnév is, mint pl. a *de Zagabria*, *de Strigonia* stb. Esetükben ugyanakkor nagy a valószínűsége annak, hogy a tágabb régió központjaiból, az említett példánál maradva, Zágráb és Esztergom városokból kerültek az egyetemre. Kevesebb, mint tíz hallgató adott meg olyan megszólító formulát, melyből a társadalmi helyzetre lehetne következtetni (*dominus*, *baro*, *servus*, *hospes* stb.) a megmaradt irattárolmányban. Ezek használhatósága azonban több mint kérdéses. A legtöbbször a *dominus* titulust alkalmazták magukra, amely sajnos társadalmi állás megítélésére nem alkalmas, már csak azért sem, mert közülük a legtöbbször megadták a viselt egyházi tisztséget is. A *dominus* jelző tehát nem személyüknek vagy társadalmi rangjuknak, hanem sokszor egyházi helyzetüknek szólhatott. A 2-es kódú hallgatók esetében is a városi névhasználat nagy száma tűnik ki. További nyolc kétes származású hallgató adott meg valami támpontot (egyházi tisztség, korábbi tanulmányok vagy társadalmi állás) közülük az egyetemi forrásokban.

Mindezek fényében a legvalószínűbbnek tűnik a hallgatók társadalmi tagozódásával kapcsolatban az, hogy feltehetően a polgári származású diákok voltak többségben, de pusztán a névhasználat alapján ezt nem lehet pontosan megítélni. Közel 60 személlyel kapcsolatban van legalább egy, az életpályájára vonatkoztatható információnk. Ide számítva a forrásban szereplő egyházi és világi tisztséget, a kutatások során eddig feltárt életpálya adatokat és az egyetemi tanári tevékenységre vonatkozó információkat is. Ezek alapján azt lehet mondani, hogy a polgári és a nemesi származású hallgatók száma nagyjából megegyezik, azonban ez a tény annak a körülménynek a számlájára írható, hogy sok a bizonytalan eredetű hallgató. Mintegy 15–15 „nemesi és polgári” diákot sikerült ezidáig biztosan azonosítani. A társadalmilag meghatározhatatlan hallgatók száma a legalább részben ismert életű hallgatók között közel 25. Mindezekből adódóan a társadalmi állás meghatározásánál

¹⁹⁵ Pl. Csapi László *licentiatius artium*, fokozat nélkül: Zsigmondkori XII. 138. Vö: DF 287085, DL 98298. De eddigi ismereteink szerint Csitári Lőrinc vagy az ifjabb Stibor sem használta itthon a megszerzett fokozatát.

pontos számadatokat nem tudunk mondani addig, amíg a karrierpályák legalább részben lehetővé nem teszik ezt.

Életpályák

Jelen adatbázis tartalmazza azon hallgatók életpályájára vonatkozó információkat is, melyeket eddig sikerült feltárni. Remélhető, hogy sikerül a kutatás során a prozopográfiai adatokat bővíteni, ismereteinket növelni, a felmerülő óhatatlan hibákat javítani. Néhányuk nem tért vissza Magyarországra, legalább hosszabb-rövidebb időt Csehországban éltek. Életük tehát igen sokféleképpen alakulhatott egyetemi tanulmányaik után. Szintén érdemes tanulmányozni a hallgatók kapcsolati hálóját, hiszen az egyetemek hatását és a tanulmányok eredményét nem csak a fokozatszerzésekben lehet lemérni, de az egyetemen kötött ismeretségek függvényében is. Ide tartozik, hogy az egykori alumnus diákévei leteltével, már magasabb pozíciókba emelkedve, hogyan tudta befolyását kihasználva rokonságát segíteni, mely többek között szintén egyetemi tanulmányainak köszönhető.¹⁹⁶ Mivel a legtöbben a prágai egyetem egykori hallgatói közül ismert személyek, így itt csupán egyetlen rövid példán keresztül mutatom be a kérdéskört.

Perényi Imre a köznemesség felső rétegéhez tartozott. Josef Triška szerint ugyan megszerezte az *artium baccalaureus* fokozatot,¹⁹⁷ ezt azonban a forrás nem támasztja alá¹⁹⁸ és a hazai szakirodalom sem tud erről. Hazatérte után, 1388-ban diósgyőri várnagy és udvari ifjú lett, évekkel később már Abaúj megye ispánja, s országos jelentőségű tisztségre emelkedett midőn királyi pohárnokmesterré lett 1397-ben. Kiemelkedő katonai teljesítményét és hűségét a királyi oklevelek többször hangsúlyozták. Valószínűleg ennek és nem utolsó sorban egyetemi tanulmányainak köszönhetette, hogy 1405-ben elfoglalhatta a titkos kancellári tisztséget. Először bírta ezt a tisztséget világi személy, s Perényi ezt haláláig, 1418-ig tartotta meg.¹⁹⁹ Perényi első alkancellárja egyik egyetemet nem járt familiárisa, Csebi Orosz Miklós volt.²⁰⁰ Utána következett Késmárki György, volt prágai diák, aki valószínűleg polgári származású lehetett. Szepesi Hermann (aki maga is prágai diák volt) 1400-ban történt lemondása után lett szepesi kanonok, *baccalaureus artium* fokozattal. Perényi Imre halála után nem sokkal eltűnik a kancelláriából, s már csak királyi

¹⁹⁶ Peter Moraw megállapítása szerint pl. a királyi tanácsosok a birodalomban nem egyénként, hanem egy kapcsolati háló részeként kezelendők. A családjukkal, szülőföldjükkel és azokkal a személyekkel kötött kapcsolati háló részeként, akikkel karrierjük vagy tanulmányaik alatt ismerkedtek meg. Moraw 2008 B, 548.

¹⁹⁷ Triška 98.

¹⁹⁸ Liber Decanorum 1830 I. 222.

¹⁹⁹ Bónis 1971, 100–101, Engel 1977, 106, 173.

²⁰⁰ Mályusz 1984, 231.

káplánként említik.²⁰¹ 1413-1418 között a győri Szent Adalbert társaskáptalan prépostja, 1417/18-1419 között szebeni prépost. 1419-ben végül elnyerte a szepesi préposti címet, melyet egészen 1432-ig viselt.²⁰² Egy Lengyelország felől 1432-ben betörő huszita csapat fogságba ejtette, s életét végül Prágában, fogságban fejezte be.²⁰³

Összegzés

Összegzésként elmondható, hogy bár csak töredékesen maradtak ránk a prágai egyetem forrásai, ezekből mégis a magyarországi hallgatók nem jelentéktelen számára és a hazai közéletben betöltött fontos szerepére következtethetünk. Rendszeres adataink csak 1420-ig állnak rendelkezésünkre, de a Zsigmond-kor közepéig mindenképp a prágai egyetem jelentős hatását kell feltételeznünk. Néhány évtől eltekintve mindig voltak vizsgára javasolt magyar hallgatók Prágában, s ebből feltehetjük, hogy azokban az években is tanultak a cseh fővárosban hallgatók a Magyar Királyság területéről, amikor erre nincsenek adataink. Kiemelkedő helyére a magyar értelmiség képzése során a hazai politikai változásokon túl a legnagyobb csapást a 15. század eleji cseh belpolitikai és egyetemi mozgalmak gyakorolták. Ezek a konfliktusok megszüntették a prágai egyetem szupranacionális színezetét, s egyszersmind egy alsóbb szintű, területiális intézménnyé formálták. Addig azonban falai között a magyar politikai élet nem egy jelentős alakja tanult, akiknek a kapcsolatai messzire nyúltak. Viszont a prágai egyetem pontos hatásainak a feltárása, a hallgatók életpályájának, kapcsolati hálójának, akár irodalmi tevékenységüknek, de magának az egyetem Közép–Európában betöltött pontos helyének a meghatározása is további kutatásokat igényel.

²⁰¹ ZSO VII. 1160.

²⁰² C Tóth 2013, 62.

²⁰³ C Tóth 2013, 62.

KELÉNYI BORBÁLA

**MAGYARORSZÁGI DIÁKOK A KRAKKÓI EGYETEMEN A
KÖZÉPKORBAN**

Kutatástörténet

A krakkói egyetem története és diákjai hosszú ideje a tudományos kutatások témájául szolgálnak, köszönhetően a jól megmaradt forrásadottságoknak, mivel szerencsés módon mind a krakkói egyetem anyakönyve, fokozatszerzési és tanítási jegyzéke megmaradt, csakúgy, mint a Bursa Hungarorum névsora 1493-tól. Ezek kiadása már a 19. században elkezdődött, és a téma iránt érdeklődők tulajdonképpen ezeket a feldolgozásokat használták egészen 2000-es évekig, amikor fellendült a régebben megjelent források újbóli kiadása, a modern kor tudományos elvárásainak megfelelően.¹ A kutatás legmodernebb vonulatát segíti a krakkói *Corpus Academicum Cracoviense. Elektroniczna baza studentów i profesorów Uniwersytetu Krakowskiego w okresie staropolskim 1364–1780* elnevezésű, 2013-ban alakult kutatócsoport, amelynek az a célja, hogy interneten is hozzáférhetővé tegye az 1367–1780 közötti krakkói diákok minden adatát, melyek elérhetők nemcsak az egyetemhez kapcsolódó forrásokban, hanem az egyéb lengyel forrásokban és kiadványokban is.

A Krakkóban tanuló, kifejezetten magyarországi diákokkal és egyetemi mindennapjaikkal foglalkozó, magyar és külföldi szakirodalom bőséges. A lengyelországi kutatások már a 19. század elején megindultak, eredményüket Csontos János foglalta össze. A 20. század eleji általános érdeklődést jól érzékelteti, hogy míg Antoni Karbowiak 1905-ös, lengyel nyelvű munkája alapján (amely azonos az 1910-ben megjelenttel) Divéky Adorján a Századokban (1909) publikált ismertetése mellett közölt egy cikket a krakkói magyarokról a Vasárnapi Újság egyik 1906-os számában, addig Bányai Károly

¹ Acta rectoralia, Miller 1821, Liber promotionum, (1849), Älteste Matrikel-Buch (1872), Liber diligentiarum (1886), Album studiosorum (1887–1892), Regestrum Bursae Hungarorum (1893), Księga promocji (2000), Metryka Uniwersytetu Krakowskiego (2004), Metryka czyli album Uniwersytetu Krakowskiego (2010), Najstarsza księga promocji (2011).

Jan Dąbrowski munkája nyomán írt összefoglalót Az Ujság 1914. évi húsvéti számában. A 20. század közepén egyre több magyar kutató kapcsolódott be a krakkói diákok vizsgálatába, kiemelendő köztük Kovács Endre, aki a lengyel szakirodalom alapján dolgozta fel a krakkói magyarországi diákok adatait. Emellett a lengyel Jan Dąbrowski több műve magyar fordításban is megjelent, majd 1969-ben a *Tanulmányok a lengyel-magyar irodalmi kapcsolatok köréből* c. kötet foglalta össze az addigi kutatásokat. Legújabbban Stanisław Andrzej Sroka, a krakkói Jagelló Egyetem professzora vizsgálja a témát. Mindenezekén túl a krakkói magyar egyetemjárás kérdésköre számos aspektusból vizsgálható. A magyar nevek különféle alakjai a nyelvészek érdeklődését keltették fel, É. Kiss Sándor két tanulmányban összegezte eredményeit. Schultheisz Emil és Kapronczay Károly főként az orvosi végzettségűekkel kapcsolatban folytatott kutatásokat. Nem maradtak el a korabeli kódexekre és nyomdai termékekre vonatkozó vizsgálatok sem.² Számos tudományos munka tanulmányozta a diákok származását, mind az összes krakkói hallgatón belüli arányokat, mind az egyes tájegységek tanulóit illetően.³

A szakirodalom másik szintjét alkotják a nem speciálisan Krakkóval foglalkozó, de a magyar egyetemjárásra vonatkozó művek, amelyek főként a karrierpályák (és ezen belül is főleg az egyházi tisztségek) tisztázásában nyújtanak nagy segítséget a kutatónak.⁴

² A teljesség igénye nélkül, csak a magyarországi diákokkal (is) foglalkozó további publikációkat említve: Csontos 1882 (a 19. századi krakkói levéltári kutatásokat is összefoglalja: 375.), Krónikás 1894, Divéky 1906, Kropf 1906, Divéky 1909 A, Karbowiak 1910, Dąbrowski 1911, Czobor 1912, Bányai 1914, Lukinich 1933, Nyáry 1942, Waldapfel 1946, Dabis 1947, Borsa 1963, Dąbrowski 1963, Kovács 1964, Waldapfel 1964, Drenyovszky 1967, Kovács 1967, Dąbrowski 1969, Gerézdi 1969, Varjas 1969, É. Kiss 1970 A, B, Kubinyi 1971 A, Mészáros 1972, Gieysztor 1978, Schultheisz 1980, Kapronczay 1994, Kovács 1996, Schultheisz 1997, Kapronczay 1997, Baczkowska 1997, Baczkowski 1997, A krakkói nyomdászati (2000), Kapronczay 2000 A, B, Petneki 2001, Bámulám a Visztulát (2003), Waczulik 2003, Gąsiorowski 2004, Láng 2004, Petneki 2010, Sroka 2013 A, Kedvek 2014, Sroka 2015 A, B, C, Petneki é.n. A, B.

³ Divéky 1909 B, Kaniewska 1986, Kaniewska 1991, Pálmány 1995, Boroda 2010, Sroka 2011.

Az erdélyi szászokra vonatkozó szakirodalom már a 19. század közepén elkezdte a téma feldolgozását: Schwarz 1861, Trausch 1864. A mai Szlovákia területével foglalkozó történetírás érdeklődését is felkeltette a téma, és kutatása a mai napig, folyik. Osuský 1931 A, B, Horváth 1967, Caproș 2007, Štulrajterová 2009, Štulrajterová 2010, Štangová 2014, Štangová 2015.

⁴ Itt jegyzendő meg, hogy például Bónis György krakkói adatai azért hiányosak, mivel ő az anyakönyvet nem dolgozta fel. Bónis 1971, 115-116.

Fraknoi 1873, Lukinich 1927, Székely 1967, Vetulani 1967, Kubinyi 1968, Bónis 1971, Kubinyi 1971, Bálint 1975, Kubinyi 1977, Tonk 1979, Kovács 1983, Székely 1985,

A Krakkói Egyetem története

A Krakkói Egyetem alapítása

A krakkói egyetem alapításának idején a korábbi, pápaság és kolduló rendek dominanciájával meghatározott alapítások dinasztikus, monarchikus patronátus alá kerültek.⁵ Már a prágai egyetem alapítólevele utalt arra a feladatra, hogy az intézmény célkitűzése segítőkét és tanácsadókat nevelni a király számára (*ad consilia*).⁶ III. (Nagy) Kázmér lengyel király (1333–1370) az egész királyságra vonatkozóan az egy fejedelem, egy jog, egy pénz elvét vallotta. A politikai követelmények, a törvényalkotás mellett a gazdasági élet élénkülése is a jogi képzés biztosítását kívánta, hogy hatékony tisztviselő gárdát teremthessenek.⁷ Kázmér az állami egység fenntartását és erősítését fontos politikai feladatnak tekintette, megvalósításához szakképzett szakembereket alkalmazott – köztük volt Jarosław Bogoria Skotnicki gnieźnói érsek is, aki később az egyetem alapításában is részt vett –, akik képzése egy hazai egyetem létrehozását igényelte. A hiányzó szakemberekre hívja fel egyébként a figyelmet V. Orbán pápa (1362–1370) alapítólevele is.⁸ Az egyház mindemellett térítő feladatot is szánt a krakkói egyetemnek, a pápai kúria erélyes fellépést kívánt a pogány litvánok katolikus hitre térítésében. Megjegyezhető, hogy elégedetlen volt Kázmér vörösoroszországi valláspolitikája miatt, aki a bizánci patriarchával együttműködve rendezte az egyházi viszonyokat, és türelmes volt az ortodox oroszokkal szemben. Nem véletlen, hogy Kázmér éppen a krakkói egyetemalapítás engedélyezését kérve nyújtotta be tervét a vörösoroszországi katolikus egyházmegye kialakítására.⁹

Köblös 1988, Kubinyi 1988, Körmendy 1986, Bilkei 1990, Szabó, Tonk 1992, Köblös 1994, A magyar iskola évszázadai (1996), Székely 1996, Kristóf 2002, Fedeles 2005, Körmendy 2007, Tóth 2007, Tüskés 2008, Szögi 2011, Caproș 2013, Kristóf 2014, C Tóth 2015, Draskóczy 2015. A szakirodalom felsorolását bőven lehetne folytatni, mivel számos egyházi intézménnyel foglalkozó mű segíti a munkát. Csupán néhány mű említésére van lehetőségünk.

⁵ Klaniczay 2004, 240.

⁶ Székely 1967, 155.

⁷ Kozłowska-Budkowa 1967, 15., Knoll 1968, 243., Estreicher 1973, 5. A lengyel királyok a későbbiekben is előszeretettel támaszkodtak az egyetem neveltjeire, erről részletesen ld. Knoll 2014.

⁸ A pápa korábban bencés szerzetesként a montpellier-i és avignoni egyetemeken tanított, és az egyetemi oktatás támogatója volt, több egyetem kiváltságlevele fűződik nevéhez és saját költségén mintegy 1000 klerikus tanulmányait segítette. Székely 1967, 157., Bónis 1972, 134–139., Tonk 1979, 26–27., Stopka 2000, 10., Uruszcak k.a., 3.

⁹ Székely 1967, 162.

Kázmér királyban már 1351 előtt felvetődött a gondolat, hogy egyetemet alapítson az észak-itáliai egyetemek mintájára, és ebből a célból ebben az évben Padovába küldte királyi kiküldetéssel Florian Mokrski kancellárt, hogy a bolognai és padovai egyetem szervezetét tanulmányozza.¹⁰ Ezt támasztja alá, hogy az 1364-es alapítási okirat ezeket az egyetemeket említi, mint a studium generale mintáit, és valószínűleg Mokrski kancellár is részt vett az alapítási okirat kiállításában. 1362 végén, 1363 elején lengyel követség indult a pápához egyetemalapítási kérelemmel, de valószínűleg már előtte Avignonban is folytak tárgyalások. Első lépésként a pápához intéztek királyi kérvényt, amelyet 1363. április 6-án nyújtottak be az avignoni pápai kúriában. Ebben a királyi folyamodványban a *fiat* szó szerepel.¹¹ 1363. október 15-én a pápa levelet küldött Jarosław Bogoria gnieźnoi érsekhez, amelyben az érseket megbízta, hogy személyesen tájékozódjon az adandó szabadságjogokról, majd erről írásban tegyen jelentést.¹² Az egyetem alapítását megelőzően, a király jelenlétében Jarosław Bogoria 1364. március 28-án felszentelte a Waweli székesegyházat.¹³

Kázmér 1364. május 12-én adta ki Jakub z Ossawy nótárius által szerkesztett alapítólevélét, a tudományok ékkövének szánva az egyetemet („*Sitque ibi scienciarum preualencium margarita...*”), amely a bolognai és padovai mintákat követve minden ország lakói számára nyitva áll.¹⁴ Három kart hozott létre: az artes, az orvosi és a római, kánonjogi fakultást. Meghatározta az oktatók és hallgatók jogait, kötelelességeit.¹⁵ A lengyel király vállalta azoknak a tanszékeknek az anyagi fenntartását, amelyekre hangsúlyt helyezett, azaz a kánonjog három, a római jog öt, az orvostudomány két és a szabad művészetek egy magisztere ellátásának a terheit, és e célra évi 340 ezüstmárkát irányzott elő a királyi sóbányák jövedelemiből. Az artes fakultás oktatója a krakkói Szűz Mária templom iskolájának rektori stallumát is megkapta.¹⁶

¹⁰ Megemlítendő, hogy egyes vélekedések szerint a későbbi alapításig eltelt idő túl hosszú ahhoz, hogy a küldetés célja bizonyosan az egyetem alapítása legyen. Vetulani 1967, 23., Knoll 1968, 237., Uruszczak k.a., 1.

¹¹ Kozłowska-Budkowa 1967, 15., Knoll 1968, 240., Szczur 1999, 115-126., Wyrozumski 2001, 25., Markowski 2002, 14.

¹² Vetulani 1967, 23-28., Knoll 1968, 241., Markowski 2002, 15. Az oklevél közlését ld. Wos 1994, 21-23. (Függelék I.)

¹³ Uruszczak k.a., 10.

¹⁴ Tomiak 1971, 27., Markowski 2002, 15-17., Uruszczak k.a., 10-11. Az oklevél kiadását ld. Codex Diplomaticus Universitatis Cracoviensis I. Nr1. 1-4., Dybiec 1994, 36-37., Wos 1994, 25-31. (Függelék II.)

¹⁵ Kyrík szerint ez az első ilyen kiváltságolás. Kyrík 1986, 55., Stopka 2000, 11., Dziedzic 2005, 16.

¹⁶ Kozłowska-Budkowa 1967, 17., Vetulani 1967, 36-38., Knoll 1968, 241., Wos 1994, 16., Szczur 1999, 127-160., Stopka 2000, 12., Wyrozumski 2001, 26., Ożóg 2009 A, 85.

Azonban a rektor hatáskörének leírásakor hangsúlyozta, hogy súlyosabb fegyelmi ügyekben a királyé az ítélelhozatal joga.¹⁷

V. Orbán pápa 1364. szeptember 1-jén adta ki megerősítő levelét, amelyben kifejezetten tiltotta a teológia kar felállítását, amit ezzel szemben a prágai egyetemen támogatott.¹⁸ Ennek oka az lehetett egyrészt, hogy a pápa nem bízott a megfelelő szintű teológiai oktatásban Krakkóban, tekintettel Kázmér vallási türelmére a lengyel eretnekekkel és zsidókkal szemben, másrészt az, mert Kázmér a vizsgák ellenőrzésének és egyetemi címek megadásának módját a pápaság és a krakkói püspök számára elfogadhatatlanul akarta szabályozni. A lengyel uralkodó ugyanis a krakkói kancellár kezébe akarta ezt a jogot helyezni. Ezért hangsúlyozta a pápa a megerősítő bullában, illetve a királyhoz intézett külön levél kommentárjában, hogy nem járul hozzá a teológiai kar létrejöttéhez, továbbá kérte, hogy a vizsgáztatás joga a krakkói püspöké legyen.¹⁹ A krakkói egyetem alapítása körüli viták oka lehetett az is, hogy az alapítási procedura kezdetekor Kázmér konfliktusban állt a krakkói egyházmegye ordináriusával, Bodzanta püspökkel, aki valószínűleg ellenezte a király elképzeléseit.²⁰

A jogi profilú, országos szükségleteket kielégítő képzést Bolognához lehetne hasonlítani, jóllehet amaz éppen ebben az időben, 1360/1364-ben nyitotta meg teológiai karát.²¹ Érdekes, hogy míg a közép-európai egyetemek a párizsi modellt követték, addig Krakkó bolognai és padovai mintára szerveződött, amelyben a jogtudomány szerepelt központi helyen. Az itáliai példákhoz képest némi eltérés is megfigyelhető: a lengyel egyetemen a hallgatók és professzoraik ugyanis egy szervezetbe tömörültek, és a diákok nem szerveződtek natiókba az alapításkor.²²

A pápai megerősítés 1365 folyamán érkezett Krakkóba, de a tényleges oktatás végül csak Bodzanta püspök halála után, 1367-ben kezdődött el az egyetemen, habár az összes kar közül egyedül az artes működéséről maradt fenn bizonyíték. Az orvosi fakultás valószínűleg funkcionált, a jogi kar működése a szakirodalom szerint kérdéses.²³

¹⁷ Tonk 1979, 27.

¹⁸ Tonk 1979, 27., Szczur 1999, 194., Markowski 2002, 17-18., Dziedzic 2005, 14. Az oklevél kiadását ld. Codex Diplomaticus Universitatis Cracoviensis I. Nr3. 6-7., Wos 1994, 39-42. (Függelék IV.)

¹⁹ Székely 1967, 158., Vetulani 1967, 43., Knoll 1968, 243-244., Uruszczak k.a., 14-15.

²⁰ Kozłowska-Budkowa 1967, 16-17., Vetulani 1967, 42., Knoll 1968, 245., Wyrozumski 2001, 26., Markowski 2002, 18., Uruszczak k.a., 15.

²¹ Székely 1967, 158.

²² Tonk 1979, 28., Stopka 2000, 12., Nuding 2007, 131-133.

²³ Kmoll 1968, 246., Tonk 1979, 28., Stopka 2000, 14., Ożóg 2009 A, 86., Uruszczak k.a., 15.

Kázmér halála (1370) azonban megakadályozta az egyetem állandósulását. A krakkói egyetem lehanyatlott, bár teljesen nem szüntette meg tevékenységét. 1373 után nincs adat az egyetem működésére, feltehetően 1393-ig működött.²⁴ A 14. század végi két lengyel interregnum (1370–1372, 1382–1386) alatt senki nem gondoskodott az egyetemről, a lengyel fiatalok a korábbiakhoz hasonlóan Prágába, Itáliába és Franciaországba mentek tanulni, csak az artes fakultáson folyó oktatásról maradt fenn szórványos adat.²⁵ Nagy Lajos (lengyel királyként 1370–1382) nem törődött a krakkói intézménnyel, feltételezhetően annak finanszírozási nehézségei miatt.²⁶

Az egyetem újraalapítása és rövid története

A második nagy egyetemalapítási hullám hozta meg a krakkói egyetem másodszori megalapítását is. II. Jagelló Ulászló lengyel király (1386–1434) azonban nem újjáalapítani akarta az egyetemet, hanem egy újat szeretett volna létrehozni négy fakultással.²⁷ Az új univerzitás alapításában nagy szerepet játszott felesége, Nagy Lajos fiatalabbik leánya, Hedvig, aki körül a Prágában tanult krakkói elit gyűlt össze.²⁸ Ulászló már az 1390-es évek elejétől foglalkozott az egyetem helyreállításának gondolatával, és a királyi pár 1396-ban kérvényezte a Szentszéktől, hogy Krakóban teológiai fakultást nyithassanak. A pápai udvar politikája a nagy egyházszakadás óta változott ezen karok engedélyezését illetően, ezért 1397. január 11-én IX. Bonifác pápa (1389–1404) kiadta az engedélyező bullát.²⁹ A neves lengyel skolasztikus, Matthaeus de Cracovia (Mateusz z Krakowa, 1330 k.–1410.) is hazatért

²⁴ Tonk 1979, 28., Ožóg 2009 A, 87., Ožóg 2009 B, 101.

²⁵ Koczy 1966, 14., Estreicher 1973, 6., Uruszczak k.a., 16.

Megjegyzendő, hogy Peter Moraw, aki némi német öntudattal is nézte a krakkói egyetemet, érdekes véleményt fogalmaz meg: leegyszerűsítve, a krakkói egyetemalapító levelében említett fakultásokra valójában nem volt szüksége Lengyelországnak, legfeljebb az artes-re. Véleménye szerint később is csupán az artes működött igazán. Moraw 2008 E, 202–204., Knoll 2004, 220.

²⁶ Székely 1967, 163., Knoll 1968, 248., Stopka 2000, 15. Markowski 2002, 19. Lajos uralma egyébként sem hagyott hátra kedvező emlékeket a lengyelekben. Bagi 2014, 118–120.

²⁷ Ožóg 2009 A, 87.

²⁸ Markowski 2002, 21–28., Ožóg 2004, 250., Knoll 2014, 5., részletesen ld. Ožóg 2009 C.

Hedvig egyébként is bőkezű támogatója volt a tanulni vágyóknak, 1397-ben a prágai egyetemen a litvániai teológiai hallgatóknak alapított kollégiumot. Székely 1967, 168., Koczy 1966, 19., Halecki 1991, 246–247., 261–262., Ožóg 2009 A, 88.

²⁹ Markowski 2000, 81., Stopka 2000, 16., Markowski 2002, 28–29., Stopka 2003, 55., Wyzrozumski 2001, 27., Uruszczak k.a., 17. Az oklevél kiadását ld. Codex Diplomaticus Universitatis Cracoviensis I. Nr15. 24–25., Wos 1994, 47–49. (Függelék VI.)

Heidelbergből, jóllehet teológiát valószínűleg nem tanított a lengyel egyetemen.³⁰ A királyné 1399. július 17-én hunyt el, és összes ékszerét a krakkói egyetem alapítására hagyta.³¹ A megözvegyült Ulászló 1400. július 22-én alapította meg az első kollégiumot, *Collegium Almae Universitatis Studii Cracoviensis* néven,³² július 26-án adta ki az új intézmény alapítási oklevelét,³³ és július 30-án megalapította a Collegium Regis-t.³⁴ Az egyetem július 24-én nyílt meg, a kánonjogi fakultás július 26-án, Piotr Wysz krakkói püspök beszédével.³⁵ Az egyetem tanárainak javadalmazását az alapító okirat szerint a bochniai sóbányák fedezik. Az újraalapításkor a szabad művészetek professzorai közül újra csak egyet finanszírozott az uralkodó, amit a Szűz Mária templom javadalma biztosított, és ami a jogászokénál lényegesen alacsonyabb jövedelmet jelentett.³⁶ Jagelló Ulászlóra, aki nevét az egyetemi könyvekbe alapítóként és jótévőként jegyeztette le, a későbbi diákok is alapítóként emlékeztek, és a mai napig az ő nevét viseli az intézmény.³⁷

Mivel a lengyel tanulni vágyók jelentős hányada Nagy Kázmér halála után ismét Prágába járt, a lengyelországi vezető tudósok csoportja is a prágai egyetem körül tömörült.³⁸ Itt nyerte képzését a megújuló krakkói egyetemen az 1400/1403-as években tanító professzorok nagyobb része.³⁹ 1409-ig 41 diák vándorolt Prágából Krakkóba, majd a következő évtizedben újabb 53 prágai promoveált itt.⁴⁰ Az orvosi kart az ebben az időben a Krakkóban működő orvosdoktorok segítették, a teológiai kar a már említett Matthaeus de Cracovia-nak köszönhette megalakulását.⁴¹ A tényleges újjáalakulást jelzi, hogy a 15. század elején több tucat szabad művészetek, teológus és jogász

³⁰ Tomiak 1971, 28., Markowski 2000, 80., Nuding 2007, 126-146., Ožóg 2009 B, 101.

³¹ Székely 1967, 166., Halecki 1991, 257., 262-263., Kapronczay 2000 A, 26., Markowski 2000, 83., Stopka 2000, 16., Markowski 2002, 33., Stopka 2003, 53., Ožóg 2009 A, 89., Ožóg 2009 B, 101.

³² Markowski 2000, 83., Stopka 2000., 16., Markowski 2002, 34., Stopka 2003, 55., Baczkowski 2011, 186.

³³ Markowski 2000, 83., Markowski 2002, 34-35., Ožóg 2009 B, 101-102. Az oklevél kiadását ld. Codex Diplomaticus Universitatis Cracoviensis I. Nr16. 25-30., Wos 1994, 51-59. (Függelék VII.)

³⁴ Dziedzic 2005, 20.

³⁵ A mindenkori krakkói püspök tiszte volt az egyetemi kancellári rang is. Tomiak 1971, 29., Markowski 2002, 39-40., Uruszczak k.a., 19.

³⁶ Tonk 1979, 28., Stopka 2000, 21., Ožóg 2009 A, 89-91.

³⁷ Székely 1967, 165-166., Estreicher 1973, 38-39., Stopka 2000, 23., Stopka 2003, 50-51., 60., 63-66., Ožóg 2010, 60.

³⁸ Ld. részletesen Ožóg 2009 A, 71., Ožóg 2009 B, 100.

³⁹ Koczy 1966, 16-17., Székely 1967, 163., Backowska 1997, 80-81., Dziedzic 2005, 17., Ožóg 2009 A, 71., 178., Ožóg 2009 B, 102-103.

⁴⁰ Ožóg 2009 A, 94., Ožóg 2009 B, 99., 103.

⁴¹ Klaniczay 2004, 241., Ožóg 2009 A, 72-79., 153-155., Ožóg 2009 B, 101.

professzora volt a krakkói egyetemnek, és hogy már a század első harmadában oktatóinak többségét maga képezte. Hangsúlyozandó, hogy az egyetem újraelapítása nem jelentette azt – egyelőre legalábbis –, hogy Prágával kívántak volna versenyezni.⁴²

1409-ben került sor a prágai egyetem átszervezésére, ekkor választották Husz Jánost rektorrá, ami a prágai egyetem nemzetközi hírnevének nem kedvezett, ellenben – többek között – a krakkói egyetem tanulóbázisát növelte.⁴³ A huszitizmus élénk vallási vitákat váltott ki a krakkói egyetemen, ami azonban nem jelentette a huszita tanok követését.⁴⁴

A krakkói egyetem rohamos fejlődését mutatja, hogy már 1414/1415-ben a konstanzi zsinaton – más egyetemek mellett – a krakkói intézmény is képviseltette magát.⁴⁵ A zsinat azért is fontos momentuma a lengyel univerzitás történetének, mert megvonta a konkurens prágai egyetemtől a tanítás jogát.⁴⁶ Az egyetem növekedését jelzi továbbá, hogy 1417-ben a korábbi épület kicsinek bizonyult, s ezért két szomszédos épületetis megvásároltak.⁴⁷

A krakkói egyetemen a középkorban a legjelentősebb a szabad művészetek oktatása volt.⁴⁸ A tananyagról több magyar vonatkozású forrásunk is van a 15. század végéről: egyrészt a Bártfai György által lejegyzett órarend Niger Pescennius levélmintakönyvének végén (feltüntetve az óra idejét, tárgyát és előadóját),⁴⁹ másrészt a közismert Szalkai-kódex (amely Kisvárdai János előadásait tartalmazza, amiket Szalkai László későbbi kancellár és esztergomi érsek örökített meg).⁵⁰ A matematikai oktatásról Pauschner Sebestyén számtankönyve tájékoztat, amit eredetileg öccsének szánt segítségül.⁵¹ Az orvosi karon az elméleti oktatás folyamatos volt, és a 15. század végén az asztrológia hatására vált korszerűvé.⁵² A jogi karon csak kánonjogi előadásokat tartottak.⁵³ Világhírű volt a krakkói természettudományos képzés, elég csak a

⁴² Székely 1967, 165-166., Ožóg 2010, 79-80.

⁴³ Székely 1967, 82., Klaniczay 2004, 241., Ožóg 2009 B, 107-108. Vö. Haraszi Szabó Péter írása a kötetben.

⁴⁴ Ožóg 2009 B, 112., Caproș 2013, 77.

⁴⁵ Székely 1967, 170., Estreicher 1973 38., Knoll 1984, 190-212., Drabina 1995, 121., Markowski 1999, 181-187., Miethke 2012, 212.

⁴⁶ Ožóg 2009 B, 112.

⁴⁷ Codex Diplomaticus Universitatis Cracoviensis I. Nr.62. 118-120., Tonk 1979, 28., Wyrozumski 1991, 135.

⁴⁸ A szabad művészetek tananyagának összefoglalását ld. Markowski 1996.

⁴⁹ Kedvek 2014, 253-260.

⁵⁰ Mészáros 1972.

⁵¹ Borsa 1963, 257-271.

⁵² Stopka 2000, 63., Knoll 2004, 230-231.

⁵³ Knoll 2004, 230.

leghíresebb tanítványt, Kopernikust említeni.⁵⁴ Az asztronómia és asztrológia tanítása az 1450-es évektől egyre erősödött Krakkóban,⁵⁵ népszerűségét a kortársak véleménye érzékelteti: „*Cracovia astrologis referta est.*”,⁵⁶ valamint Hartmann Schedel megállapítása: „*Astronomie artis tamen studium maxime viret.*”⁵⁷ A magyar diákok is érdeklődtek a csillagászati képzés iránt, amit az is bizonyít, hogy 1460-ban a Varii Tractatus astrologici c. könyv tulajdonosa magister Petrus de Lliptouia volt.⁵⁸

A krakkói egyetem máig fennmaradt, középkori formákat megőrző épületében, a Collegium Maiusban (7-9. kép) a teológia és a szabad művészetek oktatása folyt, valamint a teológusok lakhelyeül szolgált,⁵⁹ míg a Collegium Iuridicum, amit 1403–1406-ban alapítottak Hedvig donációja nyomán, a kánonjogászok kollégiuma lett.⁶⁰ Létezett egy rövid életű orvosi kollégium (Collegium Medicorum) is, amelyet 1428-tól említenek a források, de hamarosan megszűnt, mivel a krakkói orvosprofesszorok laikusként általában a városban találtak lakóhelyet.⁶¹ A Collegium Minus 1449-től a fejlődő artes facultas fiatalabb mesterinek szolgált lakóhelyeül.⁶² A humanizmus Krakkóban már az 1430-as évek végén megjelent, ám igazán népszerűvé a 15. század második felére vált, és jórészt a Philippo Callimachus Buonaccorsi körül szerveződő körhöz kötődött.⁶³ A humanista eszmék krakkói népszerűségét jelzi az 1489–1490-ben, Konrad Celtis által alapított

⁵⁴ Tomiak 1971, 42-43., Tonk 1979, 29., Dąbrowski 1969, 56., Pirożyński 1997, 98.

⁵⁵ Markowski 1978, 265-268., Stopka 2000, 49-51.

⁵⁶ Kovács 1973, 90., Láng 2004, 178.

⁵⁷ Piotrowski 1973, 486., Pirożyński 1997, 97.

⁵⁸ Péter baccalaureus és magister volt, majd az egyetem dékánja. Esetleg azonos az 1420-ban beiratkozó, hasonló nevű személlyel, aki viszont 1427-ben baccalaureus lett. Mindemelett más könyv tulajdonosaként is ismert (Compendium Divinorum). Album studiosorum I. 48., Metryka Uniwersytetu Krakowskiego I. 108., Liber promotionum 19., 25., 31., 38-39., 42., Księga promocji 22., 27., 32., 37-38., 40., Najstarsza księga promocji 204., 208., 211., 215., 217., Wislocki 1877-1881, Nr462. I. 150., Nr695. I. 210., Catalogus codicum manusccriptorum Nr262/4. I. 301., Nr462/2. III. 57., Csontos 1879, 383., 387., Csontos 1882, 383.

⁵⁹ Estreicher 1973, 27., Wyrozumski 1991, 135., Włodarek 2000, 25-30., 83-142., Baczkowski 2011, 186.

⁶⁰ Wyrozumski 1991, 135., Włodarek 2000, 30-32., 188-217., Ożóg 2009 A, 93., Baczkowski 2011, 186.

⁶¹ Wyrozumski 1991, 135., Dziedzic 2005, Ożóg 2009 A, 93., Baczkowski 2011, 187.

⁶² Wyrozumski 1991, 135., Włodarek 2000, 32-33., 253-268., Ożóg 2009 A, 93., Baczkowski 2011, 187.

⁶³ Dąbrowski 1963, 465., Klaniczay 1993, 50., Pirożyński 1997, 92-93., Caproș 2013, 77.

Sodalitas Litterarum Vistulana szervezet is.⁶⁴ A reformáció kezdetével a külföldi diákok száma jelentősen csökkent, különösen azután, hogy 1535-ben, a humanista mecénás, Piotr Tomicki krakkói püspök meghalt.⁶⁵ A 16. század második negyedében az egyetemi oktatás szerkezete is megváltozott, az új, szabad művészeteket oktató ún. latin iskolák létrejöttével a korábban elsősorban artes fakultásukról elhíresült univerzitások kora leáldozott.⁶⁶

A Krakkói Egyetem magyarországi hallgatói

A kutatás eddig összesen 4475 főt azonosított a krakkói egyetem magyar diákjaként 1400 és 1525 között, azaz 126 év alatt, ami évente átlagosan 35,5 személyt jelent. Ez a többi egyetemhez képest magas szám, Bécs előzi csak meg, ahova átlagosan évi 48,2 fő iratkozott be, míg az összes többi egyetemre 7,7 fő. Itt kell felhívni a figyelmet a prágai egyetem forrásainak hiányára. (1. táblázat)⁶⁷

1. táblázat: Magyar diákok Krakkóban és más egyetemeken

Periódus	Bécs	Krakkó	Egyéb	Összesen
1100–1150	-	-	1	1
1151–1200	-	-	8	8
1201–1250	-	-	11	11
1251–1300	-	-	66	66
1301–1350	-	-	51	51
1351–1400	532	1	240	773
1401–1450	2543	679	219	3441
1451–1500	2355	2570	529	5454
1501–1525	1161	1223	237	2324
Összes	6591	4475	1362	12428
Arány (%)	53,03	36,01	10,96	100

⁶⁴ Dąbrowski 1963, 460-461., Tomiak 1971, 42-43., Klaniczay 1993, 50-51., Stopka 2000, 24.

⁶⁵ Az egyetemen a 15. század végén és a 16. század legelején tanult a legtöbb diák. Az 1500-as évek elejének kiemelkedő diákszáma csak az 1630-as években tapasztalható újra. Székely 1967, 172., Tonk 1979, 29., Kaniewska 1991, 1. diagramm 44-45., Müller 1996, 256.

⁶⁶ Szabó, Tonk 1993, 493.

⁶⁷ Megemlítendő, hogy 243 fő esetében nem bizonyítható minden kétséget kizáróan a magyarországi származás, de a statisztikában őket is a többiek közé számítottuk.

A népszerűség magyarázható egyrészt a Magyarország és Lengyelország közötti hagyományosan jó gazdasági, politikai és kulturális kapcsolatokkal – amelyek a 15. századra felerősödtek –, másrészt a lengyel egyetem földrajzi közelségével, és végül azzal a ténnyel, hogy a krakkói intézmény az itáliai egyetemekhez képest jelentősen olcsóbb volt. A lengyel hallgatók mellett a külföldiek száma az 1480-as évektől növekedett, a 16. század első évtizedeiben számuk meghaladta a helybeliekét. Ez a magas látogatottság elsősorban a krakkói természettudományos és humanista oktatás magas színvonalával magyarázható.⁶⁸

Annyi bizonyos, hogy a magyarokat már az alapításkor érdekelte a Jagelló egyetem sorsa, hiszen már 1401-ben találunk magyarországi jövevényeket (*de Peczeren, de Kesmark*).⁶⁹ A táblázat mutatja, hogy a 15. század második felére az egyetem kifejezetten népszerű – a magyarok körében legalábbis –, és felveszi a versenyt a bécsi univerzitással, sőt egyes időszakokban meg is haladja annak látogatottságát – például 1481-ben, midőn Ausztriában pestis járvány dült.⁷⁰ A krakkói intézmény népszerűsége Lengyelország és Magyarország fénykorával esik egybe, és a magyarországiak számára jelentős szerepét csak a mohácsi csata és a reformáció előretörése után, a 16. század közepén veszítette el.⁷¹ Justus Decius 16. század eleji szavai érzékeltetik a magyarok krakkói jelentőségét: a művelt lengyelek között „... *cum rarus esset, qui praeter vulgare suum latinis litteras non haberet deinde Germanicum in Hungaricum et saepe Italicum idiomata nesciret*”.⁷²

A krakkói egyetem és Magyarország viszonyával kapcsolatban megemlítendő a per, amely a magyar hatóságok és a krakkói egyetem között a joghatóság tárgyában a 15. század első felében folyt. Kassa polgárai 1422-ben bepanaszolták a lengyel kereskedőket Zsigmond magyar királynál (1387–1437),⁷³ aki 1428-ban Kassa panaszára megtiltotta a magyar papságnak, hogy az egyetem – természetesen egyházi – bíróságának idéző- vagy ítéletleveleit továbbítsa. A bíráskodás jogalapja az volt, hogy a pápa egyik állandó delegált bírója volt a mogilai apát, aki a krakkói egyetemre ruházta legfőbb bíráskodási jogát. 1446-ban az országtanács száműzetés és jószágvesztés fenyegetésével próbálta meggátolni a krakkói magyarországi hallgatóknak megidézését

⁶⁸ Kapronczay 2000 A, 39., Asche 2004 32.

⁶⁹ Album studiosorum I 16., Metryka Uniwersytetu Krakowskiego I. 47.

⁷⁰ Tonk 1979, 58.

⁷¹ Dąbrowski 1969, 55., Pirożyński 1997, 101.

Az krakkói egyetem népszerűségének csökkenését a magyarországi diákok körében jól szemlélteti 1525 utáni évek magyarországi hallgatóinak száma: 1526–1530 között 50, 1531–1535 között 57, 1536–1540 között 56, 1541–1545 között 21, 1546–1550 között 10 fő. Szögi 2003, 55–60.

⁷² Decius 1901, 16., Dąbrowski 1911, 60., Dąbrowski 1969, 57.

⁷³ Zsigmondkori IX. Nr1075. 344.

Krakkóban. Minden hiábavaló volt, az 1450-es évek tilalmainak tanúsága szerint az egri püspökség papjai, különösen a kassaiak folytatták a krakkói idézések kézbesítését, 1496-ban pedig az egyetem rektora kiközösítéssel sújtotta Kassa hatóságát és lakosait!⁷⁴ Ennek oka az volt, hogy Radomi János pap bizonyos pénzbeli tartozásért a kassai tanácsot 1496-ban a krakkói törvényszék elé idéztette, azonban a kassaiak többszöri idézésre sem jelentek meg. Erre a kassaiak a királyhoz fordultak, és elérték, hogy a nádor elnöklete alatt egy hazai bíróság vizsgálja meg az ügyet. Ekkor kiderült, hogy a krakkói szentszék bírái jogtalanul ítéleztek. Az ítéletet végül megsemmisítették, a külföldi egyházi bíróság ítéleteit a jövőre nézve is érvénytelenítették, és a kassaiakat rehabilitálták.⁷⁵

A Jagelló egyetem népszerűsége ellenére a 15. század derekán azok, akik magasabb ismereteket akartak szerezni, Krakkó után itáliai egyetemeken folytatták tanulmányaikat,⁷⁶ amit jól példáz Bakócz Tamás peregrinációja, aki 1463-ban iratkozott be Krakkóba,⁷⁷ 1464-ben szerezte meg a baccalaureusi fokozatot,⁷⁸ majd Itáliába ment, 1465-ben Bolognában ultramontán rektor lett,⁷⁹ és tanult Ferrarában is.⁸⁰ Jól jellemzi a korabeli viszonyokat Ludovicus Restio, aki 1515-ben ezt írja Bécsből Bakócznak: „*Testes sunt tot egregii adolescentes qui vel domi, vel Cracoviae vel hic vel in Italia tuis auspitiis tuoque ductu omnifariam studiis operam navant.*”⁸¹ Magyi Pál alnádor fia, Sebestyén például 1508-ban már Krakkóban ismerkedett meg a humanizmus eszméivel,⁸² itt ugyanis Paulus Crosnensis Ruthenus, a humanista professzor tanítványa volt.⁸³ Sebestyén innen Bolognába ment, ahol 1513-ban Acchile Bocchi tanította.⁸⁴

Krakkóban a 15. században több neves magyarországi is tanult.⁸⁵ Közülük kiemelkedik Temesvári Pelbárt (1440–1504), aki 1458-ban iratkozott be Krakkóba,⁸⁶ 1463-ban lett baccalaureus,⁸⁷ majd később teológiai doktorátust szerzett.⁸⁸ Mellette a pálos rend történetírói (Dombrói Márk,⁸⁹

⁷⁴ Bónis 1971, 115-116.

⁷⁵ Czobor 1912, 148-153., Obál 1914, 41.

⁷⁶ Gerézdi 1969, 72., 75.; Pirożyński 1997, 92.

⁷⁷ Album studiosorum I. 171., Metryka Uniwersytetu Krakowskiego I. 300.

⁷⁸ Liber promotionum 61., Księga promocji 54., Najstarsza księga promocji 228.

⁷⁹ Veress 1941, 47. Sroka szerint ez a személy nem azonos a későbbi esztergomi érsekkel. Sroka 2014, 153-154.

⁸⁰ Veress 1941, 369-370.

⁸¹ Abel 1903, 441.

⁸² Album studiosorum II. 106., Metryka Uniwersytetu Krakowskiego I. 633.

⁸³ Dąbrowski 1963, 463.

⁸⁴ Veress 1941, 72-73.

⁸⁵ Gerézdi 1969, 75-76.

⁸⁶ Album studiosorum I. 153., Metryka Uniwersytetu Krakowskiego I. 272.

⁸⁷ Liber promotionum 59., Księga promocji 53., Najstarsza księga promocji 227.

⁸⁸ MaMűL XI. 431., tanulmányairól legújabban ld. Baneu 2015, 6-7., Baneu 2016.

Gyöngyösi Gergely⁹⁰) is Krakkó Krakkó neveltjei. Nyújtódi András ferences szerzetes, aki a legrégebb magyar katekizmust, valamint az ószövetségi Judit könyvét fordította, 1509-ben iratkozott be.⁹¹ Közismert, hogy Werbőczy István szintén megfordult a lengyel egyetemen.⁹²

A 16. század második negyedében a lengyel egyetemen tanult az első reformátor nemzedék több tagja: Dévai Bíró Mátyás⁹³ és Kálmáncsehi Sánta Márton 1523-ban iratkozott be,⁹⁴ Sylvester János⁹⁵ és Gálszécsi István 1526-ban,⁹⁶ Székely István 1529-ben,⁹⁷ Ozorai Imre 1530-ban.⁹⁸ Legtöbbjük az 1530-as években a wittenbergi egyetemet is látogatta, ahol Philip Melanchton tanított.⁹⁹

Mindemellett lengyel tudósok és orvosok is szép számmal tevékenykedtek Magyarországon, már Mátyás idejében, mint például Marcin Bylica (Marcin z Olkusza, 1433 k.–1493), aki az egyetemen is tanított Pozsonyban és Regiomontanussal együtt dolgozott. Ő küldte a krakkói egyetemnek Magyarországról az egyetemi gyűjteményben ma is őrzött csillagászati glóbuszt. A Jagellók alatt természetszerűleg tovább nőtt a lengyel tudósok aránya.¹⁰⁰

⁸⁹ Album studiosorum I. 280., Metryka Uniwersytetu Krakowskiego I. 462., Liber promotionum 120., Księga promocji 94., Najstarsza księga promocji 259., Romhányi 2003, 305.

⁹⁰ Album studiosorum II. 26., Metryka Uniwersytetu Krakowskiego I. 515., Liber promotionum 104., Księga promocji 84., Najstarsza księga promocji 251., MaMűL III. 407.

⁹¹ Album studiosorum II. 115., Metryka czyli album Uniwersytetu Krakowskiego 7., Regestrum Bursae Hungarorum 1-2, 13, 48, 50, 74.

⁹² Album studiosorum II. 16., Metryka Uniwersytetu Krakowskiego I. 502.

⁹³ Album studiosorum II. 222., Metryka czyli album Uniwersytetu Krakowskiego 132., Regestrum Bursae Hungarorum 24., MaMűL II. 185., Csepregi 2013, 210-256, 289-294.

⁹⁴ Regestrum Bursae Hungarorum 24-25., MaMűL V. 46., Csepregi 2013, 198-199., 342-343.

⁹⁵ Album studiosorum II. 235., Metryka czyli album Uniwersytetu Krakowskiego 146., Regestrum Bursae Hungarorum 26.

⁹⁶ Album studiosorum II. 237., Metryka czyli album Uniwersytetu Krakowskiego 148., Regestrum Bursae Hungarorum 26., 43., Szögi 2003, 55.

⁹⁷ Regestrum Bursae Hungarorum 27., Szögi 2003, 57.

⁹⁸ Album studiosorum II. 253., Metryka czyli album Uniwersytetu Krakowskiego 165., Regestrum Bursae Hungarorum 28., Szögi 2003, 57., Csepregi 2013, 260-262.

⁹⁹ Gerézdi 1969, 77-78.

¹⁰⁰ Dąbrowski 1969, 58., Kapronczay 1971, 111-116., A krakkói nyomdászat 124-127.

A Bursa Hungarorum

A 14. századvégi egyetemi átalakulások legjelentősebb következménye volt, hogy a középkori universitas egyik központi eleme, a *natio academica* szerepe megváltozott. A középkori egyetemi nemzet fogalma egy vagy több ország, tartomány lakóit jelölte.¹⁰¹ Krakkóban azonban – mint már említettük – a korábbi példaktól eltérően nem alakultak külön natiók.¹⁰²

Nagy Kázmér már az egyetem alapításakor a külföldi diákok részére külön kiváltságokat biztosított.¹⁰³ Nem sokkal az újraalapítás után megalakult az első tanulóház, melyet 1409-ben Jan Isner teológiai professzor a litván és rutén szegény diákok számára alapított.¹⁰⁴ A 15. század első felében a diákok a város lakóinál béreltek szobát, vagy a krakkói plébániatemplomok bérházaiban laktak, vagy Kleparzban és Kazimierzben éltek. Az 15. század második felétől azonban számos diákotthon alakult, és a diákok többsége ezekben lakott. Némelyik valamelyest nemzeti alapon szerveződött, mint például a Bursa Hungarorum vagy a Bursa Alamanorum.¹⁰⁵ Az különböztette meg a bursákat¹⁰⁶ a collegiumoktól, hogy előbbiek lakóik hetente befizetett díjából tartották fenn magukat, nem valamilyen alapítványból.¹⁰⁷ Krakkóban más bursák is működtek: Bursa Pauperum (1409),¹⁰⁸ Bursa Jerusalem (1453–1456),¹⁰⁹ Bursa Długosza (1471–1842)¹¹⁰ – vagy más néven Longini (1480–1485)¹¹¹ – és Bursa Philosophorum (valószínűleg a 15. század elején).¹¹²

A Bursa Hungarorum pontos alapítási dátuma nem ismert. Annyi bizonyos, hogy a már elkülönülten élő diákok részére 1452-ben Mikolaj Bieloński de Nowa villa alias de Nova wesz nevű lengyel nemes ajándékozta oda a házát, hogy ott lakjanak: a krakkói Szent Anna plébániához tartozó, a Collegium Minor Artistarummal szemben levő házát a Szent Anna templomban állítandó Szent Miklós oltár javadalmazására hagyta és elrendelte,

¹⁰¹ Klaniczay 2004, 242-243.

¹⁰² Tonk 1979, 29., Özög 2009 A, 92.

¹⁰³ Tonk 1979, 27.

¹⁰⁴ Wyrozumski 1991, 135.

¹⁰⁵ Özög 2009 A, 93.

¹⁰⁶ A *bursa* latin jelentése táska, pénzeszacskó, pénztárca. Ez arra a pénzösszegre utal, melyet a diákok fizettek a lakhatásért cserébe. Később ez a szó egyértelműen azt a helyet jelölte, ahol a diákok számára bérlakásokat biztosítottak. Włodarek 2000, 33-34. 144. lj.

¹⁰⁷ Štangová 2015, 33-34.

¹⁰⁸ Włodarek 2000, 36-37., 381-395.

¹⁰⁹ Włodarek 2000, 38-39.

¹¹⁰ Włodarek 2000, 40-42., 319-323.

¹¹¹ Baster 2009, 109.

¹¹² Włodarek 2000, 37-38., 324-340.

hogy ezt a házat magyar tanulók számára tartsák fenn.¹¹³ A bursa alapítója más adatok szerint 1464-ben Jan Długosz krakkói kanonok, a király gyermekének nevelője.¹¹⁴ A bursa 1464. április 12-én már biztosan működött, ekkor ugyanis az egyetem megvásárolta a Melsztynski testvérek Bracka utcai házát, és augusztusban már előadásokat és vizsgákat is tartottak itt. 1474-ben *Collegium novum* vagy *Collegium dominorum de Mielschtyń* néven említik. A magyar bursa virágkora 1493 és 1506 közé esik, ugyanis ebben az időszakban volt a legtöbb lakója.¹¹⁵ A bursában lakó diákok névsora csupán 1493-tól áll a rendelkezésünkre, és az ezt megelőző időszakban itt lakó diákokról csupán szórványos adatok tájékoztatnak bennünket. Ezen hirdások közül idézhető például, hogy 1474-ben Krasznai János volt a magyar bursa seniora. Ugyanekkor pedig az a Leibici Griffé Jakab is itt lakott, aki egyébként 1473-ban még a Bursa Jerusalem studense volt.¹¹⁶ 1478-ban az előbb említett János testvére, Antal a senior.¹¹⁷ 1482-ben Milotai Benedek, Váradi Benedek és Győrszentmártoni (Pannonhalma) Ákos voltak bursariusai,¹¹⁸ 1486-ban Székesfehérvári Antal.¹¹⁹ 1487-ben seniorát Bricciusnak hívták,¹²⁰ 1492-ben Várdai Benedek volt a bursa tagja.¹²¹

A házat az egyetem vállalkozóknak adta bérbe. Közülük megemlíthető az erőszakosságáról ismert Váradi Mihály (1491). Amikor az őt követő német bérlő németeket is befogadott, a magyarok Váradi Mihály biztatására kivonultak a bursából, sőt még a német bursára is rátámadtak.¹²²

A lakók száma a 16. század elejétől folyamatosan csökkent, 1540-ben már csak 4 lakója maradt, ezért az egyetem vezetése elvette a magyaroktól az épületet, arra hivatkozva, hogy nem tudták kimutatni, hogy milyen jogcímen laknak ott. 1541 őszén a bursa lakók hiánya miatt bezárt: „*propter bella intestina aliaque disturbia regni nostri*”,¹²³ azzal a kitételrel, hogy ha a magyarok száma az

¹¹³ Codex Diplomaticus Universitatis Cracoviensis II. Nr189. 185-189. (különösen: 187.), Catalogus Diplomatium Pergameneorum Nr151. 66-67., Regestrum Bursae Hungarorum V. (3. l.), Kovács 1964, 31., Petneki 2010.

¹¹⁴ Codex Diplomaticus Universitatis Cracoviensis II. Nr 208. 234-235., V. Nr306. 226-227., Catalogus Diplomatium Pergameneorum Nr169. 76., Nr285. 134-135., Knoll 1982, 18., Włodarek 2000, 39-40., 410-429,

¹¹⁵ Włodarek 2000, 39-40., Kapronczay 2000 A, 39.

¹¹⁶ Acta rectoralia Nr313.

¹¹⁷ Acta rectoralia Nr152.

¹¹⁸ Acta rectoralia Nr879.

¹¹⁹ Wisłocki 1877-1881, Nr243. I. 92., Catalogus codicum manuscriptorum Nr243-3. I. 281.

¹²⁰ Liber diligentiarum 3., Regestrum Bursae Hungarorum VI.

¹²¹ Regestrum Bursae Hungarorum V.

¹²² Regestrum Bursae Hungarorum XVI., Acta rectoralia Nr1536, 1567., Kovács 1964, 32.

¹²³ Regestrum Bursae Hungarorum XVI.

egyetemen ismét növekszik, újra megnyitják. Az utolsó lakók mindent Antal orvosra bízta (aki minden bizonnyal azonos Kassai János Antallal), hogy majd adja át utódaiknak. 1557 őszén a korábban németek által lakott házat kapták meg a magyarok. Telegdi Miklós senior vette át az örökséget Antal orvos özvegyétől, azonban ez a Nova Bursa rövid életű volt, 1558-ban, a téli félév kezdetén a kevés lakó miatt végleg bezárt.¹²⁴ Ekkor a magyar diákok a Bursa Philosophorumba kerültek, ahol nézeteltéréseik támadtak az itt lakó mazóviai diákokkal, és kijelentették, hogy nehéz a bárányoknak farkasok között lakniuk, ezért inkább a városba költöztek. A 16. század második felében szinte eltűntek a magyarok Krakkóból.¹²⁵

Főhelyeit tekintve a Bursa Hungarorum nem lehetett tágas, mivel sokan kívülre, a városban, krakkói polgároknál, vagy egyéb bursákban laktak. Ismereteink szerint összesen 701 fő lakott a Bursa falain belül, közülük a Regestrum 673 személy nevét őrizte meg, akik közül 94 fő nevét nem tartalmazza az egyetemi matricula. 15 diák 1493 előtt élt a bursában, illetve 1493 után további 13 esetében más forrásból derült ki, hogy a magyar bursa diákjai voltak. A bursa lakói közül összesen hatan több helyen is laktak. Két-két diák Katarzyna Śmietanczyna házában, illetve más magánházakban, és egy személy a Bursa Jerusalemben, és a Collegium Maiusban.

Megjegyezhető, hogy az Acta Rectoralia anyagából sokszor kiderül, hogy ki hol lakott. A különböző bursák és collegiumok közül a legtöbb magyar a Bursa Jerusalemben lakott, 28 fő (köztük 2 senior), főleg az 1470–1480-as években. A Bursa Alamanorumban 3, a Bursa Pauperumban és a Bursa Philosophorumban 2-2, továbbá a Collegium Artistarumban 1 személy élt. A többi hallgató minden bizonnyal Krakkó város polgárainak házában élt.¹²⁶

A Bursa anyakönyve a megszűnéskor bizonyosan az utolsó tagok egyikénél maradt, és később eladták. A megmaradt iratok 1613. május 3-án tűntek fel újra, amikor is sajtakaraként szolgáltak a krakkói vásártéren, ahol Joannes Broscius (Jan Brożek) egyetemi tanár és matematikus felfedezte és 2 garasért megvásárolta. Innen a krakkói egyetemi könyvtárba került. Midőn tudomást szerzett róla, 1819-ben Széchenyi Ferenc gróf lemásoltatta. Ezt Johann Ferdinánd Miller, a Nemzeti Múzeum könyvtárának az igazgatója adta

¹²⁴ Regestrum Bursae Hungarorum XVI., 34-36., Kapronczay 2000 A, 40.

¹²⁵ Regestrum Bursae Hungarorum 36., Kovács 1964, 41-42., Dąbrowski 1969, 59.

¹²⁶ 1490–1525 között a magyarok 36,6 %-a lakott a bursában, Jan Dąbrowski számításai szerint 1507–1515 közötti időszakban a 38 %-uk. Dąbrowski 1911, 63.

1490-1525 között tehát a magyarok 63 %-áról nem tudjuk, hogy hol lakott, ők feltételezhetően lengyel polgárok, vagy a Krakkóban élő magyarok házaiban béreltek szobát. Itt kell megjegyeznünk, hogy habár Krakkóban sok magyar előfordult, Jan Dąbrowski felhívja a figyelmet, hogy a legtöbben csak ideiglenesen tartózkodtak a városban, 1392–1502 között mindössze 80 magyarországi személy kapott krakkói polgárjogot. Dąbrowski 1911, 51.

ki 1821-ben, igencsak hibásan.¹²⁷ A szöveget javítva közölte Schrauf Károly. A bursa többi irata sajnos elveszett.¹²⁸ A Bursa statútumai sem maradtak fenn, utoljára Telegdi Miklós átvételi elismervényében bukkannak fel 1557. október 17-én.¹²⁹

A bursa élén – hasonlóan a többi krakkói bursához – a fél évre megválasztott senior állt 3-4, szintén választott tanácsosával.¹³⁰ 1493-1557-ig 56 seniora és 47 tanácsosa volt.¹³¹

A Bursa támogatói közé tartozott a lengyel király is. A wieliczкаи sóbányák jövedelméből évjáradék járt, amit János Albert lengyel király (1492–1501) évi 8 mázsa sóban állapított meg.¹³² Krakkói tartózkodása idején Korlátkövi Osvát Bélai Barnabással és Várdai Benedek seniorral 1510-ben kijárta I. (Öreg) Zsigmond lengyel királynál (1506–1548), hogy az évjáradék évi 10 mázsára nőjön.¹³³ Cserébe Zsigmond csak annyit kért, hogy a diákok ünnepnapokon a mise alatt a „*Gaude Dei genetrix*” kezdetű éneket énekeljék lelki üdvéért a magyar bursa kápolnájában.¹³⁴

Ez a – Keresztelő Szent János titulusú – kápolna a ferencesek templomában helyezkedett el, és 1589-től az olaszok kezébe került. A kápolna támogatói között sok magyar szerepel. Itt temették el az elhunyt magyarokat, és a magyar bursa diákjai itt énekeltek. Az első írott forrás 1435-ben utal meglétére, amikor is Dorota asszony, Maciej Jegerdorf krakkói polgár özvegye végrendeletében 2 márkát hagyományozott rá („*in dy Vngrische Capelle*”).¹³⁵ 1475-ben Lazar messirsmid végrendeletében két forintot hagyott a Szent Ferencnél lévő magyarok kápolnájára („*ad Capellam Ungarorum ad sanctum*

¹²⁷ Miller 1821, Wislocki 1877–1881 Nr2751. II. 645., Csontos 1882, 375., 394., Regestrum Bursae Hungarorum II-III., 2.

¹²⁸ Krónikás 1894, 571-572.

¹²⁹ Regestrum Bursae Hungarorum XVII. Azok minden bizonnyal a collegium-ok statútumait követték, amelyekre vonatkozóan ld. Baczkowski 2011, 188-196.

¹³⁰ Dąbrowski 1969, 59., Wyrozumski 1991, 141., Baczkowski 2011, 194-195., Štangová 2015, 39.

¹³¹ Nyáry 1942, 41.

¹³² Regestrum Bursae Hungarorum 2-3., Krónikás 1984, 571., Neumann 2007, 39.

¹³³ Codex Diplomaticus Universitatis Cracoviensis IV. Nr322. 31-32., Catalogus Diplomatum Pergameneorum Nr. 307. 148., Regestrum Bursae Hungarorum 1-2., Neumann 2007, 41., 145-144.

¹³⁴ Regestrum Bursae Hungarorum IV., 2-3., Nyáry 1942, 41.

¹³⁵ Scabinalia Cracoviensa Nr6 103., Regestrum Bursae Hungarorum XVII., Dąbrowski 1911, 62. Itt jegyzendő meg, hogy Petneki Áron véleménye szerint a magyarok Keresztelő Szent János kápolnája az ágostonos remeték Szent Katalin templomában helyezkedett el, míg a bursa tagjai a ferences kolostor Szent Ferenc kápolnájába jártak. Eszerint elképzelhető, hogy az 1435-ös adat az ágostonos templomban található kápolnára utal. Petneki 2010, é.n. B.

Franciscum”).¹³⁶ A magyarok itteni jelenlétét igazolja az az 1515-ös tanúkihallgatás, amelynek során Pestyéni Istvánt vádolták a bursa pénzének elrablásával, amit a feltételezések szerint a vásárnapi mise ideje alatt követett el, amíg a többiek a kóruson énekeltek.¹³⁷

Bár a magyarok többsége nem a bursában lakott, ez volt a magyar diákság központja. A magyar diákok szerették bursájukat, ezt mutatja, hogy sokan könyveiket, értéktárgyaikat a kollégiumnak adományozták, s hazatértük után is segítették adományokkal. 1510-ben Kalocsai Imre senior hazautazván a Bursára hagyott egy fekete selyem terítőt és egy térképet.¹³⁸ Vörösmarti vagy másképpen Karancsi György, a hazautazó senior 1524-ben Caesar Commentarii de bello gallico c. művét 15 garas értékben hagyta rá, azzal a céllal, hogy adják el és vegyenek az árából egy jó kabátot a bursa egyik lakójának.¹³⁹

A seniorok és tanácsosaik intézték a Bursa mindennapi, gyakorlati ügyeit: Például 1501-ben három ón vagy ólom tálat vettek 3 forintért,¹⁴⁰ 1507-ben három ón vagy réz tálat vásároltak 2 forintért,¹⁴¹ 1511-ben három ón tálra 4 lengyel forintért, valamint egy ónnal bevont kézmosó edényre 6 magyar forintért tettek szert.¹⁴² 1513-ban négy asztalt és két abroszt szereztek be.¹⁴³ 1518-ban 100 magyar dénárért egy kannát és 10 garasért egy zöld asztalt kis szekrénnel vásároltak.¹⁴⁴ 1523-ban két asztalt vettek 23 lengyel garasért, valamint két vizes hordót (egyet vasból tűzvész esetére) és megjavíttatták a konyha ablakát.¹⁴⁵ Arra, hogy mi mindent bejegyeztek a regisztrumba, példa egy feljegyzés arról, hogy 1520-ban a középső udvaron Márton szakács egy körtefát ültetett.¹⁴⁶

A magyar bursa egyébként a többi diák és tanár körében is jó hírnévnek örvendett, 1489-ben Konrad Celtis itt tartotta krakkói bemutatkozó előadását a levélírás művészetéről.¹⁴⁷

A krakkói egyetem védőszentje Lengyelország legfontosabb patrónusa, Szent Szaniszló volt. A Liber promotionum-ban felsorolt ünnepek között azonban Szent Lászlóé is megtalálható, aki minden bizonnyal a magyar

¹³⁶ Petneki 2010.

¹³⁷ Acta rectoralia Nr2367-2371., Štangová 2015, 39-40.

¹³⁸ Regestrum Bursae Hungarorum 46.

¹³⁹ Regestrum Bursae Hungarorum 42., Dąbrowski 1911, 64., Dąbrowski 1969, 59.

¹⁴⁰ Regestrum Bursae Hungarorum 46.

¹⁴¹ Regestrum Bursae Hungarorum 46.

¹⁴² Regestrum Bursae Hungarorum 46-47.

¹⁴³ Regestrum Bursae Hungarorum 45.

¹⁴⁴ Regestrum Bursae Hungarorum 45.

¹⁴⁵ Regestrum Bursae Hungarorum 45.

¹⁴⁶ Regestrum Bursae Hungarorum 46.

¹⁴⁷ Dąbrowski 1963, 460., Kovács 1964, 39., Tonk 1979, 108.

diáksereg nagy aránya miatt került be az egyetemen ünneplendő napok közé.¹⁴⁸ Ezt egyébként alátámasztja az is, hogy Nagysallói Benedek 1524-ben Szent László napján beszédet mondott Krakkóban,¹⁴⁹ ahogyan ez Bécsben is szokás volt.¹⁵⁰ Ő egyébként korábban a bécsi egyetemen is megfordult, a szokást hozhatta onnan is.¹⁵¹

A magyarországi hallgatók számának alakulása

Mivel a krakkói egyetem nagy tekintélynek örvendett a középkorban, a hallgatók között a külföldiek aránya 30–50 % között mozgott,¹⁵² köztük a magyarokkal, akiknek aránya kimagasló, átlagosan 17,4 % volt.¹⁵³ A

¹⁴⁸ Liber promotionum XXII., Księga promocji 5., Najstarsza księga promocji 192., Klaniczay 2004, 245.

Szent László tisztelete már korábban is kimutatható Krakkóban: a waweli székesegyházban a 14. század legvégén létezett egy Szent Lászlónak szentelt oltár is. Petneki é.n. A

¹⁴⁹ Regestrum Bursae Hungarorum 88., Tüskés 2008, 313.

¹⁵⁰ Székely 1967, 162., Klaniczay 2004, 244.

¹⁵¹ Matrikel Wien II. 394., Schrauf 1902, 53., 168., Juhász 1941, 84., 156-157., Tüskés 2008, Nr6483.

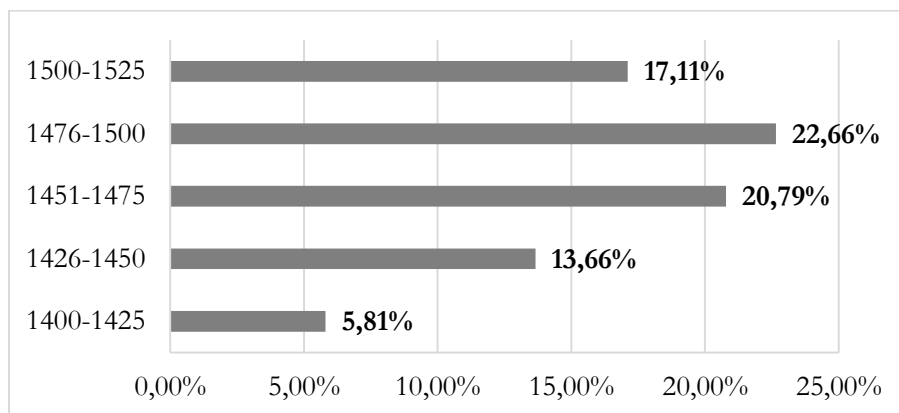
¹⁵² A legnagyobb százalékban az 1480–1490 közötti évtizedben fordultak elő külföldiek Krakkóban, arányuk 57,9 %. 1433/1434-1509/1510 között egyes kutatók szerint 44 %, mások szerint 47,6 %. Ez az idők folyamán egyre csökkent, 1433/1434–1599/1600 között 39,9 %, 1433–1780 között 17,9 %. Karbowiak 1910, 2., 4., 68., Tomiak 1971, 35., Kaniewska 1986, 119., Verger 1990, 101., Kaniewska 1991, 51-52., Lambrecht 2000, 213., Stopka 2000, 67.

¹⁵³ A korábbi számítások kicsit eltérnek ettől. Divéky 1400–1589 között nagyjából 3600 magyarral számolt. A 15. századra vonatkozóan Dąbrowski adatait Dabis és Kovács is felhasználva 12,4 %-ra, Kapronczay felkerekítve 13 %-ra, míg Stopka 17 %-ra becsülte a magyarországi arányát. Horváth a 15. században és 16. század elején 15-16 %-os magyarországi arányt állapított meg. 1433/1434-1509/1510 között Franze 16,16 %-ra, Rashdall 16 %-ra, és Karbowiak, valamint adatait elfogadva Tomiak, Gieysztor és Kaniewska 16,66%-ra (ami 2876 személyt jelent), Pirożyński 16%-ra, Verger 15,62 %-ra, míg Dziedzic 16-17 %-ra tette a Magyar Királyság studenseit. 1493–1506 között Schrauf és őt követve Nyáry és Kapronczay 18 %-ban állapította meg ugyanezt az arányt. Boroda 1400–1509 között 3364 diákot azonosított magyarként, az ő számításait követve Sroka 15,86 %-kal számolt átlagosan. Kaniewska kibővítve az időhatárokat, 1433/1434–1599/1600 között 35 %-ra becsülte a magyarok arányát. Kovács szerint a látogatottság csúcspontja 1463-ban volt, ekkor a hallgatók több mint 25 %-a volt magyar, de Pirożyński szerint a legnagyobb csoportot 1470–1520 között alkották a magyarországiak. Regestrum Bursae Hungarorum XVI., Divéky 1909 A, 302., Karbowiak 1910, 4., 69., Dąbrowski 1911, 60., Franze 1938, 19., Nyáry 1942, 21., Dabis 1947, 28., Rashdall 1997 II. 293., Kovács 1964, 45., Horváth 1967, 162., Tomiak 1971, 35., Kovács 1973, 91., Gieysztor 1978, 479., Kaniewska

legnagyobb arányban 1463-ban (33,6 %), 1465-ben (33,9 %), 1478-ban (32,2 %) és 1485-ben (33,3 %) fordultak elő.¹⁵⁴ (1. grafikon).

Negyedszázadokra lebontva az adatokat, a következő figyelhető meg: az első száz évben – átlagosan – folyamatos növekedés mutatható ki: 1400–1425 között az összes tanuló alig több mint 5 százaléka magyarországi, 1426–1450 között az arányuk majdnem megháromszorozódik. Ezt követően 1451–1475 között egy kicsit több mint harmadával nő a magyarok aránya, majd tovább emelkedik, és az egyetem fénykorának számító időszakban, 1476–1500 között éri el a magyarok jelenléte is a csúcspontját, 22,64 százalékot. Végül a korábbi 50 évhez képest visszaesik a magyar diákok száma, az előző negyedszázadhoz képest majdnem negyedével. Ez utóbbi adat közelíti meg egyébként a magyarok átlagosan számított arányát.

1. grafikon: Magyarok aránya Krakkóban

A Krakkóban tanuló magyarországi diákok évenkénti megoszlását¹⁵⁵ vizsgálva (2. grafikon), megállapítható, hogy a legtöbben 1484-ben (109 fő), a legkevesebben (0 fő) 1439-ben iratkoztak be. Közismert, hogy a krakkói

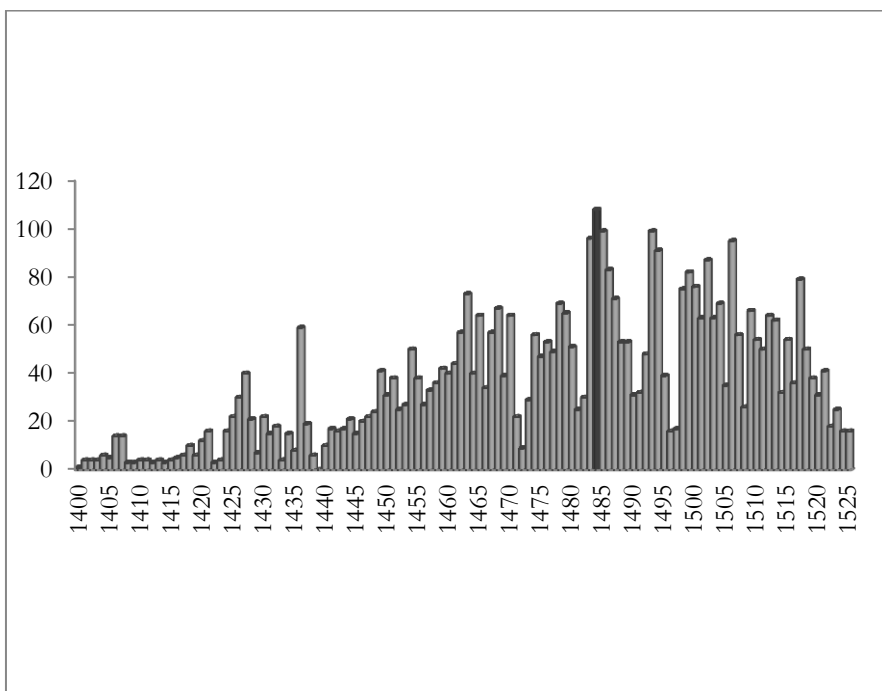
1986, 119., Kaniewska 1991, 53., Verger 1990, 101., Baczkowski 1997, 121-122., Pirożyński 1997, 101., Kapronczay 2000 A, 38-39., Stopka 2000, 67., Dziedzic 2005, 22., Boroda 2010, 65-66., Sroka 2015 B 285., Sroka 2016.

¹⁵⁴ Itt jegyzendő meg, hogy ama öt tanév közé tartozott az 1478/1479-es és az 1484/1485-ös is, amikor a külföldiek többen voltak, mint a lengyelek az egyetemen (a többi ilyen tanév volt még az 1475/1476-os, az 1483/1484-es és az 1503/1504-es). Kaniewska 1986, 120.

¹⁵⁵ Megjegyzendő, hogy egyes esetekben csak a fokozatszerzés ideje ismert, így ilyenkor ez az évszám szerepel első előfordulási helyként, azaz a beiratkozás éveként.

magyar egyetemjárás virágkora a 15. század második felére, illetve a 16. század elejére tehető, amit az fenti grafikon is jól szemléltet.¹⁵⁶

2. grafikon: Magyar diákok Krakkóban

Figyelemre méltó, hogy már az egyetem korai, újraalapításközi időszakában is kimutathatók magyar diákok, sőt, a külföldiek között a Magyar Királyság hallgatói alkották a második legnépesebb közösséget a lengyel egyetemen 1400-1409 között.¹⁵⁷ Ez nem lehet véletlen, mivel az újraalapításban nagy szerepet vállaló Hedvig magyar királylány volt. Özvegyen maradt férje és Zsigmond magyar király között azonban az 1410-es évek elejéig nem volt jó a kapcsolat, ami miatt kezdetben csak lassan emelkedhetett a magyar diákok száma.¹⁵⁸ A két uralkodó a cseh husziták miatt eltávolodott

¹⁵⁶ Az évszámok egyébként a beiratkozást, vagy az első kimutatható előfordulást adják meg, tehát a ténylegesen az adott évben adott egyetemen tartózkodó magyar diákok száma ennél nagyobb volt.

¹⁵⁷ Ozóg 2009 B, 106.

¹⁵⁸ Lovcsányi 1886 A, 603., Kovács 1973, 58-59., Kapronczay 2000 A, 26., Boroda 2010, 68., C. Tóth 2014, 340-342.

egymástól, de 1423-ban Késmárkon megújították szövetségüket.¹⁵⁹ Mindeközben az 1420-1421-es török támadások Hátszeg és Szászváros vidékén, illetve a Barcaság területén veszélyeztették az innen útra készülődő és úton levő diákokat is.¹⁶⁰ Ugyanakkor a források Krakkóban pestisről is beszámolnak 1424-ben.¹⁶¹ II. Ulászló lengyel király utóda fia, a még kiskorú III. Ulászló (1434–1444) lett, ami belső ellentétekhez vezetett Lengyelországban.¹⁶² Mint ismeretes, Albert magyar király (1437–1439) halála után Magyarországon is belháború robbant ki.

A diákok 1439. évi teljes hiánya azonban az 1430-as évektől tomboló, és az ebben az évben különösen pusztító pestisjárványnak köszönhető, amit még a matricula is megemlít: „*grandis pestilencia*”.¹⁶³ 1440-re normalizálódott a helyzet, és összesen 297 diák iratkozott be. Az 1450–1460-as években a fekete halál újra megjelent, és hozzájárult ahhoz, hogy egy-egy évben a diákok létszáma csökkenjen. A Liber Promotionum adatai 1452 nyarán számolnak be súlyos pestisjárványról: „*pestis gravissima*”.¹⁶⁴ Az 1450-es évek közepén folyamatos pestises évekké számolhatunk Magyarországon is, így 1453-ban és 1454-ben Lőcsén pusztított, és 1456 után a Nándorfehérvárról indult járvány szedte áldozatait.¹⁶⁵ A kór nem tűnt el Lengyelországból sem: 1461-ben Poznanban,¹⁶⁶ 1466-ban Krakkóban tombolt.¹⁶⁷

Hunyadi Mátyás (1458–1490) uralkodásának stabilizációja után, a belpolitikailag viszonylag békés időszak alatt fellendült a krakkói magyar peregrinatio academica. Az 1450-es évek végén és az 1460-as évek elején az osztrák pénz romlása miatt számos diák hagyta el Bécset.¹⁶⁸ Habár Hunyadi Mátyás kapcsolata Lengyelországgal változó volt, a király lengyelbarát érzéseit valószínűleg segítette nevelője, Szánoki Gergely (Grzegorz z Sanoka, 1407 k.–1477) – a későbbi lembergi érsek –, illetve a lengyel-magyar humanisták szoros összeköttetései is. Vitéz János körében keresendő a magyar-lengyel humanista kapcsolatok bázisa is.¹⁶⁹ A csillagászat nagy népszerűségnek örvendett

¹⁵⁹ Lovcsányi 1886 A, 605., Kovács 1973, 60., Kapronczay 2000 A, 27., C. Tóth 2014, 349-352.

¹⁶⁰ Tonk 1979, 55.

¹⁶¹ Wislocki 1877-1881, Nr2535. II. 604.

¹⁶² Lovcsányi 1886 B, 693-695.; Kapronczay 2000 A, 27.

¹⁶³ Album studiosorum I. 94., Metryka Uniwersytetu Krakowskiego I. 183., Franze 1938, 18., Caproș 2013, 79.

¹⁶⁴ Liber promotionum 44., Księga promocji 42., Najstarsza księga promocji 219.

¹⁶⁵ Réthly 1962. 50., Schultheisz, Tardy 1964, 117.

¹⁶⁶ Wislocki 1877-1881, Nr1851. I. 440.

¹⁶⁷ Wislocki 1877-1881, Nr369. I. 123.

¹⁶⁸ Tonk 1979, 57.

¹⁶⁹ Dąbrowski 1956, 32., Dąbrowski 1963, 457-458., Tomiak 1971, 36-37., Klaniczay 1993, 28., 32-33.

Magyarországon is, Vitéz asztronómiai obszervatóriumot állíttatott fel. Mátyás alatt Magyarországon több lengyel származású humanista, asztrológus, orvos, tudós élt. A Vitéz János esztergomi érsek által 1467-ben megszervezett pozsonyi Academia Istropolitana néhány évre igazi humanista központ lett, ahol – más neves tudósokkal együtt – Marcin Bylica (Marcin z Olkusza) is tanított.¹⁷⁰ Az 1472-es évben tapasztalható feltűnő visszaesés minden bizonnyal a Mátyás elleni felkelésnek (1471) köszönhető, mivel az összeesküvők a lengyel királyfit hívták meg a magyar trónra, aki haddal tört az országra. Tudjuk, hogy 1475-ben sem volt békés a lengyel–magyar viszony.¹⁷¹ Az 1481 körüli alacsony diákszám oka minden bizonnyal a fekete halál ismételt terjedésével magyarázható: az 1481–1482 telén Pütkösdi Krakkóban tomboló járványról mind az anyakönyv,¹⁷² mind a fokozatszerzési jegyzék tanúbizonyságot szolgál,¹⁷³ és 1483-ban még mindig emlegetik a kórt.¹⁷⁴ Az, hogy 1490–1491-ben hirtelen megfogyatkozott a magyar diákok száma, a Mátyás halála utáni „két sorsdöntő esztendő” zavaros eseményeinek köszönhető. Az ellenségeskedéseket azonban békésebb korszak követte, így a politikai események nem akadályozhatták a magyarországiakat abban, hogy Krakkó egyetemén tanuljanak.¹⁷⁵ A továbbiakban is kimutatható az ismétlődő pestis járványok diákok létszámára gyakorolt hatása (1495, 1508–1510, 1525),¹⁷⁶ ami természetesen érintette a Bursa Hungarorum lakóit is, seniorjaik és tanácsosaik a városból is elmenekültek. Az életben maradottakat a Regestrum az 1509. évi nyári félévben a szörnyű pestis túlélőiként írja le.¹⁷⁷ A

¹⁷⁰ Kovács 1964, 47-64., Kapronczay 1971, 111-116., Klaniczay 1993, 40., Kapronczay 2000A, 41-42.

¹⁷¹ Kovács 1973, 68-71., Kapronczay 2000A, 30-32., 42., Boroda 2010, 69.

Az Észak-Magyarországon dúló harcokra ld. még Radvánszky, Závodszy 1909-1922 I. Nr280.; Neumann 2012, Nr106. 168., Nr110-111. 124-125., Nr113-116. 126-129., Nr125. 135., Nr127. 136-138.

¹⁷² Album studiosorum I. 247., 252., Metryka Uniwersytetu Krakowskiego I. 415., 422., Réthly 1962, 55.

¹⁷³ Liber promotionum 90., Księga promocji 74., Najstarsza księga promocji 244. A krakkói egyetem könyvtárának egy kódexében is találunk rá utalást. Wislocki 1877–1881, Nr1530. I. 374., Nr3224. II. 707.

¹⁷⁴ Liber promotionum 90., Księga promocji 74., Najstarsza księga promocji 244.

¹⁷⁵ Kovács 1973, 76-79., Kubinyi 1991, 1-54., Baczkowski 1995, Kapronczay 2000 A, 32-34., Székely 2000, 445-453., Neumann 2010, 335-372., Neumann 2011, 293-347., Simon 2013, 195-214., Neumann 2012, Nr199-200. 189-200., Nr204-207. 193-196., Nr209-211. 197-199., Nr213-217. 200-204., Nr219. 205-206., Nr223. 208., Nr248-254. 227-231.

¹⁷⁶ Album studiosorum II. 230., Metryka czyli album Uniwersytetu Krakowskiego 142., Liber diligentiarum 86 - 87., 148., Schultheisz, Tardy 1964, 118., Kaniewska 1986, 117.

¹⁷⁷ Regestrum Bursae Hungarorum 13-14, 43.

II. Lajos (1516–1526) alatti folyamatos létszámcsökkenés nyilvánvaló oka az ország elleni török támadásokban is keresendő, amihez- hozzájárult az új eszmék terjedése, és az ezzel párhuzamosan megalakuló új egyetemek.¹⁷⁸

A magyarországi hallgatók származási helye

A hallgatók származási helyének pontos meghatározása sok esetben alig vagy egyáltalán nem oldható meg.¹⁷⁹ Az anyakönyv az egyházmegyét sem mindig jelöli, de ha igen, akkor sem használja mindig következetesen: az esztergomi érsekség területén fekvő települések közül: Késmárk, Lőcse és Rozsnyó egriként is szerepelnek, persze tudjuk, hogy az egri püspökség az esztergomi érseki tartomány része. Brassó, Nagydisznód, Nagyszeben az esztergomi egyházmegyéhez tartozik ugyan, de erdélyiként is feltűnik. Szeged bácsiként és csanádiként – a Bursában kalocsaiként – szerepel, megemlíthetjük, hogy a csanádi egyházmegye a kalocsai érseki tartományhoz tartozott. Szeleste győri és vasvári, továbbá Lippa váradi és csanádi egyházmegyei helyként fordul elő – utóbbi esetében természetesen felmerül a kérdés, hogy egyazon Lippáról van-e szó.¹⁸⁰ Az egyházmegye azonosításának

¹⁷⁸ Kovács 1973, 81-86., Tonk 1979, 61., Kapronczay 2000 A, 36-37.

¹⁷⁹ A latin tükörfordítással keletkező helynevek mellett – mint például Alba ecclesia, Nova civitas vagy Rosenberg, nem beszélve a különböző szentekről elnevezett településekről – számos más esetben is körültekintően kell eljárni az adott helység meghatározásakor. Pavel Horváth Freistadt, Rosenberg, Rosnavia, Tarnavia, Bystrica, Bela, Magna Villa, Nova Civitas városok azonosításának problémáit emelte ki, ahogyan Romana Štangová egyik példája is a Rosenberg, azaz Ružomberok – Rožmberk feloldásának kérdése. Kubinyi András a magyar Patak helynevek – amelyek pontos lokalizálása önmagában is problémás – és a lengyel Pothok megkülönböztetésének nehézségeire hívta fel a figyelmet. Egy-egy helynév latin megfelelője is okozhat nehézségeket, például Esztergom latin neve (Strigonium) könnyen összetéveszthető a lengyel Strzegom vagy Striegau latin alakjával (Stregonia), Nagyszombat német neve alapján (Tyrnau) ugyanakkor Tarnau lengyel várossal keverhető. Krzysztof Baczkowski Beszterce identifikációjakor intí a kutatót óvatosságra: jelölheti erdélyi Beszterce vidékén levő várost, Besztercebánya bányavárost, a Trencsén megyei mezővárost, a Zágráb megyei Bistrica mezővárost és számos falut, nem beszélve arról, hogy akár Magyarországon kívüli helynév is szóba jöhet. Horváth 1967, 163. (3. l.), Kubinyi 1971, 61., Baczkowski 1997, 119., Štangová 2014, 19.

Magyarországon belül is csálóka lehet egy-egy helynév meghatározása. Pavel Horváth a bizonyosan magyarországi Újhely, Nádas és Sarló, valamint Liptó településeket emelte ki, míg Kubinyi András többek között arra is felhívta a figyelmet, hogy Nagyszeben és Kisszeben is Cibinium néven szerepel a latin forrásokban. Horváth 1967, 163. (3. l.), 165., Kubinyi 1971, 61.

¹⁸⁰ Regestrum Bursae Hungarorum XXI.

problémáját szemlélteti Selmezbányai Mátyás esete 1545-ből, aki nem tudta egyházmegyéjét megmondani, mivel török rabságból szabadult.¹⁸¹ Mindenesetre elfogadtuk az egyházmegyéket azokban az esetekben, amikor jölték azokat, és annak figyelembe vételével azonosítottuk az adott helynevet.

A krakkói magyar diákok megyénkénti eloszlását az alábbi térkép szemlélteti. (14. kép) Jól látható, és nem meglepő, hogy a legtöbb diák Észak-Magyarországról származott, ami Krakkó közelségével és a szász városok magas szintű urbanizációjával magyarázható, de népszerű volt az egyetem Erdélyben, így a szász vidékeken is – megjegyezve, hogy erről a tájról a többség Bécs egyetemét látogatta. Saját számításaink szerint a bizonyosan mai Szlovákia területéről származó hallgatók létszáma 1558 (34,82 %), míg a mai Románia határain belülről 1000 diák (22,35 %) érkezett Krakkóba. Ezzel szemben az egyértelműen mai Magyarország területéről származók száma mindössze 957 (21,38 %). A déli vidékekről – a mai Horvátország, Szerbia és Szlovénia területéről összesen – 263 studens (5,88 %) ismert csupán.¹⁸² Köblös József véleménye az említett adatokat támasztja alá, miszerint a budai,

¹⁸¹ Album studiosorum II. 321., Metryka czyli album Uniwersytetu Krakowskiego 245.

¹⁸² A korábbi kutatások némileg más számokkal dolgoztak. Herbert Franze – aki tanulmányában a német nyelvű diákok dominanciáját igyekezett hangsúlyozni – számításai szerint a 15. században 786 fő származott Felső-Magyarországról, 299 diák Erdélyből és 455 személy egyéb, magyarországi városokból. Az ő adatait vette át Krzysztof Baczkowski is. A szlovák Pavel Horváth a Magyar Királyság területéről származók közül megközelítőleg a diákok harmadát azonosította a mai Szlovákia területéről érkezőként. Krzysztof Boroda az 1400-1509 közötti időszak krakkói egyetemi hallgatóit vizsgálva megállapította, hogy a középkori Magyar Királyság területéről a legtöbben a mai Szlovákia határain belülről származtak (41,41 %), őket követték a mai Magyarország (35,64 %), majd Erdély hallgatói (20,69 %), míg Horvátországból (2,26 %) alig mutatható ki bárki. Adatainak érdekessége, hogy a szlovákiaiak kezdeti, jelentős túlsúlya folyamatosan csökken, a magyarországiak részvétele 1470-1500 között lehaladja azt, és az erdélyiek aránya is folyamatosan nő az 1500-as évekig, majdnem megközelíti a többiek arányát. Franze 1938, 26, 39-41., Horváth 1967, 163-164., Baczkowski 1997, 120., Boroda 2010, 67-68., 70-71., 335 (7. melléklet).

A szlovák kutatás eltérő számokat ad meg: Samuel Štefan Osuský 2105, a mai Szlovákia területéről származó diákot mutatott ki, Pavel Horváth 850-900 személyt, Janka Štulrajterová 1313, Romana Štangová 1303 hallgatót azonosított. Osuský 1931 A, 175-177., Horváth 1967, 163., Štulrajterová 2009, 204-205., Štulrajterová 2010, 30., Štangová 2014, 34.

Szintén a felvidéki és erdélyi diákok magas arányát mutatja az Antoni Gąsiorowski által vizsgált, a diákok származási helyére is kitérő promóciós lista 1402-1500 között, amely alapján a szerző megállapítja, hogy a középkori Magyarország területén belül a mai Magyarország területéről a hallgatók 37 %-a szerzett fokozatot, a mai Szlovákia területéről 34 %, míg Erdélyből 24 %-uk. Adatai szerint a szlovákiaiak kezdeti, vezető aránya az utolsó századra jelentősen csökken. Gąsiorowski 2004, 249., 263.

fehérvári, győri és pozsonyi káptalanokból a Vág–Duna vonalától keletre eső területekről származók látogatták sokan Krakkót.¹⁸³

2. táblázat: A Bursa Hungarorum lakóinak származása

Város	Bursa Hungarorum (fő)	Beiratkozottak (fő)		Az 1490 után beiratkozottak és a Bursában lakók aránya
		Összesen	1490 után	
Kassa	13	147	40	32,50 %
Lőcse	4	123	51	7,84 %
Szeged	26	77	34	76,47 %
Bártfa	-	67	16	0
Nagyvárad	11	66	18	61,11 %
Beszterce	-	65 ¹⁸⁴	42 ¹⁸⁵	0
Brassó	-	64	31	0
Körmöcbánya	-	62	27	0
Eperjes	2	61	23	8,70 %
Késmárk	1	58	23	4,35 %
Buda	16	56	33	48,48 %
Esztergom	3	53	16	18,75 %
Kamanc	1	51 ¹⁸⁶	3 ¹⁸⁷	33,33 %
Pest	21	48	27	77,78 %
Besztercebánya	-	41	22	0
Igló	-	40	11	0

A városok megoszlásának tekintetében elmondható, hogy a legtöbb egyetemjáró azoknak a megyéknek a városaiból indult el, amelyek a megyék között is élen jártak. A Krakkóhoz közel eső Kassa (147 fő) és Lőcse (123 fő) városából származott messze a legtöbb diák. (15. kép) Kiemelendő, hogy a Budapest szóösszetétel első említése is egy itteni diák származási helyeként fordul elő 1499-ben.¹⁸⁸

Már Schrauf Károly felvetette a Bursa Hungarorum kiadásánál, hogy jól megfigyelhető, hogy egyes városok lakói nem, vagy alig lelhetők fel a Bursa

¹⁸³ Köblös 1988, 24.

¹⁸⁴ Ebből biztosan az erdélyi Beszterce 26 fő.

¹⁸⁵ Ebből biztosan az erdélyi Beszterce 22 fő.

¹⁸⁶ Ebből biztosan a szerbiai Kamanc 8 fő.

¹⁸⁷ Ebből biztosan a szerbiai Kamanc 2 fő.

¹⁸⁸ Album studiosorum II 50., Metryka Uniwersytetu Krakowskiego I. 551., Drenyovszky 1967, 15.

neveltjeiként.¹⁸⁹ A legtöbben Szeged, Pest és Buda diákjai közül laktak a bursában, ami nem meglepő, hiszen e városok szülöttei a városok között is igen gyakran számítottak. (2. táblázat) Feltűnő azonban, hogy a két város – ahonnan a legtöbb diák származott – polgárai közül igen kevesen éltek a Bursában, és hasonlóan alakult Eperjes, Késmárk növendékeinek jelenléte is.

Kimutatható ezen felül, hogy a további népszerű városok – Bátfá, Brassó, Körmöcbánya, Nagyszeben, Besztercebánya, Beszterce, Igló, Szepesolaszi, Segesvár, Selmecebánya – számos diákja közül egy sem lakott a Bursában. Megállapítható tehát, hogy az északi bányavárosok diákjai általában nem laktak itt, ahogyan az erdélyi szász városok lakói sem. Feltételezhető, hogy ők krakkói polgároknál találtak szállást a földrajzi közelségnek, illetve városi és kereskedelmi kapcsolataiknak köszönhetően. Az 1490 utáni viszonyokat vizsgálva megállapítható, hogy kimagasló a pesti és szegedi diákok aránya. A nagyváradi hallgatók közel kétharmada szintén bursarius volt, ahogyan a budaiak majdnem fele is. Itt kell megjegyeznünk, hogy az 1490 utáni adatokat elemezve a kassaiak aránya sem alacsony, hiszen majdnem harmaduk a Bursa Hungarorum lakója volt.

A hallgatók társadalmi állása

Legnagyobb arányban a városi polgárság képviselteti magát a krakkói magyar diákság köreiben, mely jelenség a többi egyetemmel összehasonlítva és európai viszonylatban sem meglepő.¹⁹⁰ Kubinyi András kutatásai szerint 1440–

¹⁸⁹ Megjegyzendő, hogy Divéky Adorján, Herbert Franze, Waldapfel József, Gerézdi Rabán és Kovács Endre egyaránt arra a következtetésre jutottak, hogy a krakkói egyetemet főleg az ország magyar nyelvű lakossága látogatta, bár Gerézdi kivételt tesz a felvidéki bányavárosokra vonatkozóan. Mindenemellett megemlítendő, hogy egyes családok esetében, akiknek több tagja is az egyetem hallgatója volt, nem igazolható mindegyikükről, hogy a Bursában laktak. Regestrum Bursae Hungarorum XVII-XVIII., Divéky 1909 A, 302., Franze 1938, 20., Nyáry 1942, 41., Waldapfel 1946, 46., Gerézdi 1960, 11., Kovács, 1964, 34., Dąbrowski 1969, 59., Kovács, 1973, 92., Baczkowski 1997, 128., Štangová 2015, 38-39.

A jelenséget Kassa esetében Iulia Caproș a hallgatók vagyoni helyzetével magyarázza, ti. azért voltak ilyen alacsony arányban a város szülöttei a Bursában, mert az főként a szegényebb származású diákok számára állt fenn, a kassai hallgatók azonban vagyonosabb családokból származtak. Caproș 2013, 80.

¹⁹⁰ Kubinyi 1988, 7.

A lengyel kutatók szerint hasonló volt a helyzet a lengyel hallgatók esetében is, a 15. században 50 % fölött, a 15–16. században 60 % volt arányuk. Az egyetem összes hallgatójának származása a 17. században a következőképpen alakult: 25-50 % nemes, 40-65 % polgár, 10 % jobbágy. Hajdukiewicz 1991, 38., Kaniewska 1991, 62., Stopka 2000., 68.

1514 között 61 % a városiak aránya a magyar egyetemi hallgatók között,¹⁹¹ és a polgárságon belül legalább akkora a tanultak aránya, mint a nemességen belül.¹⁹² A jelenség gazdasági okokkal magyarázható: az ifjak ugyanis az egyetemen a tanulmányaik mellett ismeretségeket is kötöttek, amivel jövőendőbeli üzleti kapcsolataikat alapozták meg.¹⁹³

A nemesség feltűnően alacsony arányát magyarázza, hogy többségük az országhatáron belül tanult. Ezt bizonyítja, hogy végrendeletében számos nemes rendelte el fia taníttatását, azonban általában határon belül.¹⁹⁴ Az is elmondható, hogy a világi nemesség műveltsége korántsem volt egységes, nem húzható választóvonal az egyetemi végzettség szerint. A nemesek ugyanis általában egyetemi végzettség nélkül töltötték be kúriai hivatalaikat, míg a tanult nemesek főként egyházi karrierbe kezdtek. A nemesség soraiból minden bizonnyal csak az indult peregrinációra, aki megengedhette magának, és érdekelte a külföld és a tudomány.¹⁹⁵

Ami a családi hagyományokat illeti, ritka az az eset, amikor egy-egy nemesi család több nemzedékének a fiai is feltűnnek a krakkói egyetemen. A Thurzó család tagjai két generáción keresztül kimutathatók a lengyel egyetemen. Említhető továbbá Losonci Bánfi István két fia, Miklós¹⁹⁶ és János¹⁹⁷ (1519), vagy Szelestei Ferenc fiai, János és Lajos (1525).¹⁹⁸ (10. kép) A kutatás szerint a mágnásokkal szemben a középbirtokos nemesek gyakrabban íratták be fiaikat egyetemre, karrierjük elősegítését remélve.¹⁹⁹ A családi

¹⁹¹ Megjegyzendő, hogy a városiak nagyjából harmada a 20 legjelentősebb magyarországi városból származott. Kubinyi 1977, 161., Kubinyi 2004, 294.

Romana Štangová a mai Szlovákiai területén fekvő településeket vizsgálva megállapította, hogy a diákok 65 %-a származott városból. Štangová 2014, 22.

¹⁹² Kubinyi 1988, 13.

¹⁹³ Kubinyi 1971 B 62., Kovács 1996, 221.

¹⁹⁴ Ródi Cseh István: Jakó 1976, 37-42., Kubinyi 1988, 12.

Derencsényi György: MNL OL DL 72 196, Jakó 1976, 351-352. Megjegyzendő, hogy míg ő Kassára küldte fiát tanulni (kiemelve a német nyelvet is), addig unokaöccse, Derencsényi István Krakkóban a Bursa Hungarorum neveltje. Regestrum Bursae Hungarorum 21.

Szapolyai István: Köblös 2008, 124-144., Neumann 2012, Nr. 288., 255-258.

Barlabási Lénárd: Barabás 1895, II. Nr. 26. 450-455.

¹⁹⁵ Kubinyi 1988, 13., Kovács 1996, 222., Kubinyi 2004, 294.

¹⁹⁶ Album studiosorum II. 193., Metryka czyli album Uniwersytetu Krakowskiego 100., Regestrum Bursae Hungarorum 21.

¹⁹⁷ Album studiosorum II. 193., Metryka czyli album Uniwersytetu Krakowskiego 100.

¹⁹⁸ Album studiosorum II. 226., Metryka czyli album Uniwersytetu Krakowskiego 137., Regestrum Bursae Hungarorum 25.

¹⁹⁹ Tonk 1979, 82-83.

hagyományokat példázza Magyi Sebestyén (1478)²⁰⁰ és unokaöccse, Magyi Sebestyén (1507)²⁰¹ esete. A polgári családok²⁰² esetében rokonságra példa, hogy 1502-ben András és Péter, egy gönci testvérpár iratkozott be,²⁰³ és elképzelhető, hogy testvérük volt az 1500-ban beiratkozott Máté is.²⁰⁴ A legismertebb példa kétségtől a nürnbergi eredetű Haller család. Haller Ruprecht budai bíró mindkét fia, Ruprecht és János is a krakkói egyetem neveltje volt (1506).²⁰⁵

A városok tekintetében további kutatások témája lehet, hogy egy-egy településen belül hogyan adták át az egyetem hírnevét egymásnak a diákok. Az mindenesetre elmondható, hogy nem csak a nagyobb, hanem még a kisebb városokból is sokszor azonos évben, vagy rövid időn belül figyelhető meg több beiratkozó. Jó példa erre Debrecen városa, ahonnan az 1431–1523 közötti időszakból 21 peregrinus ismert (közülük csak két személy járt Bécsbe, és egy Bolognába). A legtöbben, hárman egyszerre, 1502-ben érkeztek Krakkóba, de többször előfordult, hogy két–két személy kérte felvételét (1479, 1487, 1505).²⁰⁶ Említhető még a késő középkorra jelentőségéből sokat veszítő Rudabánya esete, amelynek 7 beiratkozójából hárman 1510-ben jelentkeztek Krakkóba, ketten 1478-ban.

Fokozatszerzés

A diákok számára a tanulmányok befejezését jelentette, ha a borostyánkoszorút, illetve a mesteri címet megszerezték. Évi két alkalommal volt lehetőség a baccalaureusi és magisteri fokozat megszerzéséhez szüksége

²⁰⁰ Album studiosorum I. 234., Metryka Uniwersytetu Krakowskiego I. 399. Szőlősi plébános a 15. század végén. Kristóf 2014, 229.

²⁰¹ Album studiosorum II. 106., Metryka Uniwersytetu Krakowskiego I. 633. Várad kanonok (1513–1516) és olvasókanonok (1516–1524). Kristóf 2014, 69., 228–230.

²⁰² A polgárok esetében tulajdonképpen általános szokás volt a továbbtanulás, Szende Katalin kutatásai szerint a pozsonyi végrendeletek mintegy 14 %-ában mutatható ki a gyermek, vagy fiatalabb rokon tanulmányaira szánt adomány, azt azonban hangsúlyozni kell, hogy ezek elenyésző része vonatkozott egyetemre – amely közelségéből adódóan főként Bécset jelentette. Szende 2004, 126–127.

²⁰³ Album studiosorum II. 77., Metryka Uniwersytetu Krakowskiego I. 590.

András egyébként további kutatások után esetleg azonosítható lesz Gönci Melczer Andrással, aki később a pesti iskola rektora, majd kassai bíró lett. Csepregi 2013, 59.

²⁰⁴ Album studiosorum II. 58., Metryka Uniwersytetu Krakowskiego I. 563.

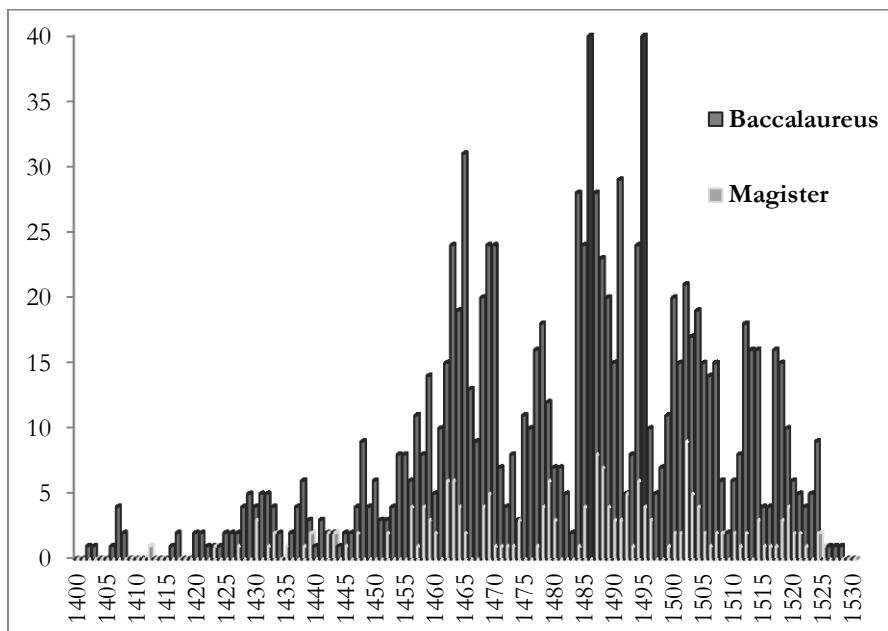
Mindhárman szereztek fokozatot is, András professzorként Krakkóban maradt. Liber promotionum 139–142., Najstarsza księga promocji 270–271., 276., Liber diligentiarum 98., 100., 102–103., 107–108.

²⁰⁵ Album studiosorum II. 98., Metryka Uniwersytetu Krakowskiego I. 623., Regestrum Bursae Hungarorum 15.

²⁰⁶ Draskóczy 2015, 34–35.

vizsga letételére.²⁰⁷ A krakkói egyetemen a külföldi hallgatók közül magyarországiak szereztek a második legnagyobb arányban fokozatot,²⁰⁸ 1491 nyári félévében az újonnan felavatott borostyánkoszorúsok között 7 magyar, 2 lengyel és 1 német volt.²⁰⁹ (11. kép)

3. grafikon: Fokozatszerzések

Ami a fokozatszerzéseket illeti: az összesen 4475 tanulóból 1080 esetben sikerült a baccalaureátusi fokozat megszerzésének tényét és idejét megállapítani, míg magisteri címet 189 esetben. A címek mind az artes facultásra vonatkoznak.²¹⁰ (3. grafikon) A számok nem lebecsülendők. A tény, hogy körülbelül a hallgatók negyede vizsgázott, mutatja, hogy az academia

²⁰⁷ Nowak 2005, 364-368.

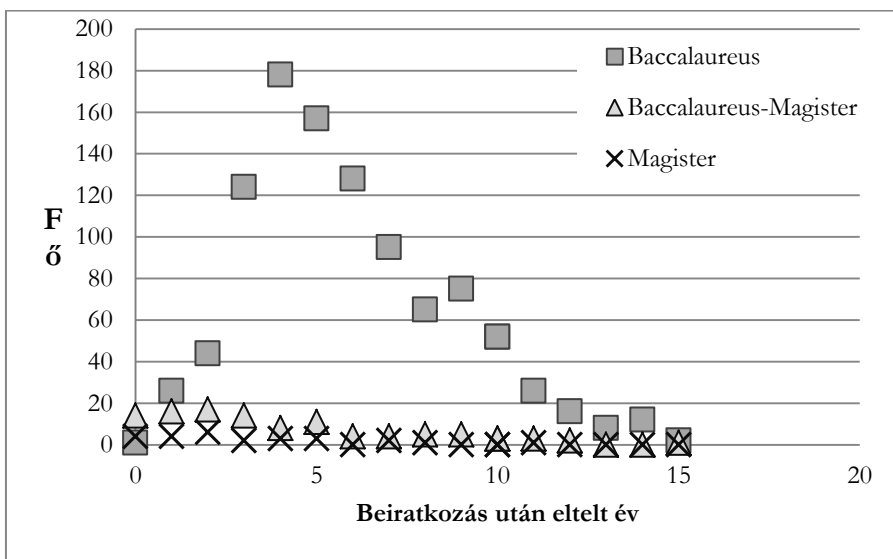
²⁰⁸ 1402-1500 között az összes promoveált 20 %-a a Cseh Királyságból érkezett, 18 %-uk származott a Magyar Királyság területéről, az 1480-1500-as években a fokozatot szerezettek között átlagosan 20% a magyar. Megjegyzendő, hogy Kovács Endre jóval alábecsüli, mindössze 9,5 %-ra teszi az összes baccalaureus között a magyarországiak arányát. Waldapfel 1946, 29., Kovács 1964, 44., Gąsiorowski 2004, 263, 265.

²⁰⁹ Liber promotionum 109., Księga promocji 87., Najstarsza księga promocji 254., Dąbrowski 1911, 61., Kovács 1964, 44.

²¹⁰ Gąsiorowski kutatásai szerint összesen 866 magyar diák szerzett valamilyen fokozatot Krakkóban. Gąsiorowski 2004, 263.

peregrinatio elsődleges célja nem feltétlenül a fokozatszerzés, hanem a kapcsolatépítés volt.²¹¹ Természetesen nem szabad elfelejteni a vizsgák költségeit sem, ami minden bizonnyal sok diákot „visszatartott” a promotálástól. Ez évi átlagban, a 126 év alatt 8,6 borostyánkoszorúst és 1,5 mestert jelent. A legtöbb (40 fő) 1486-ban és 1495-ben szereztek baccalaureatust, míg magisterséget (9 fő) 1502-ben. Az anyakönyv a fokozatot szerzettek nevei közül 107 főt nem tartalmaz.

4. grafikon: Fokozatok ideje

A fokozatszerzéssel kapcsolatban vizsgálható még a feltételezett beiratkozás és a cím elnyerése között eltelt idő. (4. grafikon) Elméletben ez a 2 plusz 3 éves modellt jelenti,²¹² amitől azonban a gyakorlat sokszor eltért,

²¹¹ Arányuk (baccalaureus 24,10 %, magister 4,22 %) igazodik az összes hallgató fokozatszerzési arányaihoz. Korábbi kutatások szerint a 15. században a krakkói egyetem diákjainak 20 %-a lett borostyánkoszorús, 8 %-a mester. 1400–1509 között a baccalaureusok aránya 17,95 %, 1433/1434–1509/1510 között 23,7 %, 1471/1472–1492/1493 között 23 %, 1510–1540 között 15 %, 1531–1540 között 14,7 %, míg a magistereké 1400-1509 között 14,72 %, 1433–1510 között 4,76%, 1472/1473–1492/1493 között 4,5 %, 1510–1540 között 4 %, 1531–1540 között 4,6 %. Karbowiak 1910, 81., Kovács 1964, 44., Kaniewska 1986, 127., Hajdukiewicz 1991 33., Stopka 2000, 46., Gąsiorowski, 2004, 248., Kubinyi 2004, 294., Boroda 2010, 370-373. (26-27. melléklet), Caproş, 2013, 88

²¹² Gabriel 1974, Caproş 2013, 84-85.

jóllehet a legtöbbben 2 év után megszerezték a baccalaureus fokozatot (sokan 1 vagy 3 év után), és ezután 3 évvel a magistert. Néhány esetben csak a mesteri cím megszerzésére vonatkozó adat áll rendelkezésre, amely szerint leggyakrabban 2 vagy 1 év telt el a beiratkozás óta. Ezekben az esetekben számos alkalommal említik, hogy a diák más egyetemen már megszerezte a borostyánkoszorút.

Számos feljegyzés bizonyítja – amelyek szerint a magyarországi diákok miniatűrakkal díszítették és másoltatták a könyveket –, hogy a diákok a tanulást és az azt segítő könyveket szerették. Erre utalnak a könyvkötőkkel kialakult konfliktusai is.²¹³ Régi könyvek vásárlói között is megtalálhatók.²¹⁴ Besztercei Jakab például 1482-ben szerződést kötött Bartlomiejjel, a krakkói Szűz Mária templom altarisztájával, amelynek értelmében Bartlomiej 3 forintért vállalta, hogy Jakab könyveit arannyal és virágdíszekkel dekorálja.²¹⁵ A magyarok által forgatott könyvek között volt a tanulnivalók mellett az Antikrisztus eljövételéről szóló népszerű könyv is, amely már-már képregényes formában ábrázolta a jeleket, és latin és német kiadása 1455 és 1488 között 15 kiadásban ismert. 1470-ben Kassai Schinagel Márk egy hónapra kérte kölcsön.²¹⁶ Kiemelendő, hogy Janus Pannonius epigrammáinak egyik első kiadása is a krakkói diákok egy csoportjához fűződik.²¹⁷

Magyarországi tanárok Krakkóban

A magyarok nemcsak diákként, de tanárként is részt vettek a krakkói egyetem életében. Az oktatók nevét és az általuk előadott témákat a *Liber Diligentiarum* őrzi.²¹⁸

Összesen 21 magyar professzor tanított 1487 és 1525 között a krakkói egyetemen, általában szintén itt végzett tanulmányaik befejeztével. Legtöbbjük csak egy-egy évig állt a katedra mögött, ketten három évig. A professzorok további sorsáról keveset tudni, hatan közülük egyházi pályára léptek, öten mentek csak tovább másik egyetemre. Elmondható, hogy a magyarországi

²¹³ A krakkói diákok által általánosan forgatott könyvekre ld. Knoll 2004, 225-230., Boroda 2010, 223-242. A magyarországiak Krakkóban őrzött könyveit ld. Wislocki 1877–1881 és *Catalogus codicum manuscriptorum* egyes tételeinél, valamint Csontos 1882., Barta 1937, 107-108.

²¹⁴ Ld. az *Acta rectoralia* erre vonatkozó tételeit. Dąbrowski 1969, 57-58.

²¹⁵ *Acta rectoralia* Nr872.

²¹⁶ *Acta rectoralia* Nr153., Petneki 2001, 131.

²¹⁷ Erről ld. Borsa 1991.

²¹⁸ Kovács 1964, 37-38., Kovács 1973, 93., Kapronczay 2000 A, 40., Sroka 2015 B, C.

professzorok alkották ebben az időben a legnagyobb külföldi csoportot Krakkóban.²¹⁹

A professzorok közül az egyik legismertebb Váradi Mihály. Stanislaw Sroka kutatásai alapján azonban kijelenthető, hogy a Tonk Sándor által ugyanazon személyként azonosított krakkói professzor nem azonos a padovai egyetem kánonjogot hallgató diákjával. Előbbi azonban azonos a Bursa Hungarorum már említett, híres-hírhedt seniorával.²²⁰

A leghosszabb ideig Németprónai Imre adott elő: 1493-tól 1512-ig. A számos témát, úgy tűnik, ő maga is megunta, mivel az utolsó években többször is előfordult, hogy nem tartotta meg előadásait. További sorsáról annyit tudunk, hogy belépett a krakkói pálos kolostorba, a Skalkába, egy ideig a wieluńi pálos kolostor perjele volt, és az ő, 1516–1528 közötti időszakot tárgyaló krónikája lehetett a forrása Bernard Wapowski Lengyelország Krónikája c. művének.²²¹

Császlóci Menyhért későbbi karrierjét nem ismerjük, azt azonban tudjuk, hogy bár a krakkói egyetem tanára lett, korábban pénzszűkében tenyérijóslást is vállalt.²²²

A hallgatók tanulmányai más egyetemeken

A krakkói egyetem diákjai közül nem kevesen más egyetemeket is látogattak, összesen 354 személy. (1. ábra) 13 személy közülük nemcsak egy, hanem két egyetemen folytatta tanulmányait, míg 4 fő további három, és egy személy további négy egyetemnek lett hallgatója. Már említettük, hogy a magyar egyetemisták körében Krakkó és Bécs volt a legnépszerűbb cél, nem meglepő tehát, hogy a „diákcsere” a két egyetem között volt a leggyakoribb, és a két intézmény között „helyet cserélő” diákok száma majdnem azonos volt.

²¹⁹ Sroka legújabb kutatásai világítottak rá, hogy a korábbi kutatás tévedett, amikor 26 magyarországi származású tanárt vett számba, ugyanis például a magyarnak vélt Johannes de Nagold Würtembergből származik. Sroka 2015 B 287., Sroka 2016.

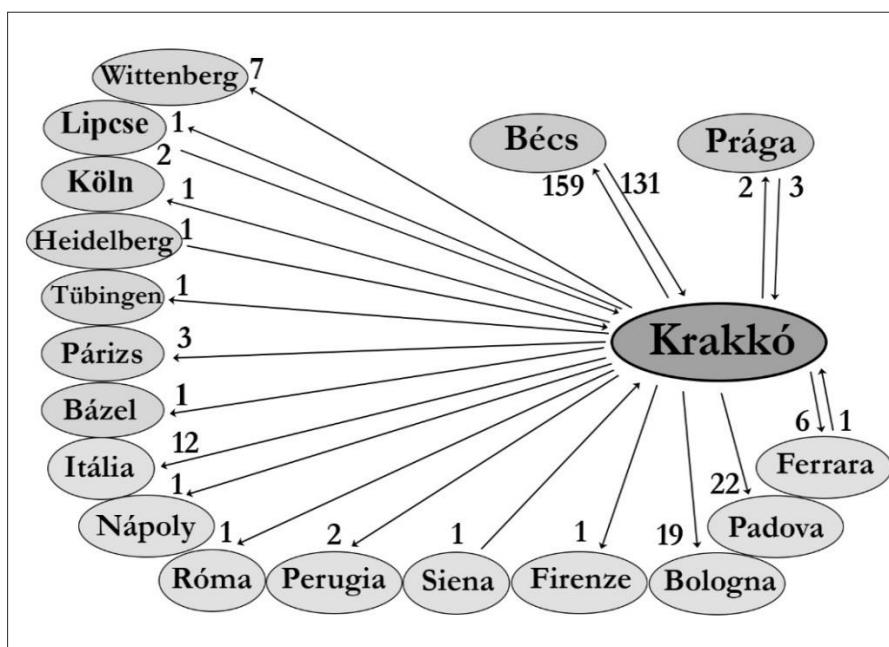
²²⁰ Sroka 2015 B 288-290., Sroka 2016.

²²¹ Album studiosorum I. 226., Metryka Uniwersytetu Krakowskiego I. 385., Liber promotionum 92., Księga promocji 76., 88., Najstarsza księga promocji 245., 255., 111., Acta rectoralia Nr755., 1161., Liber diligentiarum 22., 26-27., 29., 37., 40-43., 46-50., 52., 54-57., 59-60., 62., 64., 67., 70., 72., 74., 76-77., 79., 82., 85-88., 90., 93-94., 96., 102., 105., Kovács 1970, 262-263., Kapronczay 2000 A, 40., Sroka 2015 B 291-292., Sroka 2016.

²²² Album studiosorum II. 63., Metryka Uniwersytetu Krakowskiego I. 570., Regestrum Bursae Hungarorum 11., 46., 48., 70., Liber promotionum 139., 146-147., Najstarsza księga promocji 270., 274., Acta rectoralia Nr1993, 2035, 2041, 2052, 2132., Liber diligentiarum 83., Sroka 2013 A, 11., Sroka 2015 A, 168-169., Sroka 2015 B 293., Sroka 2016.

Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy alig akadt olyan magyar diák, aki másutt megkezdett tanulmányait Krakkóban szeretne volna folytatni.²²³ Prága csak a 14. század legvégén és a 15. század legelején szerepel célállomásként.

1. ábra: Krakkó és más egyetemek

A Krakkóból Itáliába (különösen Padova és Bologna egyetemére) utazó és ott tanuló magyarországiak száma – nyilvánvalóan a humanizmusnak köszönhetően – a 15. század közepétől kezdett növekedni, de hangsúlyoznunk kell, hogy mivel a legrégebbi egyetemekről van szó, már régóta számos magyar hallgatójuk volt.²²⁴ Német egyetemekre a 16. század elejétől mentek tovább a peregrinusok, amikor is a reformáció terjedése növelte népszerűségüket.

²²³ Bécs és Krakkó egyeteme egyébként is szoros kapcsolatban állt egymással, számos lengyel nemes és polgár tanult tovább Bécsben, és a két intézmény tanárai gyakran feltűntek mindkét egyetemen, főként a humanizmus terjedésével. Baczkowski 2001, 61-64.

²²⁴ Itália egyetemei a lengyelek között szintén népszerűek voltak, és a lengyel-olasz kapcsolatok a milánói herceg leánya, Bona Sforza és I. (Öreg) Zsigmond házassága után különösen szorossá váltak. Tomiak 1971, 89., Sroka 2013 B, 1-6.

Életpályák

A Krakóban végzett egyetemisták további karrierje több esetben ismert.²²⁵ Reményeink szerint a kutatás során a rájuk vonatkozó ismereteink tovább bővülnek majd. A legtöbb az egyházi személyekről tudható, köszönhetően a forrásadottságoknak és az ezeket feldolgozó bőséges szakirodalomnak.²²⁶ Egyelőre a krakkói diákok valamivel több, mint 10 %-áról (552 fő) ismert valamilyen egyéb adat.²²⁷

Egyháziak

Az egyház mindinkább megkövetelte, hogy tagjai megfelelő képzettséggel rendelkezzenek. Az 1408-as országos francia zsinat, az 1438-as *bourges-i* *pragmatica sanctio* és az 1448-as bécsi konkordátum az egyetemi végzettséggel rendelkező klerikusoknak előnyt kívánt biztosítani.²²⁸ Ezzel szemben ebben az időben Magyarországon az egyházi stallumot nem kötötték magasabb végzettséghez.²²⁹

56 személy tisztségét már a beiratkozáskor is feljegyezték, köztük a legtöbben egyháziak, domonkos szerzetesek, plébánosok vagy kanonokok. A diákok egyetem utáni egyházi pályája 281 esetben ismert, a legtöbben (130 fő) kanonokok voltak. Az egyházi vezetőréteg több képviselője szerezte meg tudását Krakóban: az 5 későbbi érsek mellett összesen 11 püspök, 3 címzetes

²²⁵ A kutatás e pontján kell fokozottan felhívni a figyelmet, hogy prozopográfiai gyűjtésünk még közel sem teljes, és óhatatlanul elő fognak olyan személyek kerülni, akiknek életrajzi adatai még nem szerepelnek, vagy hiányosak adatbázisunkban.

²²⁶ Megemlíthető például, hogy azoknak a káptalanoknak – mint például a budai, csanádi, esztergomi, győri, pécsi, pozsonyi, székesfehérvári, szepesi és váradi – a tagjairól tudunk többet, amelyekről monográfia készült. Az ezekre vonatkozó bibliográfiát ld. a Kutatástörténet c. fejezetnél.

²²⁷ Iulia Caproș a kassai diákokat vizsgálva további karrierre utaló adatot az összes egyetemre járó 16 %-ának esetében talált. Caproș 2013, 202.

Kiemelendő, hogy az életpályák tárgyalásakor, ha egy személy több tisztséget is viselt, csak a legmagasabbat, vagy két azonos méltóság (például kanonoki) esetén a karrier pálya legutolsó állomását vettük figyelembe a statisztikai számítások során. Az átfedések elkerülése végett a következő összefoglalóban elsősorban az egyházi pályára helyeztük a hangsúlyt. Így pl. Szebeni Magerlin János a plébánosok, és nem az orvosok között szerepe

²²⁸ Nyugat-Európában nem ritka, hogy a kanonokok több mint 50 %-a látogatott valamilyen egyetemet. Fedeles 2005, 51-54., Mályusz 2007, 37.

²²⁹ Kovács 1996, 221., Esztergomi káptalan jegyzőkönyve 44-45., Fedeles 2005, 54., Körmeny 2007, 59-61.

püspök és 3 segédpüspök alma matere Krakkó volt.²³⁰ Az ő esetükben megjegyzendő, hogy jó részük más egyetemen is tanult. Míg például Pálóci György esztergomi érsek és kancellár, Rozgonyi Simon egri püspök és Frangepán Gergely kalocsai érsek „csak” Bécsig jutottak, addig Várdai István kalocsai érsek bécsi megálló után Itáliában, Bakócz Tamás és Szatmári György esztergomi érsek Bolognában képezték tovább magukat.²³¹ A további tisztségek közül kimutatható 45 plébános, 25 főesperes és 21 prépost. A városi plébánosok közül kevesen jártak egyetemre, legtöbbjük a székesegyházi iskolákban tanult, jöllehet, a krakkói egyetem lényegében a papi pályára készített elő.²³² Mindemellett a brassói dékánátus 1444-es statútumai előírták, hogy a plébánosok studium generale-t végezzenek, és Erdélyben a kiváltságos plébániák élén számos esetben állt egyetemet végzett klerikus.²³³ Megemlítendő, hogy az esztergomi székeskáptalan könyvtárában is megtalálható egy, minden bizonnyal krakkói diák által haza hozott kötet, amely a lelkipásztori feladatokhoz kapcsolódó műveket tartalmazza, és amelyet a 15. század közepe táján kötöttek egybe.²³⁴ A főesperesek, mint közismert, az egyházmegye papjait igazgatták, és igazgatási, pénzügyi, egyházjogi feladatokat láttak el. Nem véletlen, hogy pápai törekvés is támogatta képzésüket. Már az 1279-es budai zsinat kötelezővé akarta tenni az egyházjogi tanulmányokat a főesperesek számára, a gyakorlatban azonban ez kevésbé valósult meg, hiszen elsősorban hazai intézményekben képezték magukat.²³⁵ Figyelemre méltó, hogy 10 fő iskolarektorként helyezkedett el, nem számítva azokat, akikről tudjuk, hogy idővel magasabb stallumokhoz jutottak. Legismertebb közülük Várdai János, a sárospataki iskola vezetője, akinek előadásait a Szalkai-kódex tartalmazza. Természetesen csak a jelentősebb iskolákban tanítottak egyetemi végzettséggel rendelkezők. Budai Kakas János az egri iskolarektorságot mindjárt Krakkóból való hazatérte után megszerezte, 24 évesen, és innen indult tovább Itáliába.²³⁶ A 15. század második felétől egyébként egyre inkább megkövetelték az iskolarektoroktól az egyetemi képzettséget,²³⁷ a bártfai iskola mesterei például 1477-től folyamatosan borostyánkoszorúsok voltak,²³⁸ köztük

²³⁰ A magas egyházi méltóságokat betöltő személyek természetesen számos esetben életpályájuk során a királyi udvar tisztségeit is betöltötték, akár mint kancellár, tanácsos, titkár vagy jegyző.

²³¹ Ld. 79. l. Megjegyzendő, hogy mindannyian tevékenykedtek a királyi kancelláriában. Vö. Bónis 1971. *passim*.

²³² Gerézdi 1969, 74.

²³³ Tonk 1979, 137., Cevins 2003, 110–111.

²³⁴ Körmeny 2007, 129.

²³⁵ Tonk 1979, 132., Fedeles 2005, 54., Mályusz 2007, 95.

²³⁶ Kubinyi 1988, 8-9.

²³⁷ Kubinyi 1988, 8., Kintzinger 2000, 172-175.

²³⁸ Mályusz 2007, 347.

a közismert humanista, a német származású Valentinus Eckius, aki bártfai éveit előtt Krakkóban is tanult.²³⁹

A szerzetesek középkori iskolázásban vállalt szerepükkel, könyvmásoló és -gyűjtő tevékenységükkel, irodalmi munkásságukkal a korabeli magyar értelmiség jelentős rétegét képviselték. Azonban a különféle rendek célkitűzései között a tudomány és annak elsajátítása nem volt azonos jelentőségű.²⁴⁰ Az egyházi rendek jelenléte Krakkóban nem meglepő, főleg a ciszterciek esetében. Bár a rendtagokat a főapát támogatta krakkói tanulmányukban, mégis, már 1387-től panaszkodnak a kevés egyetemi hallgató miatt a rend keretein belül, ahogyan 1445-ben is erről számoltak be.²⁴¹ A lengyel királyság ciszterci szerzetesait IX Bonifác pápa 1401-től a krakkói egyetemre küldte tanulni,²⁴² míg a környező területeken (így például az esztergomi egyházmegyében) élő ciszterciek számára 1417-ben engedélyezte a rend főapátja, hogy Krakkóban tanuljanak, mely után megindult a szerzetesek Krakkóba áramlása.²⁴³

A koldulórendek képzése rendszerint renden belül történt, amelynek – mai szóval élve – felsőoktatási szintje az ún. studium generale volt.²⁴⁴ A 15. század elején a krakkói Szentháromságról elnevezett domonkos monostor megnyitotta studium generale-ját, amely 1450-ben az egyetem részévé lett.²⁴⁵ A magyarországi domonkosok – eddigi ismereteink szerint – azonban főként az itáliai egyetemeket részesítették előnyben. A krakkói egyetemről 12 domonkos fráter neve ismert, és egy kérelem, amelyben 1476-ban a székesfehérvári prior engedélyt kért, hogy konventjének négy tagját kiküldhesse Krakkóba tanulni.²⁴⁶ A ferencesek egyetemi tanulmányairól kevés adat maradt fenn. A rend szabályai szerint minden provincia két hallgatót küldhetett Párizsba, amire már 1303-ból van adat. 1505-ben az obszerváns ferencesek saját tartományi gyűlésükön foglalkoztak a rendtagok képzésével is, miszerint

²³⁹ Klenner 1939, 10-12., 26-28., Mészáros 1981, 33-34., MaMúL II. 272., Kiss 2010, 134-148., Guitman 2011, 1245-1252.

²⁴⁰ Tonk 1979, 138.

²⁴¹ Tonk 1979, 140., Schneider 1986, 321-350.

²⁴² Codex Diplomaticus Universitatis Cracoviensis I. Nr.20. 3-4., Stopka 2003, 58.

²⁴³ Codex Diplomaticus Universitatis Cracoviensis I. Nr.61. 116-117., Zsigmondkori VI. Nr. 606. 200., Stopka 2003, 59., Ozóg 2009 A, 90-91. Ennek megfelelően a krakkói egyetemen a legtöbb szerzetes a ciszterciek közül került ki. Karbowiak 1910, 73-74., 77.

²⁴⁴ Romhányi 1996, 35., Mályusz 2007, 262-268.

²⁴⁵ Az itt tanuló domonkosokra ld. Karbowiak 1910, 74-75., 77., Ozóg 2009 A, 91.

²⁴⁶ Harsányi 1938, 247. Itt jegyzendő meg, hogy az 1304-ben alapított budai studium generale a 15. századra igen nagy népszerűsége tett szert a renden belül, a 14. század végétől már külföldi hallgatókat is fogadott, s először 1477-ben „universitas”-ként említik, 1507-ben a rend a bolognai egyetemmel egyenértékűnek ismeri el. Harsányi 1938, 145–161., Romhányi 1996, 36.

minden őrségben fel kell állítani egy közös iskolát. A ferencesek későközépkori művelődési lehetőségeit érzékelteti a magasan képzett rendtagok ekkoriban növekvő száma is.²⁴⁷ 1454-ben Igali Fábán konventuális ferences tartományfőnök előírta, hogy évente két tagot kell egyetemre küldeni.²⁴⁸ Krakkóban – ismereteink szerint – összesen 6 ferences szerzetes fordult meg,²⁴⁹ köztük a leghíresebb Temesvári Pelbárt.²⁵⁰

A pálosok első hagyományát követve, a rend tagjai a 15. század második feléig nem képezték magukat egyetemen.²⁵¹ A Krakkóban tanuló pálosok közül említendő a már korábban bemutatott Németprónai Imre, Dombroí Márk és Gyöngyösi Gergely.²⁵²

A premontreiek 14. századi válsága, és magyarországi gyér elterjedtsége akadályozta, hogy sok rendtag tanuljon egyetemen.²⁵³ A rendtagok közül Majtényi Uriel, a rend megújítója is a krakkói alma mater neveltje volt.²⁵⁴

Habár a Benedictina rendelkezik a bencés szerzetesek tanulmányairól,²⁵⁵ a rend 14. századi hanyatlása hozzájárult ahhoz, hogy szerzetesei ritkán fordultak elő egyetemeken.²⁵⁶ Krakkóban tanult Tolnai Máté, a bencés reform 16. századi véghezvivője.²⁵⁷

Az eretnek tanokkal kapcsolatban kimutatható, hogy a cseh huszitizmus nem gyakorolt nagy hatást a krakkói diákokra. Ezzel szemben a 15. század végén, 16. század elején – mint már említettük – a magyarországi reformáció későbbi képviselői is megjelentek Krakkóban, általában németországi tanulmányaik előtt. Azt, hogy mekkora jelentőségű személyek képviseltették magukat Krakkóban, jól mutatja, hogy a „magyar Luther”, Dévai Bíró Mátyás, illetve Kálmáncsehi Sánta Márton, az első református egyházmegye püspöke is a Jagelló egyetemen kezdték tanulmányaikat.²⁵⁸

²⁴⁷ Romhányi 1996, 37.

²⁴⁸ Szögi 2006, 210-211.

²⁴⁹ A második legtöbb szerzetes a ferencesek közül került ki. Karbowskiak 1910, 75-76., 77.

²⁵⁰ Ld. 86-88. lj.

²⁵¹ Romhányi 1996, 37.

²⁵² Ld. 89-90., 221. lj.

²⁵³ Tonk 1979, 139.

²⁵⁴ Backmund 1949, 465., Neumann 2004, 93.

²⁵⁵ Málýusz 2007, 229.

²⁵⁶ Tonk 1979, 139.

²⁵⁷ Mikó 1996, 571-578.

²⁵⁸ Ld. 93-94. lj.

A káptalanok és területi eloszlásuk

A nyugat-európai gyakorlatban elvben a káptalan tagjai közül csak a dignitáriusok számára volt előírva az egyetemi végzettség.²⁵⁹ Az osnabrücki káptalan azonban már 1259-ben elrendelte, hogy csak azokat a tagokat fogadja be, és csak azok kapnak szavazati jogot, akik legalább egy évet töltöttek valamelyik egyetemen.²⁶⁰ A székesegyházi – nem kanonok – papok közül is többen jártak egyetemre. Ez a tény azért fontos, mert nekik esélyük volt arra, hogy kanonoki stallumhoz jussanak.²⁶¹ A krakkói magyarországi diákok – a kutatást alapul véve – összesen 196 kanonoki stallumot viseltek életük során.

A 14. századi Magyarországon azonban még sem a zágrábi, sem a váradi káptalan statútumai között nincs utalás az egyetemi tanulmányokra.²⁶² Ugyan az esztergomi káptalan a 14. század végén külföldi tanulmányok céljából 3 évre engedélyezte, hogy kanonokjai távol legyenek, de a javadalom elnyerése itt sem volt felsőbb szintű stúdiumokhoz kötve.²⁶³ A pozsonyi káptalan 1521-ben megengedte, hogy kanonokja távol legyen, ha egyetemi tanulmányait végzi. Azt, hogy az éppen peregrináción levő kanonok a 16. század elejére már nem volt egyedi jelenség, mutatja, hogy általános elvnek tekintették, hogy aki „*in studio*” van, annak jár a kanonoki jövedelem.²⁶⁴ A gyulafehérvári káptalan tagjainak kb. 30 %-a végzett egyetemet,²⁶⁵ míg a budai, fehérvári, győri és pozsonyi káptalan kanonokainak átlagosan 36 %-a részesült felsőoktatásban.²⁶⁶ A pécsi kanonokok nagyjából 20%-a,²⁶⁷ az esztergomiak 26%-a²⁶⁸ volt valamilyen külföldi felsőoktatási intézmény studente. Mivel ez az arány nem a döntő többség, joggal állapítható meg, hogy szemben a nyugat-európai gyakorlattal, a Magyar Királyságban nem vált a kinevezés feltételévé a képzettség.²⁶⁹

A budai, csanádi, esztergomi, győri, gyulafehérvári, nagyváradi, pécsi, pozsonyi, székesfehérvári és szepesi káptalanok egyetemet végzett tagjai közül a krakkói egyetemisták között a legnagyobb számban az esztergomi káptalan későbbi tagjai találhatók meg, és nagyjából ennek fele azok száma, akik a nagyváradi, győri, egri, budai, gyulafehérvári, szepesi, székesfehérvári és budai

²⁵⁹ Kintzinger 2000, 171.

²⁶⁰ Tonk 1979, 130.

²⁶¹ Tonk 1979, 135.

²⁶² Tonk 1979, 130., Mályusz 2007, 69.

²⁶³ Esztergomi székeskáptalan jegyzőkönyve 44., Körmeny 2007, 59-61.

²⁶⁴ Mályusz 2007, 97.

²⁶⁵ Tonk 1979, 129.

²⁶⁶ Köblös 1988, 24.

²⁶⁷ Fedeles 2005, 80.

²⁶⁸ Körmeny 2007, 85.

²⁶⁹ Tonk 1979, 135.

javadalmasok közül a lengyel intézményt látogatták. Arányait tekintve a tíz káptalan tanult magyarországi tagjainak egyébként átlagosan negyede fordult elő a Jagelló egyetemen. A kanonokok közül a krakkói diákok a legnagyobb arányban a budai, szepesi, és gyulafehérvári káptalanokban fordultak elő.

Világiak

A Krakkóban tanult világiak egyetem utáni pályája kevésbé ismert. A világi pályákon és bíróságoknál az otthon gyakorlati tapasztalatot szerzett litteratusokra volt szükség.²⁷⁰ Mégis, akadtak olyanok, akik Krakkóban tanultak, majd jegyzőként (nádori, vajdai, városi), közjegyzőként, kincstári hivatalnokként helyezkedtek el. Közülük a legismertebb Werbőczy István. Példaként a Krakkóban is tanulmányokat folytató későbbi orvosok között meg kell említeni Kassai János Antal nevét, aki II. Lajos magyar és I. (Öreg) Zsigmond, illetve II. Zsigmond Ágost (1530–1572) lengyel királyok udvari orvosa volt, és 1536-ban polgárjogot kapott Krakkóban.²⁷¹

Mindennapi élet

A krakkói egyetem mindennapjairól, apró-cseprő ügyeiről az Acta Rectoralia tudósít bennünket (1469-től). A forrásban rejlő lehetőségeket már számos kutató felfedezte, de a teljes magyar diákságra vonatkozó adatok feldolgozására még nem került sor.²⁷² Itt kell megjegyeznünk, hogy a továbbiakban bemutatásra kerülő esetek talán túlságosan negatív képet festenek a korabeli diákságról, azonban a bíróság elé kerülő ügyek jellemzően konfliktusokról szólnak.

Az egyetemek nemcsak a tanulmányokat, hanem a diák viselkedését is szabályozták. Egy 1425-ös krakkói egyetemi beszéd a következőket írta elő: a diák legyen alázatos, viseljen egyszerű ruhát és sötét cipőt, tartózkodjon a tanítója mellett, vegyen részt a miséken, imádságokban, tartózkodjon mindenféle női társaságtól, kerülje el a kocsmát és más gyanús helyeket, ne csavarogjon éjszaka, ne hordjon fegyvert, a veszekedést, verekedést kerülje,

²⁷⁰ Kubinyi 1957, 33., Kubinyi 1968, 207., Kubinyi 1988, 10.

²⁷¹ Schultheisz 1997. 159-166., MaMűL I. 116.

²⁷² Divéky 1906, Karbowiak 1910, Dąbrowski 1911, 61-66., Kovács 1964, 184-185., Tonk 1979, 107-113., Jelicz 1981, 207-208., Zolnay 1983, 138-140., Baster 2009, Sroka 2013 A, Sroka 2015 A., Štangová 2015.

tartózkodjon társai és a professzorok szóval vagy tettel való megsértésétől, ne kockázzon és ne is sakkozzon.²⁷³

A gólyának, sárga- vagy zöldcsőrnek (*beanus*) nevezett, újonnan érkezett diákokat már a középkorban is beavatási szertartásnak vetették alá, amelynek során a bárdolatlan vadállatból az egyetemhez méltó diák lett. Ez a szertartás volt a *beania*, azaz az újoncok beavatása, akiket „meg nem szelídített állatoknak” vélték, szamarakhoz vagy más állatokhoz hasonlították, és teljes jogú egyetemi diákká csak a *depositio beanae* nevű, megalázó beszédek tartalmazó szertartás után váltak, amelynek folyamán Közép-Európában „levágták a diákok szarvát”.²⁷⁴

A diákok öltözködését is szabályozni kívánták. Mivel a hallgatók a klérus tagjainak számítottak, a tagoknál szokásos, egyszerű ruházkodást várták el tőlük. A tanulók felsőruhája általában a tunica volt. Míg a vizsga előtt álló studensek ruházatát kevésbé szigorúan szabták meg, addig a szabad művészetek magisztereinek elrendelték a címükhöz illő öltözetet, azaz a cappát, amely egy hosszú ruhadarab volt (és a mai tógához hasonlít), és amelyhez egyetemenként más-más formájú süveg (a négyszögletes birettum vagy a kerek pileum) tartozott.²⁷⁵

A krakkói diákok öltözködését az egyetem 1415-ös törvénye szabályozta, amely szerint csak tógában mutakozhattak, 1492-ben azt határozták meg, hogy öltözetük fekete, egyházi legyen. Az Acta Rectoralia adatai szerint tunica scholastica-t hordtak. A szabályozás szerint a dékán csak azt nevezte ki baccalaureusnak, aki tunikát és barettet hordott, és magisternek csak azt, aki tógát viselt. Ám a hallgatók viselete nem követte az előírtakat, mivel még az 1533-as ruhatörvény is azt írja le, hogy a tanulókat alig lehet megkülönböztetni a zsoldosoktól és udvaroncoktól.²⁷⁶ Azt, hogy az előírásokat mennyire (nem) tartották be, az általuk elzálogosított, vagy még ki nem fizetett darabok hosszú sora mutatja. Kassai Schinagel Márk például 1469-ben Jan Feter szűcsnek tartozott 1 márkával és 8 garassal egy mentéért és egy süvegért.²⁷⁷ Privigyei András 1470-ben zálogba adta fekete cseh posztóból készült tunikáját 1 forint és 1 garas értékben fél forintért, míg köpenyét, báránybőr süvegét és más

²⁷³ Hasonló viselkedést vártak el a kollégiumok tagjaitól is. Rashdall 1997 III. 376-385., Moulin 2002, 23., Baczkowski 2011, 195., Sroka 2013 A, 11., Sroka 2015 A, 167., Uruszczak k.a., 7. (19. l.)

²⁷⁴ A név a *bec-jaune*, azaz zöldcsőr kifejezésből ered. Wieruszowski 1966, 104., Tonk 1979, 92., Jelicz 1981, 208., Schwinges 1992, 229-230., Sroka 2015 A, 171-172., Uruszczak k.a., 6-7.

²⁷⁵ Wieruszowski 1966, 111-112., Tonk 1979, 109-110., Tompos 1996, 130., Rashdall 1997 III. 385-994.

²⁷⁶ Acta rectoralia Nr1860., Jelicz 1981, 203., 206., Petneki 2001, 130-131., Boroda 2010, 213-218.

²⁷⁷ Acta rectoralia Nr130.

dolgait 1,5 forint értékben.²⁷⁸ 1488-ban egy erdélyi diák zöld köpenyét is zálogba tette.²⁷⁹ 1494-ben Abrudbányai Mártont azért büntették meg, mert tiltott süvegben ment az egyetemre.²⁸⁰

A diákok pénzügyi nehézségeit jól szemlélteti Abafalvi Albert példája. 1463-ban Hédervári László egri püspök és testvére hat birtokát adta el 1200 forintért olyan feltétellel, hogy a jövedelemből Albert krakkói tanulmányainak költségeit fedezzék.²⁸¹ Az anyagi nehézségeket tanúsítja Dárói Mihály esete is, aki 1495-ben bécsi és krakkói tanulmányai után Itáliába készült, azonban családi ügyek miatt nem jutott el, ugyanis apja halála után testvére, Miklós a családi javakat elpazarolta. A birtokokért egyébként 4000 forintot kapott készpénzben Bakóczytól és rokonaitól.²⁸² A Gerlai Ábránfi tekintélyes család tagja, János, későbbi főesperes (1511), gyulai plébános (1520), esztergomi kanonok (1520), váradi őrkanonok (1528–1533) és olvasókanonok apja, Ferenc, hogy fiát iskoláztassa, 1508-ban összes birtokát elzálogosította 8000 forintért.²⁸³

A diákok szorult helyzetükben gyakran otthonról kaptak segítséget, mint például 1476-ban Tekci Lénárt, akinek barátai Balti Andrással küldtek pénzt, azonban azt András hanyagsága miatt elveszítette.²⁸⁴ Budai János esete nemcsak a hazaiaktól kapott támogatást szemlélteti, hanem azt is, hogy egy-egy utazás ebben az időben komoly kockázatot jelentett. János 1493-ban ugyanis Miskolci Pálon követelte a 4 forintját, amit Pál János szüleitől kapott otthon, hogy Krakkóba vigye, azonban Pál Miskolcon a testvérénél hagyta, attól félve, hogy az úton ellopják.²⁸⁵

Jóllehet a rektor elé került ügyek nagy része pénzügyletekkel (különböző kölcsönök, zálogok, tartozások és adósságok megadása vagy meg nem adása), illetve az egyetem rendje elleni vétségekkel foglalkozik, a diákok egymás közötti (sokszor nemzetek közötti) csetepatéiról és kényes erkölcsi ügyeiről is találhatók feljegyzések. Az egyes pénzügyletek mögött az utókor szerencséjére a mindennapi élet számos mozzanata megelevenedik.

Nemcsak az utazás és a tandíj, hanem a lakhatási és étkezési költségek is hozzátartoztak az egyetemi évek során elköltött pénzösszeghez, amelyet jócskán növelt a középkorban is előszeretettel fogyasztott bor. Bécsben már 1389-ben tiltották a diákokat a csapszékek és bordélyházak látogatásától,

²⁷⁸ Acta rectoralia Nr243.

²⁷⁹ Acta rectoralia Nr1126.

²⁸⁰ Acta rectoralia Nr1732.

²⁸¹ Radvánszky, Závodszy 1909-1922, I. Nr237.

²⁸² Kovács 1996, 221-234.

²⁸³ Körmendy 2007, 213., Kristóf 2014, 69., 203-205.

²⁸⁴ Acta rectoralia Nr537., 669.

²⁸⁵ Acta rectoralia Nr1544., 1575., 1578.

zenéléstől és énekléstől a nyugalom óraiban.²⁸⁶ A Krakóba bőven beáramló bor a lengyel egyetemen is gondokat okozott, leggyakrabban adósságba keveredtek miatta a diákok. Názánfalvi Tamási Ferenc például 1495-ben egy hordó malváziai borért 2 forinttal és 3 garassal maradt adós.²⁸⁷ A 16. században a magyar diákok leggyakrabban Jan Medyk borpincéjét látogatták, aki egyszer a neki adós diákok nevét egy lapra függesztette fel a magyar kápolna falára, ahonnan azonnal letépték. Medyk az ivászatok résztvevője is volt. Így előfordult, hogy verekedni kezdett a diákokkal, majd megegyezést kötve együtt ittak tovább.²⁸⁸

Az egyetemi élet erőszakos cselekedeteit az iszákosság minden bizonnyal befolyásolta.²⁸⁹ Akár a bor szította, akár más viszály, a verekedés igen gyakori volt az egyetemi mindennapokban. A magyar diákok durva erkölcsét Prágában is megénekeltek: „*Hungarorum natio crassorum morum, rudis atque barbara.*”²⁹⁰ A másik bottal elverése, hajának megtépése mindennapos cselekedetnek számított, akár saját honfitársról, akár egy másik nemzet fiáról volt szó. 1488-ban két magyar diák egy másikat botokkal annyira összevert, hogy bedagadt sebek lettek a kezén, karján, oldalán és lábán.²⁹¹ 1494-ben egy magyar diák két lengyel társával tiltott éjjeli futamokat és mérkőzéseket rendezett, melyeken nagy vérontás történt.²⁹² Természetesen a magyarokat is érték sérelmek más nemzetek tagjaitól. 1475-ben egy lengyel diák három magyart a Bursa Pauperumban a következőképpen szidalmazott és gyalázott: „*filii meretricis, Vngare, matrem tuas expadies*”, majd a házukig ment utánuk, kezében fejszével fenyegetve, szidalmazva őket, miközben köveket dobált közéjük.²⁹³ 1514-ben Eperjesi Salamont egy csapat lengyel diák támadta meg bottal, kövekkel, karddal és még a haját is kitepték. A támadók ráadásul a rektori bíróság előtt mindent letagadtak.²⁹⁴

A magyar diákok szokásait mutatja a következő, 1507-ből ismert, és talán közismert eset, amikor Aprószentek napján (december 28.) – a már többször említett – Várdai Mihály vezetésével Tordai Damján, Terebesi Mátyás és társaik elverték Piszkwowici Albertet, és tettüket bocsánatkérés helyett azzal magyarázták, hogy Magyarországon az a szokás járja, hogy a fiatalabb nebulókat jól elverik, hogy ez a nap emlékezetes maradjon számukra (azaz

²⁸⁶ Tonk 1979, 111.

²⁸⁷ Acta rectoralia Nr1762, 1764

²⁸⁸ Acta rectoralia Nr2542., Dąbrowski 1911, 65., Dąbrowski 1969, 60., Tonk 1979, 112.

²⁸⁹ Rashdall 1997 III. 435.

²⁹⁰ Dąbrowski 1911, 65., Kovács 1964, 42., Tonk 1979, 112.

²⁹¹ Acta rectoralia Nr1181.

²⁹² Acta rectoralia Nr1721.

²⁹³ Acta rectoralia Nr464., 468.

²⁹⁴ Acta rectoralia Nr2318.

emlékezzenek az Aprószentekre). A rektor azonban nem fogadta el a magyarázatot, és a következő latin szólást idézte: „*Cum fueris Romae, romano vivito more, cum fueris alibi vivito ut ibi*”. A három bűnöst 2-2 aranyforint fizetésére kötelezte, de ez nem történt meg a határidőre, ezért a főbűnös Várdai Mihályt lecsukatta és a magyar bursa seniora parancsot kapott, hogy a jövőben Aprószentek napján minden évben be kell csukni a bursa kapuját, hogy azon senki ne mehessen be, a hasonló esetek elkerülése végett.²⁹⁵ Hasonló, Aprószentek napi verekedés már 1491-ben is előfordult,²⁹⁶ és elképzelhető, hogy ugyanez a magyarázata ugyanezen a napon Stanisław ze Słupi megvesszőzésének,²⁹⁷ valamint egy másik lengyel diák megverésének a Bursában,²⁹⁸ amely ügyek 1502 januárjának legelején kerültek bíróság elé. Ez utóbbi eset a magyarországi diákok egymás közötti összetartását is érzékelteti, ugyanis amikor a magyarországi hallgatókat megvádolták, azok megesküdték, hogy ártatlanok, de a tettest nem adták ki. 1494-ben valaki a bursa ajtajára szegezett ki egy megszegényítő feliratot, amiért a gyanítható tettest virgáccsal verték el.²⁹⁹

A verekedések ráadásul sokszor orvosi ellátást igényeltek, ami költséges multság volt. Régeni Tamástól 1478-ban Andrzej krakkói borbély 15 garast követelt lábsebe ápolásáért,³⁰⁰ 1485-ben Szentmártoni Péter egy krakkói borbélynak fél forinttal tartozott a gyógyszerért, amit az akkor készített neki, amikor megsebesítették.³⁰¹ A gyógykezelés drágaságát mutatja, hogy Majtényi Uriel – a későbbi premontrei prépost, aki nemcsak Krakkóban, de előtte Bécsben is megfordult – 1501-ben sürgető levelet írt apjának, hogy küldjön pénzt, mert amiye volt, betegsége alatt a kapzsi orvos kezébe került.³⁰²

Az eddig felsoroltak mellett a diákok alkalmi erkölcstelensége abban is megnyilvánult, hogy 1515-ben a magyar bursa diákjai az egyetem összes hallgatójára vonatkozó, szigorú tilalom ellenére egy nőszemélyt csempészték be magukhoz.³⁰³

²⁹⁵ Acta rectoralia Nr2131-2132., Sroka 2013 A, 12., Sroka 2015 A, 170-171., Štangová 2015, 43.

A vesszőzés vagy korbácsolás egyébként még a 20. században is élő szokás volt Magyarországon, és újesztendei szerencsekívánásként is értelmezhető. Bálint 1998 I. 163-166.

²⁹⁶ Acta rectoralia Nr213

²⁹⁷ Acta rectoralia Nr1984., 1902.

²⁹⁸ Acta rectoralia Nr1893., 1900.

²⁹⁹ Acta rectoralia Nr1696-1697., 1705., Dąbrowski 1911, 65.

³⁰⁰ Acta rectoralia Nr620., 683.

³⁰¹ Acta rectoralia Nr974.

³⁰² MNL OL DL 105⁸998, Sroka 2013 A, 11., Sroka 2015 A, 168.

³⁰³ Acta rectoralia Nr2371. A nők egyébként is ki voltak tiltva a burskákból. Jelicz 1981, 206., Štangová 2015, 41-42.

Zárszó: A krakkói egyetem és magyar diákjai 1525 után

A 16. század elején a krakkói egyetem jelentős szerepet töltött be a magyar művelődésben. Elég csak arra utalni, hogy az 1510-es évektől kezdődött meg Krakkóban a magyar nyelvű, egyre gyakrabban világi témájú kiadványok nyomtatása,³⁰⁴ vagy felidézni, hogy Rotterdami Erasmus munkásságát többek között az egyetemekről (köztük a krakkóiról) hazatérő tanulók tették ismertté Magyarországon,³⁰⁵ valamint azt, hogy itt kezdte tanulmányait az első magyar reformátor nemzedék is,³⁰⁶ bár I. Zsigmond felismervén az eszmék gyors terjedését 1523-ban megtiltotta a lutheri szellemű művek behozatalát.³⁰⁷

Krakkó hanyatlásának egyik oka – mint már említettük – éppen a reformáció terjedése lett. Ettől kezdve ugyanis a nagy tömegek nem a Jagelló egyetemen tanultak, és a korábbi nemzetközi egyetem regionális jellegű felsőoktatási intézménnyé vált.³⁰⁸ Ráadásul a lengyel egyetem szemlélete is későn változott meg, csak 1579-ben került sor a humanista reformra, és a korábbi népszerűség visszaszerzéséhez nem bizonyult elégségesnek.³⁰⁹

³⁰⁴ Varjas 1969, 93., Pirożyński, Bađurová 2000, 227., A krakkói nyomdászat 129-131.

³⁰⁵ Dąbrowski 1963, 463-464., Gerézdi 1964, 135-141., Kovács 1967, 152-153., Klaniczay 1985, 101-104., Klaniczay 1993, 62-76., Ritoókné 2002, 161-164., Monok 2005, 38., Petneki 2007, 24-25.

³⁰⁶ Kovács 1964, 101-106., Kovács 1967, 158-159., Gerézdi 1969, 77-78., Kapronczay 2000 A, 44.

³⁰⁷ Kovács 1964, 120.

³⁰⁸ Kovács 1964, 169-171., Tonk 1979, 61., Pirożyński 1997, 105-106.

Jól érzékelteti a korábbi jelentős nemzetközi érdeklődés megszűnését, hogy a külföldiek aránya a már korábban emlegetett, 1433/1434–1509/1510 közötti időszak után, amikor a krakkói hallgatók 44 %-a külföldi volt, 1510/1511–1559/1560 között arányuk kevesebb mint a felére, 13,7 %-ra esik vissza, jóllehet, a nem lengyelek között a Magyar Királyság területéről származók voltak a legtöbben, Szlovákia (27,78 %), Erdély (15,63 %) és Magyarország (12,77 %) hallgatói összesen 56,18 %-ot tettek ki. Kaniewska 1986, 119-120.

³⁰⁹ Dabis 1947, 9.

Felhasznált irodalom Bibliography

Abel 1903 → Eugenius Abel, *Analecta nova ad historiam renascentium in Hungaria litterarum spectantia*, ed. Stephanus Hegedüs, Budapestini 1903.

Acta rectoralia → *Acta rectoralia almae universitatis studii Cracoviensis inde ab anno MCCCCLXIX, I (1469–1537)*, ed. Wladislaus Wislocki, Cracoviae s.a.

Älteste Matrikel-Buch Das Älteste Matrikel-Buch der Universität Krakau. Festschrift zur 400jährigen Jubelfeier der Ludwigs-Maximilians-Universität zu München, ed. Heinrich Zeissberg, Innsbruck 1872.

Anjou-kori → Anjou-kori Oklevéltár I–XXXVII, edd. Almási Tibor, Blazovich László, Géczi Lajos, Kőfalvi Tamás, Kristó Gyula, Makk Ferenc, Piti Ferenc, Sebők Ferenc, Szeged–Budapest 1990–2014.

Album studiosorum → *Album studiosorum universitatis Cracoviensis*, ed. Adam Chimel. I. Ab anno 1400 ad annum 1489, Cracoviae 1887. II. Ab anno 1490 ad annum 1551, Cracoviae 1892.

Asche 2004 → Matthias Asche, *Bildungsbeziehungen zwischen Ungarn, Siebenbürgen und den deutschen Universitäten im 16. und 17. Jahrhundert*, in: *Deutschland und Ungarn in ihren Bildungs- und Wissenschaftsbeziehungen während der Renaissance*, edd. Wilhelm Kühlmann, Anton Schindling, Stuttgart 2004 pp. 27-52. (*Contubernium. Tübinger Beiträge Zur Universitäts- Und Wissenschaftsgeschichte* 62.)

Backmund 1949 → Norbert Backmund, *Monasticon Praemonstratense*, I, Straubing 1949.

Baczkowska 1997 → Wanda Baczkowska, *Die internationalen Beziehungen der Krakauer Akademie in der Zeit vom 15. Jahrhundert bis zum Anfang des 16. Jahrhunderts*, in: *Universitas Budensis 1395–1995*, edd. László Szögi, Júlia Varga, Budapest, 1997. pp. 79-88.

Baczkowski 1995 → Krzysztof Baczkowski, *Walka o Węgry w latach 1490–1492. De bello Hungarico annis 1490–1492 gesto: z dziejów rywalizacji habsbursko-jagiellońskiej w basenie środkowego Dunaju. Studia ad Habsburgo-Iagellonicam in terris ad medium Danubium sitis subiugendis contentionem pertinentia*, Kraków 1995. (*Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego MCLXII, Prace Historyczne* 116.)

Baczkowski 1997 → Krzysztof Baczkowski, *Die ungarischen Studenten an der Krakauer Akademie in 15. Jahrhundert*, in: *Universitas Budensis 1395–1995*, edd. László Szögi, Júlia Varga, Budapest, 1997. pp. 120-122.

Baczkowski 2001 → Krzysztof Baczkowski, *Humanismus in Krakau und Wien um die Wende vom 15. zum 16. Jahrhundert*, in: *Metropolen und Kulturtransfer im 15./16. Jahrhundert*. Prag – Krakau – Danzig – Wien, edd.

Andrea Langer, Georg Michels, Stuttgart 2001 pp. 53-64. (Forschungen zur Geschichte und Kultur des östlichen Mitteleuropa 12.)

Baczkowski 2011 → Krzysztof Baczkowski, Kollegien an der Krakauer Universität im 15. und 16. Jahrhundert. Ihre Entstehung und Entwicklung, in: Die universitären Kollegien im Europa des Mittelalters und der Renaissance. Les collèges universitaires en Europe au Moyen Âge et à la Renaissance, edd. Andreas Sohn, Jacques Verger, Bochum 2011 pp. 185-201. (Aufbrüche. Interkulturelle Perspektiven auf Geschichte, Politik und Religion 4.)

Bagi 2014 → Bagi Dániel, Az Anjouk Krakkóban. Nagy Lajos lengyelországi uralmának belpolitikai kérdései, Pécs 2014.

Bálint 1975 → Bálint Sándor, Szeged reneszánsz kori műveltsége, Budapest 1975. (Humanizmus és reformáció 5.)

Bálint 1998 → Bálint Sándor, Ünnepi kalendárium I-III, Szeged 1998.

Bámulám a Visztulát → Bámulám a Visztulát... Krakkó a magyar művelődés történetében, edd. Kovács István, Petneki Áron, Budapest 2003.

Baneu 2015 → Alexandra Baneu, The Ab auro Prologue of Pelbartus Themeswar's Theological Encyclopedia, in: Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Philosophia 60/2015 December. Special Issue pp. 5-18.

Baneu 2016 → Alexandra Baneu, Addiscere: Pelbartus on education. Sajtó alatt [2016]. (Köszönöm a szerzőnek, hogy kéziratát rendelkezésemre bocsátotta.)

Bányai 1914 → Bányai Károly, Magyarok a krakói egyetemen, in: Az Ujság 1914 88. pp.90-92.

Barabás 1895 → Barabás Samu, A római szent birodalmi gróf széki Teleki család oklevéltára I-II, Budapest 1895.

Barta 1937 → Barta István, Középkorvégi szellemi művelődésünk és a külföldi egyetemek, in: Regnum. Egyháztörténeti évkönyv 2/1937 pp. 97-118.

Bartha 1948 → Bartha István, L'Université Charles de Prague et la Hongrie, in: Revue d'Histoire Comparée 26/1948 pp. 213-227.

Baster 2009 → Marcin Baster, Students' Everyday Lives in the Colleges of the University of Cracow in the Sixteenth Century, in: Frühneuzeitliche Universitätskulturen. Kulturhistorische Perspektiven auf die Hochschulen in Europa, edd. Barbara Krug-Richter, Ruth-E. Mohrmann, Köln, Weimar, Wien 2009 pp. 109-118. (Beihefte zum Archiv für Kulturgeschichte 65.)

Benedictow 2004 → Ole J. Benedictow, The Black Death 1346-1353. The Complete History, Woodbridge 2004.

Benessii de Weitmil 1884 → Fontes Rerum Bohemicarum IV, ed. Josef Emler, Praha 1884. pp. 459-548.

Beránek 1888 → Biografický Slovník Pražské Lékařské Fakulty 1348-1939 I-II, edd. Josef Adamec, Karel Beránek, Ludmilla Hlavačková, Jana Nosáková, Eva Rozsivalová, Praha 1888.

Bernard 1956 → Paul P. Bernard, Heresy in fourteenth century Austria, in: *Medievalia et Humanistica* 10/1956 pp. 50-63.

Betts 1948 → R. R. Betts, The University of Prague 1348, in: *The Slavonic and East European Review* 27/1948 pp. 57-66.

Bilkei 1990 → Bilkei Irén, Adatok a középkori és kora újkori egyetemjárás és literátus műveltség történetéhez Zalában, in: *Zalai Gyűjtemény* 31/1990 pp. 29-48.

Bónis 1971 → Bónis György, A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon, Budapest 1971.

Bónis → Bónis György, A jogtudó értelmiség a középkori Nyugat- és Közép-Európában, Budapest 1972.

Boroda 2010 → Krzysztof Boroda, Studenci Uniwersytetu Krakowskiego w późnym średniowieczu, Kraków 2010.

Borsa 1963 → Borsa Gedeon, Sebastian Pauschner, az első Magyarországon megjelent orvosi munka szerzője és nyomtatásban kiadott munkái, in: *Az Országos Orvostörténeti Könyvtár közleményei* 27/1963 pp. 257-271.

Borsa 1991 → Borsa Gedeon, Janus Pannonius epigrammáinak legelső kiadása, in: *Irodalomtörténeti közlemények* 95/1991 4. pp. 417-426.

Borsa 1999 → Borsa Iván, A somogyi konvent oklevelei az Országos Levéltárban 5. 1371–1380, in: *Somogy Megye Múltjából* 30/1999 pp. 7-53.

Brandt 1957 → Miroslav Brandt, Wyclifitism in Dalmatia in 1383, in: *Slavonic and East European Review*, 36/1957 pp. 58–68.

Brandt 1978 → Hans Jürgen Brandt, Universität, Gesellschaft, Politik und Pfründen am Beispiel Konrad von Soltau, in: *The Universities in the Late Middle Ages*, Leuven 1978 pp. 614–631.

C Tóth 2013 → C Tóth Norbert, A székes- és társaskáptalan prépostjainak archontológiája 1387–1437, Budapest 2013.

C Tóth 2014 → C. Tóth Norbert, Zsigmond magyar és II. Ulászló lengyel király személyes találkozási a lublói béke után (1412–1424), in: *Történelmi Szemle* 56/2014 3. pp. 339-356.

C Tóth 2015 → C Tóth Norbert, Az esztergomi székeskáptalan a 15. században. I. rész: A kanonoki testület és az egyetemjárás, Budapest 2015.

Caproș 2007 → Iulia Caproș, Košickí študenti na univerzite v krakove v 15. a na začiatku 16. storoč, in: *Historický časopis*, 55/2007 2. pp. 249-266.

Caproș 2013 → Iulia Caproș, Students from Košice at foreign Universities before and during the Reformation Period in Town, Kiel 2013.

Catalogus codicum manuscriptorum → Catalogus codicum manuscriptorum medii aevi Latinorum, qui in Bibliotheca Jagellonica Cracoviae asservantur, I-X, Wratislaviae 1980-2012.

Catalogus Diplomatum Pergameneorum → Catalogus Diplomatum Pergameneorum Universitatis Jagellonicae Cracoviensis, ed. Casimirum Kaczmarczyk, Cracoviae 1953.

Cevins 2003 → Marie Madeleine de Cevins, Az egyház a késő-középkori magyar városokban. Budapest 2003.

Chronicon 1893 → Chronicon Universitatis Pragensis, in: Fontes Rerum Bohemicarum, V, edd. Josef Emler, Jan Gebauer, Jaroslav Goll, Pragae 1893. pp. 565–589.

Codex Diplomaticus Universitatis Cracoviensis → Codex diplomaticus Universitatis Studii Generalis Cracoviensis, I-V, összeállította: Fryderyk Kazimierz Skobel, Cracoviae 1870–1900.

Codex Iuris Bohemici → Codex Iuris Bohemici, I–IV, edd. Hermenegild Jireček, Josef Jireček, Praha 1867–1883.

Čornejová, Svatoš, Svobodný 2001 → A History of Charles University, edd. Ivana Čornejová, Michal Svatoš, Petr Svobodný, Prague 2001.

Czobor 1912 → Czobor Alfréd, Hazánk és a krakkói egyetem bírászkodási joga, in: Békefi-émlékkönyv. Dolgozatok Békefi Remig egyetemi tanári működésének emlékére. ed. Pintér Jenő, Budapest 1912 pp. 148-153.

Csepregi 2013 → Csepregi Zoltán, A reformáció nyelve. Tanulmányok a magyarországi reformáció első negyedszázadának vizsgálata alapján, Budapest 2013. (Humanizmus és reformáció 34.)

Csontos 1879 → Csontos János, Adalékok a magyarországi XIV–XV. századi könyvmásolók és betűfestőkhöz, 3. közlemény, Magyar Könyvszemle 4/1879 6. pp. 297-305

Csontos 1882 → Csontos János, A krakkói könyvtár hazai vonatkozású kéziratjai, in: Magyar Könyvszemle 7/1882 5-6. pp. 373-398.

Dabis 1947 → Dabis Attila, Magyar hallgatók a krakkói egyetemen a XV–XVI. században. Egyetemi doktori értekezés, Eötvös Loránd Tudományegyetem, (Budapest) 1947.

Dąbrowski 1911 → Jan Dąbrowski, Kraków a Wegry w wiekach średnich, Kraków 1911.

Dąbrowski 1956 → Jan Dąbrowski, A krakkói és a magyar reneszánsz kapcsolatai, in: Művészettörténeti Értesítő 5/1956 1. pp. 31-36.

Dąbrowski 1963 → Jan Dąbrowski, Les relations de Cracovie et son Université avec la Hongrie à l'époque de l'humanisme, in: La renaissance et la réformation en Pologne et en Hongrie (1450–1650). edd. Erik Fügedi, György Székely. Budapest 1963 pp. 451-464. (Studia Historica Academiae Scientiarum Hungaricae, 53.)

Dąbrowski 1969 → Jan Dąbrowski, Krakó és a krakkói egyetem szerepe a magyar kultúra történetében, in: Tanulmányok a lengyel-magyar irodalmi kapcsolatok köréből. edd. Csapláros István, Hopp Lajos, Jan Reychman, Sziklay László, Budapest 1969 pp. 55-70.

Decius 1901 → Jodoci Ludovici Decii, De Sigismundi Regis Temporibus liber 1521, ed. Wiktor Czermak, Kraków 1901. (Wyda Akademii Umiejętności w Krakowie. Biblioteka Pisarzyów Polskich 39.)

Dekret Kutnohorský 1909 → Dekret Kutnohorský, Pednáky a stati Václava Novotného, Kamila Krofty, Josefa usty a Gustava Friedricha s faksimilem Husova opisu dekretu kutnohorského, Praha 1909.

Demény 1987 → Demény Lajos, Parasztfelkelés Erdélyben 1437–1438, Budapest 1987.

Divéky 1906 → Divéky Adorján, A krakkói magyar diákok életéből, in: Vasárnapi Ujság 53/1906 11. pp. 174-175.

Divéky 1909 A → Divéky Adorján, Magyar vonatkozású lengyel művek, in: Századok 43/1909 4. pp. 298-304.

Divéky 1909 B → Divéky Adorján, Szepességi tanulók a krakkói egyetemen (1400–1550), in: Közlemények Szepes vármegye múltjából, Levoča 1919 pp. 88-98.

Drabina 1995 → Jan Drabina, Konziliarismus an der Krakauer Universität in der ersten Hälfte des XV. Jahrhunderts, in: Société et Église. Textes et Discussions dans les Universités d'Europe Centrale Pendant le Moyen Âge Tardif. Actes du Colloque international de Cracovie 14-16 juin 1993, ed. Sophie Wlodek, Turnhout 1995 pp. 117-131. (Société internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale. Rencontres de philosophie Médiévale 4.)

Draskóczy 2015 → Draskóczy István, Debreceni diákok egyetemjárása a középkorban, in: Katolikus újjászületés Debrecenben, edd. Orosz István, Papp Klára, Debrecen 2015 pp. 17-35. (Speculum historiae Debreceniense; 23.)

Drenyovszky 1967 → Drenyovszky János, Budapest a krakkói egyetem anyakönyvében 1499-ben. Adalékok fővárosunk nevének történetéhez, in: Budapest: a székesfőváros történeti, művészeti és társadalmi képes folyóirata 5/1967 10 pp. 15.

Dybiecz 1994 → Julian Dybiecz, 1364, in: Charters of Foundation and Early Documents of the Universities of the Coimbra Group, edd. Jos M. M. Hermans, Marc Nelissen, Groningen 1994 pp. 36-37.

Dvořáková 2009 → Daniela Dvořáková, A lovag és királya. Stiborici Stibor és Luxemburgi Zsigmond – Képek és történetek egy középkori magyar nemes életéből, Pozsony, 2009.

Dziedzic 2005 → Stanisław Dziedzic, Alma mater Jagellonica, Kraków 2005.

É Kiss 1970 A → É. Kiss Sándor, A krakkói magyar bursa regestrumának nevei, in: Magyar Nyelvjárások 16/1970 pp. 71-89.

É Kiss 1970 B → É. Kiss Sándor, A krakkói magyar bursa. Krakkó és Egyeteme a XV. és XVI. században, in: Tanítóképző Intézetek Tudományos Közleményei 7/1970 pp. 195-216.

Engel 1977 → Engel Pál, Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond–korban (1387–1437), Budapest 1977.

Érdújhelyi 1899 → Érdújhelyi Menyhért, A kalocsai érsekség a Renaissance–korban, Zenta 1899.

Estreicher 1973 → Karol Estreicher, The Collegium Maius of the Jagiellonian University in Cracow. History, Customs, Collections, Warsaw 1973.

Esztergomi káptalan jegyzőkönyve → Az esztergomi székeskáptalan jegyzőkönyve (1500–1502, 1507–1527), közléteszi Solymosi László, Budapest 2002.

Fedeleš 2005 → Fedeleš Tamás, Pécsi kanonokok egyetemlátogatása a késő középkorban, in: Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 17/2005 1-2. pp. 51-82.

Fraknoi 1873 → Frankl (Fraknoi) Vilmos, A hazai és külföldi iskolázás a XVI. században, Budapest 1873.

Fraknoi 1874 → Fraknoi Vilmos, Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen a XIV. és XV. században. Budapest 1874.

Fraknoi 1889 → Monumenta Vaticana Hungariae I/3. Bullae Bonifacii IX. P. M. Bonifác pápa bullái 1389-1396, Budapest 1889.

Franze 1938 → Herbert Franze, Herkunft und Volkszugehörigkeit der Krakauer Studenten des 15. Jahrhunderts, in: Deutsche Monatshefte in Polen 5/1938-39 1. pp. 16-41.

Fudge 1998 → Thomas A. Fudge, Reform and the Lower Consistory in Prague, 1437–1497, in: The Bohemian Reformation and Religious Practice, edd. Zdenek V. David, David R. Holeton, Prague 2/1998 pp. 67-96.

Gabriel 1974 → Astrik L. Gabriel, The Ideal Master of the Mediaeval University, in: The Catholic Historical Review 60/1974 1. pp. 1-40.

Galamb 2009 → Galamb György, A Huszita Biblia és a ferencesek. Megjegyzések az első magyar bibliafordítás kérdéséhez, in: Egyháztörténeti Szemle 10/2009 2. pp. 3-12.

Galamb 2015 → Galamb György, Eretnekség és inkvizíció Dél-Magyarországon, in: Fehér lovag – Tanulmányok Csernus Sándor 65. születésnapjára, edd. Gálffy László, Sáringer János, Szeged 2015. pp. 139-152.

Gąsiorowski 2004 → Antoni Gąsiorowski, Die Graduierten der Krakauer Universität im 15. jh. im Lichte des Liber promotionum Facultatis Artium in Universitate Cracoviensi, in: The Development of Literate Mentalities in East Central Europe, edd. Anna Adamska, Marco Mosert, Turnhout, 2004 pp. 247-265. (Utrecht Studies in Medieval Literacy 9.)

Gerézdi 1960 → Gerézdi Rabán, Bevezetés, in: Székely István, *Krónika ez világnak jeles dolgairól*, Budapest 1960 pp.7-46. (Bibliotheca Hungarica Antiqua 3.)

Gerézdi 1964 → Rabán Gerézdi, Érasme et la Hongrie, in: *Littérature hongroise. Littérature européenne. Études de littérature comparée publiées*, edd. István Sőtér, Ottó Süpek, Budapest 1964 pp. 129-154.

Gerézdi 1969 → Gerézdi Rabán: A krakkói egyetem és a magyar művelődés, in: *Tanulmányok a lengyel-magyar irodalmi kapcsolatok köréből*. edd. Csapláros István, Hopp Lajos, Jan Reychman, Sziklay László, Budapest 1969 pp. 71-78.

Gieysztor 1978 → Aleksander Gieysztor, Origines sociale et nationale du corps universitaire de Cracovie aux XIVe et XVe siècles, in: *The Universities in the Late Middle Ages*, edd. Jozef Ijsewijn, James Paquet. Leuven 1978 pp. 475-483. (Medievalia Lovaniensia Series I. Studia 6.)

Guitman 2011 → Guitman Barnabás, Adalékok Eck Bálint életéhez, in: *Századok* 145/2011 5. pp. 1245-1252.

Haas 1940 → Antonín Haas, Archiv Karlovy University v Praze (Poznámky k jeho inventarisaci), in: *Casopis Archivní Skoly* 15-16/1937-1938 (1940) pp. 1-68.

Haas 1947 → Antonín Haas, Universitní listiny v Archivu Národního Muzea, in: *Časopis Národního Muzea* 116/1947 pp. 58-62.

Hajdukiewicz 1991 → Leszek Hajdukiewicz, Autour de problématique de la jeunesse de l'Université Cracovienne du XVe jusqu'au XVIIIe siècles, in: *Les étudiants – Liens sociaux, culture, mœurs du Moyen-Age jusqu'au XIXe siècle. Vème session scientifique internationale. Cracovie 28-30 mai 1987*, ed. Mariusz Kulczykowski, Warszawa, Kraków 1991 pp. 29-42. (Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne 93.)

Halecki 1991 → Oscar Halecki, Jadwiga of Anjou and the Rise of East Central Europe, ed. Thaddeus V. Gromada, Boulder 1991. (Atlantic Studies on Society in Change 73., East European Monographs 308.)

Harsányi 1938 → Harsányi András: A domonkosrend Magyarországon a reformáció előtt. Debrecen 1938.

Havránek–Svatoš 1991 → Jan Havránek, Michal Svatoš, University Colleges at Prague from fourteenth to eighteenth centuries, In: *Collegi universitari in Europa tra il XIV e il XVII secolo*. edd. Domenico Maffei, Hilde de Ridder Symoens, Milano, 1991. 143-154.

Herold 1971 → Vilém Herold, *Mistra Stanislava ze Znojma "De vero et falso"*, Praha 1971.

Herold 2004 → Vilém Herold, Štěpán of Pálec and the Archetypal World of Ideas, in: *Bohemian Reformation and Religious Practice* 5/2004 pp. 77-87.

Horváth 1967 → Pavel Horváth, studenti zo Slovenska na krakovskej univerzite v 15. a v prvej polovici 16. storočia, in: *Humanizmus a renesancia*

na Slovensku v 15-16. storočí, edd. L'udovít Holotík, Anton Vantuc, Bratislava 1967 pp. 162-172.

Hunyadiak → Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában, I–V, edd. Csánki Dezső, Fekete Nagy Antal, Ördög Ferenc, Budapest 1890–2002.

Jakó 1940 → Jakó Zsigmond, Bihar megye a török pusztítás előtt, Budapest 1940.

Jakó 1976 → Jakó Zsigmond, Írás, könyv, értelmiség, in: Jakó Zsigmond, Tanulmányok Erdély történelméhez. Bukarest 1976 pp. 37-42.

Jakubovich, Pais 1 → Jakubovich Emil, Pais Dezső, Ó magyar olvasókönyv, Pécs 1929.

Jelicz 1981 → Antonina Jelicz, Das alte Krakau. Alltagsleben vom 13. bis zum 15. Jahrhundert, Leipzig 1981.

Juhász 1941 → Juhász Kálmán, A csanádi székeskáptalan a középkorban (1030–1552), Makó 1941. (A csanádi egyházmegye története II. Csanádvármegyei könyvtár 38.)

Kaminsky 1972 → Howard Kaminsky, The University of Prague in the Hussite Revolution: The Role of the Masters, in: Universities in Politics, edd. John Wesley Baldwin, Richard A. Goldwaithe, Baltimore 1972 pp. 79-106.

Kaniewska 1986 → Irena Kaniewska, Les étudiants de l'Université de Cracovie aux XVe et XVIe siècles (1433–1560), in: Les universités européennes du XVIe au XVIIIe siècles. Histoire sociale des populations étudiantes I. Bohême, Espagne, États italiens, Pays germaniques, Pologne, Provinces-Unies, edd. Dominique Julia, Jacques Revel, Roger Chartier, Paris 1986 pp. 113-151. (Recherches d'histoire et de sciences sociales. Studies in History and Social Sciences 17.)

Kaniewska 1991 → Irena Kaniewska, Die Struktur der Studenten der Krakauer Akademie vom XV.–XVIII. Jahrhundert, in: Les étudiants – Liens sociaux, culture, mœurs du Moyen-Age jusqu'au XIXe siècle. Vème session scientifique internationale. Cracovie 28-30 mai 1987, ed. Mariusz Kulczykowski, Warszawa, Kraków 1991 pp. 43-63. (Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne 93.)

Kapronczay 1971 → Kapronczay Károly, A krakkói egyetemen tanult lengyel orvosok a XVI. századi Magyarországon, in: Orvostörténeti közlemények 62-63/1971 pp. 111-116.

Kapronczay 1980 → Kapronczay Károly, Adatok a prágai egyetem magyar orvosi vonatkozásaihoz (1348–1850), in: Orvostörténeti Közlemények 89-91/1980 pp. 89–91.

Kapronczay 1994 → Kapronczay Károly, A krakkói Jagello Egyetem orvoskara múltjából, in: Orvosi Hetilap 135/1994 16. pp. 867-869.

Kapronczay 1997 → Károly Kaprocay, Ungarisch-polnische Beziehungen im Spiegel der Geschichte der Krakauer Universität in dem 15.

und 16. Jahrhundert, in: Universitas Budensis 1395–1995, edd. László Szögi, Júlia Varga, Budapest, 1997 pp. 129-134.

Kapronczay 2000 A → Kapronczay Károly, A magyar-lengyel történelmi kapcsolatok évszázadai, Budapest 2000. (A magyar műveltség 1000 éve)

Kapronczay 2000 B → Kapronczay Károly, A krakkói egyetem, in: Orvosi Hetilap 141/2000 6. pp. 295-296.

Karbowiak 1910 → Antoni Karbowiak, Studya statystyczne z dziejów Uniwersytetu Jagiellońskiego 1433/4–1509/10, in: Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce 12, Kraków 1910 pp. 1-82. (Wydawnictwo Akademii Umiejętności w Krakowie)

Kavka 1967 A → František Kavka, A prágai Károly egyetem, a pécsi egyetem és Dél-Magyarország a XIV. században és a XV. század elején, in: Jubileumi Tanulmányok. A pécsi egyetem történetéből, ed. Csizmadia Andor, Pécs 1967. pp. 87-93.

Kavka 1967 B → František Kavka, Die Gründung der Universität in Prag und ihre Bedeutung für die Entwicklung der Tschechischen Kultur, in: Les universités européennes 14e au 18e siècle: Aspects et Problèmes. Actes du Colloque international à l'occasion du 6e centenaire de l'université Jagellonne de Cracovie 6-8 Mai 1964, ed. Sven Stelling-Michaud, Genève 1967. pp. 26-35.

Kedvek 2014 → Kedvek Vera, Egy bártfai diák a krakkói egyetemen 1498–1499-ben, in: Magyar Könyvszemle 130/2014 2. pp. 253-260.

Keglevich 2012 → Keglevich Kristóf, A garamszentbenedeki apátság története az Árpád- és az Anjou-korban, Budapest 2012.

Kejř 1971 → Jiří Kejř, Kvodlibetní disputace na pražské univerzitě, Praha 1971.

Kejř 2001 → Jiří Kejř, The Prague Law Faculty and the Law University, in: A History of Charles University, edd. Ivana Čornejová, Michal Svatoš, Petr Svobodný, Prague 2001 pp. 149–170.

Kibre 1948 → Pearl Kibre, The Nations in the Medieval Universities, Cambridge (Massachusetts) 1948.

Kintzinger 2000 → Martin Kintzinger, A Profession but not a Career? Schoolmasters and the Artes in the Late Medieval Europe, in: Universities and Schooling in Medieval Society, edd. William J. Courtenay, Jürgen Miethke, Leiden – Boston – Köln 2000 pp. 167-181. (Education and Society in the Middle Ages and Renaissance 10.)

Kiss 2010 → Farkas Gábor Kiss, Humanist ethics and urban patriotism in Upper Hungary at the turn of 15th–16th centuries (Valentine Eck's *De reipublicae administratione*), in: Whose love of which country? The Intellectual History of Patriotism and the Legacy of Composite States in East-Central Europe, edd. Balázs Trencsényi, Márton Zászkaliczky, Leiden 2010 pp. 131-148.

Klaniczay 1985 → Tíbor Klaniczay, Les intellectuels dans in pays sans universités (Hongrie: XVIe siècle), in: Intellectuels français, intellectuels hongrois. XIIIe–XXe siècles, edd. Jacques le Goff, Béla Köpeczi, Budapest 1985 pp. 99-109.

Klaniczay 1993 → Klaniczay Tíbor, A magyarországi akadémiai mozgalom előtörténete, Budapest 1993. (Humanizmus és reformáció 20.)

Klaniczay 2004 → Klaniczay Gábor, Nemzeti szentek a késő középkori egyetemeken, in: Változatok a történelemre. Tanulmányok Székely György tiszteletére, edd. Erdei Gyöngyi, Nagy Balázs, [Budapest 2004] pp. 237-249. (Monumenta Historica Budapestinensia 14.)

Klassen 1978 → John Martin Klassen, The Nobility and the Making of the Hussite Revolution, New York 1978.

Klicman 1903 → Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia I. Acta Clementis VI. Pontificis Romani 1342–1352, ed. Ladislav Klicman, Praga 1903.

Knoll 1968 → Paul W. Knoll, Casimir the Great and the University of Cracow, in: Jahrbücher für Geschichte Osteuropas. Neue Folge, 16/1968 2. pp. 232-249.

Knoll 1982 → Paul W. Knoll, Jan Długosz, 1480–1980, in: The Polish Review 27/1982 1-2. pp. 3-28.

Knoll 1984 → Paul W. Knoll, The University of Cracow and the Conciliar Movement, in: Rebirth, Reform and Resilience. Universities in Transition 1300–1700, edd. James M. Kittelson, Pamela J. Transue, Columbus 1984 pp. 190-212.

Knoll 2004 → Paul W. Knoll, Literary Production at the University of Cracow in the Fifteenth Century, in: The Development of Literate Mentalities in East Central Europe, edd. Anna Adamska, Marco Mosert, Turnhout, 2004 pp. 218-246. (Utrecht Studies in Medieval Literacy 9.)

Knoll 2014 → Paul W. Knoll, Working for the King (and the Queen): Krakovian Scholars in the Royal Service in Late Medieval Poland, in: The Polish Review 59/2014 2. pp. 3-18.

Koczy 1966 → Leon Koczy, University of Cracow: documents concerning its origins, 966-1966, Glasgow 1966.

Kollányi 1900 → Kollányi Ferenc, Esztergomi kanonok 1100 – 1900, Esztergom, 1900.

Kovács 1952 → Kovács Endre, Magyar–cseh történelmi kapcsolatok, Budapest 1952.

Kovács 1964 → Kovács Endre, A krakkói egyetem és a magyar művelődés. Adalékok a magyar-lengyel kapcsolatok XV-XVI. századi történetéhez, Budapest 1964.

Kovács 1967 → Endre Kovács, Vzt'ahy krakovskej univerzity k Slovensku za renesancie, in: Humanizmus a renesancia na Slovensku v 15–16. storočí, edd. L'udovít Holotík, Anton Vantuc, Bratislava 1967 pp. 147-161.

Kovács 1970 → Kovács István, Bienkowska, Barbara: Kronika Emeryka Węgry (1516–1531) Jako Zródło Wapowskiego. Wrocław-Warszawa-Kraków, 1969. Ossolineum. 271 p. (recenzió), in: Irodalomtörténeti Közlemények 74/1970 2. pp. 262-264.

Kovács 1973 → Kovács Endre, Magyarok és lengyelek a történelem sodrában, Budapest 1973.

Kovács 1983 → Kovács Béla, Studensek, magisterek, doktorok, in: Archivum 11. A Heves megyei levéltár közleményei, Eger 1983 pp. 5-41.

Kovács 1996 → Kovács Péter, Egyetem vagy birtok. Bécs – Krakkó – Itália, in: Tolna Megyei levéltári Füzetek 5/1996 pp. 221-234.

Kozłowska-Budkowa 1967 → Zofia Kozłowska-Budkowa, La foundation de l'université de Cracovie, en 1364, et son rôle dans le développement de la civilisation en Pologne, in: Les Universités Européennes du XIVe au XVIIIe Siècle. Aspect et Problèmes. Actes du Colloque International à l'occasion du Vie Centenaire de l'Université Jagellone de Cracovie. 6-8 Mai 1964, Genève 1967 pp. 13-25. (Commission Internationale pour l'Histoire des Universités. Etudes et Travaux 1.)

Köblös 1988 → Köblös József, Az értelmiség Magyarországon a 16.–17. században, in: Az értelmiség Magyarországon a 16–17. században, ed. Zombori István, Szeged 1988 pp. 23-48.

Köblös 1994 → Köblös József, Az egyházi középréteg Mátyás és a Jagellók korában, Budapest 1994. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 12.)

Köblös 2008 → Köblös József, Szapolyai István nádor Pápan írott végrendelete, in: Istennek, Hazának, tudománynak. Tanulmányok a 95 éves Nádasdy Lajos tiszteletére. ed. Mezei Zsolt, Pápa 2008 pp. 124–144.

Körmendy 1986 → Körmendy Kinga, Literátusok, magiszterek, doktorok az esztergomi káptalanban, in: Művelődéstörténeti tanulmányok a magyar középkorról, ed. Fügedi Erik, Budapest 1986 pp. 176-202, 340-347.

Körmendy 2007 → Körmendy Kinga, Studentes extra regnum. Esztergomi kanonokok egyetemjárása és könyvhasználata 1183–1543, Budapest 2007. (Pázmány Péter Katolikus Egyetem Kánonjogi Posztgraduális Intézete III. Studia 9.)

A krakkói nyomdászat → Rola krakowskich drukarzy w kulturze węgierskiej. Die Rolle des krakauer Druckwesens in der ungarischen Kultur. A krakkói nyomdászat szerepe a magyar művelődésben, edd. P. Vásárhelyi Judit, Dörnyei Sándor, Kertész Balázs, Budapest 2000.

Kras 1999 → Pawel Kras, Hussites in fifteenth Century Poland, in: *Colloquia Mediaevalia Pragensia*, Geist Gesellschaft, Kirche im 13–16. Jahrhundert, ed. František Šmahel, Prague 1999. pp. 177–190.

Kristóf 2002 → Kristóf Ilona, Egyházi középrétegünk műveltsége – egyetemjárás a későközépkori váradi káptalanban, in: *METESZ Heves Megyei Szervezete. Tudományos Közlemények* 5/2002 pp. 70–76.

Kristóf 2014 → Kristóf Ilona, Egyházi középréteg a késő középkori Váradon (1440–1526), Pécs 2014. (*Thesaurus Historiae in Universitate Quinqueecclesiensi* 4.)

Krónikás 1894 → Krónikás, A krakói magyar bursa anyakönyve, in: *Protestáns egyházi és iskolai lapok* 37/1894 36. pp. 571–572.

Kropf 1906 → Kropf Lajos, *Historie de l'Université de Cracovie, Moyen age et Renaissance*. Par Casimir Morawski, in: *Századok* 41/1906 9. pp. 836–840.

Księga promocji → Księga promocji Wydziału Sztuk Uniwersytetu Krakowskiego z XV wieku. *Liber promotionum Facultatis Artium in Universitate Cracoviensi saeculi decimi quinti*, ed. Antoni Gąsiorowski, Kraków 2000.

Kubinyi 1957 → Kubinyi András, A kincstári személyzet a XV. század második felében, in: *Tanulmányok Budapest múltjából* 12/1957 pp. 25–49.

Kubinyi 1968 → Kubinyi András, Polgári értelmiség és hivatalnokrétege Budán és Pesten a Hunyadi- és Jagelló-korban, in: *Levéltári Közlemények* 39/1968 2. pp. 205–231.

Kubinyi 1971 A → Kubinyi András, Budai Kakas János történeti feljegyzése, in: *Tanulmányok Budapest múltjából* 18/1971 pp. 59–79.

Kubinyi 1971 B → Kubinyi András, A középkori magyarországi városhálózat hierarchikus térbeli rendjének kérdéséhez, in: *Településtudományi Közlemények* 23/1971 pp. 58–78.

Kubinyi 1977 → András Kubinyi, *Städtische Bürger und Universitätsstudium in Ungarn am Ende des Mittelalters*, in: *Stadt und Universität im Mittelalter und in der frühen Neuzeit*. edd. Erich Maschke, Jürgen Sydow, Sigmaringen 1977 pp. 161–165. (*Stadt in der Geschichte* 3.)

Kubinyi 1988 → Kubinyi András, A Jagelló-kori értelmiség, in: *Az értelmiség Magyarországon a 16–17. században*, ed. Zombori István, Szeged 1988 pp. 7–21.

Kubinyi 1991 → Kubinyi András, Két sorsdöntő esztendő (1490–1491), in: *Történelmi Szemle* 33/1991 1–2. pp. 1–54.

Kubinyi 2004 → Kubinyi András, Egyetemjárás a középkorban, in: *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon*, II, ed. Kőszegh Péter, Budapest 2004 pp. 292–294.

Kuchyňka 2000 → M. Jan Hus a M. Štěpán z Pálče, Sborník z kolokvia uspořádaného referátem kultury Okresního úřadu Kladno 25. května 2000 v klášteře bosých karmelitánů ve Slaném, ed. Zdeněk Kuchyňka, Kladno 2000.

Kiryk 1986 → Feliks Kiryk, Nauk przemożnych perła, Kraków 1986. (Dzieje Narodu i Państwa Polskiego I. 15.)

Klenner 1939 → Klenner Aladár, Eck Bálint, Thurzó Elek humanista pártfogoltja, Pestszenterzsébet [1939].

Lambrecht 2000 → Karen Lambrecht, Die Funktionen der Universitäten, Prag, Krakau und Wien im werdenden Staat, in: Krakau, Prag und Wien, Funktionen von Metropolen im frühmodernen Staat, edd. Marina Dimitrieva, Karen Lambrecht, Stuttgart 2000 pp. 205-222. (Forschungen zur Geschichte und Kultur des östlichen Mitteleuropa. 10.)

Láng 2004 → Láng Benedek, Középkori diákok mágikus kézikönyvei: avagy milyen tanulmányokat folytathatott volna Faust a krakkói mágusiskolában?, in: Áldás és átok, csoda és boszorkányság: vallás etnológiai fogalmak tudományközi megközelítésben, ed. Pócs Éva, Budapest 2004 pp. 175-194. (Tanulmányok a transzcendensről 4.)

Liber diligentiarum → Liber diligentiarum facultatis artisticae Universitatis Cracoviensis: ex codice manuscripto, in bibliotheca Jagellonica asservato, ed. Władysław Wisłocki, Cracoviae 1886.

Le Goff 1979 → Jacques Le Goff, Az értelmiség a középkorban Budapest 1979.

Liber Decanorum 1830 → Liber Decanorum Facultatis Philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585. I–II, Praha 1830–1832.

Liber Decanorum 1883 → Liber Decanorum Facultatis Philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585, Retractarit librum J. V. Černý, Praha 1883.

Liber promotionum → Statuta nec non liber promotionum philosophorum ordinis in universitate studiorum Jagellonica ab anno 1402 ad annum 1849, ed. Joseph Muczkowski, Cracoviae 1849.

Lovcsányi 1886 A → Lovcsányi Gyula, Adalékok a lengyel-magyar kapcsolatok történetéhez III, in: Századok 20/1886 6. pp.590-610.

Lovcsányi 1886 B → Lovcsányi Gyula, Adalékok a lengyel-magyar kapcsolatok történetéhez IV, in: Századok 20/1886 7. pp. 692-715.

Lukinich 1927 → Lukinich Imre, A magyarok egyetemjárása külföldön, in: A magyar tudománypolitika alapvetése, ed. Magyary Zoltán, Budapest 1927 pp. 149-165.

Lukinich 1933 → Emeryk Lukinich, Znaczenie Uniwersytetu Krakowskiego dla nauki i literatury węgierskiej a pierwszej połowie XVI. w, in: Czas 1933. marca 12.

Macek 1954 → Josef Macek, A huszita forradalmi mozgalom, Budapest 1954.

A magyar iskola évszázadai → A magyar iskola első évszázadai (996–1526), edd. G. Szende Katalin, Tomka Péter, Győr 1996.

Mályusz 1958 → Mályusz Elemér, A konstanzi zsinat és a magyar főkegyúri jog, Budapest 1958.

Mályusz 1984 A → Mályusz Elemér, Középkori egyházi értelmiségünk társadalmi alapjai, in: Eszmetörténeti tanulmányok a magyar középkorról, ed. Székely György, Budapest 1984 pp. 7-33.

Mályusz 1984 B → Mályusz Elemér, Zsigmond király uralma Magyarországon, Budapest 1984.

Mályusz 2007 → Mályusz Elemér, Egyházi társadalom a középkori Magyarországon, Budapest 2007.

MaMÚL → Magyar művelődéstörténeti lexikon, I-XIV, ed. Kőszeghy Péter, Budapest 2003-2014.

Markowski 1978 → Mieczysław Markowski, Astronomie an der Krakauer Universität im XV. Jahrhundert, in: The Universities in the Late Middle Ages, edd. Jozef Ijsewijn, James Paquet. Leuven 1978 pp. 256-275. (Medievalia Lovaniensia Series I. Studia 6.)

Markowski 1996 → Mieczysław Markowski, Die philosophischen Wissenschaften an der Krakauer Universität im 15. Jahrhundert, in: Philosophie im Mittelalter: Entwicklungslinien und Paradigmen. Wolfgang Kluxen zum 65. Geburtstag, edd. Jan Peter Beckmann, Ludger Honnefelder, Gangolf Schrimpf, Georg Wieland, Hamburg 1996 pp. 355-368.

Markowski 1999 → Mieczysław Markowski, Uniwersytet Krakowski a sobory pierwszej połowy XV wieku, in: Acta mediaevalia 12/1999 pp. 177-214.

Markowski 2000 → Mieczysław Markowski, Die Heilige Hedwig. Gründerin der Universität in Krakau, in: Acta mediaevalia 13/2000 pp. 75-91.

Markowski 2002 → Mieczysław Markowski, Od kazimierzowskiej do jagiellońskiej fundacji Uniwersytetu Krakowskiego, in: Acta mediaevalia 15/2002 pp. 13-43.

Matrikel Wien → Die Matrikel der Universität Wien. I. 1377–1450, Wien, 1956; II. 1451–1518, Wien, 1967; III. 1518–1579, Wien, 1971. (Quellen zur Geschichte der Universität Wien. 1. Abteilung.)

Mészáros 1972 → Mészáros István, A Szalkai-kódex és a XV. század végi sárospataki iskola, Budapest 1972.

Mészáros 1981 → Mészáros István, XVI. századi városi iskoláink és a „studia humanitatis”, Budapest 1981. (Humanizmus és reformáció 11.)

Mészáros 2001 → Mészáros Andor, Magyarországi diákok a prágai egyetemeken 1850–1918 (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban 4.), Budapest, 2001.

Metryka czyli album Uniwersytetu Krakowskiego → Metryka czyli album Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1509–1551. *Metrica seu album Universitatis Cracoviensis a. 1509–1551*, edd. Antoni Gąsiorowski, Tomasz Jurek, Izabela Skierska, együttműködött Ryszarda Greziska, Warszawa 2010. (Biblioteka Jagiellońska 259.)

Metryka Uniwersytetu Krakowskiego → Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400–1508. *Metrica Universitatis Cracoviensis a. 1400–1508. I-II*, edd. Antoni Gąsiorowski, Tomasz Jurek, Izabela Grzesika, együttműködött Ryszarda Grzesika, Kraków 2004. (Biblioteka Jagiellońska 258.)

Miethke 2012 → Jürgen Miethke, Die Universitäten und das Basler Konzil, in: *Das Ende des konziliaren Zeitalters (1440–1450). Versuch einer Bilanz*, ed. Heribert Müller, München 2012 pp. 197–234. (Schriften des Historischen Kollegs. Kolloquien 86.)

Mikó 1996 → Mikó Árpád, Tolnai Máté főapát és a reneszánsz művészet emlékei Pannonhalmán (1500–1535), in: *Mons Sacer 996–1996. Pannonhalma 1000 éve, I–III*, ed. Takács Imre, Pannonhalma 1996, I. pp. 571–578.

Miller 1821 → *Regestrum bursae Cracoviensis Hungarorum nunc primum ex autographo codice Bibliothecae Cracoviensis*, ed. Miller Jakab Ferdinánd, Budae 1821.

MNL OL DL/D → Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár, Diplomatikai Levéltár/Diplomatikai Fényképtár.

Molnár, Simon 1980 → Molnár József, Simon Györgyi, Magyar nyelvemlékek, Budapest 1980.

Monok 2005 → István Monok, The Distribution Works by Erasmus in the Carpatin Basin during the Sixteenth and Seventeenth Centuries: Summary of Statistical Spread, in: *Republic of Letters, Humanism, Humanities. Slected papers of the workshop held at the Collegium Budapest in cooperation with NIAS between November 25 and 28, 1999*, ed. Marcell Sebők, Budapest 2005 pp. 35–43. (Collegium Budapest Workshop Series 15.)

Moraw 2008 A → Peter Moraw, Carreers of Graduates, in: *Gesammelte Beiträge zur deutschen und europäischen Universitätsgeschichte: Strukturen, Personen, Entwicklungen*, Leiden 2008 pp. 391–434. (Education and Society in the Middle Ages and Renaissance 31.)

Moraw 2008 B → Peter Moraw, Conseils princiers en Allemagne au XIVème et au XVème siècle, in: *Gesammelte Beiträge zur deutschen und europäischen Universitätsgeschichte: Strukturen, Personen, Entwicklungen*, Leiden 2008 pp. 541–556. (Education and Society in the Middle Ages and Renaissance 31.)

Moraw 2008 C → Peter Moraw, Die Juristenuniversität in Prag (1372–1419), verfassungs, und sozialgeschitlich betrachtet, in: *Gesammelte Beiträge zur deutschen und europäischen Universitätsgeschichte: Strukturen, Personen,*

Entwicklungen, Leiden 2008 pp. 101-158. (Education and Society in the Middle Ages and Renaissance 31.)

Moraw 2008 D → Peter Moraw, Schlesien und die mittelalterlichen Universität in Prag, in: *Gesammelte Beiträge zur deutschen und europäischen Universitätsgeschichte: Strukturen, Personen, Entwicklungen*, Leiden 2008 pp. 159-180. (Education and Society in the Middle Ages and Renaissance 31.)

Moraw 2008 E → Peter Moraw, Die Hohe Schule in Krakau um 1400, in: *Gesammelte Beiträge zur deutschen und europäischen Universitätsgeschichte: Strukturen, Personen, Entwicklungen*, Leiden 2008 pp. 181-206. (Education and Society in the Middle Ages and Renaissance 31.)

Moulin 2002 → Léo Moulin, Średniowieczni szkolarze i ich mistrzowie, ed. Halina Lubicz-Trawkowska, Gdańsk-Warszawa 2002.

Muczkowski 1842 → Jozef Muczkowski, Mieszkania i postępowania uczniów krakowskich w wiekach dawniejszych, Kraków 1842.

Müller 1996 → Rainer M. Müller, Humanismus und Universität im östlichen Mitteleuropa, in: *Humanismus und Renaissance in Ostmitteleuropa vor der Reformation*, edd. Winfried Eberhard, Alfred A. Strnad, Köln – Weimar – Wien 1996 pp. 243-272. (Forschungen und Quellen zur Kirchen- und Kulturgeschichte Ostdeutschlands 28.)

Nagy 2010 → IV. Károly császár önéletírása. Karoli IV Imperatoris Romanorum Vita ab eo ipso Conscripta, trans. Nagy Balázs, Budapest 2010.

Najstarsza księga promocji → Najstarsza księga promocji Wydziału Sztuk Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1402–1541. *Antiquissimus liber promotionum Facultatis Artium in Universitate Cracoviensi a. 1402–1541*, edd. Antoni Gašiorowski, Jurek Tomasz, Izabela Skierska, Warszawa 2011.

Neumann 2004 → Neumann Tibor, Nemes vagy jobbagy? (Egy Turóc megyei késő középkori jogszokás elemzése), in: *Levéltári Közlemények* 75/2004 2. pp. 93–116.

Neumann 2007 → Neumann Tibor, A Korlátköviek. Egy előkelő család története és politikai szereplése a 15–16. századan, Győr 2007. (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 5.)

Neumann 2010 → Neumann Tibor, Békekötés Pozsonyban – országgyűlés Budán. A Jagelló-Habsburg kapcsolatok egy fejezete (1490–1492). Első közlemény, in: *Századok* 144/2010 2. pp. 335-372.

Neumann 2011 → Neumann Tibor, Békekötés Pozsonyban – országgyűlés Budán. A Jagelló-Habsburg kapcsolatok egy fejezete (1490–1492). Második közlemény, in: *Századok* 145/2011 2. pp. 293-347.

Neumann 2012 → Neumann Tibor, A Szapolyai család oklevéltára I, *Levelek és oklevelek (1458-1526)*, Budapest 2012. (Monumenta Hungariae Historica. Diplomataria)

Nodl 2010 → Martin Nodl, Dekret Kutnohorský, Praha 2010.

Nowak 2005 → Lucyna Nowak, Scholar, Student, Bakkalaureus, Magister. Bildung im Mittelalter, in: *Acta Mediaevalia* 18/2005 pp. 353-370.

Nuding 2007 → Matthias Nuding, Matthäus von Krakau. Theologie, Politiker, Kirchenreformer in Krakau, Prag und Heidelberg zur Zeit des Großen Abendländischen Schismas, Tübingen 2007. (Spätmittelalter und Reformation Neue Reihe 38.)

Nyáry 1942 → Nyáry Pál, A krakkói egyetem és magyar diákjai a XIV–XVI. században, in: *Magyar paedagogia* 51/1942 2. pp. 261-262.

Obál 1914 → Obál Béla, Az egyház és a városok a reformáció előtt, Eperjes 1914.

Odložilík 1925 → Otakar Odložilík, Z počátků husitství na Moravě: Šimon z Tišnova a Jan Vavřincův z Račic, in: *Časopis Matice Moravské*, 49/1925 pp. 1-170.

Osuský 1931 A → Samuel Štefan Osuský, Naši studenti na krakovskej univerzite od 1400–1525, in: *Viera a veda. Časopis venovaný vedeckým záujmom evanjelikov na Slovensku* 2/1931 pp. 174-178.

Osuský 1931 B → Samuel Štefan Osuský, Naši bakalári, magistri, dekáni na krakovskej univerzite od 1400–1525, in: *Viera a veda. Časopis venovaný vedeckým záujmom evanjelikov na Slovensku* 2/1931 pp. 226-233.

Ozóg 2004 → Intellektuelle im Dienst der Staaten Ostmitteleuropas. Vergleichende Betrachtungen, in: *Die „Blüte“ der Staaten des östlichen Europa im 14. Jahrhundert*, ed. Marc Löwener, Wiesbaden 2004 pp. 229-255. (Quellen und Studien. Deutsches Historisches Institut Warschau 14.)

Ozóg 2009 A → Krzysztof Ozóg, The Role of Poland in the Intellectual Development in Europe in the Middle Ages, Krakow 2009. (Krakow Historical Monographs I.)

Ozóg 2009 B → Krzysztof Ozóg, Migrationen von Professoren und Studenten aus Prag nach Krakau zu Beginn des 15. Jahrhunderts, in: *Universitäten, Landesherren und Landeskirchen: Das Kuttener Dekret von 1409 im Kontext der Epoche von der Gründung der Karlsuniversität 1348 bis zum Augsburger Religionsfrieden*, ed. Blanka Zilynská, praze 2010 pp. 99-112. (*Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 49/2009 2.)

Ozóg 2009 C → Krzysztof Ozóg, University masters at the royal court of Hedwig of Anjou and Władysław Jagiello, in: *Central and Eastern Europe in the Middle Ages. A Cultural History*, edd. Piotr Górecki, Nancy van Deusen, London 2009 pp. 147-160.

Ozóg 2010 → Krzysztof Ozóg, Utrum Universitatis Pragensis sit mater Universitatis Cracoviensis? Czyli o wzorcach korporacyjnych krakowskiej wszechnicy w XV wieku, in: *Wspólnoty małe i duże w społeczeństwach Czech i Polski w średniowieczu i w czasach wczesnonowoczesnych*, Krakow 2010 pp. 59–83.

Pálmány 1995 → Pálmány Béla, Nógrádi hallgatók a bécsi és krakkói egyetemeken a XV–XVII. században, in: A Nógrád megyei Múzeumok Évkönyve 20/1995 pp. 231-235.

Pelcl 1777 → František Martin Pelcl, Abbildungen Böhmen und Mähren Gelehrten und Künstler nebst kurzen Nachrichten von Ihren Leben und Werken III, Prag 1777.

Petneki 2001 → Petneki Áron, Krakkó, Budapest 2001. (Magyarok nyomában külföldön.)

Petneki 2007 → Petneki Noémi, A reneszánsz kori lengyel–magyar kapcsolatok kutatástörténete (vázlatos áttekintés), in: Limes – Tudományos szemle 20/2007 1. pp. 23-28.

Petneki 2010 → Petneki Áron, Petneki Áron: A Bursa Hungarica rövid történeti vázlata. Korreferátum a Magyar-Lengyel Történeti Vegyesbizottság 2010-es varsói ülésén, in: Magyar emlékek külföldön.

http://mamul.btk.mta.hu/MAMUL_SZERK/emlek_view.php?editid1=601#Az_eml_k21 (Letöltés ideje: 2016.02.16.)

Petneki é.n. A → Petneki Áron, Szent László-oltár a waweli székesegyházban, in: Magyar emlékek külföldön.

http://mamul.btk.mta.hu/MAMUL_SZERK/emlek_view.php?editid1=411#Az_eml_k21 (Letöltés ideje: 2016.02.16.)

Petneki é.n. B → Petneki Áron, Magyar kápolna (Szt. Katalin templom), in: Magyar emlékek külföldön.

http://mamul.btk.mta.hu/MAMUL_SZERK/emlek_view.php?editid1=541#Az_eml_k21 (Letöltés ideje: 2016.02.16.)

Piotrowski 1973 → S. Piotrowski, Kopernikusz tanulmányai és a krakkói egyetem tudományos légköre a reneszánsz korában, in: A MTA Értesítője 80/1973 (Új folyam 18.) 7-8. pp. 484-489.

Pirożyński 1997 → Jan Pirożyński, Der internationale Rang der Krakauer Universität in der Renaissancezeit, in: Polen und Österreich im 16. Jahrhundert, edd. Walter Leitsch, Stanisław Trawkowski, Wien 1997 pp. 90-112. (Wiener Archiv für Geschichte des Slawentums und Osteuropas 17.)

Pirożyński, Baďurová 2000 → Jan Pirożyński, Anežka Baďurová, Krakau und Prag als Zentren des Buchdrucks im 15. und 16. Jahrhundert. Versuch eines Vergleichs, in: Krakau, Prag und Wien, Funktionen von Metropolen im frühmodernen Staat, edd. Marina Dimitrieva, Karen Lamrecht, Stuttgart 2000 pp. 223-236. (Forschungen zur Geschichte und Kultur frs östlichen Mitteleuropas 10.)

Radvánszky, Závodszy 1909-1922 → Radvánszky Béla, Závodszy Levente, A Héderváry-család oklevéltára I–II, Budapest 1909-1922.

Rashdall 1895 → Hastings Rashdall, Universities of Europe in the Middle Ages, I–II, Oxford 1895.

Rashdall 1997 → Hastings Rashdall, *The Universities in Europe in the Middle Ages*, I–III, ed.: F. M. Powicke, A. B. Emden, Oxford 1997. (Reprint.)

Regestrum Bursae Hungarorum → Regestrum Bursae Hungarorum Cracoviensis. A Krakkói magyar tanulók-háza lakóinak jegyzéke, 1493–1558, kiadta Karl Schrauf, Budapest 1893. (Magyarországi tanulók külföldön 3.)

Réthly 1962 → Réthly Antal, *Időjárási események és elemi csapások Magyarországon 1701-ig*, Budapest 1962.

Ritoókné 2002 → Ritoókné Szalay Ágnes, Erasmus és a 16. századi magyar értelmiség, in: Ritoókné Szalay Ágnes, „Nympha super ripam Danubii”. Tanulmányok a XV–XVI. századi magyarországi művelődés köréből, Budapest 2002 pp. 161–164. (Humanizmus és reformáció 28.)

Romhányi 1996 → Romhányi Beatrix, A koldulórendek szerepe a középkori magyar oktatásban, in: *A magyar iskola első évszázadai (996–1526)*, edd. G. Szende Katalin, Tomka Péter, Győr 1996 pp. 35–40.

Romhányi 2003 → F. Romhányi Beatrix, A pálos rendi hagyomány az oklevelek tükrében. Megjegyzések a pálos rend középkori történetéhez, in: *Történelmi Szemle* 50/2008 3. pp. 289–312.

Scabinalia Cracoviensa → Scabinalia Cracoviensia. Księga lawnicza krakowska (1431–1446) [6]. Archiwum Narodowe w Krakowie, Akta miasta Krakowa, 29/33. (Köszönöm Marcin Basternek, hogy a dokumentumot hozzáférhetővé tette számomra.)

Schachner 1938 → Nathan Sachner, *The Medieval Universities*, London 1938.

Schneider 1986 → Reinhard Schneider, Studium und Zisterzienserorden, in: *Schulen und Studium im Sozialen Wandel des hohen und späten Mittelalters*, ed. Johannes Fried. Stuttgart 1986 pp. 321–350. (Vorträge und Forschungen 30.)

Schultheisz 1980 → Emil Schultheisz, Mediaeval universities in Hungary with special relations to Cracow, in: *Orvostörténeti Közlemények* 89–91/1980 pp. 17–23.

Schultheisz 1997 → Emil Schultheisz, Jonannes Antonius Cassoviensis, Humanist und Arzt des Erasmus, in: Emil Schultheisz, *Traditio renovata*. Tanulmányok a középkor és a reneszánsz orvostudományáról, Budapest 1997 pp. 159–166. (Orvostörténeti Közlemények Suppl. 21.)

Schultheisz, Tardy 1964 → Schultheisz Emil, Tardy Lajos, A magyarországi járványok történetéből, in: *Történelem* 2/1964 3. pp. 111–156.

Schrauf 1892 → Schrauf Károly, *Magyarországi tanulók a bécsi egyetemen*, Budapest 1892. (Magyarországi tanulók külföldön 2.)

Schrauf 1902 → Schrauf Károly, *A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve 1453-tól 1630-ig*, Budapest 1902. (Magyarországi tanulók külföldön 4.)

Schwarz 1861 → Karl Schwarz, Verzeichniß der von den 1492–1539 in Krakau studirenden Siebenbürger, in: Archiv siebenbürgische Landeskunde 5/1861 pp. 115-118.

Schwinges 1984 → Rainer Christoph Schwinges, Universitätsbesuch im Reich vom 14. zum 16. Jahrhundert: Wachstum und Konjunkturen, in: Geschichte und Gesellschaft 10/1984 1. pp. 5-30.

Schwinges 1992 → Rainer Cristoph Schwinges, Student education, student life, in: Universities in the Middle Ages, ed. Hilde de Ridder-Symoens, Cambridge 1992 pp. 195-243. (History of the university in Europe 1.)

Sedlák 1906 → Jan Nepomuk Sedlák, Eucharistické traktáty Stanislava ze Znojma, Praha 1906.

Seibt 1987 → Hussitenstudien. Personen, Ereignisse, Ideen einer frühen Revolution, ed. Ferdinand Seibt, München 1987.

Seibt 1993 → Ferdinand Seibt, Jan Hus. Das Konstanzer Gericht im Urteil der Geschichte, Fürth 1993.

Șerban 1962 → Papacostea, Șerban, Știri noi cu privire la istoria husitismului în Moldova în timpul lui Alexandru cel Bun, in: Studii și cercetări științifice. Istorie. 13/1962 pp. 253-258.

Simon 2013 → Alexandru Simon, Crusading at the 'Time of the Hungarian Royal Elections of 1490. Between Matthias Corvinus' Successio and John Albert's Moldavian Campaign, in: Between Worlds: The Age of the Jagiellonians, edd. Florin Ardelean, Christopher Nicholson, Johannes Preiser-Kapeller, Frankfurt am Main 2013 pp. 195-214. (Eastern and Central European Studies 2.)

Šmahel 1966 → František Šmahel, Jeroným Pražský (Studie s výběrem z Jeronýmovy literární pozůstalosti a ze svědectví současníků), Praha 1966.

Šmahel 1967 A → František Šmahel, Pražské universitní studentstvo v předrevolučním období 1399–1419: statistickosociologická studie, Praha 1967.

Šmahel 1967 B → František Šmahel, Podjebrád György, Budapest 1967.

Šmahel 2004 → František Šmahel, Die Verschriftlichung der Quodlibet-Disputationen an der Prager Artistenfakultät bis 1420, in: Schriften im Umkreis mitteleuropäischer Universitäten um 1400, edd. Fritz Peter Knapp, Jürgen Miethke, Manuela Niesner, Leiden-Boston 2004 pp. 63-91.

Šmahel 2007 A → František Šmahel, Magister und Studenten der Prager medizinischen Fakultät bis zum Jahre 1419, in: Die Prager Universität im Mittelalter, ed. Frantisek Šmahel, Leiden-Boston 2007 pp. 103-159.

Šmahel 2007 B → František Šmahel, The Faculty of Liberal Arts 1348-1419, in: Die Prager Universität im Mittelalter, ed. Frantisek Šmahel, Leiden-Boston 2007 pp. 213-308.

Šmahel 2007 C → František Šmahel, Die Prager Universität und der Hussismus, in: Die Prager Universität im Mittelalter, ed. Frantisek Šmahel, Leiden-Boston 2007 pp. 17-196.

Šmahel 2007 D → Frantisek Šmahel: *Scholae, Collegia et Bursae Universitatis Pragensis. Ein Beitrag zum Wortschatz der Mittelalterlichen Universitäten*, in: *Die Prager Universität im Mittelalter*, ed. Frantisek Šmahel, Leiden-Boston 2007 pp. 85-102.

Šmahel–Silagi 2010 → *Magistri Hieronymi de Praga Quaestiones, polemica, epistulae*, edd. František Šmahel, Gabriel Silagi, Turnhout 2010.

Sroka 2011 → Stanisław Andrzej Sroka, *A krakkói egyetemen a 15. században tanuló bártfai diákok és későbbi sorsuk*, in: *Aetas* 26/2011 4. pp. 5-14.

Sroka 2013 A → Stanisław Andrzej Sroka, *A magyar diákok mindennapi élete a Krakkói Egyetemen a középkorban*, in: *Mandulavirágzási tudományos napok. 2013. febr. 25. Tudomány-egyetem. A Pécsi Egyetem és hallgatói a középkortól napjainkig*, ed. Font Márta, Pécs 2013 pp. 10-12.

Sroka 2013 B → Stanisław Andrzej Sroka, *Academic Degrees Obtained by Poles Studying at Northern Italian Universities in the Second Half of the 15th c. (Bologna, Padua, Ferrara)*, in: *Annali di storia delle università italiane* 17/2013 pp. 1-6.

Sroka 2014 → Stanisław Andrzej Sroka, *Wykaz Polaków wypromowanych na uniwersytecie w Bolonii w drugiej połowie XV w.*, in: *Kwartalnik Historyczny* 121/2014 1. pp. 133-155.

Sroka 2015 A → Stanisław Andrzej Sroka, *Každodenný život uhorských študentov na Krakovskej univerzite v stredoveku*, in: *Poznávanie dejín Slovenska. Pramene, metódy a poznatky*, edd. Marcela Domenová, Drahoslav Magdoško, Prešov – Košice 2015 pp. 165-174.

Sroka 2015 B → Stanisław Andrzej Sroka, *Profesorowie węgierscy na wydziale sztuk uniwersytetu Krakowskiego w latach 1487-1526*, in: *Amico, socio et viro docto. Księga ku czci profesora Andrzeja Kazimierza Banacha*, edd. Tomasz Pudłockiego, Krzysztofa Stopki, Kraków 2015 pp. 285-294.

Sroka 2016 → Stanisław Andrzej Sroka, *Magyar professzorok a krakkói Jagelló Egyetem „Artes Liberales” karán 1487-1526 között*, in: *Kosztá László emlékkötet, megjelenés alatt. (Köszönjük a szerzőnek, hogy kéziratát rendelkezésünkre bocsátotta.)*

Štangová 2014 → Romana Štangová, *Študenti zo Slovenska v matrikách stredovekých univerzít v Prahe, v Krakove a vo Viedni*, in: *Štúdie o minulosti. Historia Nova* 7/2014 pp. 9-34.

Štangová 2015 → Romana Štangová, *Krakovská Bursa Hungarorum v stredoveku*, in: *Štúdie z histórie. Historia Nova* 9/2015 pp. 33-45.

Stočes 2010 → Jiří Stočes, *Pražské univerzitní národy do roku 1409*, Praha 2010.

Stočes 2011 → Jiří Stočes, *Die Prager Juristenuniversität (1372–1419) als Begegnungs- und Kommunikations-stätte der zukünftigen Kirchenelite*, in:

Ecclesia als Kommunikationsraum in Mitteleuropa (13-16. Jahrhundert), edd. Eva Doležalová, Robert Šimunek, München 2011 pp. 237-260.

Stopka 2000 → Krzysztof Stopka, From Foundation to the Late 18th Century, in: Krzysztof Stopka, Andrzej Kazimierz Banach, Julian Dybiec, The History of the Jagiellonian University, Kraków 2000 pp. 9-88.

Stopka 2003 → Krzysztof Stopka, The Jagiellonian foundation of Cracow University, in: Intellectual milieu. Quaestiones medii aevi novae 8/2003 pp. 49-66.

Štulrajterová 2009 → Janka Štulrajterová, Slovensko-poľské vzťahy v oblasti školstva a kultúry v stredoveku. Slovenskí študenti na krakovskej univerzite v 15. a v prvej polovici 16. storočia. Doktorická dizertácia, Univerzita Komenského. Bratislava, 2009. (Köszönjük a szerzőnek, hogy kéziratát rendelkezésünkre bocsátotta.)

Štulrajterová 2010 → Janka Štulrajterová, Študenti pochádzajúci z územia dnešného Slovenska na stredoeurópskych univerzitách v 15. a v prvej polovici 16. storočia, in: Paedagogica 22/2010 pp. 5-37.

Svatoš 1980 → Michal Svatoš, Diplomatař Pražské Univerzity I. Originály 1347-1400. (Kandidátská disertační práce, Univerzita Karlova V Praze Filozofická Fakulta) Praha 1980.

Svatoš 1994 A → Michal Svatoš, Sociální integrace absolventu pražské univerzity 1348–1419, in: Husitství, reformace, renesance 1-3. Sborník k. 60 narozeninám Františka Šmahela, edd. Jaroslav Pánek, Miloslav Polivka, Noemi Rejchrtová, Praha 1994 pp. 157-166.

Svatoš 1994 B → Michal Svatoš, Praha, in: Charters of Foundation and Early Documents, edd. Jos M. M. Hermans, Marc Nelissen, Coimbra 1994 pp. 32-33.

Svatoš 2001 → Michal Svatoš, The Studium Generale 1347/8 – 1419, in: A History of Charles University. edd. Ivana Čornejová, Michal Svatoš, Petr Svobodný, Prague 2001 pp. 22-93.

Svatoš 2006 → Michal Svatoš: Formy promoce na pražské univerzitě v letech 1348 – 1622. Kus kulturní a intelektuální historie českých dějin. in: Lenka Bobková – Luděk Březina – Jana Konvičná – Jan Zdichynec (edd.): Ve znamení zemí Koruny české: sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc. sestavili Luděk Březina, Jana Konvičná a Jan Zdichynec. Vyd. 1. Casablanca, Praha, 2006.

Szabó, Tonk 1992 → Szabó Miklós, Tonk Sándor, Erdélyiek egyetemjárása a koraújkorban, 1521–1700, Szeged 1992. (Fontes rerum scholasticarum 4.)

Szabó, Tonk 1993 → Szabó Miklós, Tonk Sándor, Erdélyiek egyetemjárása a középkor és koraújkor folyamán, in Régi és új peregrináció. Magyarok külföldön, külföldiek Magyarországon. A III. Nemzetközi Hungarológiai kongresszuson Szeged, 1991, augusztus 12-16. elhangzott

előadások, I-III, edd. Békési Imre, Jankovics József, Kósa László, Nyerges Judit, Budapest – Szeged 1993 II. pp. 491-500.

Szczur 1999 → Stanisław Szczur, Papież Urban V i Powstanie Uniwersytetu w Krakowie w 1364 r, Kraków 1999.

Székely 1956 → Székely György, A huszitizmus és a magyar nép I–II, in: Századok 90/1956 3. pp. 331-367, 4-6. 556-590.

Székely 1967 → Székely György, A pécsi és óbudai egyetemalapítások helye a középeurópai egyetemalapítási hullámokban, in: Janus Pannonius Múzeum Évkönyve [7]/1967 pp. 155-174.

Székely 1970 → Székely György, Erasmus és a reformáció, in: Századok 104/1970 2. pp. 283-287.

Székely 1985 → Székely György, A magyar egyetemek és a külföldi egyetemjárás a középkortól a Pázmány egyetem alapításáig, in: Az Eötvös Loránd Tudományegyetem története, 1635–1985, ed. Sinkovics István, Budapest 1985 pp. 9-25.

Székely 1995 → Székely György, A középkori magyar egyetemekről II: az óbudai egyetem, in: Tanulmányok az óbudai egyetem történetéről, 1395–1995, ed. Székely György, Budapest 1995 pp. 19–25.

Székely 1996 → Székely György, Hazai egyetemalapítási kísérletek és a külföldi egyetemjárás, in: A magyar iskola első évszázadai, edd. G. Szende Katalin, Szabó Péter, Győr 1996 pp. 79-86.

Székely 2000 → Székely György, A lengyel-magyar viszony 1490/92, in: Polono-Hungarica. Nyelvészet – Irodalom – Történelem – Kultúrtörténet 8. Az 1998. november 9-én és 10-én tartott nemzetközi tudományos konferencia anyaga, ed. Janusz Bańcerowski. Budapest 2000 pp. 445-453.

Szende 2004 → Szende Katalin, „Nemzedékről nemzedékre” Tanulásra vonatkozó adományok a középkori pozsonyi végrendeletekben, in: „Az élet tanítómestere”. Ünnepi tanulmányok Gyapay Gábor 80. születésnapjára. edd. Nagy Balázs, Szálka Zsuzsanna, Szende Katalin, Budapest 2004 pp. 119-142.

Szögi 2003 → Szögi László, Magyarországi diákok lengyelországi és baltikumi egyetemeken és akadémiákon (1526–1788), Budapest 2003. (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban 9.)

Szögi 2006 → Szögi László, Az egyetemjárás jelentősége a magyar egyházi és világi értelmiség képzésében a középkortól a 19. századig, in: Találkozások. Várszegi Asztrik pannonthalmi főapát hatvanadik születésnapjára, edd. Sulyok Elemér, Varga Mátyás, Pannonthalma 2006 pp. 207-220.

Szögi 2011 → Szögi László, Az egyetem nélküli ország egyetemistái Mohács előtt: A középkori Magyarország peregrinusai, in: Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei 14-15/2011 pp. 15-40.

Teige 1902 → Seznamy měšťanů Pražských I,2 Staré Město 1351–1437. ed. Joseph Teige, in: Almanach královského hlavního města Prahy 5. Praha 1902 pp. 24-64.

Tímár 1931 → Tímár Kálmán, Legrégibb magyar bibliánk naptára és helyesírása. A bibliafordítás eredete, Kalocsa 1931.

Tomek 1849 → Wacław Władysław Tomek, Geschichte der Prager Universität, Prag 1849.

Tomiak 1971 → Janusz J. Tomiak, The University of Cracow in the Period of Its Greatness: 1364–1549, in: The Polish Review 16/1971 2., 3. pp. 25-44., 87-94.

Tompos 1996 → Tompos Lilla, Néhány szó a középkori gyermek- és diákviseletről, in: A magyar iskola első évszázadai (996–1526), edd. G. Szende Katalin, Tomka Péter, Győr 1996 pp. 129-132.

Tonk 1979 → Tonk Sándor, Erdélyiek egyetemjárása a középkorban, Bukarest 1979.

Tóth 2007 → Tóth Péter, A Csanádi Székeskáptalan kanonokjainak egyetemjárása a későközépkorban, in: Magyar Egyháztörténeti Vázlatok. Regnum 1-2/2007 pp. 37-58.

Tóth Szabó 1917 → Tóth Szabó Pál, A cseh-huszlita mozgalmak és uralom története Magyarországon, Budapest 1917.

Trausch 1864 → [Franz Joseph Trausch], Verzeichniß derjenigen Siebenbürger Sachsen, welche an den Universitäten zu Krakau, Straßburg und Göttingen studirt haben, mitgetheilt vom Vereins-Vorsteher, in: Archiv siebenbürgische Landeskunde 6/1864 pp. 291-297.

Triška 1967 → Josef Triška, Literární činnost předhusitské university, Praha 1967.

Triška 1968 → Josef Triška, Příspěvky k středověké literární universitě, De auctoribus et operibus universitatis Pragensis medii aevi capitula II, Acta Universitatis Carolinae Historia Universitatis Carolinae Pragensis 9/1968 2. pp. 5-43.

Triška 1981 → *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity, 1348–1409* (Repertorium biographicum Universitatis Pragensis prachussiticae, 1348–1409), ed. Josef Triška, Praha 1981.

Truhlář 1905 → Catalogus codicum manu scriptorum latinorum qui in C. R. Bibliotheca publica atque Universitatis Pragensis asservantur, I–II, ed. Josef Truhlář, Prae 1905–1906.

Tüskés 2008 → Tüskés Anna, Magyarországi diákok a bécsi egyetemen 1368–1526, Budapest 2008. (Magyarországi diákok a középkori egyetemeken 1.)

Uruszczak k.a. → Wacław Uruszczak, Powstanie Uniwersytetu w Krakowie w 1364 Roku, in: Czasopismo Prawno-Historyczne (kiadás alatt) pp. 1-19.

<http://docplayer.pl/4987411-Waclaw-uruszczak-powstanie-uniwrsytetu-w-krakowie-w-1364-roku-1-personae-principales-et-causae-finales.html> (Letöltés ideje: 2015.01.26.)

Vaclavů 1977 → Hana Vaclavů, Počet graduovaných a negraduovaných studentů na pražské artistické fakultě v letech 1367–1398 a jejich rozdělení podle původu do univerzitních národů, in: Acta Universitatis Carolinae Historia Universitatis Carolinae Pragensis 17/1977 1. pp. 7-32.

Varjas 1969 → Varjas Béla, A magyar nyelvű könyvkiadás kezdetei és a krakkói magyar nyelvű kiadványok, in: Tanulmányok a lengyel-magyar irodalmi kapcsolatok köréből. edd. Csapláros István, Hopp Lajos, Jan Reychman, Sziklay László, Budapest 1969 pp. 79-129.

Varsik 1926 → Branislav Varsik, Slováci na *pražskej* univerzite do konca stredoveku, Bratislavě 1926.

Varsik 1965 → Branislav Varsik, Husitské revolučné hnutie s Slovensko, Bratislavě 1965.

Veress 1941 → Veress Endre, Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai, 1221–1864, Budapest 1941. (Olaszországi magyar emlékek 3.)

Verger 1990 → Jacques Verger, Étudiants slaves et hongrois dans les Universités Occidentale (XIIIe–XVe siècle), in: L'Église et le peuple chrétien dans les pays de l'Europe du Centre-est et du Nord (XIVe–XVe siècle) Actes du colloque de Rome (27–29 janvier 1986.), Collection de l'École française de Rome 128, Rome 1990 pp. 83-106.

Vetulani 1967 → Adam Vetulani, A pécsi egyetem, valamint a krakkói és bécsi testvéregyetemek alapításának körülményei, in: A pécsi egyetem történetéből. Jubileumi tanulmányok, I-II, ed. Csizmadia Andor, Pécs 1967 I pp. 21-51.

Waczulik 2003 → Waczulik Margit, A krakkói és más lengyel egyetemek neveltjei a XVI–XVII. században, in: A magyar-lengyel tudományos kapcsolatok múltjából. ed. V. Molnár László, Piliscsaba 2003 pp. 11-18. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 27.)

Waldapfel 1946 → Waldapfel József, A krakkói egyetem és a magyar és lengyel szellemi élet kapcsolatai a renaissance korában, in: Egyetemes Philosophiai Közlöny 69/1946 pp. 27-46.

Waldapfel 1964 → József Waldapfel, Le rôle de l'université de Cracovie dans le culture hongroise, in: Studia Universitati Cracoviensi Dedicata. Opera in honorem Universitatis Joagellonicae Cracoviensis natalia sua sescentesima celebrantis edia et ab universitate Budapestiensi de Rolando Eötvös nominata eidem Universitati Celeberrime Cracoviensi consecrata, I-II, ed. György Székely, Budapest 1964 I pp. 3-16.

Wieruszovski 1966 → Helene Wieruszowski, The medieval university. Masters, students, learning, New York 1966. (Anvil books 90.)

Wislocki 1877–1881 → Władysław Wislocki, Katalog Rękopisów biblioteki Uniwersytetu Jagellońskiego. Catalogus Codicum Manuscriptorum Bibliothecae Universitatis Jagellonicae Cracoviensis I-II, Krakow 1877–1881.

Włodarek 2000 → Andrzej Włodarek, Architektura Średniowiecznych kolegiów i burs Uniwersytetu Krakowskiego, Kraków 2000.

Wos 1994 → Jan Władisław Wos, Die Entstehung der Universität Krakau, Trient 1994.

Wyrozumski 1991 → Jerzy Wyrozumski, Les collèges et les internats de l'Université Jagellone au XVe et XVIe siècles, in: I collegi universitari in Europa tra il XIV e il XVIII secolo. Atti del convegno di studi della commissione internazionale per la storia delle università. Siena – Bologna, 16-19 maggio 1988, edd. Domenico Maffei e Hilde de Ridder-Symoens, Milano 1991 pp. 131-142. (Orbis Academicus. Saggi e documenti di storia delle università 4.)

Wyrozumski 2001 → Jerzy Wyrozumski, Die ältesten Universitätsgründungen Mitteleuropas in vergleichender Hinsicht, in: Die ungarische Universitätsbildung und Europa, edd. Márta Font, László Szögi, Pécs 2001 pp. 23-32.

Zolnay 1983 → Zolnay László, Fény és árnyék a középkori Magyarországon, Budapest 1983. (Kozmosz Könyvek. Az én világom)

Zsigmondkori → Zsigmondkori Oklevéltár, I–XII, edd. Borsa Iván, C. Tóth Norbert, Mályusz Elemér, Budapest 1951–2014. (Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 1., 3-4., 22., 25., 27., 32., 37., 39., 41., 43., 49., 52.)

László Szögi

*Hungarian Peregrinatio Academica in the Middle Ages**

Almost 12.500 records can be found about Hungarian students attending universities in the Middle Ages. However, the exact number must be lower because one person could appear at several universities, and this is counted as a new record in the database. According to present knowledge, the largest number of the Hungarian students attended Vienna, and their number, integrated with the number of the Hungarian scholars in Krakow, gives almost 90 percent of all the pupils from Hungary. Italy was the third popular place. Prague has a unique status, because its register-book disappeared, and that is the reason of the low number. German universities became popular from the late 15th century.

Moreover, unfortunately, there were not any permanent universities in Hungary. The three universities (in Pécs, Óbuda and Pozsony (Bratislava, SK) existed only for some decades, and this might have been the partial reason of the great proportion of the Hungarian students at foreign universities.

* At the very beginning it has to be clarified that in this work Hungarian students mean the people who came from the territory of the medieval Hungarian Kingdom, consequently the notion of the Hungarian students does not have national meaning, but territorial one.

Péter Haraszti Szabó

Students from Hungary at the University of Prague in the Middle Ages

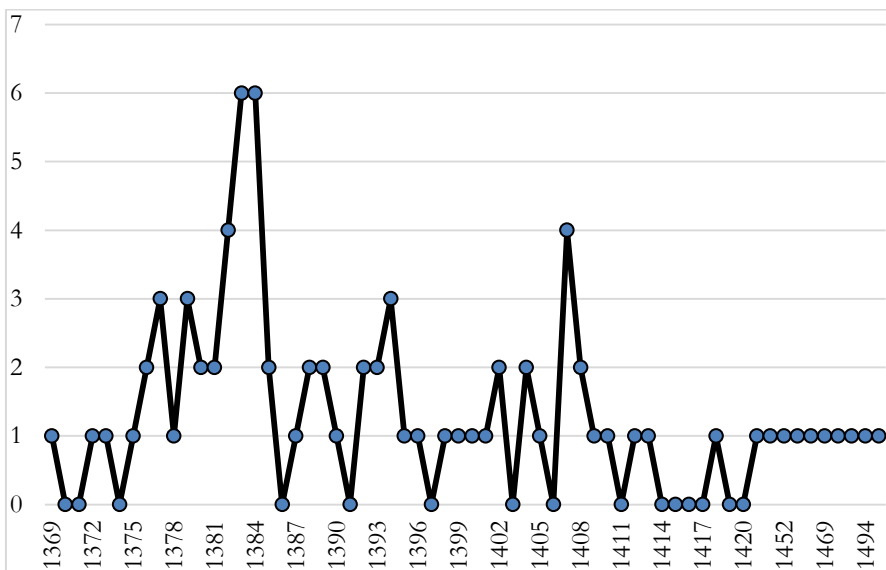
The Medieval University of Prague had major role in the intellectual training of Hungarians and other nations who lived with us in this period. Although a very limited number of sources has lived through the centuries, (only the Dean's book of the Faculty of Arts and the Matriculation List of the independent University of Law from 1372), we could draw attention to the fact that, in the 14th century, this university was the centre of the educational web of Central Europe and Hungary, too.

Numbers of the Students

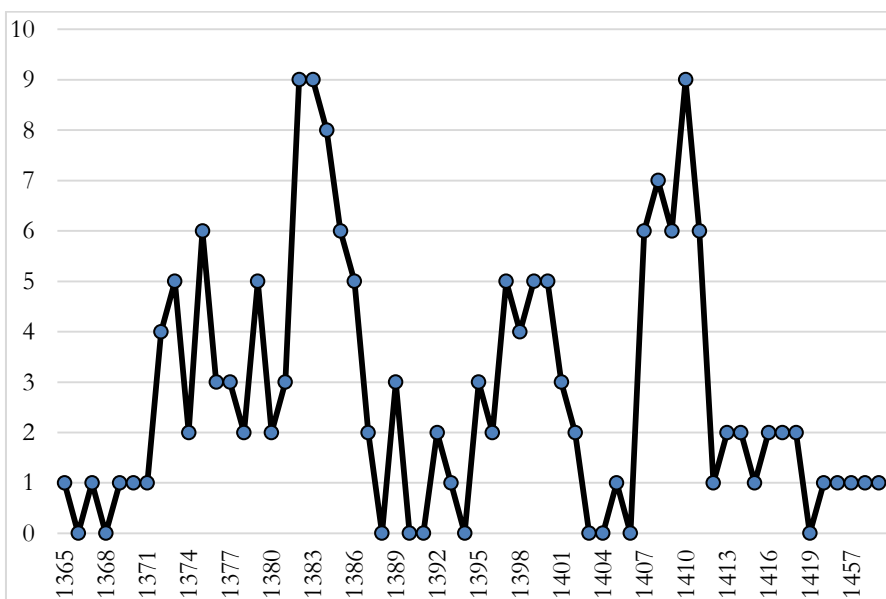
It is notable that Hungarian students took part in the Czech academic nation in Prague. The first student whom we know appears in a source from 1365, an imperial petition to the papal court. It was a short list, which contained the people's names who deserved the title of a university degree. According to Michal Svatoš, the university began its activity at the end of the 1350s, and this relatively early mention of a Hungarian student makes the conclusion probable that Hungarians had been visiting Prague to study from earlier years. Our database contains 252 students from 1348 to 1525. But it is noteworthy that, under number 2, there are 84 persons whose Hungarian origins and relations of Hungary are ambiguous. It is probably because of the use of names, which is an essential problem in these kinds of research. Further research is aimed at deciding whether they came from the Kingdom of Hungary to the University of Prague or not.

As the graph shows, the number of students from Hungary began to increase in the 1370s. This was a decade in which Emperor Charles IV (1346–1378) and Louis the Great (1342–1382), the King of Hungary, held many diplomatic negotiations in order to get their children (Prince Sigismund of Bohemia and Princess Mary of Hungary) married. At the end of this process, Prince Sigismund moved to the Hungarian royal court, and thus strengthened the Czech – Hungarian relations.

Graph 1: Number of Uncertain Hungarian Students in Prague

Graph 2: Number of Certain Hungarian Students in Prague

An enormous upheaval was observable in the 1380s. After the great western schism, the Faculty of Theology of the University of Paris moved to Prague. This increased the significance of the University of Prague for the Hungarians, and other students from this region, too. In the second half of this decade, the inner political crisis of Hungary reduced the studying spirit and the students. This crisis ended in the beginning of the 1390s, so the peregrinators also came back to Prague in a higher number.

Because in the early years of his reign King Sigismund (1386–1437) had to govern fractions of barons in Hungary and the balance was instable, other riots broke out in 1401 and 1403. After a short intermezzo, the King regained his power and became mightier than ever before. This political changing reflected in the trend of peregrinations to Prague in the first decade of the 15th century. This standout number is the best evidence of King Sigismund's power and the inner stability.

In the 1410s, this peaceful period ended because of the Decrees of Kutná Hora in 1409. In this charter, King Venceslas IV (1378–1419) assigned more rights to the Czech academic community over the inner matters of the university than the three other, external nations had. This led the German students' and professors' second secession to Vienna, Krakow, Cologne, Heidelberg and other, younger universities. The number of the Hungarians also decreased, only a small group stayed in Prague. Some historians, such as György Székely or Endre Kovács, judged by this fact that these persons joined the Hussite fraction of the University and later became the first propagators of this kind of heresy in Hungary. However, this statement has to be revised according to their known career paths in the future.

As Pope Martin V (1417–1431) prohibited further teaching in Prague, the pupils from the Kingdom of Hungary also disappeared from the Czech capital, and never came back. Only three (and ten uncertain) further students can be found in the preserved sources but, besides their names, we know nothing about them. Practically, Hungarian peregrination to Prague ended in 1418/1420.

The Geographical and Social Origins of the Students

Undoubtedly, the hardest part of our investigation was to clarify the students' birth place or the place which sent him to university. In the first place, we could use the name forms. According to these pieces of information, the biggest group who studied in Prague came from the western part of Hungary, between the rivers Danube and Drava, exactly 48 (four uncertain) persons. The second was the Upper Hungarian Region (most part of present-day Slovakia), 34 persons. But it is noteworthy to mention that 54 uncertain persons also belonged to this region of Hungary. Because of this high number

seemed to reasonable to rate them to the second place. With just a few persons behind, Transylvania ranks third in the imaginary list with 31 (only one uncertain) persons. Twenty-five (and one uncertain) students in the list came from Lower Hungary (between the rivers Sava and Drava, the historical Slavonia and Bácska, the southern part of which now belongs to Serbia). 21 students whose origins narrowed to the Territory between the river Danube and Transylvania and from Upper Hungary to Macsó Banate chose the University of Prague.

It is surprising that students from Upper Hungary were only the second biggest group at the University of Prague, despite its proximity to the Kingdom of Bohemia. This fact can be explained if we consider that Buda, the capital of Hungary, and Esztergom, the primal ecclesiastical centre in the Kingdom of Hungary were found here. Upper Hungary's main emitters were Kassa (*Košice, SK*) and Zsolna (*Žilina, SK*); however, it is interesting that Pozsony (Bratislava) sent only one person to study in Prague.

Peregrination to Prague also points out the density of the urbanisation of Slavonia, and especially that of the Szerémség (Srem, SRB) region. Zágráb (Zagreb, HR) was the biggest and most significant city in the region, and this reflected also in the peregrination of its three students to Prague. Nevertheless, Újlak (Ilok, SRB), Kőrös (Križevci, HR), Szalánkemén (Stari Szlankamen, HR), Kamanc (Sremska Kamenica, SRB), Rojcsa (*Rovišće, HR*), Titel (Titel, SRB) and Pozsega (Požega, HR) also sent 1-2 students to Prague. The Transylvanian Saxon cities and municipalities, like Nagyszeben (Sibiu, RO), Brassó (Braşov, RO) and Szászsebes (Sebeş, RO), sent at least one student to Prague, Kolozsvár (Cluj-Napoca, RO) was the only considerable Hungarian city which could be included in the list.

Researches have not been successful in all cases. There were some persons whose identity and background could not be cleared. For example, *Ladislavs filius Lucae de Berzenze* may be connected to Baranya or Somogy County but, because of the territorial proximity, more probably to Barsberzenze because this village was the matter of an argument between the archbishops of Esztergom and the convent of Garamszentbenedek from the 13th century. The biggest deficiency is seen in the *de Hungaria* or *de Septem Castris* name forms. Understandably, in these cases we could not define the precise origins of the students.

Social aspect was the only one where we could use the name forms, too. If we could not, maybe this would be more problematic than the question of geographical origin. Obviously, the number of noblemen is higher in the group, in which case we could know something about their career. But it is only thanks to the preserved sources and their relatively remarkable functions and activities in the Kingdom. However, research of the social status of the students is not yet finished: relying on the names provided, numerous students

were of bourgeois origin, but several open questions remain which require further research.

Graduation

We have found 135 graduation cases in total, but it is worth dividing the code 1 and code 2 students. Altogether, 98 students surely came from the Kingdom of Hungary in the examined period. In the table below, it is conspicuous that, far beyond the average, Hungarian students learned arts in Prague but, given the fact that the University of Law in Prague (independent from 1372) was the biggest law institution of higher education in Central Europe, students of law could be found here, too. From the total number of Hungarian students, almost every second student passed an exam successfully. In the case of the Faculty of Law, this rate is only every fourth student in the case of code 1 students.

On the other hand, in the case of code 2 students, we have found one doctor medicinae, Hermannus Lurcz, who, despite not being Hungarian, began his studies at the University of Pécs. Besides him, there are three other students who, although they were not Hungarians, their career, at least for a brief time in their life, attached them to Hungary. They are also shown under code 2.

Table 1: Graduation of Hungarian Students in Prague

Graduation	Code 1	Code 2
Philosophiae Baccalaureus	60	16
Philosophiae Licentiatius	8	6
Philosophiae Magister	20	9
Philosophiae Doctor		
Theologiae Baccalaureus		
Theologiae Licentiatius		
Theologiae Magister		
Theologiae Doctor		
Medicinae Baccalaureus		1
Medicinae Licentiatius		
Medicinae Doctor		2
Juris Baccalaureus	7	3
Juris Licentiatius		
Juris Magister		
Juris Doctor	3	

Only a few students studied at more than one faculty in Prague. In the preserved sources, we could find examples for this in six cases. Namely, after graduation from the Faculty of Arts, some students intended to study law in Prague. Maybe there were more of them, because we do not have any information, just like in the case of, the pre-education of Tamás Pöstyéni, for instance, who earned his doctoral degree from canon law in Prague. It is very probable that he, and some other students, had begun their studies in Prague before they could go on to a further level of studies at a higher faculty.

Further studies in another university were undertaken by approximately 40-50 students after their studies in Prague. The most popular destination after Prague was Vienna, but Krakow, Bologna, Padua, Paris and Cologne were also on the list of the students who desired knowledge. The most outstanding students were Benedek Makrai and Benedek Szerémi who attended three other universities after Prague.

Famous Students

Just like at other universities, in Prague we could also highlight some famous students. Apart from the precise investigation of their career paths in this place, we could shed light on some parts of their lives.

Probably the most well-known of them are Imre Perényi and Stibor Beckói, also known as Stibor the Younger. Perényi appeared in Prague in 1384, when he was admitted to *baccalaureus* examinations, but he never obtained his degree. Apart from his father Péter, who was a knight at the court between 1359 and 1387, Imre Perényi appeared among the royal pages in 1388 after returning home. He ended his life in 1418 as one of the most influential person in Hungary, who was the first laymen on the top of the secret chancellery.

Stibor the Younger, son of the voivode of Transylvania, was admitted to examinations in 1400 in Prague and received his *baccalaureus* degree in 1401. His father, Stibor Stiborici, was a knight at the court in 1388 and the most loyal man of Sigismund. Others, however, according to our data, became related to the court only a long time after finishing their studies. Although he never could get a position like his father, as count of multiple counties and ruler of numerous fortresses along the river Vág (Váh, SK) get him an unavoidable factor of north-western Hungary.

Benedek Makrai received his *baccalaureatus* degree at the Faculty of *Artes* in 1384, and became a *magister* in 1387. But his desire to learn led him to Vienna, Paris and Padova, which greatly influenced his later life. After his participation in the uprising of 1403 and his release from the prison, he became the one of the closest advisor of King Sigismund and died around 1427.

This was only a short presentation of the work under progress, which proposes to collect all available information about Hungarian students at the University of Prague.

Conclusion

In short, we could draw the conclusions that, although fragments survived the centuries of the sources of the medieval University of Prague, its Hungarian students, according to their later career and approximate numbers, were not negligible. Under the reign of King Louis I, most noble students were connected to his court and, in the 15th century, many of them became close advisers of King Sigismund. Presumably, the University of Prague was the second notable destination of peregrination, considering the number of students. But their connections and career in governance put them on the first place among the students who graduated from Central European universities.

This importance changed drastically when King Wenceslas IV delivered the Decrees of Kutná Hora in 1409. Most Hungarian students left the university and went to another one. In addition, after the breakout of the Hussite revolution, all Hungarian students avoided the university (except four students, in 1429, 1457, 1486 and 1525). In other words, the importance of the University of Prague in the 14th century and in the first quarter of the 15th century is beyond doubt. However, further research is needed to determine the concrete place of this university among Hungarian peregrinators and in the educational web of Central Europe.

Students from Hungary at the University of Krakow in the Middle Ages

Chronological Distribution

The Jagiellonian University was established in 1364 by Casimir the Great (1333–1370) and, after a short decline, it was refounded by Vladislaus II Jagiello (1386–1434) and supported by his wife, Jadwiga, daughter of the Hungarian king Louis the Great. The heyday of the university falls on the late 15th and early 16th century.

Table 1.
Hungarian Students at the University of Krakow and at Other Universities

Period	Vienna	Krakow	Other	Alltogether
1100–1150	-	-	1	1
1151–1200	-	-	8	8
1201–1250	-	-	11	11
1251–1300	-	-	66	66
1301–1350	-	-	51	51
1351–1400	532	1	240	773
1401–1450	2543	679	219	3441
1451–1500	2355	2570	529	5454
1501–1525	1161	1223	237	2324
Alltogether	6591	4475	1362	12428
Proportion (%)	53,03	36,01	10,96	100

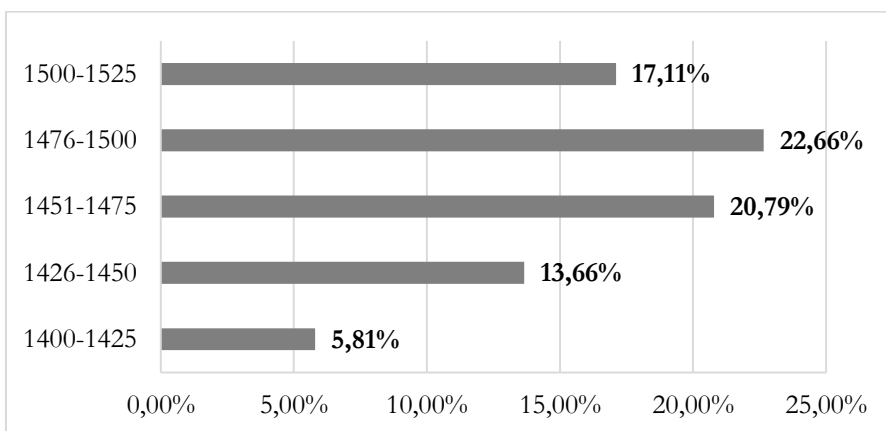
Four thousand four hundred and seventy five students can be identified in Krakow from medieval Hungary between 1400 and 1525.¹ The average number of Hungarian students is 35,5 per year, which is a huge number

¹ It has to be mentioned that this number contains 243 persons who are not undoubtedly Hungarian, since- their origin cannot be exactly identified (see e.g. Patak-Potok, Esztergom-Strzegom, etc.)

compared to other universities. (Table 1) The most populous university was Vienna at this time, there were 48.2 students per year on average, while only 7.7 attended other universities. The Krakowian University became very popular in the second half of the 15th century, and left behind even the university of Vienna in this period.

he proportion of foreign students in Krakow was 30-50 %, since the Polish university had great reputation and authority in the middle ages all over Europe. Furthermore, the proportion of Hungarian students in Krakow is outstanding, 17.4 % on average, and their highest proportion was 33,6 %, 33,9 %, 32,2 % and 33,3 % in 1463, 1465, 1478 and 1485. (Graph 1)

Graph 1. Proportion of Hungarian Students in Krakow

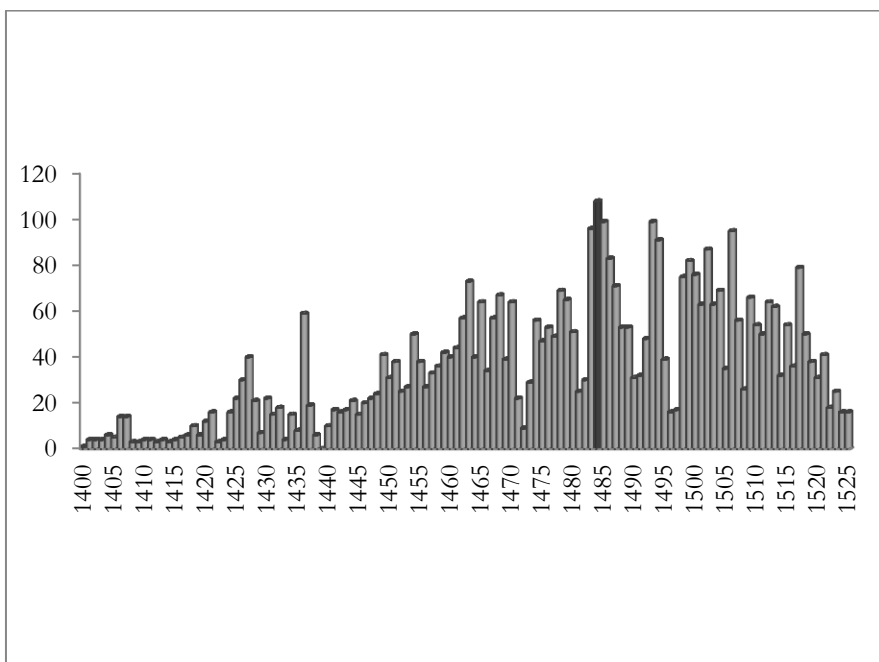
It is not surprising that the proportion of the Hungarian students was the highest in the third quarter of the 15th century, which was the heyday of the Jagiellonian University as well.

The Hungarians' preference for the Krakowian University can be demonstrated from the very beginning of the university after its refoundation, since there are few students from Hungary already in the year 1401 (*de Peczczen, de Kesmark*). The largest number of Hungarian matriculations occurs in 1484 (109 persons) and the lowest number in 1439 (0 person). Besides the proportion of the Hungarian students, their chronological distribution also demonstrates that Hungarian *peregrinatio academica* flourished in Krakow in the second half of the 15th and the beginning of the 16th century. (Graph 2)

The significant decrease in 1439 can be explained by the Black Death as the matricula says: *pestilencia*. Another relapse was caused by the same reason in 1452, and the pestilence might have been also responsible for the fewer number of students in the early 1480s. There was a huge epidemic all over

Europe in 1495. The most serious plague spread in 1508, and it still lasted in the winter of 1509. Even the senior of the Bursa Hungarorum and his councillors escaped from Krakow. The Bursa was repopulated only in the summer of 1509 and its inhabitants are described as the survivors of the dreadful Black Death in the Regestrum of the Bursa. In addition to the rapid decline in the popularity of the Krakowian University, there was another epidemic in 1525.

Graph 2. Chronological Distribution of Hungarian Students in Krakow

The decrease in 1472 must have been caused by the war of King Matthias (1458-1490) and King Casimir (1447-1492), which started in 1471 on the one hand, and by the conspiracy led by Archbishop János Vitéz on the other hand (it has to be mentioned that the participants had some Polish connections, too). The lower number of students in the years of 1490-1491 must be due to the 'two fateful years', as András Kubinyi characterized the anarchical period after the death of King Matthias. At the beginning of 1496, another war broke out between Hungary and Poland, which might have influenced the number of the Hungarians in Krakow. From the middle of the 1510s the internal dissension rose within the Hungarian Kingdom (e.g. the

rebellion led by György Dózsa in 1514) and the Turkish-Ottoman offensive increased.

The increasing number of the students of the Hungarian Kingdom from 1484 in the second half of the 1480s is obviously connected with the occupation of Vienna by King Matthias on the one hand and with a huge Black Death pandemic there at the same time on the other hand. As a consequence, a lot of students made up their mind to attend Krakow instead of Vienna.

Bursa Hungarorum

Hungarian students in Krakow were so great in number that they had their own boarding school, the Bursa Hungarorum. In 1452, a Polish nobleman, Mikolaj Bieloński de Nowa villa aka de Nova wesz, donated his house to the Hungarian students. According to other theories, its founder was probably Jan Długosz in 1464. The Hungarian Bursa existed already on 12 April 1464, and some classes and exams were held here in August. It is mentioned as *Collegium novum* or *Collegium dominorum de Mielschtyn* in 1474. Its famous and notorious renter was Mihály Nagyvárad (Michael of Nagyvárad, Oradea, RO) who, after his release, came to loggerheads with the Germans, because the next renter rented it out to some German students in the Bursa Hungarorum. The bursa was closed in the autumn of 1541, as a result of the lack of inhabitants, on condition that, in the case of more students, it would be reopened. In the autumn of 1557, it was opened under the name of Nova Bursa, but closed because of the same reason a half a year later. Unfortunately, the charters of the Bursa did not get preserved. Regarding its structure, its head was a senior, who regulated the bursa with 3 or 4 consilarii. The Bursa was naturally supported by its own students, and by the Polish king, too. John Albert I (1492–1501) donated 8 quintals of salt per year in 1507, and Sigismund I (1506–1548) donated 10 quintals in 1510. Hungarian students had their own chapel as well, in the south-eastern corner of the Franciscan church. The students sang in its choir, and the ones who died in Krakow were buried here. The first source about the chapel dates back to 1435, when Dorothy donated it in her last will. However, the Bursa must have had exiguous living conditions, since only 701 Hungarians stayed in it. Some students are known to have lived in other colleges: such as the Bursa Jerusalem, the Bursa Alamanorum, the Bursa Pauperum, the Bursa Philosophorum, the Collegium Maius and the Collegium Artistarum. Others must have been lodged in the houses of Krakowian citizens.

Territorial Distribution

Examining the territorial distribution of the students (Picture 14), it is obvious that the most students came from Upper Hungary, from the territory of the present Slovakia. It can be definitely explained by the highly developed Saxon cities and by the vicinity of the university. Krakow was popular also in Transylvania, which is not surprising, regarding the high level of its urbanization (emphasizing its Saxon cities) on the one hand, and as a consequence of the fact that Transylvanian people often appeared as university students all over Europe, on the other hand. It is obvious that the most data from among the counties was given by one or more of their populous cities or towns (Picture 15).²

In his publication of the *Bursa Hungarorum*, Karl Schrauf pointed out that the burghers of certain cities and towns could not be seen on the lists of the Bursa. Most of the bursars came from Szeged, Pest and Buda, while students from Kassa (Košice, SK) and Lőcse (Levoča, SK) are hardly demonstrable within the Bursa. Moreover, none of the citizens of Bártfa (Bardejov, SK) or Brassó (Braşov, RO) and Nagyszeben (Sibiu, RO) can be found there. Furthermore, it can be established that neither the burghers of the northern mining towns, nor those of the Transylvanian Saxon cities stayed in the Bursa. (Table 2) They must have dwelt in the houses of Krakowian citizens; the reason is disputed, though. We supposed they found accomodation thanks to the vicinity and their economic connections.

By all means, most of the Hungarian students in Krakow were burhgers. However, a few noblemen can also be identified. Family traditions can be demonstrated e.g. in the case of the two Sebestyén Magyi. The elder gained a post of a parish priest of Nagyszőlős (Vinohradyiv, UA) (1495–1499), while his nephew, the younger Sebestyén was the canon of Nagyvárád (Oradea, RO) (1495–1504) and lector of the same chapter (1516–1524) after his studies. A well-known example for the citizens' traditions is the case of the Haller family, which originated from Nuremberg. Two sons of Ruprecht Haller, the judge of Buda, were students of the Jagiellonian University. Besides these, it is worth mentioning that the reputation of the university must have been propagated among the burghers themselves. E.g. out of the eighteen students from Debrecen, three matriculated in 1502 and two in 1479, 1487 and 1505, or out

² It has to be mentioned that there are several problems with the identification of the places even within the Hungarian Kingdom. E.g. Szent László (Saint Ladislaus) is a widespread place name all over Hungary and it is difficult or even impossible to separate them, and numerous similar precedents could be listed. In favoured cases, the writer of the matricula also noted the diocese which can narrow down the possible solution, but it does not help completely with the case of popular toponyms.

of the seven students from Rudabánya, a small mining town, which flourished during the reign of Sigismund, three matriculated in 1478 and two in 1510.

Table 2. The Origin of the Bursarius of the Bursa Hungarorum

City or town	Bursa Hungarorum (capita)	Matriculated (capita)		The Proportion of the Matriculated after 1490 and the Bursarius
		Alltogether	After 1490	
Kassa (Košice, SK)	13	147	40	32.50
Lőcse (Levoča, SK)	4	123	51	7.84
Szeged	26	77	34	76.47
Bártfa (Bardejov, SK)	-	67	16	0
Nagyvárad (Oradea, RO)	11	66	18	61,11
Beszterce (Bistrița, RO)	-	65 ³	42 ⁴	0
Brassó (Brașov, RO)	-	64	31	0
Körmöcbánya (Kremnica, SK)	-	62	27	0
Eperjes (Prešov, SK)	2	61	23	8.70
Késmárk (Kežmarok, SK)	1	58	23	4.35
Buda	16	56	33	48,48
Esztergom	3	53	16	18,75
Kamanc (Sremska Kamenica, SRB)	1	51 ⁵	3 ⁶	33,33
Pest	21	48	27	77,78
Besztercebánya (Banská Bistrica, SK)	-	41	22	0
Igló (Spišská Nová Ves, SK)	-	40	11	0

³ Without doubt 26 persons from the Transylvanian Bistrița.

⁴ Without doubt 22 persons from the Transylvanian Bistrița.

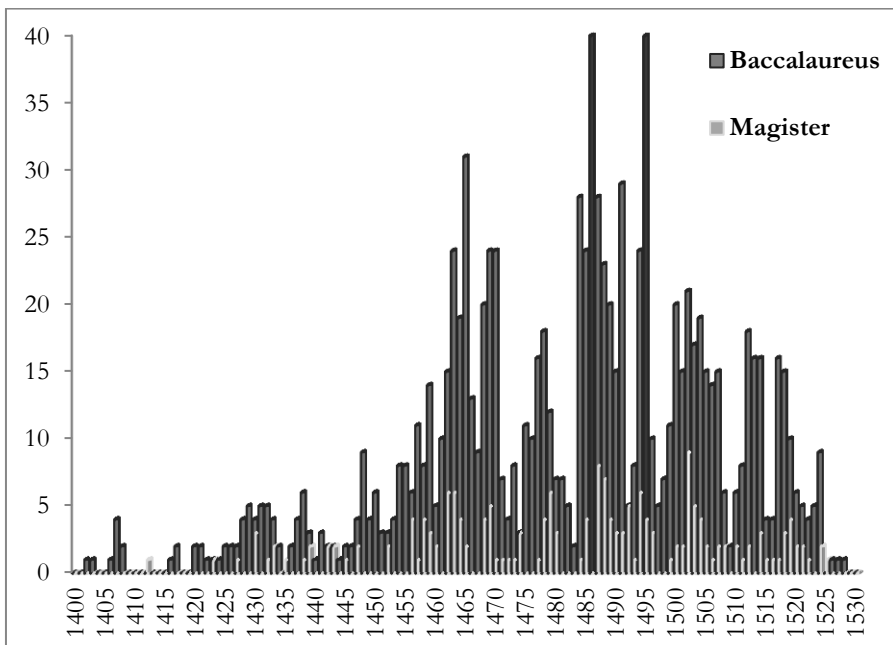
⁵ Without doubt 8 persons from the Serbian Sremska Kamenica.

⁶ Without doubt 2 persons from the Serbian Sremska Kamenica.

Graduation

Regarding the graduations, 1,080 Hungarian students got a baccalaureus degree and 189 became magisters out of the 4,475 ones.⁷ (Graph 3) On average, 8.6 bachelors and 1.5 masters graduated per year. The largest number of students earned the title of a *baccalaureus* in 1486 and 1495 (40 persons) and that of a master in 1502 (9 persons).

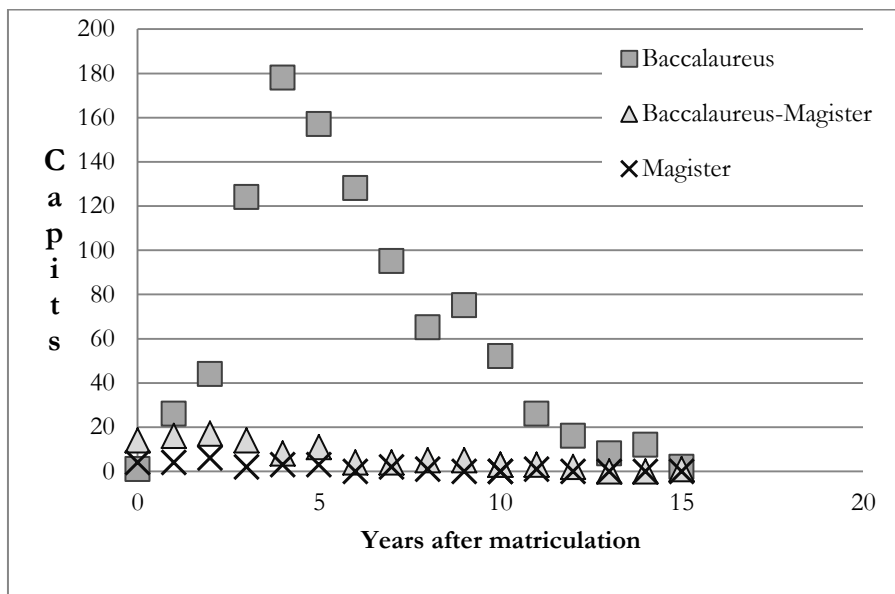
Graph 3. Chronological Distribution of Hungarian Students' Graduation

The period between matriculations and graduations can also be examined. (Graph 4) Most students became bachelors after 2 years and masters after 3 years, although the practice often varied.

⁷ All these degrees refer to the artes facultas since the Hungarians attended almost only this faculty.

Graph 4. Period between Matriculation and Graduation

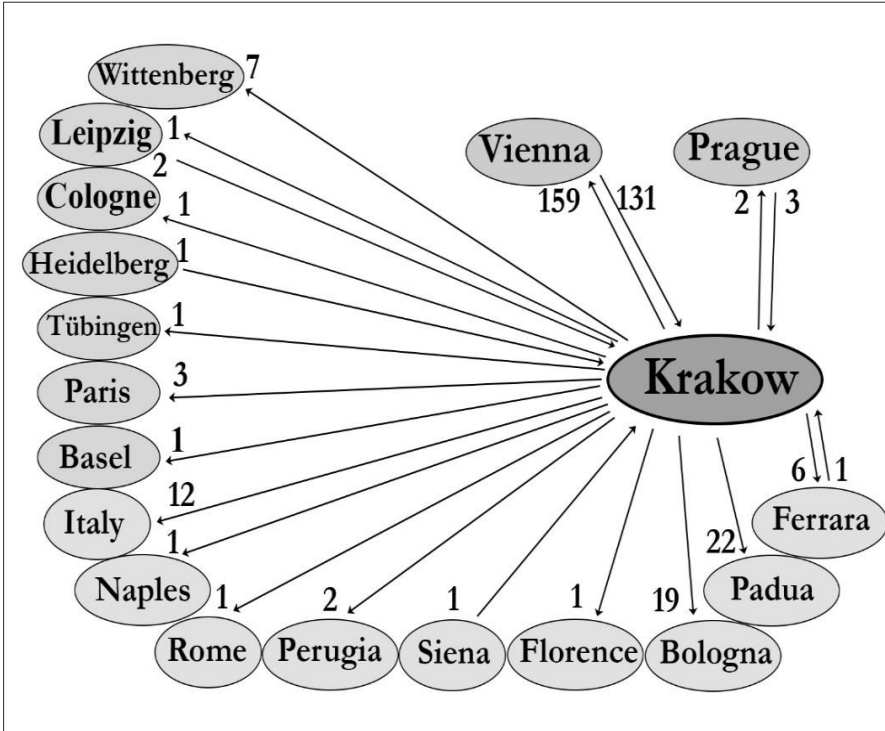
Hungarian Professors

The Hungarian nation did so well at the Jagiellonaian University that they made up the biggest group among the foreign professors in Krakow. From 1487 till 1525, there were 21 Hungarian lecturers known to have given lessons after their studies.

Otherwise, the active participation of Hungarians in the academic life of Krakow can be demonstrated with several other data. E.g. Márk Schinagel Kassai (Marc Schinagel of Kassa, Košice, SK) became an astronomer in the second half of the 15th century owing to the high quality of Polish astronomical education. In addition, György Bártfai (George of Bártfa, Bardejov, SK) whose timetable is known from the academic year of 1498-1499, noted down his schedule on the margin of *Modus epistolandi* which contains schemas to write a letter, and was compiled by Franciscus Pescennius Niger.

Krakow and Other Universities

Graph 5. Krakow and Other Universities

Some students of Krakow appeared at other universities, altogether 356 persons. (Graph 5) Fourteen of them went on to study at not only at one but two universities, three of them at three, and two of them at four. The main counterpart of Krakow was Vienna, which otherwise appeared as the main destination of Hungarian peregrinators. Examining the flow of the students, it can be declared that they moved forward from Krakow, except Vienna, which was not the only destination but also a starting point of the Jagiellonian University students'. In consequence of the Hussite movement, Prague was popular only at the end of the 14th and beginning of the 15th century. Italy became famous only in the middle of the 15th century thanks to Humanism, although its universities were among the oldest and most popular ones in Europe. Padua and Bologna were the most frequented ones by Krakowian students from the medieval Hungarian Kingdom. German institutions were widespread from the beginning of the 16th century, and they gained a better reputation by the spread of the Reformation movement.

Hungarian Students' Prosopographical Data

When searching for the Hungarian students, we intend to find out their prosopographical data as well.⁸ Regarding the students' later biographical data, only 12.4 % of them is known. It is not surprising that the career of the students after leaving Krakow is mostly ecclesiastical, given the fact that, during the Middle Ages, it was important to be well-educated mostly for the ecclesiastical hierarchy. In addition, taking into consideration the curriculum of the Jagiellonian University, it can be demonstrated that the syllabus was especially useful for an ecclesiastical career.⁹ The majority of the ecclesiastical dignitaries were canons, but several ecclesiastical leaders also attended Krakow, such as 5 archbishops, 16 bishops, 2 titular bishops and 1 suffragan bishop.¹⁰ However, most of these dignitaries attended not only Krakow, but other universities as well. György Pálóci, the archbishop of Esztergom (1423–1439), Simon Rozgonyi, the bishop of Eger (1440–1444) and Gergely Frangepán, the archbishop of Kalocsa (1503–1520), studied in Vienna besides their studies in Krakow. Furthermore, István Várdai, the archbishop of Kalocsa (1457–1471) moved on Italy (Padua and Ferrara) after his studies in Krakow and Vienna. The popularity of Italy can be demonstrated by the university attendance of two archbishops of Esztergom: Tamás Bakócz (1498–1521) appeared in Bologna¹¹ and Ferrara after Krakow, and György Szatmári (1521–1524) in Bologna.

Two hundred and six Hungarian students held a canonical dignity during their life. Examining the canons of the 10 chapters,¹² it can be demonstrated that most of them were officeholders in Esztergom, although the proportion of the former Krakowian students is the highest in the case of the chapters of Buda, Szepes (Spiš, SK) and Gyulafehérvár (Alba Iulia, RO). Otherwise, the average proportion of the students of the Jagiellonian University among these 10 chapters is 25 %. János Kakas Budai (1483–after 1517) has to be mentioned here, who became a schoolmaster in Eger and the rector of one of the altars of the cathedral in Eger after his studies in Vienna

⁸ It has to be emphasized that the following data show the present phase of the research, and it has to be extended in the future.

⁹ Meanwhile, research and literature concentrates mostly on the ecclesiastical aspects of people's career, since medieval sources originated mainly in the ecclesiastical environment.

¹⁰ It has to be mentioned that, when discussing people's career, only their highest dignity is taken into account and enumerated here.

¹¹ Stanisław Sroka disagrees about his studies in Bologna. Sroka 2014, 153-154.

¹² Buda, Csanád (Cenad, RO), Esztergom, Győr, Gyulafehérvár (Alba Iulia, RO), Nagyvárad (Oradea, RO), Pécs, Pozsony (Bratislava, SK), Székesfehérvár and Szepes (Spiš, SK).

and Krakow, then attended Bologna and Padua. Thereafter he held the canonship of Pécs (1512–1517). He is well-known from his diary, in which he recorded the events of not only of his life but also of the Hungarian Kingdom also.

Since the curriculum of the Jagiellonian University was mainly a preparation for the schoolmastership, it is not surprising that there were 10 schoolmasters, of whom János Várdai is worth mentioning, since the Szalkai Codex was compiled by the later archbishop of Esztergom, László Szalkai, following the lessons of János Várdai in the school of Sárospatak.

There were several famous Hungarian monastic dignitaries among the Krakowian students as well, e.g. Pelbárt Temesvári (c. 1440–1504), a Franciscan scholar and author, and Máté Tolnai (c. 1460–1535), the organizer of the Benedictine reform in Hungary.

In the late medieval and early modern period, some later representatives of the Reformation appeared in Krakow, mostly before their German studies. Their significance is shown by the fact that both ‘the Hungarian Luther’, Mátyás Bíró Dévai (c. 1500–1545), and the first Hungarian Calvinist bishop, Márton Sánta Kálmáncsehi (c. 1500–1557), attended the Polish university, before their studies in Wittenberg.

Besides others, several civil officeholders can be also demonstrated as students of the Jagiellonian University. Few of them became the members of the royal court and most of them worked as notaries. The most significant among them was István Werbőczy (c. 1458–1541/1542), whose work, the *Opus tripartitum juris consuetudinarii inchoiti regni hungariae* (1514, aka Tripartitum), was the de facto law-book of Hungary till 1848. The famous doctor of medicine, Johannes Anthonius Cassoviensis (c. 1499–c. 1544/1549/1550/1563), is also worth mentioning, although he attended six institutes altogether. He started his studies in Krakow and became a bachelor of *septem artes liberales* in 1517, when he was mentioned as a *medicus*, since simultaneously with his studies in Poland, Johannes attended Padua as well. Thereafter he appeared at the universities of Vienna, Tübingen, Freiburg and Basle, and married the daughter of a Krakowian goldsmith. He worked as a royal physician for the Hungarian king Louis Jagiello II (1516–1526), and acquainted the queen, Mary of Hungary, with the works of Erasmus of Rotterdam. After the Battle of Mohács, Johannes went back to Poland, became the royal physician of King Sigismund I (1506–1548) and Sigismund II Augustus (1530–1572), and gained citizenship of Krakow in 1536.

Everyday Life at the University of Krakow

The *Acta rectoralia* describes the way the students spent their free time from 1469. Three hundred and forty-two Hungarian names occur in 447 files. Most files deal with debts and money transactions, but there are numerous pieces of information about wine drinking and the conflicts with students of other nationalities or among the Hungarians themselves. The best-known case dates back to 1507, when Adalbert of Pyskowice was beaten by Mihály Várdai (Michael of Kisvárda), Mátyás Terebesi (Matthias of Terebes, Trebišov, SK) and Damján Tordai (Damien of Torda, Turda, RO). This act was committed on the Holy Innocents' Day (28 December) and, instead of apologizing, the offenders explained their foolhardiness with a Hungarian tradition, according to which the older could beat the younger students to make this day memorable for them, viz. to remember the Holy Innocents. The rector did not accept their explanation, and cited the following Latin phrase: '*Cum fueris Romae, romano vivito more, cum fueris alibi vivito ut ibi*'. The three offenders were punished by having to pay two golden forints and, furthermore, the senior of the Bursa Hungarorum had to close the gates of the Bursa this day every year. However, the three offenders did not comply with the judgement, therefore their leader, Mihály Várdai, was sentenced to prison.

Another Hungarian tradition also appears in Krakow. It is well known that the day of Saint Ladislaus was celebrated by the Hungarian nation in Vienna. On this day, 27 June, a Hungarian student who had been elected by the procurator of the Hungarians, held a ceremonial speech. He also had to cover the charges of the feast after the speech. In Krakow, Benedek Sallói (Benedict of Nagysalló, Tekovské Lužany, SK) held a speech on the day of Saint Ladislaus in 1524. He might have brought the tradition from Vienna since he had attended that university before his studies in Poland. Otherwise, Saint Ladislaus' day appears among the celebrations listed in the *Liber promotionum*.

Hungarian students were partners in several violent acts. The following short rhyme from Prague summarizes the Hungarians' behaviour quite obviously: '*Hungarorum natio crassorum morum, rudis atque barbara*'. A good example of their conflicts with students of other nationalities is the following case: György Magyarországi (George of Hungary), Lukács Gyöngyösi (Lucas of Gyöngyös) and Henrik Keresztényszigeti (Henrich of Kereszténysziget, Cristian, RO) were humiliated by Martin of Książ. Martin followed them on their way home from the Bursa pauperorum, holding an axe and pebbling them, chanting the sentence: '*filii meretricis, Vngare, matrem tuas expedis*'. The Hungarian students wanted to get 100 golden forints in compensation. However, the Hungarians did not spare their own compatriots, either. Zsigmond Litvai Budai (Sigismund of Litva and Buda) rushed at György

Kamanci (George of Kamanc, Sremska Kamenica, SRB) in silence with a cane early in the morning, threw György on the ground, beat him hard and wounded him so badly that he had black and blue lesions. Zsigmond admitted the act and explained that György had slandered him. Zsigmond was sentenced to pay twelve forints.

The following case demonstrates the significance of the Franciscan church as well. In 1515, two students from the Hungarian Bursa, István Pestyéni Martonos (Stephan of Pestyén and Martonos) and Albert Gönci (Albert of Gönc), were accused of stealing the money of the bursa while the others were singing in the choir of the Franciscan church. During the interrogation, the three witnesses against István and the five witnesses against Albert said that they had heard István confess the theft, but they also said that he had said that they would not be able to prove it. Moreover, the other witnesses added that they had not seen Albert during the whole mass, only at its beginning and end.

Afterword

In the end, when taking a look at the period after 1525, it is unquestionable that Krakow played a significant role in the publication of Hungarian scripts on the one hand, and in the spread of the Reformation in the medieval Hungarian Kingdom on the other.

In summary, Hungarian presence at the Jagiellonian University and the large number of the Hungarian students in Krakow should be emphasised. Furthermore, the significance of the University of Krakow for the Hungarian ecclesiastical and civil sphere has to be underlined, too. Without the intention to appear immodest, it can be established that the Hungarian students contributed to the reputation of the University of Krakow.

A képek forrása The Source of the Pictures

2. A prágai egyetem pecsétje: Archive of Charles University in Prague, The collection of seals and stamps, Nr. 1.

3-4. A Prágai Károly Egyetem Levéltára, Archive of Charles University in Prague/Liber decanorum facultatis philosophicae Universitatis Pragensis, Sign. M 17, fol. 112v, 122r

5. 14-15. Készítette/Made by: Kelényi Borbála

6. Közölve/Published: Pór Antal. Nagy Lajos, 1326–1382, Budapest 1892 pp. 605. (Magyar Történelmi Életrajzok)

8. Készítette/Made by: Wioleta Mazurek

<http://www.lokacijakrakow.tron.pl/n/pl/zoom/232>

10. Album Studiosorum Universitatis Cracoviensis II. kötet fol. 108r, 10. Album Studiosorum Universitatis Cracoviensis vol. II fol. 108r, kiadva/published: Metryka czyli album Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1509–1551. Metrica seu album Universitatis Cracoviensis a. 1509–1551, edd. Antoni Gašiorowski, Tomasz Jurek, Izabela Skierska, együttműködött Ryszarda Greziska, Warszawa 2010. (Biblioteka Jagiellońska 259.) CD melléklet/CD appendix. Eredetije/Original: Biblioteka Jagiellońska (Kraków), BJ rkps 259

11. Antiquissimus liber promotionum Facultatis Artium in Universitate Cracoviensi fol. 67v-68r, kiadva/published: Najstarsza księga promocji Wydziału Sztuk Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1402–1541. Antiquissimus liber promotionum Facultatis Artium in Universitate Cracoviensi a. 1402–1541, edd. Antoni Gašiorowski, Jurek Tomasz, Izabela Skierska, Warszawa 2011 pp. 100-101. Eredetije/Original: Biblioteka Jagiellońska (Kraków), BJ rkps 263

12. Regestrum Bursae Hungarorum Cracoviensis. Eredetije/Original: Biblioteka Jagiellońska (Kraków), BJ rkp 2751

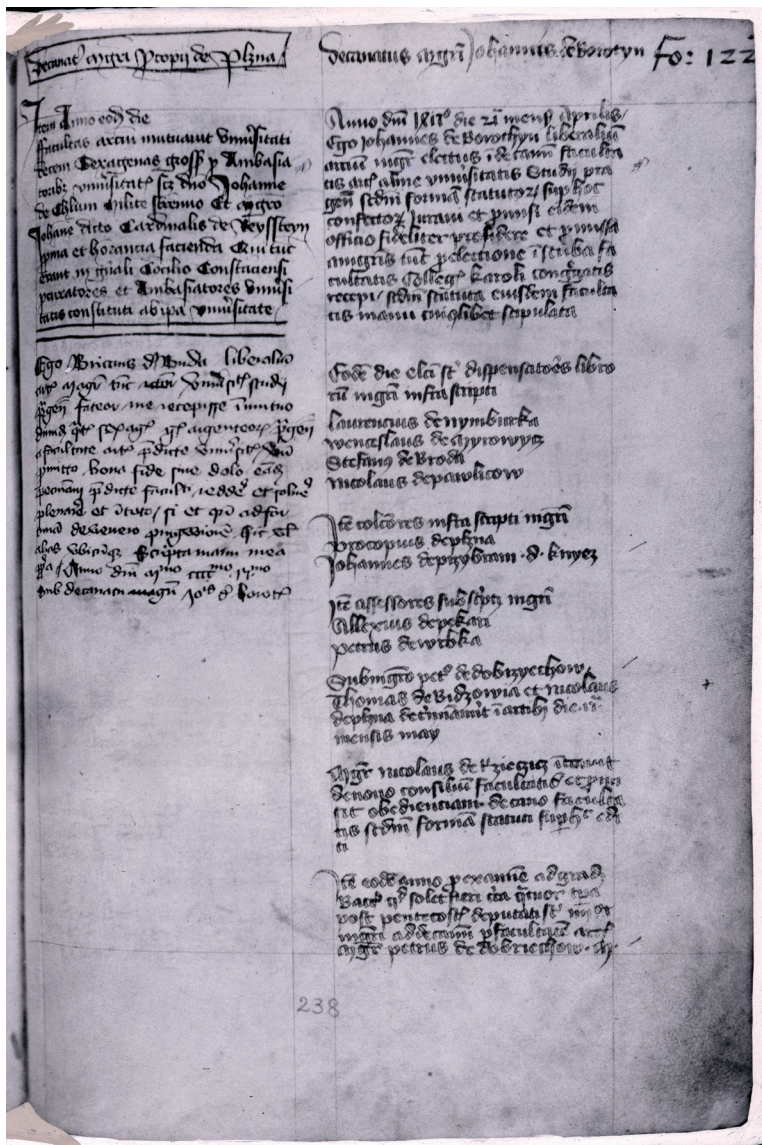
16. Ismeretlen szerző: Jagelló Ulászló és felesége, Hedvig. (1475–1480 k., Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Maius, Kraków)/Anonymus: Jogaila and Jadwiga of Poland (c. 1475–1480, Jagiellonian University Museum, Krakow)

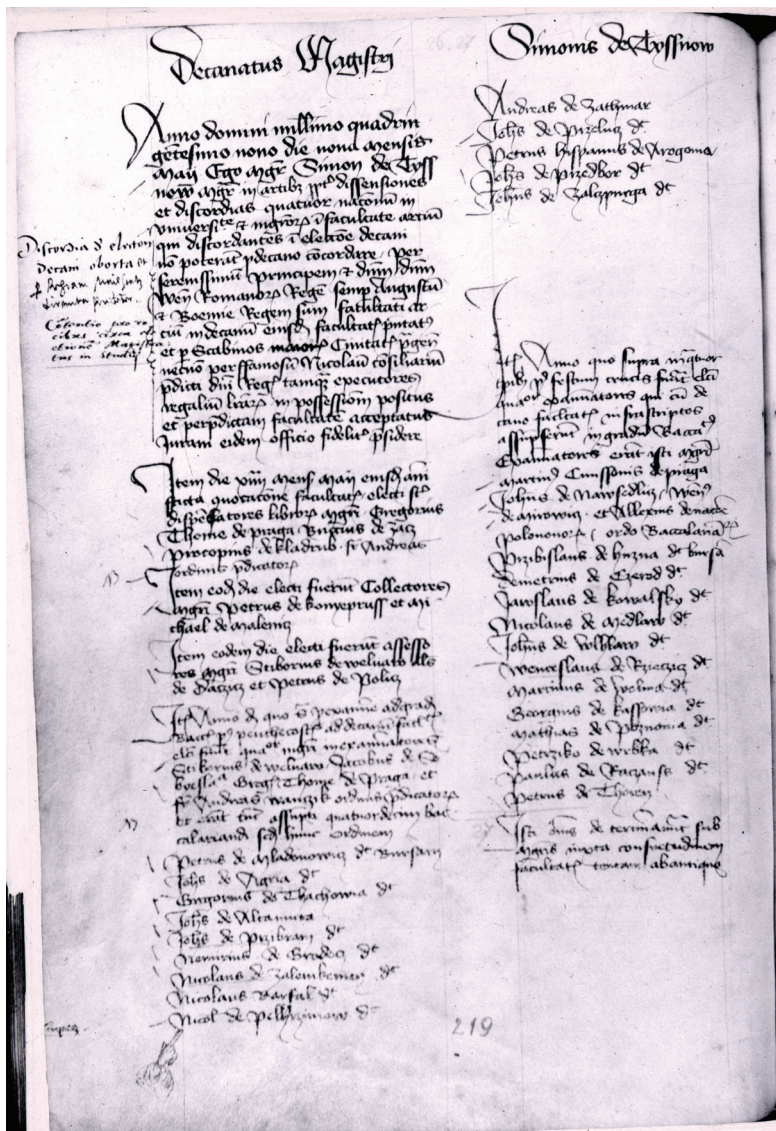
1. A Prágai Egyetem Károly Kollégiumának (Carolinum) középkori épülete
1. The medieval building of the Charles College (Carolinum) of the University
of Prague

2. A Prágai Egyetem középkori pecsétje és annak lenyomata
2. The medieval seal of the University of Prague and its impression

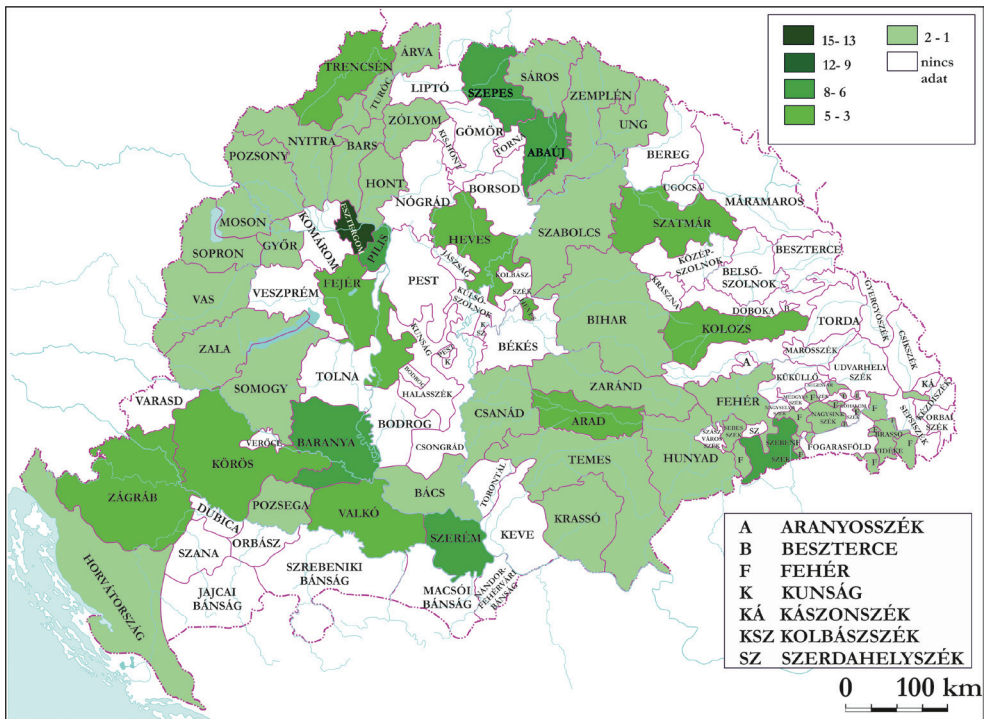

3. Az 1409. évi vizsgázók névsora a Liber Decanorumban
 3. The list of the promotions from 1409 in the Liber Decanorum

4. Budai Bereck rektorságára vonatkozó bejegyzés 1415-ből
a Liber Decanorumban

4. Note of the rectorate of Bereck Budai (Briccius of Buda) from 1415
in the Liber Decanorum

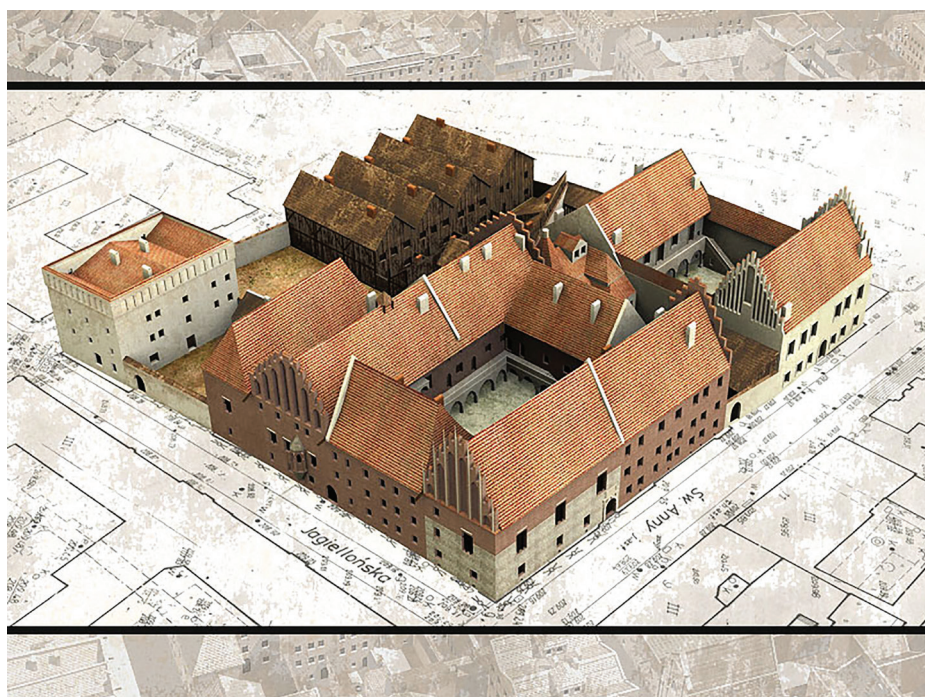
5. Prágai Egyetem magyarországi hallgatói származási helyének megyénkénti eloszlása (fő)
5. The territorial distribution of the students of the University of Prague from the medieval Hungarian Kingdom by counties (capita)

6. Egyetemi nemzetek a Prágai Egyetemen
6. Academic nations at the University of Prague

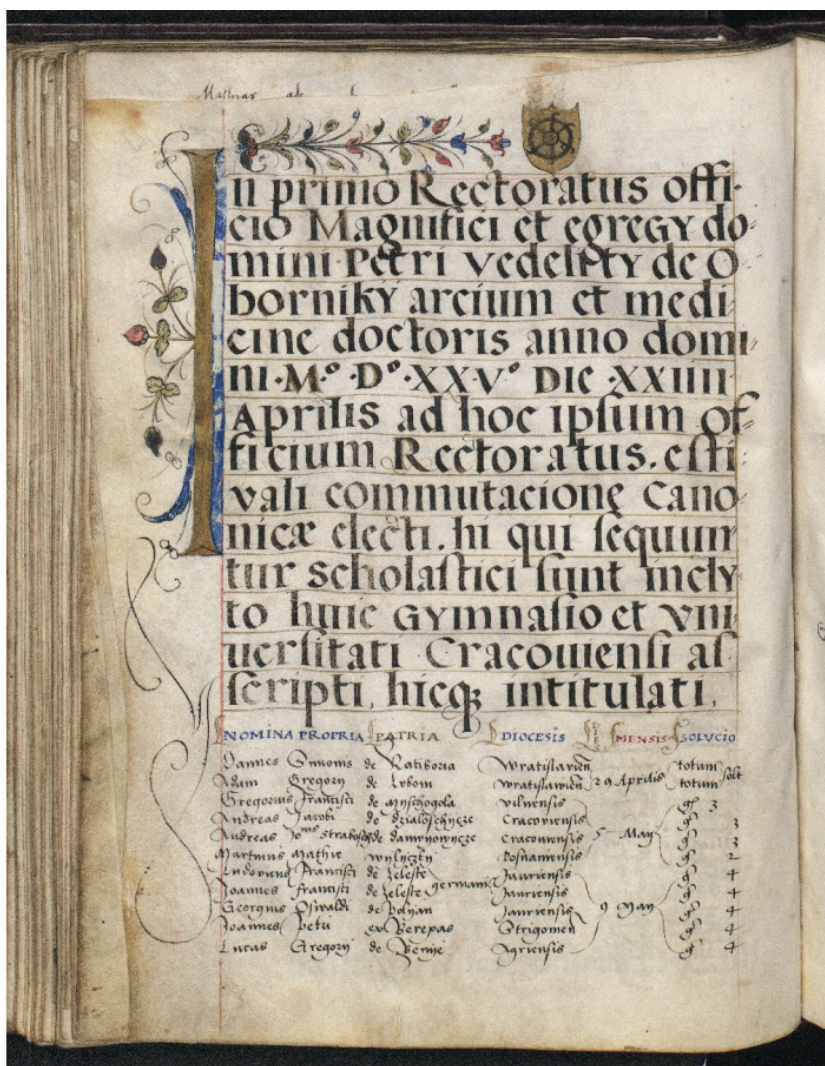
7. A Collegium Maius épülete Krakkóban
7. The building of the Collegium Maius in Krakow

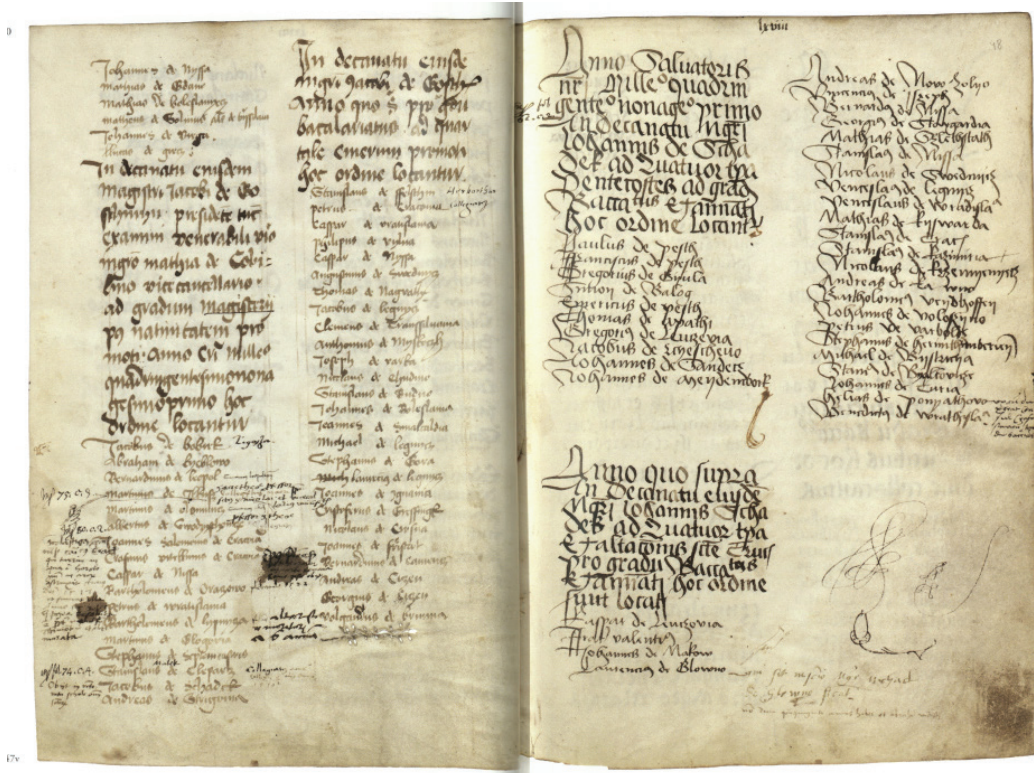
8. A Collegium Maius és a Collegium Minus makettje
8. The model of the Collegium Maius and Collegium Minus

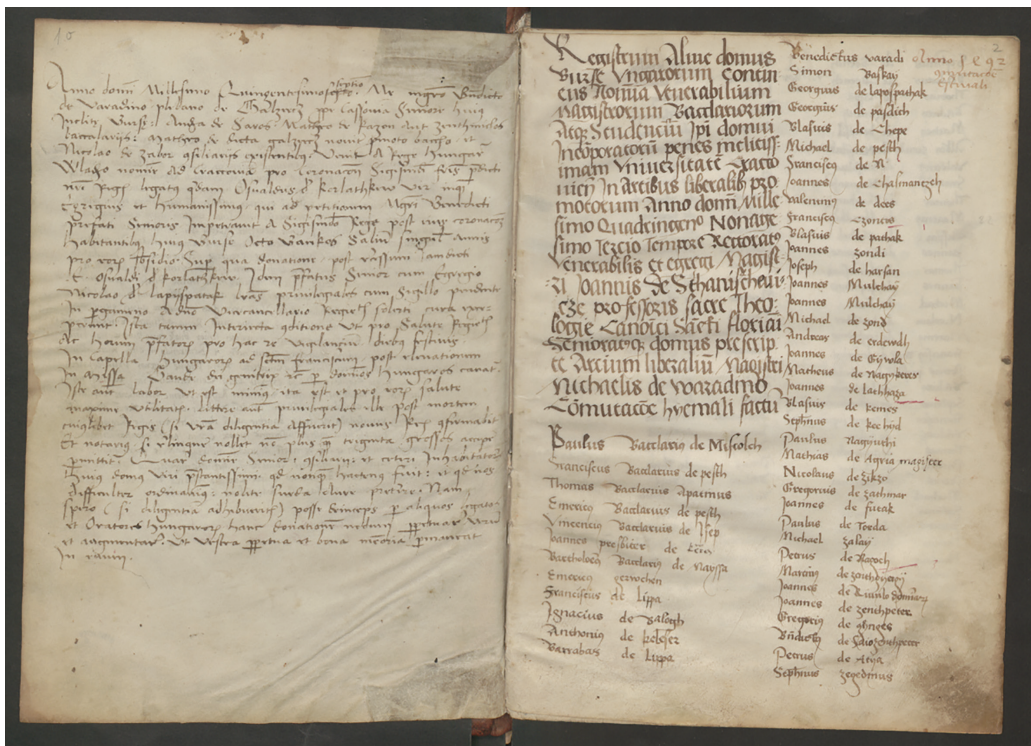
9. A Collegium Maius közösségi terme (Stuba Communis)
9. The professor's common room in the Collegium Maius (Stuba Communis)

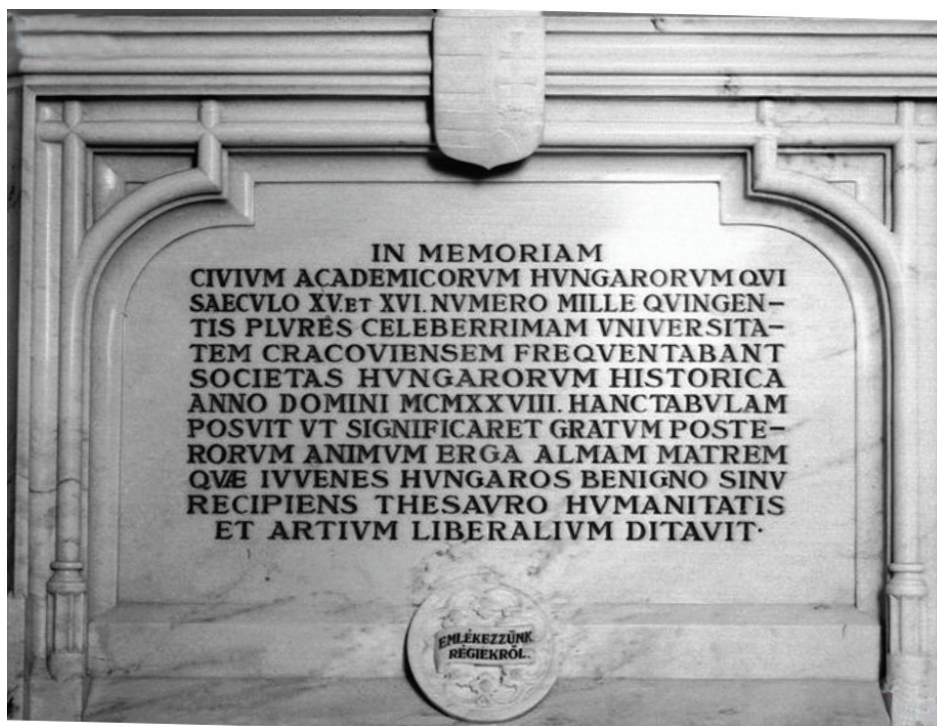
10. Az 1525. évi tanév kezdete a Krakkói Egyetem matrikulájában
10. The beginning of the academic year of 1525 in the register book of the University of Krakow

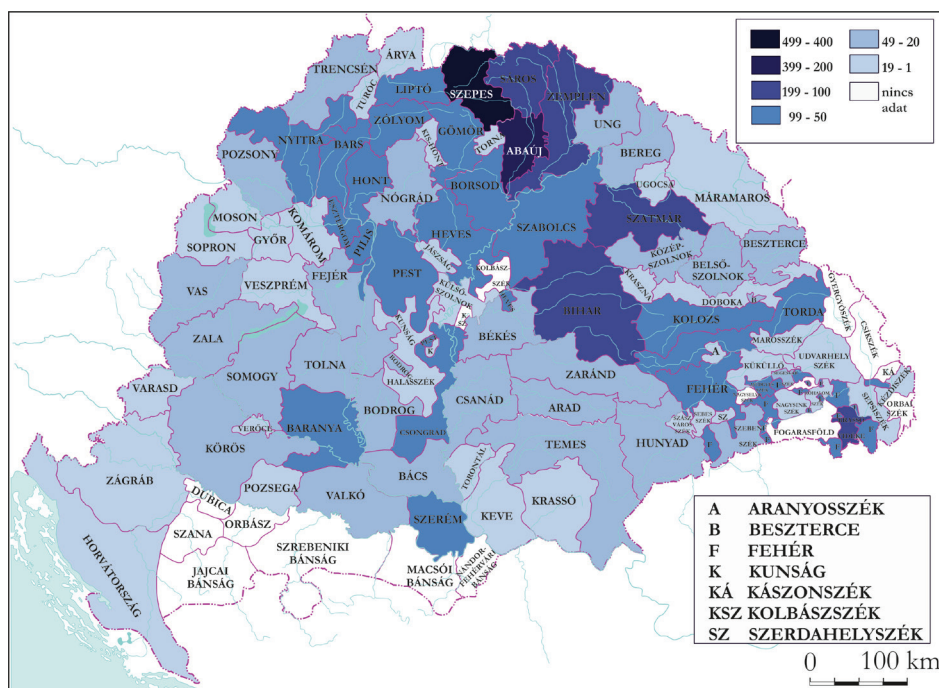
11. A Krakkói Egyetem promóciós listájának 1491. évi bejegyzései
 11. The registries of the year 1491 from the promotion list
 of the University of Krakow

12. A Bursa Hungarorum regestrumának kezdete
12. The beginning of the Bursa Hungarorum's register

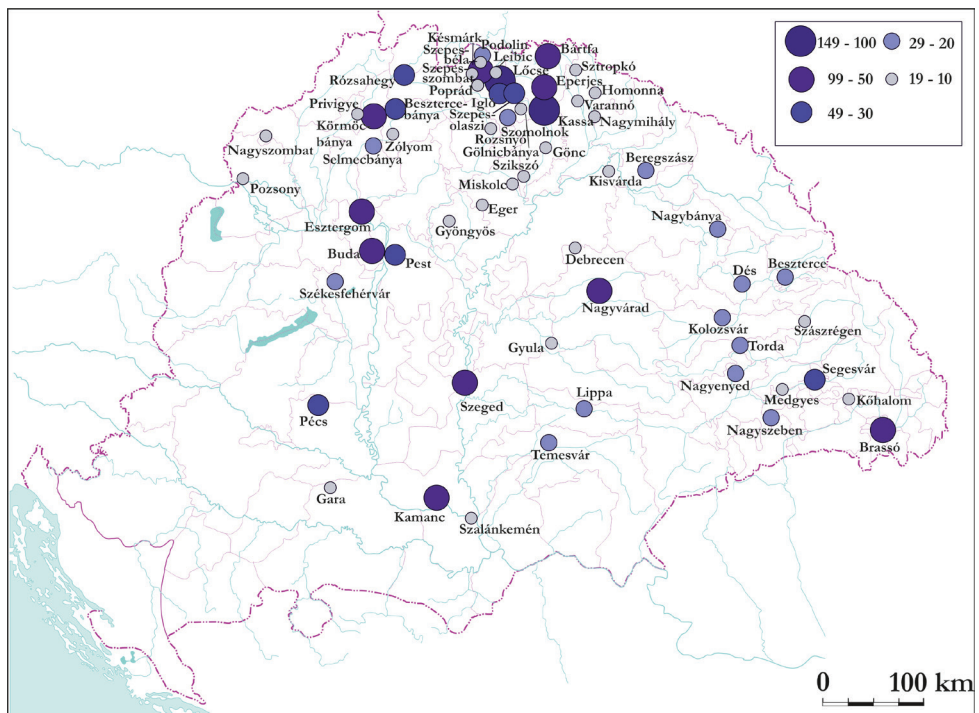

13. A magyar diákok emléktáblája a Krakkói Egyetemen,
a Collegium Novum épületében
13. The plaque of the Hungarian students at the University of Krakow,
in the building of the Collegium Novum

14. A Krakkói Egyetem magyarországi hallgatói származási helyének megyénkénti eloszlása (fő)

14. The territorial distribution of the students of the University of Krakow from the medieval Hungarian Kingdom by counties (capita)

15. A Krakkói Egyetem magyarországi hallgatói származási helyének városonkénti eloszlása (fő)
15. The territorial distribution of the students of the University of Krakow from the medieval Hungarian Kingdom by cities and towns (capita)

16. II. Jagelló Ulászló és felesége, Hedvig
 16. Wladyslaw II Jagiello and his wife, Jadwiga

